HAZİRAN 1991 SAYI 13 FİYATI 7000 TL. (KDV DAHİL)

Demokrat!

MUHALEFET

ANAP

İR 12 EYLÜL HAYALETİ

sikten Caza Müzik Günleri
ULUSLARARASI
ANBUL FESTİVALİ

Mandel ve Kagarlitskiy:
SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE DEVRİMCİLER DE VAR

KUZEY IRAK'TA ÜÇ AYRI HAYAT

İÇ SAVAŞIN EŞİĞİNDE YUGOSLAVYA

ÖZELLEŞTİRME, İŞÇİ KIYIMI VE ERDEMİR

Poesium:
KİM ŞAİR, KİM DEĞİL?

GÜRSEL AYTAÇ

EDEBİYAT YAZILARI 2

GÜNDOĞAN

"Gürsel Aytaç, birikimini yalnızca akademik çerçevede değerlendirmeyip, onu çeşitli yayın organlarında yayınladığı inceleme-deneme türü yazıları, kitapları ve çevirileri aracılığıyla kitlelere aktarmak isteyen bir bilim adamı. Onun nesnel bilimsel ölçütler çerçevesinde hazırlanmış ve geniş bir ilgi yelpazesi sergileyen bu kitabı, yazın araştırmaları alanında bir boşluğu [illegible]
(Yıldız Ecevit: Cumhuriyet Kitap 16.3.[illegible])

"Edebiyat Yazıları'nın yaklaşımı bilim[illegible] çözümleyici; dili okuyucuyu saran bi[illegible]lıkta. Yapıt, Alman edebiyatı üzerinden Türk [illegible]biyatına ulaşan bir üretken bilimcinin gelişim [illegible]sinin tanıklığını yapan ürünler yumağı."
(Onur Bilge Kula: Milliyet Sanat Dergisi [illegible]990)

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN

GENÇLİK SOSYOLOJİSİ YAZILARI

GÜNDOĞAN

Gençlik sosyolojisi, ülkemizde her zaman güncel olmuş, ilgi çeken konular arasındadır. Ülkemizde gençliğe yönelik yayınlar daha çok 1960 yılından sonra artmaya başlamıştır. Bu yayınlar gençliği tüm yönleri ile ele almaya yöneliktir. Salt sosyolojik olanları ise nispeten daha azdır. Kitapta genel olarak; gençliğe ilişkin kavramlar, yerleşim birimlerine göre gençlik, okuyan gençlik, çalışan gençlik, toplumsal değişme ve gençlik, kalkınma ve gençlik, gençlik hareketleri, eylemleri, gençlik alt kültürleri, gençlik ve siyaset, gençlik ve din, cinsellik ve gençlik, suçluluk ve gençlik, kuşaklar arası çatışmalar, yönetime katılma ve gençlik vb konular ele alınmakta ve incelenmektedir.

Demokrat!

HAZİRAN 1991
Yıl:2 Sayı:13 Fiyatı:7000 TL.
Yurtdışı Fiyatı: 4 DM

BASSAN A.Ş. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Engin GÜNAY

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Kemal ALP, Fevzi ARGUN, Yılmaz AYSAN,Cemal BALCI, Yahya BİLEN,Tanıl BORA, Adnan BOSTANCIOĞLU, Tansel CANSIN, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Çiğdem ÇIDAMLI, Şaban DAYANAN, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, Mehmet FİKRİ, Erdem GÜL, Murat Kenan HOCAOĞLU, Arslan Başer KAFAOĞLU, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Nimet MENTEŞOĞLU, Emirhan OĞUZ, Ayşe ÖKTEM, Mahmut Tali ÖNGÖREN, Atasel ÖZDOĞAN, Ömer M. ÖZGÜNER, Melih PEKDEMİR, Emre SENAN, Bülent SOMAY, Hayati SOYDAN, Mustafa SÖNMEZ, Bülent TAKA, Ülfet TAYLI, L.Doğan TILIÇ, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Mecit ÜNAL, Murat YETKİN

Ofset Hazırlık:
BASSAN A.Ş

Basıldığı Yer:
Serler Matbaası

Dağıtım:
Hür Basın DağıtımA.Ş.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/5 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 512 08 77 Tel-Fax: 528 62 32

Ankara Büro
Sağlık 2 Sok. No:63/1 Yenişehir
ANKARA
Tel-Fax: 133 61 54

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 70.000 TL.
Altı Aylık: 35.000 Tl.

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 50 DM
Avrupa Altı Aylık: 25 DM
Amerika Yıllık: 30 $
Amerika Altı Aylık: 15 $
Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb.
0007333-8/BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

İ Ç İ N D E K İ L E R

Muhalefetin de "Mucize"si Var

Güney Kore "mucizesi" geçtiğimiz Mayıs ayında bir kez daha toplumsal muhalefet duvarına çarptı. "Mucize"nin bedeli bu galiba. Daha dört yıl önce, 87 Mayıs'ında askeri rejimin devrilmesiyle sonuçlanan demokrasi harekatında da başına gelmişti. Bir kez daha oldu. Küçük, sarı adamların yarattığı dev muhalefetin fiili kazanımları ilk elde; Başbakan Ro Jai Bong'ın istifası ve siyasi tutukluları kapsayan bir af oldu.

Güney Kore'li bir öğretim üyesinin de vurguladığı gibi "öğrencilerle işçilerin birlikte yarattığı bir gelenek" olan kitlesel protesto gösterileri her Mayıs ayında ivme kazanıyordu.

Ülke tarihinde önemli rol oynayan siyasal olaylar neredeyse hep Mayıs ayında yaşanmış: 1961 askeri darbesi, 200 kişinin ölümüyle sonuçlanan 1980 ayaklanması, askeri rejimin devrilmesiyle sonuçlanan 1987 demokrasi harekatı ve 1990 ABD Haber Merkezi'ni yakma girişimi...

Nisan ayı sonlarında bir öğrenci okul harçlarının arttırılmasını ("mucize"nin gözü doymuyor!) protesto eden yürüyüş sırasında, polislerce dövülerek öldürüldü.

Bu, '91 Mayıs'ında ülkeyi sarsacak olayların patlama noktasını oluşturdu. Başkent Seul başta olmak üzere her gün yapılan gösteriler, 3 yıllık Ro Tae Woo iktidarını iyiden iyiye bunalttı. Bir milyon üyesi (yanlış okumadınız: 1.000.000) bulunan Öğrenci Birliği yaşanılan günleri "ölüm-kalım savaşımı" dönemi ilan etti. Yüzbinlerce insanın katıldığı sokak mücadeleleri boyunca, kitlesel olarak, tepeden tırnağa silahlı polis sürülerine karşı etkili tekniklerin kullanılabilmesi dikkat çekiyordu. Sürü kelimesi bir abartma değil, 45 milyonluk ülkede 400 bin polis var.

Gösterilerde sadece molotof kokteyli atılıp, göğüs göğüse çatışmalar yaşanmadı. Aynı zamanda siyasi talepler de yükseldi. Diğer toplumsal güçleri de saflarına katmaya çalışan muhalefetin istekleri: "ABD eliyle yaratılan ve tek adam diktatörlüğüne dönüşen, siyasal rejimin demokratik bir yapıya kavuşturulması, halen 38 bin askeri bulunan ABD'nin ülkeden elini çekmesi, iki Kore'nin birleşmesi, çalışanların emeklerinin sömürüsüne son verilmesi ve ekonomik reformların hayata geçirilmesi"

Küçük, sarı adamların yarattığı dev muhalefetin fiili kazanımları ilk elde; Başbakan Ro jai Bong'ın istifası ve siyasi tutukluları kapsayan bir af oldu.

Güney Kore'de kişilerin-toplulukların erişebildiklerinin topluma mal olması epey vakit ve bedel aldı, hatta zaman zaman gelişmenin ters yöne döndüğü de görüldü. Ancak hiçbir atılım "boşa" gitmedi. Henüz muhalefet işin başında belki, ama bağımsızlık, birleşme ve demokrasi mücadelesi topluma mal olmuş durumda. Arkasında demokrasi uğruna kendini yakan 9 genç insanı bırakarak....

Bir ruhun güzelliğinin büyüklerde olduğu kadar "küçük" şeylerde de yaşadığını bilerek cevabımızı verebiliriz: Evet Güney Kore bir "model" olabilir! ■

Askerlere Sendika Hakkı!

Dünyada yaşanan değişimlerle birlikte ülkemizde de her geçen gün çeşitli gelişmeler kaydediliyor. Bu gelişmeler bazen hükümet tarafından çıkarılan yasalarla, bazen de -her demokratik toplumda olduğu gibi- kamuoyuna yansıyan demokratik taleplerle ortaya çıkıyor.

Bunlardan biri geçen ay basının gündemini bir süre işgal etmesi ve Türkiye'nin gerçekten çağ atlamakta olduğunu göstermesi açısından önemliydi.

Milliyet'te yer alan bir haberde, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'in iki aydır maaşını almadığı, bunun nedeninin ise hükümetin subay maaşlarını arttırmakta geç kalışını protesto olduğu öne sürülüyordu. Genel Kurmay Basın Şubesi ertesi gün haberi yalanlayarak, Orgeneral Güreş'in maaşını almakta olduğunu bildirdi. Gerçi orduda bir ücret sorunu yok değildi, ama hükümet bu sorunla ilgileniyordu ve olumlu bir sonuç bekleniyordu.

Zaten basında bir süredir çıkan haber-

lerde askerlerin, özellikle de yüksek rütbeli subayların maaşlarını az bulduğu yolunda haberler yer alıyordu. Generaller bir kendi yaptıkları ağır işe ve üstlendikleri sorumluluğa, bir de Türkiye'nin son on yıldaki çağ atlama hızına denk hızda, bürokrasi basamaklarını ikişer üçer atlayarak müsteşar yardımcısı, başdanışman gibi görevlerde çalışan sivillerin aldıkları kendilerininkinden yüksek ücretlere bakıyorlar, kendilerine haksızlık edildiğini düşünüyorlardı. Bırakalım yüksek bürokratları, öğretmen, laborant gibi mesleklerle rütbeli subayların maaşlarını karşılaştıran tablolar sık sık gazete sayfalarından yer alıyordu. Sızan bilgiler bu tabloların doğrudan "komuta katından" basına verildiğini gösteriyordu.

Neyse ki her demokratik toplumda olduğu gibi bu demokratik talep de yankısını buldu ve Başbakan Yıldırım Akbulut asker maaşlarıyla ilgili hükümet çalışmasının bitirilmek üzere olduğunu açıkladı.

Ancak ortaya çıkan bu durumun komuta katı da dahil tüm rütbeli askerleri gelecekleri konusunda bir kez daha düşünmeye yönelttiği de bir gerçek. Şu enflasyonda, gece gündüz yurt savunmasını üstlenen bu meslek mensuplarının sivillerden daha çok maaş artışı sağlamak için her seferinde basına haber sızdırıp, taşra politikacılığından gelen sivillerin ikna olmasını beklemesi mi gerekecek? İnsan kafasında geçim derdi ile işinde ne kadar başarılı olabilir?

Bu yüzden askerlerin de örneğin kömür işçileri gibi sendikalaşması belki de en iyi yol. Örneğin ASKERSEN adı altında kurulacak bir sendika ile Türk-İş bünyesine girilerek, grevli toplu sözleşmeli sendikal haklar alınabilir ve böylelikle hükümetin verdiği her ücrete mecbur kalınmamış olunur. Ücretlerle ilgili konular genel kurmay bünyesinde kurulacak bir tespit komisyonu tarafından koordine edilir ve toplu sözleşme döneminde başbakanlıkla masaya oturan asker temsilcileri, Şevket Yılmaz önderliğinde Türk-İş'in yıllardan beridir edindiği çatır çatır pazarlık edip emekçinin hakkını alma deneyiminin de yardımıyla, sendika üyelerinin mağdur edilmesini önleyebilir.

Üstelik böylesi bir gelişme ülkemizdeki sendikal ve demokratik hakların ne denli geliştiğini gösteren yeni bir örnek olacak ve Türkiye'de bu hakların kısıtlı olduğunu öne sürenlerin yüzünde bir tokat gibi patlayacaktır.

Hak verilmez alınır. Arzederim komutanım! ■

Bir 12 Eylül yaratığı olan ANAP iktidarından "demokratikleşme" adına Anti-terör Yasası'ndan başka bir şey beklenemezdi. ANAP'ın bütün tarihi askeri diktadan devraldığı 12 Eylül rejimini sivil kurumlaşmalarla kalıcılaştırarak, sivil bir diktatörlüğe dönüştürme çabasından ibarettir. Ne kadar makyaj yapmaya çalışırsa çalışsın bu gerçeğin üzerini örtemiyor. 15 Haziran'da yapılacak ANAP Kongresinde "liberal" Mesut Yılmaz genel başkanlığa getirilse de bu gerçek değişmeyecek. Çünkü ANAP'ın hamuru 12 Eylül mayasıyla yoğrulmuş. Bu sayımızın kapak konusu yeni bir kongre eşiğindeki ANAP'ın hikayesine ayrıldı.

Anti-terör Yasası'nın ilk uygulamaları beklendiği gibi öncelikle sosyalist ve demokrat basına yönelik oldu. Kurtuluş Dergisi'nin yazıişleri müdürü ifade vermek için gittiği DGM'ce tutuklandı, halen cezaevinde tutuluyor. Birçok sol dergi için 400 milyona varan para ve hapis cezaları ile sonuçlanabilecek soruşturmalar, davalar açıldı. Demokrat! da Anti-terör yasasından nasibini aldı. Mayıs sayımızda "Kürt Sorununun Dünü ve Bugünü" başlığıyla yayınlanan açık oturumdan dolayı hakkımızda soruşturma açıldı. Anti-terör Yasası'nın uygulamaları basınla sınırlı değil elbette. Polisin Kadıköy-Hasanpaşa'daki silahsız, savunmasız insanları "ölü elegeçirme" operasyonu da bu yasadan cesaret alan bir misilleme operasyonuydu. Bunlar yasanın henüz ilk sonuçları. İki askeri mahkeme ile SHP'nin başvuruları sonucu, Anayasa Mahkemesi'nce esastan incelemeye alınan "Anti-terör ve Şartlı Salıverilme Yasası"nın, bozulmadığı takdirde, nerelere varacağını tahmin etmek zor değil. Anayasa Mahkemesi'nin yasayı iptal kararı alma ihtimali karşısında, iktidarın SS Kararnameleri'nde olduğu gibi, yeni bir terör yasası ya da mevcut yasayı değiştirme hazırlıkları içinde olduğu söyleniyor. İktidarın toplumsal muhalefet karşısında sürekli üç-dört adım atma, gelişen tepkiler karşısında ise bir-iki adım gerileme "taktiği" doğrultusunda, Anti-terör Yasası'nda da bir adım geri atması mümkündür. Yasa değiştirilebilir, yumuşatılabilir. Fakat, asıl önemli olan toplumsal muhalefetin elde ettiği fiili kazanımları terketmemesidir. Toplumsal muhalefet bu koşullarda hiç gerilemeden sürekli ileri adımlar atmak durumundadır.

Böyle bir ülkede yaşadığımız için hep olumsuzluklardan sözediyoruz doğal olarak. Fakat arada bir güzel haberler de çıkmıyor değil. Dergimizin kapağını hazırlayan Emre Senan arkadaşımız, Mayıs ayı başında açılan Grafik Ürünler Sergisi'ne Demokrat! kapaklarıyla katılarak, Dergi Kapağı dalında "Başarı Ödülü" aldı. Geçtiğimiz günlerde SSCB'deki sosyalist muhaliflerden Boris Kagarlitskiy ile Belçikalı marksist Ernst Mandel konferanslar vermek üzere Türkiye'deydiler. Ertuğrul Kürkçü, her ikisiyle de Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri tartıştı. Sonuç; "SSCB'de Devrimciler de Var!". Demokrat! birinci yılını doldurdu. Sizlere daha güzel, daha işlevsel bir dergi sunabilmenin hazırlıkları içindeyiz. Bu amaçla düzenlediğimiz okur anketini bu sayımızda yayınlıyor, en kısa zamanda yanıtlarınızı bekliyoruz.

Engin Günay

Sistemin "Tek Adam" İhtiyacı

Çetin UYGUR

Devlet terörü yasası 12 Nisan'da resmi gazetede yayınlandı. Kadıköy-Hasanpaşa'da 19 Mayıs günü, iki gencin kurşuna dizilmesiyle yürürlüğe girdi.

Elbette, bu yasaya kadar devlet, bu ülkenin insanlarına terör yerine şefkat sunmuyordu. Ve infaz memurları, suçlu gördükleri insanlara, "söyleyeceğiniz her söz aleyhinizde delil olarak kullanılabilir, avukatınızla görüşmeden konuşmama hakkına sahipsiniz" diye uyarıda bulunmuyorlardı. Bu ülkede, uyarı, sözle değil silahla yapılırdı.

Biz bu sahneleri, daha önceleri de yaşamış ya da görmüştük. Belki bu ülke dışında yaşayanlar bakımından şaşırtıcı olan, bizim artık şaşırmayışımızdır.

Öyleyse "yeni" olan nedir? Bu "yeni" devlet terörü yasasına neden ihtiyaç duyuldu? Bu yasa ile başkanlık sistemini yerleştirme girişimleri, dolayısıyla yeni anayasa tartışmaları arasında bir bağlantı yok mu? Peki, 12 Eylül döneminde milli güvenlik cuntası, ülkeyi hangi yöntemlerle yönetmişti? Diktatörlüğün her türünde, terör, başta gelen bir yönetim metodu değil midir?

Evet kolay sorular bunlar!

Çünkü bu ülkenin insanları, yıllardır sıkıyönetim terörleriyle yönetilmeye alıştırıldılar, beş generalin ağzından çıkan her sözün kanun sayıldığı bir dönemi yaşadılar, şimdi de karamamelerle yönetilen Türkiye'de fiili diktatörün kullanmak istediği "yeni" yasalarla tanışıyorlar.

Devlet terörü yasası, başkanlık sistemi adı altında yerleştirilmeye çalışılan sivil diktatörlük doğrultusunda atılmış önemli bir adımdır. Sistemin yeniden kurumlaşması için, yeni metodların tanımlanması gerekiyor. Anayasa değişikliği tartışmalarının anlamı da, bu şekilde, anayasadan önce yasalardaki değişiklikte ve Hasanpaşa'daki uygulamada açıklığa kavuşuyor.

Türkiye'de siyaset gerçekten sivilleşiyor!

Beş generalden oluşan konseyin görevlerini, cumhurbaşkanı tek başına sürdürecek; dünün konsey kararları günümüzde devlet terörü yasaları olarak gerçekleşecek, sıkıyönetim bildirileri yerine hükümet kararnameleri dinleyeceğiz!

Ne biçim ülke burası?

Cevabı, "siyaset bilimcilerin" tüylerini diken diken edecek olan "indirgemeci mantık" ile verelim: Bu ülke, tek adam tek parti ülkesidir.

1923'lerde tek adam tek parti üzerine kurulmuş olan mevcut sistem, yaşanılan çok önemli dönemeç noktalarında edindiği yeni çehrelerine karşın, yine de son çözümlemede tek adam tek partiyi zorunlu kılan özelliğini sürdürdü. 1945'lerde, demokrasi işgüzarlığı iki partili ve sömürge tipi bir rejime büründü. Tek adam tek parti, bu iki partili sistemde kimlik değiştirdi; İnönü-CHP yerine, Bayar+Menderes-DP geçti. Bu oyuna Filipin tipi demokrasi denildi. (Bu adlandırma önemlidir, tarihsel bir ironidir.) 1960'larda başlatılan "çok partili" işleyişte, ordu, devlet partisi olarak son sözü söyleyen güç özelliğini yüklendi ve 12 Mart'ta, 12 Eylül'de son sözü söyledi, tek adamıyla ve tek partisi (cuntası) ile ordu sistemin kendini yeniden üretmesini sağladı.

Günümüzde de sistem, tek adam tek parti'yi farklı biçimleriyle yeniden üretmektedir. Tarihsel ironi olarak "filipin tipi demokrasi" kurgusuyla başlatılan oyunda, Özal misyonunu yine Filipin'den mülhem Markosvari hanedanlık-diktatörlük adlandırmasıyla sürdürmektedir. Özal, tek adam tek parti misyonunun en yoğunlaşmış, cisimleşmiş şahsiyetidir. Her yaşamsal konuda, Özal, rakipleri İnönü ve Demirel'i bütün itirazlarıyla birlikte etrafında yek vücut yaşabilmekte, DYP ve SHP'yi ANAP etrafında kenetleyebilmekte, kilitleyebilmektedir.

Sistemin ihtiyacı açık; yeni dünya düzenine entegre olabilmek ve bu operasyonu (ameliyatı) başarıyla tamamlayabilmek için, her kafadan ses çıkmasını (demokrasi!) önlemek. Üstelik bu ameliyatın başarılı olması için hastanın hem narkozla uyutulması, hem kollarının bağlanması şart; ve neşterin tek elde tutulması şart! Dün bu işi ordu yapıyordu, bugün Özal'ın yapması isteniyor.

Özal'ın parlamentoyu devre dışı tutan, partileri aşan girişimleri, bu ihtiyacın ürünüdür.

Peki bu dengeler hiç mi değişmez? Özellikle, kamuoyu araştırmalarının ANAP hezimetini yansıttığı şu dönemde yapılacak seçimle, bu dengeler alt üst olmaz mı?

Devlet terörü yasası ve anayasa değişikliği tartışmaları tam da bu olasılık ile birlikte anlam taşıyor. Özal'ın fiilen gerçekleştirdiği her iş, sistemin bekaası açısından kayda kuyda bağlanıyor. (12 Eylülcüler de dönemi kapatmadan kendi fiili uygulamalarını kurumlaştırmayı gözetmemiş miydi?) Sistemin yeniden üretimi için "yeni" araçların yaratılması, lüzumlu değişikliklerin yapılması en önemli güvencedir. Bu kurulu düzende, uygulayıcılar değişebilir; ama hiçbir yeni uygulayıcı, uygulamayı değiştiremez. Zaten hiçbir yeni uygulayıcı adayı, "bu düzen değişmeli" demiyor!

Peki, ya ötekiler?

Hani şu işçiler, Kürtler gibi düzenin "baş belaları"? Elbette uygulayıcılar ve adaylar arasında hiç kimse onların ne istediğini dikkate almıyor. Yöneticiler, her keresinde onları "ikna olmaya" yıllardır alıştırdılar, nasıl olsa bu yeni oyunlarına da alıştıracaklarını düşünüyorlar.

İkna olmazlarsa? Döve döve alıştırırlar! Devlet başkanı, dövmeden önce sövmeye başladı bile! İşçileri hakir gören sözleri, her grev sırasında ekranlardan tüm ülke sathına yayılıyor.

İşçiler şimdilik yürüyerek yolları aşındırıyorlar (fazla ileri gidince, önlerine barikat kuruluyor!); Kürtler özgürlük isteyerek canlarından oluyorlar... İşçilerin handikapı depolitizasyon, bunu kırmakla yükümlü devrimcilerin handikapı demoralizasyon. Yıllar var ki, devrimciler politik bir başarı kazanamadılar. Depolitizasyon ise, belli ki politik bir çıkışla, barikatların aşılmasıyla kırılabilir. İşçilerin yaşadıkları gündelik kavgayı örgütlemek, isyanı örgütlemek politik sıçramanın tramplenidir.

Devlet terörü karşısında geri çekilmek yok! Tamam!

Ama depolitizasyonun kırılması, öncülük görevini kitlelerin bizi anlayacağı bir dilden konuşarak yaptığımız zaman, bizim kelimelerimizle devlet teröristlerinin kelimelerinin birbirine karıştırılmayacağı bir politik açıklığı, telaffuz yeteneğini koruduğumuz ölçüde yerine getirilebilir. Yoksa paslı kulaklar, sadece kelimelere bakarlar, bunu kimin kullandığına önem vermezler. Bu durumda hala, kimin demokrasiden kimin terörizmden söz ettiği anlaşılamaz.

Ve Uğur Mumcu gibileri kalkar, eskiden nasıl "sağ-sol teröristler" diye yaygara koparak meşru direnişleri karalayabilmişlerse, bugün de "yargısız infaz"ı eleştirir gözükürken, "polisler belki de arkadaşlarının öçlerini almak için ateş etmişlerdir" mazeretini eklemeyi ihmal etmezler! ■

1960 yılında zararı görülmüş olan ihbarlar, bu devrede de başlamıştır. Kötü niyetli insanlar, şahsi düşmanlıkları yüzünden, bu gibi ihbarları yaparlar. İhbarlar yüzünden çok vakit kaybedilir ve bir takım yanlış işler yapılır. Bu kötü niyetli teşebbüslere fırsat verilmemelidir. Nitekim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, bir dâhi değildir. Onun da hataları olabilir. Fakat bu nazik dönemde, mevcudun içinde, meselelerimizi en iyi bilen insandır. Dedikodulara bakmadan, kendisini tutmakta fayda vardır."

Bu satırlar Türkiye sermayesinin "imparator"u Vehbi Koç'a ait. 3 Ekim 1980 günü Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'e yazdığı mektubun 'Nelere Dikkat Edilmeli?' bölümünde yer alıyor. 12 Eylül cuntasının ülkeyi nasıl yönetmesi gerektiğine dair, komünizme karşı mücadeleden Türk-Yunan ilişkilerine kadar bir dizi konuda önerilerden oluşan bu mektup, Vehbi Koç'un kişisel düşüncelerinden çok, o gün Türkiye'nin ekonomik hayatını kontrol eden tekellerin genel yaklaşımını yansıtıyordu.

Türkiye tarihinin en çalkantılı 10-15 yılına damgasını vuran Turgut Özal, Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nde başlayıp

ANAP da bütün iktidarlar gibi bir gün gidecek. Üstelik o gün çok uzak değil. Ama yarattığı toplumsal tahribat kolay onarılamayacak

Cumhurbaşkanlığına uzanan serüveninin belki de en kritik noktasında, yani 12 Eylül'ün ertesi gününde devlet yönetimi içindeki yükselişini sermayenin tam desteğiyle sürdürüyordu.

O günlerin üzerinden 10 yıldan fazla zaman geçti. Bu arada anneler cezaevi kapılarıyla tanıştı, 18-20 yaşında insanlar idam sehpalarıyla... *-Asmayıp da besleyelim mi?!-* Türkiye, serbest piyasa ekonomisiyle ve 'bütün kötülüklerin anası' enflasyon denilen bir belayla haşır neşir oldu... Liberalizmin erdemleri anlatılırken kıyıda köşede üç-beş kuruşu olanlar ellerinde avuçlarında ne varsa bankerlere kaptırdılar... Sonra referandumlar, seçimler... 'Bir eğilime' oy vereceğimize uyanık davranıp Evren ve Sunalp'e rağmen 'dört eğilimi' birleştiren partiye oy verdik. 'Eski'yi değil, 'yeni'yi seçtik... Sonra her Allahın günü 5 kanallı, renkli televizyonlardan Cross marka kalemler gözümüze sokularak "netice itibarıyla çağ atladığımız, dış itibarımızın da fevkalade arttığı" anlatıldı. Bir zaman geçti ve o çok tanıdık 'eski' simalar Demireller, Ecevitler ve diğerleri sahnedeki yerlerine davet edildiler ama yine 'yeni' olan seçildi. Sonra Çankaya, Kararname, Kürtler, Körfez savaşı, Hanedan tartışmalarıyla bugüne geldik. Şimdi geriye dönülüp bakıldığında herşeyden çok acı ve hayalkırıklığıyla geçmiş bir 10 yıl görünüyor. Türkiye'nin ANAP'lı yılları...

ANAP Nasıl Kazandı?

ANAP, bugün 8 yaşında.. Son 8 yılda ANAP Türkiye'nin gündemini belirlerken, kendisi de konuyla şu ya da bu ölçüde ilgili çevrelerin önemli bir gündem maddesi oldu. Özellikle son yıllarda ANAP ve kişiliğiyle partisini ustaca özdeşleştiren Turgut Özal, çok sayıda

ekonomik, siyasal, hatta magazinel yayının, araştırmanın, tartışmanın nesnesiydiler. ANAP'la ilgili eleştiriler, övgüler vb. bir yana bugün bir gerçekliğin altını çizmek gerekiyor. ANAP, ne kadar olağanüstü koşullar ve özel düzenlemeler altında da gerçekleşse iki genel seçimden tek başına iktidar partisi olarak çıkmıştır. Yani Türkiye toplumu, varolan siyasal partiler arasında tercihini iki genel seçimde de ANAP'tan yana kullanmıştır. Bu anlamda ANAP, toplumun hangi beklentilerine, nasıl bir ruh haline denk düşmüştür? Öncelikle bu sorun, üzerinde durulmaya değer görünüyor.

ANAP'ın 12 Eylül yönetiminin fiilen değil ama resmen sona erdiği 1983 seçimlerinde elde ettiği ezici üstünlük çokca tartışıldı. Bu konuda halkın tercihlerinde ANAP'ın performansından çok, şimdi artık isimleri bile güçlükle hatırlanan partilerin niteliği etkili olmuştu. 12 Eylül yönetiminin, iktidar ve muhalefet göreviyle "sağda" ve "solda" konumlandırdığı MDP ve HP, açık güdümlü görünümleriyle, icazetle kurulmuş da olsa cunta yönetiminden görece bağımsız bir izlenim veren ANAP karşısında tutunamadılar. Kuşkusuz ANAP'ın diğer partiler karşısındaki tek avantajı, seçmen karşısındaki görüntüsü değildi. Başta ABD olmak üzere Batının ve uluslararası sermaye çevrelerinin desteği de ANAP'a yönelmişti. Amerikan elçiliğinin Özal için kulis yaptığı bilindiği gibi, eski NATO Komutanı ve ABD Dışişleri Bakanı Alexander Haig'in, 'kadim dostu' Evren'den, ANAP'ın veto engeline takılmaması için 'rica'da bulunduğu da sonradan yazıldı, çizildi.

Doğrusu yerli sermaye çevrelerinin tercihi için de aynı şeyleri söylemek mümkün görünüyor. 83 Seçimlerine girilirken bir kaç sermaye grubu dışında egemen blok, denenmiş ve güvenilir bir isim olması itibarıyla, ağırlıkla Özal'a yakın durdular.

Burada ANAP'ın toplumsal desteğini ya da toplumla ilişkisini sorgularken, asıl referans dönemi olarak 1983-87 dönemini ele almak gerekiyor. Çünkü ANAP'ın, Türkiye'deki geleneksel siyasal partiler karşısında konumunu tayin eden ve bir anlamda partinin "rüştünü ispat ettiği" dönem 87 seçimleri öncesi oldu.

Hatırlanacağı gibi, 87 seçimlerinde ANAP oyların yüzde 36'sını alarak iktidar olmuştu. Gerçi bir önceki genel seçimlere göre oy oranında yüzde 9'a ya-

ANAP'ın iktidarını 12 Eylül'ün hazırladığı olağanüstü koşullara borçlu olduğu söylenebilir. Ancak nereden bakılırsa bakılsın ANAP 8 yıldır iktidarda. Belki bugün bir kez daha iktidar olabilme şansını artık iyiden iyiye yitirdiği iddia edilse bile 1983'den bu yana geçen süreçte ANAP, Türkiye toplumunun hangi beklentilerine, tercihlerine denk düştü?

Ben, olağanüstü sözcüğü yerine olağandışı sözcüğünün kullanılmasını önereceğim. Çünkü, olağan sözcüğü demokratik bir siyasal sistemin üstünde yer alan bir siyasal sistemi çağrıştıracaktır. Bu da, "olağanüstü" dönemler sırasında görüldüğü gibi, neredeyse sınırsız bir iktidar yetkisi anlamı taşıyabiliyor. Demokrasi evrensel bir değerdir. Demokratik siyasal sistemlerde de devlet, demokratik bir kurumsal yapılanma anlamına gelir; kutsal bir yanı yoktur, tersine, yurttaşların demokratik hak ve özgürlüklerini güvence altına alma sorumluluğu taşır.

ANAP'ın başarısı, 1983 seçimleri sırasında 12 Eylül yönetimince desteklenen iki "devlet" partisinin dışında kalan bir görünüm sergileyebilmiş olmasında aranmalıdır. Askeri yönetimin açıkça olmadığı ya da askeri yönetim tarafından seçmen için ikinci bir seçenek olarak uygun görülen bir başka "devlet" partisi görünümü taşımaması nedeniyle, sivil bir yönetimi yeğleyen seçmenin beklentilerine başlangıçta, denk düşmüştür.

ANAP, ayrıca, 1983 yılından sonraki birkaç yıl boyunca hoşgörülü ve uzlaşmacı bir görünüm sergileyebilmiştir. Sanırım ANAP bu bakımdan da Türkiye'deki farklı toplumsal kesimlerin ortak bir özlemi olan barış, hoşgörü ve uzlaşma özlemleri bağlamında, olumlu değerlendirmeler almıştır. Ancak, 1986 yılından itibaren ANAP'ın puan yitirmeye başladığı görülmektedir. Bu durum da en somut biçimde ANAP'ın sürekli oy yitirmeye başlaması sürecinde görülmektedir.

Bu çerçevede, 1987 yılı erken genel seçimlerinde, 1983 yılında yüzde 45,1 olan ANAP'ın seçmen desteği, yüzde 36,3'e düşmüştür. Sonraki yılda yapılan referandumda da istediğini elde edemeyen ANAP'ın oyları, aradan geçen bir yıldan kısa bir süre sonrasında, 26 Mart 1989 yerel seçimlerinde, oyları ancak yüzde 21,75 olarak gerçekleşebilmiştir. Son günlerde yapılan kamuoyu araştırmaları ise ANAP'a yönelik yüzde 12 ile 14 oranında bir seçmen desteği saptayabilmiştir. Bu gelişmeler de ANAP'ın demokratik olmayan, yetkeci ve tek adam odaklı tutumu ile, uyguladığı iktisat siyasalarının geniş halk kitlelerine ters gelmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Fakat ANAP'ın yine de çok sınırlı bir seçmen desteği kaldığı görülmektedir. Böylelikle, ANAP'ın sonunda "gerçek" tabanıyla başbaşa kaldığı söylenebilir.

ANAP'ın iktidar süreci (12 Eylül dönemi de birlikte düşünülürse) Türkiye için iktisadi ve siyasal bir yeniden yapılanma anlamına gelebilir. Bu yeniden yapılanmanın köşe taşları ekonomik ve siyasal boyutuyla nelerdir? ANAP'tan sonra iktidar olması muhtemel si-

Dr. Kemâli Saybaşılı:

ANAP "Gerçek" Tabanıyla Başbaşa Kaldı

yasal partiler açısından Türkiye'nin bugün geldiği noktadan geri dönüşü sağlamak mümkün görünüyür mu? Ya da 12 Eylül ve ANAP iktidarınca inşa edilen modelin geriletilmesi ve çıkış potansiyeli var mı?

12 Eylül yönetimiyle birlikte başlayan yeniden yapılanma, siyasal açıdan yürütme ağırlıklı bir devlet yapısı, ekonomik bakımdan da, refah hizmetleri aleyhine olarak, birikim ağırlıklı bir iktisat siyasası biçiminde tanımlanabilir. Bir başka deyişle, bir yandan siyasal iktidarın yetkileri yargı ve yasama erkleri aleyhine genişletilmiş, öte yandan da uygulanan iktisat siyasaları aracılığıyla kaynaklar ücret, maaş ve tarım gelirlerinden, ticaret ve sanayi sermayesi kesimine aktarılmıştır. Sözkonusu bu kaynak aktarımının başlıca ekonomik araçları ise, uygiulanan sınırlandırılmış toplu pazarlık sistemi, vergi siyasası, özel kesime yönelik özendirme (teşvik) siyasası ve "enflasyon vergisi" olmuştur.

Kaynak aktarımının niteliğini ve boyutlarını, gelir dağılımı konusunda yapılan tüm araştırmalar açıkça göstermektedir. OECD'nin Türkiye İncelemeleri de, son on yıl sırasında gerçekleşmiş olan fiyat artışları içinde, en yüksek paya karların sahip olduğunu, ücretlerin payının ise son derece düşük kaldığını belirlemektedir. Son "OECD Türkiye İncelemesi" de bu konuda şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Türkiye'deki işçi ücretleri, yalnızca almanya ve İtalya gibi sanayileşmiş ülkelerle karşılaştırıldığında değil, aynı zamanda İspanya ve Portekiz'de olduğundan da önemli ölçüde düşük düzeyde kalmaktadır. Türk firmalarının kar oranları da, aynı şekilde, Batı Avrupa ülkelerindeki firmaların kar oranlarından önemli ölçüde yüksektir. Bu çerçevede, 1987 yılı için, Portekiz, İspanya ve Almanya'da kar oranı ortalaması yüzde 3 iken, 1986-88 Türkiye ortalaması yüzde 7,4'tür. (OECD, 1991: S.98-99)

Daha demokratik bir devlet yapısı ile sınırlamalardan arındırılmış bir toplu pazarlık sistemi çerçevesinde ve demokratik bir ortamda iktidara gelecek bir siyasal parti ya da partiler koalisyonu, seçmen kitlesinin beklentilerini ve yeğlemelerini gözönüne alarak oluşturacağı bir iktisat siyasası sonucunda, farklı gelişmelerin gerçekleşmesinin beklenmesi doğaldır. Böyle bir gelişme ise, herşeyden önce, toplumun çeşitli kesimleri arasındaki bir uzlaşmayı temel alarak yapılacak yeni ve demokratik bir anayasal sisteme dayanılarak gerçekleştirilebilir. Tek sorun, toplumsal dengelerin iktisat siyasasına sağlıklı bir biçimde yansıyabileceği, demokratik bir siyasal mücadele ortamının açık olması ve uzlaşma temelinde kesintisiz bir biçimde sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Böylesi bir gelişme belirli güçlükler içermekle birlikte hiç de olanaksız değildir.

Türkiye toplumunun en azından geçmiş dönemlere göre muhalefet potansiyeli itibarıyla geri bir noktada olduğu söylenebilir mi? Türkiye'de 1970'li yıllarda başlayıp zamanla ağırlaşan önemli toplumsal ve ekonomik sorunlar birikmiştir. Dolayısıyla, muhalefet açısından "elverişli" bir ortam bulunmaktadır. Ancak toplumsal bir muhalefet ortamının bulunması başka bir şeydir, bunu siyaset sürecine etkin bir biçimde yansıtmak çok daha farklı bir konudur. Bugün Türkiye'de eksikliği duyulan etkili bir muhalefettir.

Bununla birlikte, muhalefetin kamuoyuna yansıma yollarının önünde bazı sınırlılıklar bulunduğu da unutulmamalıdır. İçinde yaşadığımız ortamda basının özellikle bazı ekonomik sorunları olduğu bilinmektedir. Ayrıca, satınalma gücü son derece sınırlandırılmış olan halk kesimlerinin okumak için yeteri kadar kaynak ayıramayacağı da ortadadır. Sonra, basının özgürce faaliyette bulunması için gerekli, yeterince demokratik bir ortama sahip olmadığı bilinmektedir. Üstelik TRT de iktidarın etki alanı içindedir; açıkça iktidarın sözcülüğünü yapmasa bile muhalefete ve aykırı düşüncelere çok sınırlı bir söz hakkı vermektedir.

Bu durumda, muhalefetin faaliyetleri, açıkhava toplantılarıyla sınırlı kalmaktadır. Basına yansıdığı kadarıyla, siyasal partiler meydanları oldukça etkin birer muhalefet alanı olarak kullanabilmektedirler. Bence, halkın sessizliği ve tepkisizliği, yukardaki bu çer- çevede değerlendirilebilmelidir.

Kaldı ki, demokrasi temsili bir siyasal sistemdir. Bu açıdan bakınca, muhalefeti, önce halkın temsilcilerinden, somut olarak, siyasal partilerden, milletvekillerinden, baskı ve çıkar gruplarından vb. beklemek gerekir. Bu bağlamda da yeterince etkin olmayan bir muhalefetten söz edilebilir. Ancak, 12 Eylül yönetiminin Türkiye'nin siyasal yaşamını yeniden yapılandırma girişiminin kısa dönemli etkilerini de gözardı etmemek gerekir kanısındayım. Siyasal partiler muhalefet olanaklarını iyi değerlendiremiyorlarsa, bunların hala suruluş sancıları çektikleri ya da kurumsallaşma sürecinin yarattığı sorunları henüz tümüyle aşamamış olduklarını da unutmamak gerekir. Kendi iç sorunlarını çözememiş ya da henüz çözme aşamasında olan siyasal partiler, dışa dönük muhalefet faaliyetlerine ya yeteri kadar zaman ayıramayacak ya da ayırma sürecini ertelemiş olacaktır.

Üzerinde durulması gereken bir başka nokta da şu: Çok sık askeri müdahaleler yaşamış olan bir ülkeyiz. Her askeri müdahaleden sonra geriye dönük suçlamalar, tutuklamalar, yargılamalar ve cezalandırmalar uygulanıyor. Dolayısıyla, demokratik bir muhalefet geleneğinin gelişme koşullarını bir yana bırakalım, yerleşmesini bile bir anlamda olanaksızlaştıran bu ortamda, halktan etkin bir muhalefet ya da tepki beklemek ne derece gerçekçi olur bilemiyorum.

ANAP'ın mevcut seçim sistemi sayesinde gerçek oy tabanının çok üzerinde bir parlamento çoğunluğu elde edebildiği bilinmektedir. ANAP'ın oy tabanının daha da daraldığı gözönünde bulundurulduğunda, önümüzdeki seçimler için seçim yasasında yeni bir değişikliğe gidilebilir mi?

Bilindiği gibi, ANAP'ın seçimlerden önceki dönemde seçim sistemini partiyi en kazançlı çıkaracak biçimde değiştirmek gibi bir alışkanlığı bulunmaktadır. Seçim yasası değişikliği çalışmalarına ilişkin haberler de 1990 yılı içinde basına birkaç kez yansıdı. Bunlardan birinde, seçim yasası değişikliğini yürütmekte olan ANAP genel başkan yardımcısı, görevini şöyle tanımlıyordu: "Benim vazifem, partime seçimlerde en iyi sonuçları aldırtacak metotları bulmaktır."(Nokta, 20 Mayıs 1990).

Seçim sistemi girişimleri bağlamında, ANAP'ın iki seçenek üzerinde durduğu 1990 yılı içinde basına yansımıştı: 1. Barajı kaldırıp ya da düşürüp bir çeşit nisbi temsil sistemine giderek, oyların çeşitli partile arasında dağılmasını sağlamak ve 2. İki turlu bir seçim sistemi getirerek, sağ eğilimle seçmenin oylarının ikinci turda ANAP'ta toplanmasının sağlanmasını demek. Son günlerde yapılmış olan kamuoyu araştırmaları çerçevesinde, ikinci seçenek pek gerçekçi bir olasılık gibi görünmemektedir. Birinci seçeneğin ise seçimlerden sonra bir ya da iki partide toplanabilecek bir muhalefet çoğunluğuna karşı, Cumhurbaşkanı'na belirli bir güvence sağlayabileceği düşünülebilir. Ancak, böyle bir seçeneğin ANAP milletvekilleri açısından ne derece kabul edilebilir nitelikte bulunacağı tartışmalıdır.

Bir üçüncü seçenek olarak, ANAP her bölgeden en çok oyu alan adayın milletvekili seçileceği dar bölge sistemi üzerinde durabilir. Fakat bunun için de ANAP'ın şu anda sahip olmadığı görülen düzeydeki asgari bir seçmen desteği gerekli olacaktır. Böyle bir sistemde seçmen desteği itibarıyla üçüncü sırada bulunan bir partinin sınırlı bir şansı olabilirse de, dördüncü sıradaki bir parti için, bazı istisnalar dışında, milletvekili çıkarma şansı bile bulunmayacaktır.

Son bir seçenek olarak, ANAP, iktidarın kendine sağladığı olanakları seçim sırasında oya dönüştürmeyi deneyebilir, hatta bunu seçmeni tehdit etme boyutlarına vardıracak ölçüde kullanabilir. Ancak, 26 Mart 1989 yerel seçimleri sonuçlarının da gösterdiği gibi, böylesi demokratik olmayan yöntemler, ülkemizde etkili olmamakta, tersine seçmenin tepkisine neden olmaktadır. ■

Sermaye'nin ANAP'a karşı tavrı tartışılırken, ekonomiyi kontrol eden büyük tekellerin tavrının belirleyici olduğu görülmeli. Koç ve Sabancı gibi ekonominin sanayi, iç ve dış ticaret ve finans alanlarının tümünde faaliyet gösteren sermaye gruplarının tercihleri, siyasal düzeye daha dolaysız yansımakta.

kın bir gerileme olduysa da Türkiye'deki geleneksel siyasal eğilimleri temsil eden DYP ve SHP'ye rağmen iktidarını korumayı başarmıştı.

Sosyal demokratların bir yandan bölünmüş olmaları, diğer yandan da kendilerini diğer partilerden esaslı biçimde farklılaştıracakları argümanlardan uzak durup muhalif potansiyeli harekete geçirecek basireti gösterememeleri iktidar olma şansını baştan kaybetmelerine yol açmıştı. Bu anlamda ANAP'ın o dönemde hangi toplumsal eğilimlere denk düştüğü, daha çok DYP'nin politikalarıyla birlikte irdelendiğinde açıklık kazanıyor. Demirel, fazlasıyla alışkın olduğu bir siyaset yapma yöntemini, yani "kriz politikası"nı DYP'nin iktidar olma stratejisi haline getirirken Özal, "iç barış" ve "birleştiricilik" gibi motifleri öne çıkarıyordu. 87 seçimlerine gelirken, 12 Eylül öncesi ve sonrasında yaşananların toplumun ortak hafızasında bıraktığı izler henüz kapanmamıştı. 1987'de Türkiye hala siyaset yorgunuydu. 12 Eylül'ün derinleştirdiği ideolojik çöküntü ortamında, Demirel'in, partisinin ideolojik kökenine, DP-AP geleneğine referanslarla yürüttüğü "kriz politikası" topluma hiç de hoş şeyler çağrıştırmadı ve izlediği siyaset yöntemi geri tepti.

Geriye Sayma Başlıyor

87'den sonraki dönem ANAP için bir anlamda "geriye sayma dönemi" oldu. 89 baharında yerel seçimlerde yediği şamarla oy oranı yüzde 21'lere gerileyen ANAP üçüncü parti konumuna düştü. Tabii o andan itibaren de iktidarının meşruiyeti sorgulanır oldu. Ancak ANAP'ın, bir anlamda milli iradeyi temsil kabiliyetini kaybetmiş olmasıyla, muhalefet karşısında gerilemesi beklenirken (ya da gerekirken), aksine zaman içinde yeniden inisyatifi ele alıp siyasal gündemi belirleyen başlıca güç oldu. ANAP'ın kontrolü yeniden ele almasında kuşkusuz Özal'ın her türlü ilke ve değerden uzak, kural tanımaz siyaset üslubunun payı var. Ancak, nereşinden bakılırsa bakılsın oyları hızla yüzde 20'nin altına doğru eriyip giden bir parti siyaset alanında bu denli etkili olabiliyorsa, sorunun biraz da karşısındaki güçlerden kaynaklandığı görmezden gelinemez.

12 Eylül'ün oluşturduğu siyasal modelin iktidar partisine geniş bir hareket alanı açarken muhalefet imkanlarını da olabildiğince sınırlandırdığı biliniyor. Dolayısıyla siyasal iktidara muhalefete kalkışan güçlerin sonuçta gelip dayandıkları yer 12 Eylül'ün siyasal modelinin katı sınırları oluyor. 12 Eylül'le hesaplaşmayı göze alamayan bir sosyal demokrat partiyle, 12 Eylül'ün siyasal modeli içinde iktidar imkanlarını yaratmaya çalışan bir sağ partinin muhalefet kapasitesi de miting alanlarında erken seçim çağrıları yapmanın ötesine geçemiyor.

"Uzlaşma"dan "Kriz Politikası"na

89 Baharından sonra Özal, geçmişteki sözde iç barış ve uzlaşma politikalarını terkederek, kendisi açısından sorun olabilecek odakların üzerine giden, atak, hatta saldırgan bir siyaset üslubuna yöneldi. Bir anlamda "kriz politikası" tarzını Demirel'den devraldı bile diyebiliriz. Başbakanlığının meşruiyeti tartışılırken O, kendini Cumhurbaşkanı seçtirdi. ANAP iktidarının islamcı kesime devlet içinde etkinlik sağlayacak imkanlar sunduğu, bu gelişmelerin özellikle Ordu içinde giderek rahatsızlıklara yol açtığı tartışılırken, Ordu ile ilişkilerinde Genel Kurmay Başkanının istifasına kadar uzanan bir gerginliği tırmandırdı. Giderek ivmesi artan Kürt hareketi karşısında devleti temsil eden güçler, hergün "ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün tehdit altında olduğundan" bahsederken Özal, Irak'lı Kürt liderleri Ankara'ya çağırıp gizli zirveler düzenledi, özerklik vb. kavramları telaffuz etmeye başladı. Cumhurbaşkanı olarak tarafsız davranmadığı eleştirilerine Özal'ın cevabı, ilçe başkanlarıyla kulis yapacak ölçüde ANAP içi gelişmelerde aktif ve yönlendirici bir rol yüklenmek oldu. Türkiye'nin hızla bir 'Hanedan' yönetimine doğru sürüklendiği ANAP içinde bile yüksek sesle dile getirilen bir rahatsızlık olarak gündemdeyken karısını bir hükümet krizi yaratma pahasına ANAP'ın İstanbul İl Başkanlığına seçtirdi. Bugünlerde ise ANAP'a kimin Genel Başkan olacağına kendisinin karar vereceğini ima ediyor. Kuşkusuz bütün bu girişimler sadece bir siyaset üslubu olarak tanımlanamaz. Birçoğunun gerisinde yeni bir siyasal rejim modeli ve uluslararası planda yeni misyonlarla donanmış bir Türkiye projesi yatmaktadır. Ancak bu projenin uygulaması şaşırtıcı bir kıvraklıkla, deyim yerindeyse bir tür "şok yöntemiyle" gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Özal'ın toplumsal muhalefet karşısındaki siyasal taktikleri de benzer özellikler gösteriyor. Toplumsal muhalefet hareketinin asıl dinamiği olan işçi hareketi karşısında son derece uzlaşmaz bir politikayı inatla sürdürüyor. Grevler karşısındaki tutumunun, bulunduğu makamın doğası gereği uzlaştırıcı olması beklenirken, yer yer işverenleri bile tedirgin edecek ölçüde saldırgan olduğu görülüyor.

Özal'ın siyaset tarzı kuşkusuz, kendi deyimiyle "risk almayı seven" tabiatıyla açıklanamaz. Öte yandan kitle desteğinin, gelecek seçimlerde barajı ge-

Hasan Celal Güzel:

ANAP Süratle Çöküyor

Hasan Celal Güzel. Çok değil iki üç sene öncesine kadar ANAP vitrininin en önde gelenlerinden. Milli Eğitim Bakanı, Hükümet sözcüsü, gelecekte genel başkanlık için en fazla şans tanınan isim. Özal'ın prensi. Şimdi. Şimdi, Özal'a ve bütün ANAP'a karşı, kendi deyimiyle "yeni ANAP" için 15 Haziran'a kadar sürecek bir Türkiye yolculuğunda Güzel'le Bursa'ya birkaç kilometre kala konuştuk. Güzel'e ve ANAP'a ilgi var mı? Konuşmamız içinde bu sorunun yanıtını da Hasan Celal Güzel verdi.

Son yapılan anketler, ANAP oylarını yüzde 12'ler civarında gösteriyor. Üstelik ANAP'lılar ve Cumhurbaşkanı tarafından yaptırıldığı söylenen anketler bunlar. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Böyle bir ANAP'ın tekrar çıkış şansı var mı?

Türkiye'de kamuoyu anketlerinin önemli bir kısmı malesef halkın gerçekten nabzını tutmak için değil; kamuoyunu belirli istikamette yönlendirmek için yapılıyor. Ancak en son, bizzat sayın Cumhurbaşkanı tarafından sipariş verilerek yaptırıldığı söylenen bir ankete göre ANAP'ın oyu yüzde 12'lere inmiştir ve dördüncü parti durumundadır. Günlerdir binlerce vatandaşla, üstelik ANAP'lıyla görüş alışverişi içindeyim. Maalesef bana göre de süratli bir çözülme ve çöküş sözkonusudur. Bunun çok çeşitli sebepleri var. Ancak en önemlisi ANAP'ı "siyasi vesayetten" kurtaramamızdır. ANAP vesayet altındadır. Kısıtlı bir partidir. Parti içi demokrasi yoktur. Demokratik bir iç yapıya sahip değildir. Çeşitli görevlere yukarıdan, tepeden inme, tek kişi tarafından atama yapılmaktadır. Bu da ANAP'ın dinamikliğini ortadan kaldırmıştır. ANAP'ın erimesinin esas sebebi budur. Eğer genel başkan olabilirsem, ANAP'ın bu çözülmesine son vereceğimi ümit ediyorum. Yani ANAP'ın, şahsımla alakası yok bunun, benim taşıdığım misyonla birlikte süratle eski gücünü bulması mümkündür.

Diğer aday ya da destekçileri birbirlerinden görüş farklılıkları olmadığını, misyon farkı olmadığını, tek amacın ANAP'ı yükseltmek olduğunu söylüyorlar. Siz "misyon" diyorsunuz. Misyonunuzu anlatır mısınız?

En büyük farkım ki misyon orda ortaya çıkmaktadır, benim Cumhurbaşkanından veya herhangi bir kişiden işaret beklediğim yok. Beklenmesi de yanlıştır. Bu bekleyen adaylar, birbirlerinden farklı değildir. Şahısların farklı olması, misyon farklılığı anlamına gelmez. Aslında şu anda iki misyon vardır. Birisi ANAP'ı arkadan idare edilen bir parti olarak götürmeye talip olanlar, diğeri de benim adaylığım. Yani ben herkesten tam tersine bir misyona sahibim. Bunun ötesinde parti felsefesine ve programına gönülden bağlıyım. Ancak "yeni ANAP" adı altında aradan geçen sekiz yılı değerlendiren, parti programındaki uygulama yanlışlarını, program ve felsefeden sapmaları değerlendiren ve genel görüntüyü önemli istikamette değiştirebilecek olan bir program hazırladık. Program, yeni bir parti programı değildir. ANAP programına sadık kal mak şartıyla, ilave yapılacakları, alınacak tedbirleri ihtiva etmektedir. Kısaca ANAP'ın kurtuluş yolu, icazetsiz bir kişiyi seçmekten geçmektedir. O da şu anda benim. Böyle yeni bir programla ortaya çıkarsak, bu ANAP'ın eski, esas misyonunu kucaklar.

Mesut Yılmaz ya da Yıldırım Akbulut kazanırsa ANAP'ın siyasi ömrünü tamamlayacağı fikrine katılıyor musunuz?

Ben şahıslarla meşgul değilim.. Bu sorunuzu şu şekilde değiştirerek cevap vereyim.. İcazetli bir aday kazandığı taktirde, bu aday kukla olmaktan kurtulamaz. ANAP'a gerçek bir lider, genel başkan gibi bir başkan, başbakan gibi bir başbakan lazımdır. Başbakanları, genel başkanları, son anda torbadan çıkarır gibi çıkaramazsınız. Bu kişiler kendilerini ispat ederler, onları taban hür iradesiyle seçer. Eğer böyle olursa bu parti bir forum, bir müessese haline gelir. Eğer böyle olursaz ileriye gider. Aynı şey, kim olursa olsun farketmez. Yöntem bu olmazsa, gelecek kişi ANAP'ı kurtaramaz, batırır.

Son olarak, şu ya da bu gelişmeye bağlı olarak ANAP'ı terketmeniz sözkonusu mu?

Bu sorunun muhatabı ben değil, diğer adaylardır. Ben mücadelemi 2,5 senedir sürdürüyorum. Ben icazetsiz aday olarak ortaya çıktım. İşaret beklemedim. Ve bunun mücadelesini yapıyorum. ANAP'ın gerçek bir siyasi parti haline gelmesi ancak böyle bir mücadele ile mümkündür. Benim esas hedefim, ANAP'ı ve Türkiye'yi daha ileriye götürmektir. Buna ilaveten bir fazilet, demokrasi ve prensip mücadelesi yapıyorum. Netice almak da bu mücadeleyle mümkündür. Yoksa herkes doğru olmadığını bile bile bir kişinin egemenliğini kabul ediyorsa, bu köleliğin devamının kabulü demektir. Onun için doğruları söylemek, artık zor da olsa gerçeği yapmak şiarındayız. Beş yıldızlı otellerin lobisinde, restoranında, gazinolarda yapılan politikaya talip değiliz. ■

Erdem Gül

çip geçemeyeceği konusunda kuşkulara yol açacak ölçüde eridiği ortada.

Sermaye ANAP'a Nasıl Bakıyor

"Sermaye sınıfının desteği" gibi yuvarlak laflar da bugün ANAP iktidarının etkinliğini açıklamaktan uzak. Herşeyden önce böyle bir iddianın kendisi tartışılmaya muhtaçtır. **Korkut Boratav**, ANAP'ın kuruluşundan bugüne uzanan bir süreçte sermaye sınıfıyla ilişkilerini **Demokrat**'a şöyle özetledi:

"ANAP, başlangıçta sermaye kesiminin tümünün desteğini alarak iktidar oldu. İlk iki üç yılı da bu destekle geçirdi. Fakat bu iki üç yılın sonunda ANAP, sermayenin en parazit, rantiye ve tüketici kesimleriyle bütünleşti.

ANAP'ın sermayenin parazit fraksiyonlarıyla ilişkisi daha çok kişisel ihsan dağıtma şeklindedir. Dolayısıyla bu durum, sermaye içinde büyük çalkantı ve çelişkilere neden olmuştur. TÜSİAD'ın çıkışları bu anlamda değerlendirilmelidir. Özellikle sermayenin parazit kesimlerine kaymanın nesnel sonucu, Türkiye'nin sanayide yatırım temposunun gerilemesi ve sanayileşme potansiyelinin ciddi biçimde aşınması olmuştur."

ANAP'a karşı sermayenin tavrı, Boratav'ın da belirttiği gibi, kuruluş döneminden farklı olarak 'parçalı' bir görünüm arzediyor. Ancak burada saptanması gereken bir nokta da, sermayenin bütününden öte, ekonomiyi kontrol eden büyük tekellerin tavrının belirleyici olduğu gerçeğidir. Bu gerçek, 1990'lar Türkiyesi'nde her dönemden daha fazla geçerlidir. Özellikle 12 Eylül'den bu yana uygulanan ekonomik politikalar, sermaye bloku içinde tekellerin egemenliklerini tayin edici ölçüde güçlendirdi. Ekonominin sanayi, iç ve dış ticaret ve finans alanlarının tümünde faaliyet gösteren tekelci sermayenin ekonomik süreçler üzerindeki ağırlığı-konjonktüre bağlı olmak kaydıyla- diğer bütün sermaye grupları ya da sınıflara oranla çok daha etkili biçimde siyasal düzeye de yansımaktadır.

Tekellerin son 10 yılda tarihlerinin en karlı dönemini yaşadıkları ortada. Bu anlamda ANAP, kimi dönemlerde eleştirilerin hedefi haline gelse bile kolayca gözden çıkarılabilecek bir parti değil. Bundan tam bir yıl önce, ANAP hükümetinin ekonomik uygulamalarının 'çok başlı' bir yönetim altında ve istikrarsız bir çizgi içinde savrulduğu, TÜSİAD'ın genç yönetimi tarafından belki de ölçüyü aşan boyutlarda eleştiri konusu haline geldiği günlerde, Sabancı'nın ANAP'a açık desteğiyle tartışmaların sona erdiği hala hafızalarda.. O günlerde Sabancı'nın son 10 yılda 124 kat artan karlarının diyetini ödediği söylenmişti. Kuşkusuz bu söylenenlerin de gerçeklik payı vardı, ama, Sabancı'nın tavrının gerisindeki bir başka önemli neden de ekonomik politikalara gündelik uygulamaların perspektifinden öte, uzun dönemli stratejik bir bakışla yaklaşmasıydı.

Ekonomik Programlarda Fark Yok

Demokrat'ın 8. sayısında **Kriz** başlıklı yazıda, sermayenin siyasal tercihleri konusunda *"...(siyasal partilerin) hiçbirisinin ekonomik programlarında sermayeyi yanlarına çekecek ya da karşılarına alacak kadar farklılık olmadığı görülüyor."* denilmekteydi. Öyleyse, sermayenin ANAP'ın yanında ya da karşısında yer almasının gerisinde ekonomik programın dışında etmenler var. Bu etmenlerden birincisini Korkut Boratav *"bütün içsel sınıf bağlantılarının ötesinde ANAP, sermayenin uluslararası kesimlerinin Türkiye'deki de facto temsilcisi olma özelliğini taşıyor ve halen de sürdürüyor"* diye açıklıyor. Aslında bu açıklama Sabancı'nın bir yıl önceki tutumuna da bir başka boyutta ışık tutuyor. Türkiye gibi ülkelerde, Sabancı örneğinde olduğu gibi, ulusal karakteri zayıf, bağımlı bir nitelik taşıyan tekelci sermayenin çıkarları uluslararası sermayenin çıkarlarına doğrudan bağlı. Ya da daha genel planda siyasal- ekonomik sistemin doğası gereği bağımsız politikalar söz konusu olamayınca, gündemi, yani uygulanması gereken programı uluslararası sermaye kurumları dayatmakta. Yerli sermayeye düşen de bu programa adapte olmak ve uygulanmasını zorlamak olmakta. Bu anlamda, son 10 yılın ihracata yönelik ve monetarist ağırlıklı politikalarına ancak ekonominin iç-dış ticaret, sanayi ve finans alanlarının tümünde faaliyet gösteren tekeller adapte olabilmiş ve bu politikaların selameti için seferber olmuşlardır.

Özal'ın toplumsal muhalefet karşısındaki siyasal tavrı inatçı bir uzlaşmazlık. Öyle ki, işçi hareketine yaklaşımı sermaye çevrelerini bile

Ekonomik politikaların sermayenin her kesimini memnun etmesi kuşkusuz beklenemez. ANAP'lı yıllar tekeller açısından son derece elverişli yıllar olmuşken, uluslararası sermayeyle entegre olamamış, ağırlıkla iç pazara üretim yapan sanayi kesimleri için zor yıllar olmuştur. Özellikle TOBB kanadından yükselen hoşnutsuzluğun gerisinde bu nedenler yatmaktadır. DYP için potansiyel imkanlar sağlayan bu durum yine **Kriz** yazısında şöyle değerlendiriliyordu:

"... DYP'nin -ANAP'la karşılaştırıldığında- sermayenin daha geniş bir kesimini, yani on yıldır izlenen iktisat politikaları sonucu önemli ekonomik ayrıcalıklardan mahrum kalmış sermaye kesimlerini, ya da daha açık bir deyişle iç pazara üretim yapan orta büyüklükteki sanayicileri de temsil kabiliyetinin daha yüksek olduğundan bahsedilebilir. Nitekim ANAP'ın ithalatta liberasyonla "terbiye" etmeyi önüne koyduğu bu kesimler 'erken seçim' diye bağırarak Özal'a tepkilerini dile getiriyorlarsa da, bunların egemen sermaye bloku içindeki ağırlığı yeterince etkili olmaktan uzaktır."

Ancak burada önemli bir noktanın altını çizmekte yarar var. ANAP, bugün kendisine muhalefet eden sermaye kesimlerini küstürmüş ya da gözden çıkarmışsa da, izlediği ekonomik politikaların yarattığı yeni kesimlerin de diğer partilerden farklı olarak yoğun ve açık desteğine sahiptir. Bunlar, Korkut Boratav'ın *"sermayenin parazit kesimleri"* dediklerinin **dışında**, dış müteahhitlik, taşımacılık, iletişim, turizm gibi gelişmeye açık yeni alanlarda son derece önemli bir mali gücü kontrol eden çevrelerdir.

Buraya kadar, yani iktidarın sermayeyle ilişkilerine ekonomik politikaların penceresinden baktığımızda fazla bir sorun görünmüyor gibi.. Ancak iktidar-sermaye ilişkilerinin bir de siyasal boyutu var. İlişkinin bu boyutu, ANAP açısından bir önceki kadar bile olumluluk içermiyor.

Bülent Akarcalı: Özal Sağın Birleşmesinden Rahatsız Olmaz

Bülent Akarcalı, Mesut Yılmaz'ın en önde gelen destekçilerinden. Son günlerde bu niteliğinin öne çıkmış olması nedeniyle Kırmızı Koltuk programına da konuk edildi. Bir anlamda Mesut Yılmaz'ın sözcüsü olarak. Bu durum, basında Semra Özal ve çocuklarının özel televizyonlarıyla birlikte Mesut Yılmaz'ı desteklediği şeklinde yorumlanıyor. Bülent Akarcalı ile ANAP'ı, Özal'ı, geriye bir şey kalmadı ama gene de az birşey de memleketi konuştuk.

Önce kamuoyu anketlerinden başlayalım isterseniz. Anketler ANAP'ı yüzde 12'lerde gösteriyor. ANAP bitiyor mu? Sekiz yıllık rüyanın sonuna mı geliyoruz?

ANAP skalası en geniş partidir. Yüzde 12'lere düştüğümüz kanaatinde değilim ben. Yüzde 18'ler civarında olduğumuz kanaatindeyim bugün. ANAP aşağıda yüzde 12 ise, yukarılara doğru da yüzde 35'lere vurabilecek potansiyellere sahip bir partidir. Anketlerdeki kararsız sayısının da büyüklüğüne bakılırsa, diğer partilerin kendilerine pay çıkarmalarının da ne denli haksız olduğu ortaya çıkar. Kendi araştırmalarımızda biz ANAP'ın bir alt sınırı olmasına rağmen, yükselme potansiyelinin de halen mevcut olduğunu görüyoruz. Anketlerdeki kararsızların büyük bölümü de geçmişte bizim seçmenimiz olmuştur.

Küçülmüş pasta içindeki kendi dilimini büyük görenler, pastayı büyük görmesinler.

Mesut Yılmaz'ın diğer adaylardan farklılıkları neler? Cumhurbaşkanı kime destek verecek ve bu destek 15 Haziran'ı nasıl belirleyecek? Mesut Yılmaz'a destek vermemesi durumunda ne olacak?

Ben Mesut Yılmaz'ı adaylığını koymadan önce de destekleyen birisi olarak ANAP'ın büyük yalpazesinin Mesut Beyin arkasında olduğuna inanıyorum. Baktığımız zaman Mesut Beyi destekleyenlerin içinde ANAP'ı bugün oluşturan yelpazenin hemen hepsi var. Milliyetçi etiketi olandan var, muhafazakar denilenden var, liberal olandan var. Aksi taktirde, Mesut Bey, "şucuların adayı" denilirse kamuoyuna yalan söylenmiş olur. 15 Haziran Kongresine adaylar, kesinlikle muhafazakarların adayı, milliyetçilerin adayı, liberallerin adayı olarak girmiyorlar. Bizim görüşümüz ANAP içerisinde değişik bir görüş değildir. Kırmızı Koltuk'da da sordular: "Siz liberal misiniz?" dediler. "Hayır" dedim "ben ANAP'lıyım. ANAP milliyetçi, muhafazakar, son zamanlarda ifade edilen sosyal adaletçi ve serbest pazar ekonomisini uygulayan bir partidir ve böyle de ortaya çıkmıştır.

Cumhurbaşkanının bir tercih, müdahale yapacağı senaryosuna katılmıyorum ben. Müdahalesinin bariz emareleri yoktur. Fakat kendine özgü yanları vardır. Bu kişinin ülkenin geleceğinde önemli olan partinin kongresinde kimi görüş ve düşünceleri olması, bunları anlatmaya, duyurmaya çalışması, ne olup bittiğini takip etmesi bir müdahale değildir ve bu aslında bence oturması gereken siyaset geleneğinin bir başlangıcıdır.

Önemli olan bugün ülkeye hizmet edecek bir partinin güçlü, derli toplu, tek başına iktidara gelmesidir. Mesut Beyin adaylığı da bu anlamda değerlendirilirse anlaşılır.

Mesut Yılmaz'ın başkanlığı kazanması durumunda DYP ile birleşme yollarının açılacağı, ya da bir şekilde sağın birleşmesinin daha mümkün hale geleceği yorumları yapılıyor. Ancak bu noktada Özal'ın kendi denetimi dışındaki bir gelişmeye pek izin vermeyeceği, dolayısıyla Mesut Yılmaz'a "dur" diyebileceği söyleniyor. Ya da Mesut Yılmaz'ın kazanması ülkeyi seçime götürür mü?

Müdahale olması için bir gerekçe gerekir. Sağ oyların birleştirilmesinden Turgut Özal'ın duyacağı bir çekingenlik, tedirginlik olmaz ki. Şimdi bizim DYP ile birleşme meselesine gelince. Adını açıklayamayacağım soldan bir politikacı arkadaşım dedi ki, "Siz 15 Haziran'da Mesut Yılmaz'ı seçer de partiye taze kan verirseniz, SHP de, DYP de biter. Siz DYP'yi yutarsınız, DSP de SHP'yi. Bu yüzden öyle enteresandır ki, Demirel de İnönü de Mesut Yılmaz'ın kazanmaması için çalışabilirler." Şimdi bunlardan ne anlaşılıyor? Öyle ya da böyle ikibinli yıllara doğru sağda ve solda büyük birleşmeler kaçınılmazdır.

Peki diğer partilerle sizin aranızda, ya da partiler arasında köprüler atılmadı mı?

90'lı yıllarda partiler arasında bir sürü rekabete rağmen, muhalefet partilerinin ANAP'a, Cumhurbaşkanına insafsız bir şekilde yüklenmelerine rağmen, partiler arasında köprüler atılmış değil. İlla ki klasik senaryolar değil, mutlaka olacak demiyorum ama, bambaşka şeyler de olabilir. ANAP-DYP koalisyonu, SHP-DSP koalisyonu senaryoları, en klasik en sade senaryolar. Ne bileyim DSP-DYP olabilir, ANAP-SHP koalisyonu olabilir. Tek başına bir parti de iktidara gelebilir.

Seçim Kanunu yüzde 11 oy alanın da tek başına iktidara gelebilmesine imkan vermektedir. Aslında o kanun, ANAP'ı değil, 1. partiyi favorize etmektedir. Fransızların seçim kanunundan daha haksız da değildir. Mesut Beyin gelmesi ülkeyi seçime götürür diye birşey yok. Mesut Beyin gelmesi, ortaya çıkacak yeni parti, ANAP'ın oylarını rahatlıkla yüzde 30'lara çıkarır. Ama seçim, ayrı tartışılacak bir şeydir.

Türkiye'nin insan hakları, özgürlükler, demokrasi gibi sorunları da duruyor. Son çıkarılan Anti-Terör Yasası var.

Aslında şartlı tahliyede eşitsizlik sözkonusu. Sizin son sayıdaki kapağınızdaki "Sağcıya Af, Solcuya Ceza" konusunda kimsenin suçu yok. Önce onu belirteyim. Suçlu bulmakla meseleleri halledemeyiz. Bakın biz Türkiye'deki geleneksel dokunulmazlıkları olan konulara el atıyoruz. 141-142 kalktı, ne yer yarıldı, ne gök çöktü üstümüze. ANAP, '87'ye kadar ülkenin ekonomisi için uğraştı. Şimdi ülkenin siyasi ve sosyal yapısıyla uğraşıyor. Demokratikleşme, insan hakları, bunların kökleşmesi müesseseleşmesi... Bunların zamanı geldiğine inanıp, bunları öne alıyoruz. Kimi arkadaşımız da, diyelim bir genel başkan adayı da çıkıyor diyor ki, "Hayır efendim, bunun daha vakti gelmedi. Önce şunu şunu yapmak lazım." İşte aslında ANAP'taki liderler arasındaki bir başka fark da bu. Önceliklerin saptanması meselesi.

ANAP, eski sağcısını, eski solcusunu, ortacısını bağrında toplayarak oluşmuş bir partidir. Bu model sonra sıkıntılara uğramış olabilir. Konjonktürel olarak, ya da ekonomiye fazla ağırlık verilmesinden. Ama 15 Haziran bütün bunları aşacağımız bir dönemeç olacaktır. ■

Erdem Gül

ANAP iktidarının 8. yılında bir devlet kuruluşu Türkiye'nin bir Ceyar'lar ülkesi olduğu kanaatinde... Üstelik kazanmak için Ceyar'dan daha hızlı olmak gerektiğini öğütlüyor.

ABD, ANAP'a Artık Ne Kadar Güvenebilir?

Bilindiği gibi ANAP'ın kendi yaptırdığı kamuoyu yoklamaları, oy oranının yüzde 12-14 arasında olduğunu ve dördüncü parti konumuna geldiğini ortaya koydu. Bunun anlamı açıktır ki, - çok büyük bir mucize olmazsa- ANAP bir daha en azından tek başına iktidar olamayacaktır. "Gidici" gözüyle bakılan bir iktidar partisi için gerek uluslararası planda, gerekse iç siyasette, yeni imkanlar bir yana, eldeki desteklerin de uzun süre muhafaza edilmesi pek kabil görünmemektedir. Sorunun ANAP açısından en vahim yanı, belli ki ABD yönetim çevrelerinde de giderek, üzerinde uzun vadeli programların geliştirilemeyeceği bir siyasi parti izlenimi güçlenmektedir. Nitekim, Sabah gazetesinin haberine göre, ABD'de **Political Risk Services**'in asker, öğretim üyesi, ekonomist, diplomat ve siyaset bilimcilerden oluşan 200'ü aşkın uzmana, uluslararası yatırımcıların yararlanması için hazırlattığı raporda ANAP'ın bir daha iktidar şansının kalmadığı kesin biçimde vurgulanmakta. Bugüne değin, özellikle Körfez krizinin hemen ardından Türkiye'nin dış politikası geleneksel özelliklerinden hızla uzaklaşarak ABD politikalarına bağlanmışsa da, ABD yönetiminin kitle desteği yüzde 10'lara düşmüş bir parti üzerinde ısrar etmesi beklenemez. Üstelik Amerikan yönetiminin baştan beri Turgut Özal'la arasındaki "güven ilişkisi" bile ANAP'ın bugüne kadar sahip olduğu desteğin devamını mümkün kılamayacak gibi görünüyor.

ABD'nin ve uluslararası sermaye çevrelerinin iktidarın siyasi geleceğine kuşkuyla bakması, doğal olarak yerli sermaye çevrelerinin de tavrını temelden etkileyecektir.

Öte yandan ANAP iktidarının Avrupa Topluluğu ile zaten baştan beri problemli olan ilişkileri, son dönemde ABD dolayımıyla yakınlık kurma hesaplarına rağmen hiçbir iyileşme belirtisi göstermiyor. Aslında, AT'nin Türkiye hakkında neler düşündüğü bir yana, ANAP'ı oluşturan siyasi eğilimlerin önemli bir bölümü açısından, Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Evi'nin doğal bir üyesi olma tarihsel hedefi, baştan beri sıcak baktıkları bir ideal değil. Hatta ANAP'ın özellikle milliyetçi-muhafazakar kanadına göre bugün, Türkiye'nin her dönemden daha fazla yüzünü Doğu'ya çevirme imkanı var. Özal'ın da böyle bir seçeneği hiçbir dönem ihmal etmediği biliniyor. Sovyetler Birliği, Balkanlar ve Ortadoğu'nun göbeğinde, siyasetini Washington'a bağlamış bir metropol konumunda Türkiye düşüncesi, ANAP için AT'ye göre, hep çok daha cazip bir seçenek olarak görülmüştür. Üstelik Doğu'da kimse kimseyi insan hakları ve demokrasi gibi konularda 'lüzumsuz' sıkıntılara sokmuyor. Orada herşey ANAP'ın tarzına daha uygun gibi.

Kısacası bugüne kadar ANAP'ın AT ile ilişkileri, çeşitli uluslararası siyasal ve ekonomik platformlarda karşı karşıya kaldığı dayatmalar ve baskılardan ibaretti; bundan sonraki dönemde de farklı bir rota izleyeceğine dair hiçbir belirti yok.

İstikrar Tehlikede, Çember Daralıyor

Sermayenin ANAP'a ilişkin kuşkularından biri de, önümüzdeki dönemde Türkiye'nin siyasal istikrarını muhafaza edip edemeyeceğidir. Bunun belirtileri öncelikle, yukarda anlatmaya çalıştığımız, Cumhurbaşkanının siyaset üslubudur. Gelir dağılımında, nüfusun ilk yüzde yirmilik dilimi milli gelirden yüzde 60'lık bir pay alırken, son yüzde yirmilik dilimi ise ancak yüzde 3'le yetinmeye zorlanıyorsa, ya da faiz, kar ve rant gelirleri milli gelirin yüzde 60'ını oluştururken, ücret gelirleri yüzde 15 civarındaysa, bu korkunç manzaranın o ülkenin geleceği konusunda yönetenleri en azından kaygılandırması beklenir. Ama kaygılanmak bir yana, Özal yeminli bir işçi düşmanı gibi davranma konusundaki ısrarını terketmek niyetinde değil.

ANAP, iktidarın parmakları arasından kayıp gitmesini soğukkanlılıkla karşılayabilecek bir siyasal yapı değildir. ANAP'ın "şahinleri", milliyetçi- muhafazakarlar, devlet içinde örgütlenmek için bütün bir siyasal tarihleri boyunca ellerine geçebilecek en büyük fırsatı, Demirel miting meydanlarında onbinlerce kişiye "Yandım Allah!" diye bağırttığı için bırakıp gitmezler. Öte yandan siyaseti, maddi çıkar ilişkilerinin en elverişli aracı olarak gören genişçe bir ANAP güruhu için de iktidar imkanları varolmanın önkoşulu haline gelmiştir ve - kendilerinden güçlü bir başka otoritenin onları uzaklaştırma yönünde bir girişimi olmadığı sürece- eldeki imkanları kolayca terketmeyecekler. Düzen içi ya da dışı muhalefetin yanısıra, Ordu, yargı organları, bürokrasi vb. sistemi oluşturan asli unsurlarla ANAP arasında eksik olmayan gerginlikler de hesaba katıldığında (Bu konu **Demokrat**'ın 10. sayısında, **Kemalizm'in Sonu mu...** başlıklı yazıda ayrıntılı olarak irdelenmişti) Türkiye'nin siyasal ikliminin önümüzdeki dönemde hayli ısınacağını söylemek kehanet olmayacak. Siyasal rejimin bu türden gerginliklere karşı hassas bünyesinin ANAP'ın ağırlığını na kadar taşıyabileceği konusundaki kaygılar sermaye çevrelerini de artık giderek daha fazla tedirgin ediyor. Sonuçta ANAP'ın etrafındaki çember giderek daralıyor.

Aslında bu gerçeğin en fazla farkında olan kişi Turgut Özal'ın bizzat kendisi.. Körfez kriziyle birlikte ortaya çıkan özel konjonktürü kendi iktidar imkanla-

ANAP'ın İşi Biterken Söz Sırası Kimde?

İşi bitmiş görünen ANAP'ın yeri nasıl doldurulacaktır? SHP ile mi, DYP ile mi, bunlar arasında ya da bunlardan biri ile ANAP arasında yaratılacak yeni bir kombinezon ile mi?
Bir tuhaf durum var ortada... SHP kendi varlık nedeniyle değil, ANAP'ın toplumda yarattığı haklı hoşnutsuzluk sayesinde var olabildi. Ve paradoksal şekilde, ANAP, anamuhalefetin etkisizliği sayesinde, özellikle son yıllarda, iktidarda kalabildi. DYP ise, ANAP'tan olumlu anlamda farklılığını hiçbir biçimde ifade edebilmiş değil... Yalnızca tadına bakılmayan ikinci testi şarap misali iyiliğinden söz edilebilirdi, ama ne fayda, seçmenleri on yıl önce onun da tadına bakmışlardı.
Öyleyse ne?
Yoksa DSP mi?! Kamuoyu araştırmalarının inanılırlığı ölçüsünde, DSP'nin "oy patlaması" yaptığından sözedilmesi çok manidar. "Halkımız", belli ki, SHP'den farklı bir sol seçenek arıyor, bulamıyor. Çünkü ne yazık ki henüz yok! Bulamıyor ve SHP'den DSP'ye yöneliyor. ANAP'tan vazgeçenler de dahil, yanlış bir seçenekte, DSP'de, "halkımız" sola yöneliyor.
ANAP'ın tükenmeye başladığı yerde, toplumdaki sol eğilimin güçlenmeye başladığı açık. 12 Eylül'ün toplumu sağcılaştırma programı, miadını doldurmuşa benziyor. Sağdaki parçalanma ve siyasetin sağdan güdümünü sağlayan araçlardaki etkisizleşme birlikte yanaşıyor.
Ne varki, ortada duran nicel parçalanmışlığa, yani yüzde 10'larda gezinen bir sağ iktidar partisine rağmen, mevcut güçler dengesi iki sağ parti ile korunabilir mi? Böyle bir durumda sağın parçalanmış olmasından söz etmek ne denli anlamlıdır? "Siyasi hayat" iki sağ partiyi bu oranlarıyla kaldıracak durumda mıdır? Solun aşırı güçsüz olması, ters yönden sağın bu şekilde iki parti ile temsiline ne kadar imkan tanıyacaktır?
En önemlisi, 12 Eylül döneminde sermaye-mülk sahibi sınıflar için uygulanan yapıştırıcılık işlemi daha ne kadar etkisini sürdürebilecektir? 1980 öncesinde olduğu gibi bu kesimler arasında çatlak sesler yeniden duyulmaya başlayacak mıdır? Bunların bir kısmı ANAP çatısı altında iktidar imkanlarından yararlanarak ANAP zenginleri arasına katılmışlardır, ama katılamayanlar daha ne kadar sıranın kendilerine de gelmesini bekleyebilecektir? Bunların DYP'deki sessiz muhalifleri Demirel'in sesli muhalefeti ile yetinmeye ne ölçüde katlanacaklardır? MSP'nin RP'sindeki fanatiklerin siyasi temsil hakkından yoksun biçimde, parlamento dışında, sistemin dışında tutuldukları için sistemin içinde-sisteme karşı bir tehlike yaratmamış olmaları, şeriatçıların bütünü bakımından ne ölçüde anlam taşımaktadır? Şeriatçılık, partiler üstü etkin gücüyle, devlette ve toplumda kimi zaman bağıra çağıra, kimi zaman sessiz ve derinden, olan biteni hangi düzeyde etkilemektedir?
Sistem içinde yer alan sağ politik güçler ANAP'a kazandırdıkları uzlaştırıcı-yatıştırıcı özellik de ortadan kalkacağı için, bu kez ANAP tekelci burjuvazi gözündeki prestijini de kaybetmiş sayılabilir; bu yönde verdiği güvence (bir zamanlar MC'nin verdiği güvence) geçersizleşir. Ya da tükenme sürecine giren ANAP, Özal'ın elinden kaçar, bütünüyle işbitirici kadroların, eski MSP-MHP'lilerin eline geçerse, açıktır ki, tekelci burjuvazinin ve ABD'nin temel tercihi olmaktan da çıkar.
Sağı birleştirme politikaları, yakın gelecekte kendini ne ölçüde dayatacak? Örneğin ANAP ve DYP'nin misyonlarını aynılaştırma için taktik manevralar gündeme gelecek mi? Bu taktiklerin gerçekleşmesi, belli bir zaman alacaksa, kamuoyu araştırmalarındaki toplumun solculaşması göstergelerinin de işaret ettiği doğrultuda, aradan geçen zamanda

Bundan yıllarca önce Türkiye'deki siyasal sistem "Filipin Tipi Demokrasi" diye tanımlanırdı. Meğer ne isabetli bir "ironi" imiş.

ne zaman parçalanmış sayılabilirdi? ANAP parçalandığı zaman... Ama, ANAP parçalanmadan tükenme istidadı gösteriyor. Ve belki de, ANAP'ın parçalanmadan tükenmesi, sağın parçalanmasını önleyecek, sağın bir başka biçimde bütünleşebilmesini sağlayacak. Tükeniş, parçalanmayı önleyebilecek.

ANAP iktidarda kalabilme imkanlarını koruduğu sürece, parçalanma ihtimalini geciktirdi. Öte yandan, iktidarda, ancak kendini tüketerek, bitirerek kalabildi. Bir başka deyişle, ANAP'ın iktidar olması (iktidarda kalmanın yarattığı kaçınılmaz yıpranma), aynı zamanda tükenmesine yol açan faktörler arasında yer aldı. ANAP iktidar nimetlerinin partisi olduğu için parçalanmadı, ama tükendi. (Yiye yiye bitirdi!) Bu durum, ANAP'ın açmazlarını arttıran bir durum. Tükenme sürecine giren ANAP'ta, onun ara sınıflarla ilişkisini sağlayan işbitirici kadroları (eski MSP'liler ve MHP'liler ve diğerleri) etkilerini (iktidar olanaklarını, güçlerini) yitirdiği ölçüde, mülk-sermaye sahibi sınıflarla organik ilişkileri bakımından doğacak boşluk, siyaseti güdenler tarafından SHP tarafından doldurulması yönünde mi değerlendirilecek? Bu "değerlendirmeyi" yapacak olanlar, kadir-i mutlak mı? Ya da, bakkal hesabıyla, derinleşen krizin faturasını SHP'ye (ve böylece, kolayca "halkımıza") ödetmek, daha mı karlı görülebilir? Bu, şimdi ciddi bir tehdit olmayan, ama ciddiyetsiz varlığı bile korku nedeni olabilen toplumsal muhalefetin deşarjı için kısa süreli ve makul bir fırsat olarak mı "değerlendirilecek", siyaseti güdmeye hevesli, kadir-i mutlak güçler tarafından?! Böylece 12 Eylül'ün başlattığı solu etkisizleştirme programı solun içini bir kez daha boşaltarak, yani "onu" ("resmi-sol"u) hükümet de yaparak farklı ve etkili bir şekilde mi sürdürülecek?
Bütün bunları "bir, bir" yapmaya muktedir bir sermaye tanrısı var mı?
Söz sırası kimde?
Hala ABD'de mi?
Aynı anlama gelmek üzere, işbirlikçi tekellerde mi?
Özal, ABD'nin ve tekellerin umudu, ya da ehven-i şeri olmayı sürdürüyor mu? ■

Herşeye rağmen toplumun bütünü teslim alınamadı. İnsani değerler toplumsal muhalefetin dinamikleri içinde gelişiyor. En bayağı kişisel çıkar hesaplarının kutsandığı bir ortamda Zonguldak madencisi ekmek ve demokrasi kavgasının yanında dayanışma, fedakarlık gibi değerlerin mücadelesini de veriyordu.

rı için olabildiğince zorladıysa da bugün gelinen noktada bunu becerebildiğini söylemek mümkün görünmüyor. Çünkü, yeni uluslararası ilişkilerde kendisine sağlam bir yer edinebileceği iç siyasal düzenlemeler konusunda ciddi bir mesafe katedebilmiş değil. "Çankaya'nın Demokrasi Planı" olarak kamuoyuna sunulan, Kürtlerin varlığının resmen kabulünden, 141, 142 ve 163'ün kaldırılmasına, memurların sendikalaşma hakkından, PKK'lılar da dahil olmak üzere bir Genel Af'a kadar bir dizi konuda AGİK sözleşmesinin gereklerini yerine getirmeye dönük demokratik düzenlemeleri öngören "yeni rejim projesi", şimdilik sadece "Terörle Mücadele Yasası"nı doğurdu. **Kemalizm'in Sonu mu...** yazısında, gerçekleşeceği iddia edilen demokratik düzenlemelerin yanısıra, bir yandan da yargının olabildiğince etkisizleştirileceği ve yürütmenin tek elde toplanacağı bir sisteme doğru yönelimden sözedilmekteydi. Özal'ın tasavvur ettiği iktidarın yeni zor aygıtları arasında "... *devleti tehdit eden bireysel ya da örgütlü eylemlere karşı yerinde infazı meşru kılan, jandarma ile polisin içiçe geçtiği bir iç güvenlik -'antiterör'-sistemi*"ne dikkat çekiliyor ve bu tasarıların *de facto* gerçekleştirilmesine girişildiği söyleniyordu. Aradan iki ay bile geçmeden bütün bunlar, *de facto* olmaktan çıkıp yasal hale geldiler.

ANAP'ın" Karakteri"

Bir an için Özal'ın yukardaki demokratik düzenlemeler konusunda samimi olduğunu -ama bu düzenlemeleri 'demokrat' olduğu için değil, iktidar imkanlarını genişletmek için öngördüğünü unutmadan- düşünsek bile, başında durduğu siyasal yapının gericifaşist kadrolarının böyle bir yönelimi sürükleyecek nitelikleden uzak olduğu ortaya çıktı. Özal'ın tartışma gündemine soktuğu siyasal modelin önündeki tek engel, kuşkusuz kendi parti kadrolarının -direnişi demesek bile- ayak sürümesi değildi. Devletin, onyılların birikimi ve alışkanlıklarıyla oluşmuş, kökleşmiş geleneksel politikalarından kopuşu -bunu zorlayan Özal'da olsa- üç beş ayda gerçekleşmiyor ve sistemi oluşturan unsurların güçlü bir direnişiyle karşılaşıyor. Aslına bakılırsa, sorun tek başına ANAP grubunun takınacağı tavra kalsaydı, ya da "ayak sürüyenler" böylesine sıkı bir direnişin varlığını hissetmeseler Özal tarafından belki de bir biçimde ikna edilebilirdiler. ANAP'ın kısa tarihi bu iddiaya kanıt olabilecek olaylarla doludur. ANAP, her türden küçük hesabın siyasi ilke ve inançlara baskın geldiği, moral değerler bakımından olabildiğince çürük bir partidir. Hatta bir siyasal parti olmaktan çok, hergün değişen çıkar ilişkilerinin değişen kombinezonlarını yaşayan bir 'güruh' görünümü sergilemektedir.

Başbakan Yıldırım Akbulut'un İstanbul İl Başkanlığı seçimleri öncesinde ve muhafazakar kanada yakın durduğu günlerde, Cumhurbaşkanının seçime müdahalesine karşı tavrını dile getirirken "İl Başkanlığı seçimlerinde demokratik usullerin geçerli olacağını" söylemesi üzerine, bu lafa çok içerleyen ANAP milletvekili Leyla Yeniay Köseoğlu bakın neler diyor:

"Gidin Başbakana sorun. Bu makama demokratik usullerle mi geldi. Şimdi mi demokrat oldu. Özal emretti, elimizi kaldırdık, Genel Başkan oldu. Bunları ne çabuk unuttu?"

İnsanın ilk aklına gelen meşhur "merdi kıpti" hikayesi... Leyla Yeniay hanım, Akbulut'un 'demokratlık' iddiasını esefle karşılayıp, ona Genel Başkanlığa nasıl seçildiğini hatırlatırken ***"Özal emretti, elimizi kaldırdık"*** diyor ve belli ki bundan da bir beis duymuyor.

Mehmet Keçeciler, Cemil Çiçek ve Abdulkadir Aksu üçlüsünün, Semra Özal'ın İstanbul İl Başkanlığına birlikte tavır aldıkları Hüsnü Doğan'ın, Turgut Özal tarafından, her türlü siyasi teamül hiçe sayılarak 'harcanması' karşısında hiçbir şey olmamış gibi davranmaları hala hafızalarda.

Bu olayın hemen ardından, içinden geldiği yapıyı iyi tanıdığı belli olan Bedrettin Dalan'ın değerlendirmesi belki biraz abartılı ama oldukça da aydınlatıcı:

"ANAP'ta ne liberaller gerçek liberaldir, ne muhafazakarlar gerçek muhafazakar. Gerçekten prensip sahibi olan insan yoktur. Onlar sadece çıkarları için bir aradadırlar. Bu öyle bir çıkar ortaklığıdır ki; yıkmaya kimsenin gücü yetmez. Merak etmeyin, yakında anlaşıp barışırlar, bu meseleyi de unuturlar."

Yeri gelmişken değinmeden geçmeyelim. ANAP bu kadar dejenere de, diğerleri çok mu ilkeli? Özal'ın erken seçim tartışmalarında, "Meclis'in kolay kolay böyle bir karar alamayacağı, çünkü, milletvekillerinin seçimlerde girdikleri borçlarını henüz ödeyemedikleri ve maaşlarından kolayca vazgeçemeyecekleri" iddiasını sıkça dile getirdiği hatırlanacaktır. Ve yine hatırlanacaktır ki; "milletin temsilcilerini" böylesine aşağılayan bir tutum karşısında, hiçbir ciddi tepki gelmemiştir.

Genel Kurul'a Doğru

ANAP, 8. kuruluş yılını idrak ettiği bu günlerde kendi geleceği bakımından kritik bir noktaya geldi. 15 Haziran'da yapılacak Genel Kurul'da, partinin yola kimlerle ve nasıl bir 'dizayn'la devam edeceğine karar verilecek. Şu ana kadar genel başkanlık için adaylığını resmen açıklamış isimler Yıldırım Akbulut, Mesut Yılmaz, Hasan Celal Güzel ve Cengiz Tuncer. Bütün bu isimler hak-

Tepkisizlik, vurdumduymazlık, otorite karşısında ezilklik... 12 Eylülü, ANAP'lı yılların kabusuna karşı yoksul Kürt halkı yeni ve onurlu bir varoluş gösteriyor. Cizre'de, Silopi'de, Nusaybin'de...

kında hemen herkes etraflıca malumat sahibi. Yine herkesin fikir birliği içinde olduğu bir başka husus da, kimin ANAP'a genel başkan olacağı konusunda Çankaya'nın tercihinin neredeyse tayin edici bir ağırlığı olacağı. Özal'ın tercih edeceği genel başkanın, şu iki vasfa sahip olması gerektiği kolayca görülebiliyor: Bir, ANAP'ın oylarındaki eriyişi durdursun ve gidişatı tersine çevirsin, iki, Akbulut tıynetinde olsun. Özal'ın aradığı vasıflar bunlar olunca ortaya bazı problemler çıkıyor. Yapılan kamuoyu yoklamalarından, adaylar arasında birinci vasfa sahip tek ismin Mesut Yılmaz olduğu iddia ediliyor. Ama Yılmaz hakkındaki yaygın kanı ise Çankaya'ya karşı -en azından Özal'ın kabul sınırlarını zorlayacak ölçüde- mesafeli davranacağı yolunda. Dolayısıyla şimdi Özal'ın önünde, -eğer her iki vasfa da az çok sahip ve şu ana kadar ismi açıklanmamış başka bir aday yoksa- sorunlu bir ikilem duruyor.

ANAP'taki genel başkanlık yarışına bir başka açıdan bakmaya çalışalım. 15 Haziran'da şu ya da bu adayın başkan olması ANAP'ta neyi değiştirir? (Burada Hasan Celal Güzel'i diğerlerinden ayırmak gerekiyor. Onun programı diğerlerinden farklı olarak Çankaya'yı enterne etmek üzerine kurulmuş; haliyle şansı da yok!) Ya da soruyu daha genel düzeyde sorarsak, genel kurulun sonucu, Türkiye'nin siyasal gündeminde bir yeniliğe tekabül edebilir mi? Bu soruya bizce, olumlu cevap vermeyi gerektirebilecek hiç bir işaret yok. Mesut Yılmaz'ın arkasındaki destekle ANAP'ın makus talihini değiştireceği iddia edilebilir; ancak Mesut Yılmaz'ın tabanda sahip olduğu söylenen desteğin genişliği, olsa olsa ANAP'ın yüzde 12'lik tabanı içinde bir genişliktir; o da ANAP'ı kurtarmaya yetmez. Siyasal gündemi ciddi biçimde etkileyebilecek tek gelişme ANAP'ın bu kongreyi yüzüne-gözüne bulaştırarak, içinden çıkılması zor bir kaosa sürüklenmesi olabilir. Ama şimdilik tarafların tansiyonu böyle bir gelişmeyi öngörebileceğimiz ölçüde yüksek değil. Kaldı ki ANAP'ı parçalanmaya sürükleyecek her gelişme, sadece ANAP'ın yokolmasına değil, her bir "parça"nın akibetinin "bütün"den farklı olmamasına yol açacaktır. Ve öyle görünüyor ki; ANAP'taki her bir "parça" bunun bilincinde.

Toplumsal Tahribat ve Umut

ANAP'ın karanlık bir geleceğe doğru hızla sürüklendiğinden bahsederken, sık sık kamuoyu araştırmalarına göndermeler yaptık. Sonuçların ANAP açısından ne denli vahim olduğundan bahsettik. Durum ANAP için böyle de ya diğerleri? Onlar için de olumlu bir tablodan bahsetmek mümkün değil. En iyi durumdaki partilerin oyları yüzde 20-25'lerde dolaşıyor. Ayrıca varolan siyasal partilerden herhangi birinde karar kılmamış seçmenlerin oranı da alışılmamış ölçülerde yüksek görünüyor. Kuşkusuz, seçimler arefesinde bunların önemli bir bölümü bir şekilde tercih belirleyecektir. Ancak ortada bir gerçek var. Varolan siyasal partiler halk kitleleri içinde bir inanç erezyonuna uğramış gibiler. Geniş yığınlar, gündelik hayatın giderek artan sıkıntıları içinde siyasal partilerin sorunlarını çözeceği inancını hergün biraz daha tüketirken, acıdır ki, devrimci-demokratik güçlerin hala ciddi bir alternatif yaratarak çekim merkezi haline gelememeleri nedeniyle, siyasal partilere karşı oluşan ilgisizlik, zamanla, genel anlamda politikaya karşı bir ilgisizlik halini almaktadır. 12 Eylül'den sonra önemli ölçüde güç kazanan depolitizasyon, ANAP iktidarıyla birlikte toplumsal bir dejenerasyonun da kapılarını açmış, Türkiye bir moral çözülmenin eşiğine gelmiştir.

ANAP'ı karakterize eden "değerler" bütününün, aslında, galiba tüm bir toplumu sarmakta olan hastalığın semptomları olduğunu görmemiz gerekiyor.

ANAP iktidarı da bütün iktidarlar gibi bir gün gidecek. Üstelik o gün, çok uzak değil gibi. Ama 8 yıllık iktidarı boyunca yarattığı toplumsal tahribat kolay onarılabilecek gibi görünmüyor.

Türkiye toplumunun bugün içinde bulunduğu haleti ruhiyeyi açıklamak için uzun söze gerek yok. Bu ülkede malını satmak isteyen birileri, potansiyel alıcıları **Ceyar**'la motive etmeye çalışıyor. Üstelik bu işi yapan bir devlet kuruluşu. Petrol Ofisi satışa sunduğu hisse senetlerini Ceyar'ın da aldığını gazetelerden, TV'den halka duyuruyor ve "Siz ondan önce davranın" diyor. Reklam kampanyasını düzenleyenler, belli ki,Türkiye'nin bir Ceyarlar ülkesi olduğu kanaatindeler. Üstelik artık Ceyar olmanın bile yetmediğini, kazanmak için 'daha atak', 'daha hızlı'... ('daha'ların peşine Ceyar'ın diğer vasıflarını da sıralayabilirsiniz) davranmak gerektiğini öğütlüyorlar.

Herşeye rağmen, toplumun bütünüyle teslim alınamamış olduğunu düşünmemiz için hala yeterli neden var. İnsani değerlerin, demokratik ideallerin yeniden yeşerip gelişeceği dinamiklerin toplumsal muhalefet içinde güç kazandığını yaşayarak görüyoruz. En bayağı kişisel çıkar hesaplarının neredeyse kutsal bir ideoloji haline geldiği bir ortamda, Zonguldak madencileri ekmek ve demokrasi kavgasının yanısıra, dayanışma, fedakarlık gibi değerlerin mücadelesini de verdiler. Yıllardır toplumun üzerine bir kabus gibi çöken tepkisizleşme, vurdumduymazlık ve otoriteye sessizce boyun eğme ruh haline karşı, yoksul Kürt halkı Silopi'den, Cizre'den, Nusaybin'den yeni ve onurlu bir varoluşun yolunu gösteriyor. ■

Adnan Bostancıoğlu

Talan Sürüyor Ama...

SUÇÜSTÜ YAKALANDILAR

Yahya Bilen

Artık herşeyi uluorta yapıyorlar. Gizli saklı yok. Arlanma utanma yok. Parayı milyar milyar götürüyorlar. Halkın parasını talan ediyorlar. Birinci aşamada Kamu Ortaklığı İdaresi, 4 yıl önce 11 milyar liraya TÖBANK'tan satın aldığı, şu an 50 milyar lira değer biçilen kendi binasını 15 milyara Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu'na satıyor. Ancak, parası olmadığı için KOİ 2 yılı ödemesiz 20 yıl vadeli, %3 faizli 15 milyar kredi açıyor Konfederasyona. Böylece KOİ "binasız" kalıyor. İkinci aşamada, ANAP'a yakınlığı ile bilinen müteahhit Mehmet Nazif Günal'ın yüzme havuzlu, tenis kortlu, helikopter pistli ultra modern binası kiralanıyor. Yıllığı 2 milyon 700 bin dolar üzerinden. İki yıllık kira bedeli 5 milyon 400 bin dolar peşin olarak ANAP'lı işadamına ödeniyor.

Kendi binasını 2 yıllık ödemesiz satarken (ellerini öpene 30 milyar trink para satabilirlerdi) gösterdiği cömertliği ANAP, işadamının binasını kiralarken de gösteriyor. Çünkü 5 milyon 400 bin dolar, en düşük faizle bankaya yatırılsa 2 yılda 38 milyar lira gelir getiriyor. Böylece ANAP'lı müteahhide yapılan "çıkma"nın tutarı 22 milyar değil 60 milyar lirada ulaşıyor.

KOİ Başkanı Okkeş Özuygur'un basının ısrarlı sorularına karşı verdiği yanıt anlamlı. "Daha önce TÖBANK'tan satın aldığımız ve şu an içinde bulunduğumuz mevcut binanın Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu'na satışı Yüksek Planlama Kurulu'nun aldığı bir karar sonucudur. Mevcut mevzuata göre KOİ, Planlama Kurulu kararlarını uygulamakla yükümlüdür. Sayın Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci'nin de açıklığı gibi satış kararı ve satış şartları Hükümetin bir tasarrufu neticesinde gerçekleşmiştir"

Evet... "Suçlu ben değilim. Suç Hükümetin" Bu tasarrufun altında Başbakan Akbulut'un ve Yüksek Planlama Kurulu üyesi Bakanların imzası var.

Devir Talan Devri

Halkın milyarları tam anlamıyla talan ediliyor. Ne için?

İstanbul'da lüks otellerde ANAP il başkanlarını ağırlamak için. ANAP Kongresinde delegeleri tavlamak amacıyla gizli bir fon yaratmak için. Hanedan savurganlığını finanse etmek için.

İşçi ücretlerine zam gündeme geldiğinde, aslan kesilip tehditler savuran, enflasyonun azacağından, bu paranın halkın cebinden çıkacağından söz eden kısa boylu, gözlüklü, şişman adamın bu savurganlık karşısında sesi soluğu çıkmıyor.

Kendileri suç ortağı durumundalar çünkü.

Bu yılın sadece ilk 4 ayında iç borçları 15 trilyon lira arttıran ANAP iktidarı, sadece hazineyi değil, işte böyle fonların elindeki milyarları da har vurup harman savuruyor.

Talanın boyutları inanılmaz düzeyde; Çankaya'nın günlük harcamasının 100 milyon lira olduğu açıklandı

Zihinlerdeki soru şu:

Mehmet Nazif Günal, iktidarın kendisine yaptığı *çıkma* karşılığından ANAP'a ne kadar bağışta bulundu?

Mehmet Nazif Günal, Cumhurbaşkanı Özal'ın bugüne kadar çıktığı yurt dışı gezisinden çoğuna katılmasıyla tanınıyor. Bakanlar ve milletvekilleriyle partisi birkaç milyondan tavla oynamayı seviyor. Cömert ve eli açık bir müteahhit Mehmet Nazif Günal. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmeyeceğini bilecek kadar da *"Akıllı"*.

Sistem, şöyle ANAP yanlısı işadamları ve müteahhitlere hakettiklerinin üzerinde *çıkma* yapılıyor. Bunların bir kısmı bağış olarak iktidara geri dönüyor. Fakat hesaplarda gösterilmiyor. "Gizli harcamaları finanse etmekte" kulanılıyor.

Herkes Susuyor

Devlet Bakanı İsmail Özdağlar, bu milyarların yüzde birinden çok daha azı için "kellesi"ni vermişti.

Ankara'da şimdi büyük bir sessizlik var.

Yüksek Denetleme Kurulu Başkanı Şükrü Akgüngör susuyor.

Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş susuyor.

Devlet Denetleme Kurulu Başkanı susuyor.

Başbakan Yıldırım Akbulut susuyor.

Çankaya susuyor.

Parlamento susuyor.

Ama halk susmayacak.

Korkunun ecele faydası yok.

Suçlular bir gün tek tek yakalanacak.

Anladık, bugüne kadar hep karda yürüyüp izleri karıştırdılar. Ama bu sefer suçüstü yakalandılar. Onları suç üstü yakalayan halktır. Pişkin pişkin sırıtmaları onları kurtaramayacak.

Şimdi sözkonusu suçları tek tek bir kere daha sıralayalım.

1. KOİ, mülkiyetindeki 50 milyarlık binayı, kendi açtığı 15 milyarlık krediyle 15 milyara satmıştır. (Bedavaya vermiştir)

2. KOİ, binasız kaldığı iddiasıyla ANAP'a yakın bir işadamı olan Nazif Günal'ın binasını iki yıllığına 22 milyara kiralamış, mukaveleyi dolar üzerinden yapmış ve parayı peşin ödemiştir.

3. İşadamına ödenen paranın iki yıllık faizi 38 milyar tutmaktadır. Böylece gerçekte ona ödenen para iki yıl için 60 milyara ulaşmaktadır.

4. Kıyakçılık bununla da bitmemektedir. Bina henüz yapım aşamasında kiralanmış ve çeşitli vergi muafiyetleri yoluyla Günal'a bir 4 milyar daha hibe edilmiştir.

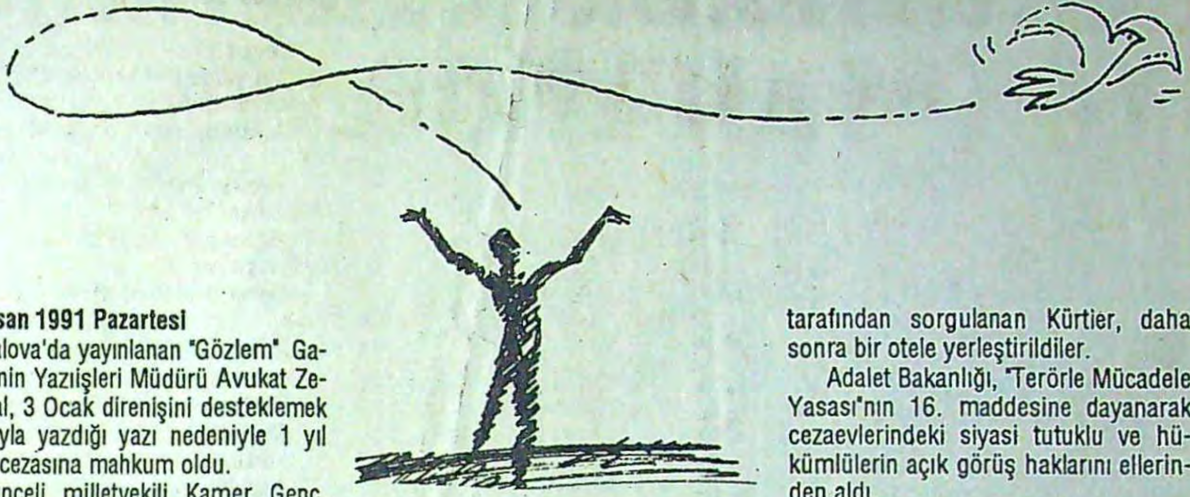
5. KOİ, kendi binasını satarken içindeki mobilyaları da bedavaya vermiştir. Şimdi yeni binanın tefrişi için 1 milyar daha lazımdır. Bunun için Doğramacı'nın ortağı bulunduğu Tepe Mobilya ile anlaşma yapılmıştır. Doğramacı'nın şirketine mobilyalar için 1 milyar ödenecektir.

Halktan her yıl yüzde 60-70 fazla almak yoluyla topladığı paraları KOİ, önce TÖBANK'ın binasını 11 milyara almakta kullanmış, sonra aynı bina %3 faizli olarak satılmıştır.

Hesap Verecekler

Talanın boyutları inanılmaz düzeye ulaşıyor. Çankaya'nın günlük harcamasının 100 milyon lira olduğu açıklandı. Böyle soygun görülmedi! ■

İnsan Hakları Günlüğü

22 Nisan 1991 Pazartesi

Yalova'da yayınlanan "Gözlem" Gazetesinin Yazıişleri Müdürü Avukat Zeki Öcal, 3 Ocak direnişini desteklemek amacıyla yazdığı yazı nedeniyle 1 yıl hapis cezasına mahkum oldu.

Tunceli milletvekili Kamer Genç, 2,5 aydır Tunceli'de görev yapan ve "sakallı" lakabıyla tanınan, kimliği belirsiz bir güvenlik görevlisinin halka işkence yaptığını söyledi.

23 Nisan 1991 Salı

Michel Eulez isimli Fransız gazeteci, görev yaptığı Hakkari'nin Çukurca ilçesinde 22 saat gözaltında tutuldu.

24 Nisan 1991 Çarşamba

İlknur Burgaç isimli bir üniversite öğrencisi gözaltında kaldığı süre içinde işkence gördüğünü ve ölümle tehdit edildiğini bildirerek İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundu.

Denizli'nin Sarıgöl ilçesindeki İmam Hatip Lisesi'nin Müdürü İbrahim Oğuz, okuldaki öğretmenler odasında gazete okunmasını yasakladı.

25 Nisan 1991 Perşembe

Ankara'daki Keçiören ve Çankaya Halkevleri polis tarafından basıldı. 15 kişinin gözaltına alındığı baskınlar sonrasında her iki Halkevi kapatıldı.

27 Nisan 1991 Cumartesi

İstanbul'daki Kadıköy Halkevi polis tarafından basılarak arandı.

Hatice Altun isimli bir kadın, "Irak'taki PKK kamplarına düzenlenen baskın sırasında yaralı yakalandığını" duyduğu oğlu Haydar Altun'un akibetini öğrenmek için savcılığa başvurdu. Başvurunun üzerinden bir süre geçtikten sonra, bir gazetede "Haydar Altun'un öldürüldüğüne" ilişkin haber çıktı.

1 Mayıs 1991 Çarşamba

1 Mayıs gösterileri nedeniyle İstanbul'da 2200, Ankara'da 57, İzmir ve Bursa'da da 9'ar kişi gözaltına alındı. İstanbul Saraçhane'de yapılmak istenen yürüyüşe engel olunmak istenmesi üzerine çıkan çatışmada 4'ü polis 10 kişi yaralandı.

Gırgır Dergisi Yazıişleri Müdürü İsmail Pehlivanlı, "Cumhurbaşkanı Özal ile Başbakan Akbulut'a hakaret ettiği" iddiasıyla yargılandığı davada 1 yıl 4 ay hapis ve 2 milyon 856 bin lira para cezasına mahkum oldu.

2 Mayıs 1991 Perşembe

İstanbul'da Rahmi Saltuk ile Ahmet Arif'in katılmasıyla yapılması planlanan, "Şiir ve Müzik Gecesi"ne Valilik tarafından izin verilmedi.

3 Mayıs 1991 Cuma

Bayram Güneş isimli bir kişi "afiş astığı" iddiasıyla yargılandığı İzmir DGM'de "Terör Yasası" uyarınca 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkum oldu.

İstanbul'da faaliyet gösteren İnşaat İşçileri Yardımlaşma Derneği, valilik tarafından kapatıldı.

8 Mayıs 1991 Çarşamba

Irak'lı sığınmacılar için bir yardım kampanyası başlatan İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu üyeleri hakkında soruşturma açıldı.

"İzinsiz toplantı düzenledikleri" iddiasıyla haklarında dava açılan Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın ile Şişli Belediye Başkanı Fatma Girik'in yargılanmasına başlandı.

9 Mayıs 1991 Perşembe

İsviçre'den sınırdışı edilen 24 Kürt özel bir uçakla İzmir'e getirildi. Polis tarafından sorgulanan Kürtler, daha sonra bir otele yerleştirildiler.

Adalet Bakanlığı, "Terörle Mücadele Yasası"nın 16. maddesine dayanarak cezaevlerindeki siyasi tutuklu ve hükümlülerin açık görüş haklarını ellerinden aldı.

10 Mayıs 1991 Cuma

İHD Urfa Şubesi, Valilik tarafından "yasak yayın bulunduğu" iddiasıyla süresiz kapatıldı. İHD Çorum Şubesi Başkanı Meftun Çelik hakkında ise 1 Mayıs ile ilgili olarak yazdığı bir yazı nedeniyle soruşturma açıldı.

Ereğli Demir Çelik Fabrikası'nda çalışan 500 kadar işçi işten çıkartıldı.

12 Mayıs 1991 Pazar

TBMM İnsan Hakları Komisyonu'na iletilen insan hakları ihlallerinin incelenmesinin ANAP ve DYP'li milletvekillerince engellendiği bildirildi.

14 Mayıs 1991 Salı

İşkence olaylarıyla ilgili düzenlediği bir basın toplantısı nedeniyle yargılanan İHD Ankara Şubesi Başkanı Muzaffer İlhan Erdost'un 6 ay hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

17 Mayıs 1991 Cuma

Bitlis'in Güroymak ilçesinin 12 Mayıs gecesi basılması sırasında ölen kişinin, resmi açıklamanın aksine "PKK ile ilişkisinin olmadığı ve yanlışlık sonucunda vurulduğu" bildirildi.

20 Mayıs 1991 Pazartesi

Son 30 gün içinde 7 kitap ve dergi hakkında toplatma, 2 dergi hakkında da imha kararı verildi. Aynı süre içinde bazı yayın organları hakkında "Terör Yasası" uyarınca soruşturma açıldı, Devrimci Gençlik Dergisi'nin İstanbul'daki bürosu basıldı, Kurtuluş ve Yeni Demokrasi dergilerinin yazıişleri müdürleri tutuklandı. Emeğin Bayrağı dergisi hakkında da 400 milyon lira para cezası isteğiyle dava açıldı. ■

Fevzi Argun

Almanya'da Baader-Meinhof örneği

ANTİ-TERÖR İCRAATININ "YAN ETKİLERİ"

Tanıl Bora

Bayramdan önce yürürlüğe giren 'Terörle Mücadele Yasası'nı takdim ederlerken Özal'ın ve diğer devlet ricalinin altını çizdiği hususlardan biri, terör örgütlerine karşı böylesi sert ve kapsamlı düzenlemelerin Batı ve (elbette AT) ülkelerinde de adetten olduğu tezi idi. Kuşkusuz, 'Batı'da var da var' referansı, asla bu yasa için meşruiyet gerekçesi olamaz. Herşeyden önce, her türlü muhalefeti, ondan öte toplumsal hayatın her hücresini terörize etmeye imkan verecek bir mantığı kurumlaştıran 'bizim' yasamız ile Batı'daki anti-terör düzenlemelerinin çapını da, mantığını da aşıyor. Bu yasayı Batı'daki anti-terör mevzuatı gibi, hedef olarak sadece silahlı mücadele veren illegal örgütlere 'kitlenmiş' sanmak, büyük bir gaflet olur. Daha önemlisi: Demokrasiyi ve insan haklarını benimseyenler açısından, böyle 'özel' hedeflere kitlenmiş düzenlemelerin de reddedilmesi gerekir. Üstelik sadece ilkesel yönden değil, 'nefsi' kaygılar bakımından da... Çünkü, bırakalım 'bizim' 'terörle mücadele yasası'nın sonsuz esnek yapısını; bizzat Batı'daki örnekler, bu gibi yasaların uygulamada sadece 'özel' hedeflerine değil, herkese ve herşeye değebileceğini gösteriyor. Nitekim Batı kamuoyunda, 'özel' hedeflere kitlenmiş 'Batılı manada' anti-terör uygulaması, yerleşik demokrasinin kısıtlarını 'numaracılığını' ortaya koyan bir zaaf olarak yıllardır sorgulanıyor. Dolayısıyla, 'terörle mücadele yasası'nı meşrulaştırmama mücadelesinde, 'Batı'da var' tezine karşı 'Batı'daki böyle değil' diyerek, salt 'defansif' karşılık vermekle yetinmemek gerek 'Batı'da da var' tezini, 'var da ne oluyor' diyerek, 'ofansif' olarak çürütmeliyiz.

Bu bakış açısıyla, 'Terörle Mücadele Yasası'nın Batı'daki temel esin kaynaklarından birine, Almanya'ya değinelim. Almanya, 'Batılı manada' anti-terör pratiği için belki de çarpıcı örneği sunuyor. Çünkü 'malzeme' zengin. 'Baader - Meinhoff Grubu' olarak bilinen Alman Kızılordu Fraksiyonu (Rote Armee Fraktion-RAF), Avrupa'nın hatta dünyanın en 'sıkı' terör örgütlerinden birisi. Alman devleti de 'terörle mücadele'nin en sıkılarından...RAF'ın gerilla terörü ile Alman devletinin anti- terör aygıtı, yani, devlet terörü arasındaki mücadele bir birikim oluşturuyor. RAF siyasi felsefesi ve tercihi gereği bir 'terör' örgütüydü; ama tabii, devletlerin anti-terör düzenlemelerini üzerine oturttukları

Anti-Terör Yasasını hedef olarak sadece silahlı mücadele veren illegal örgütlere "kitlenmiş" sanmak, büyük bir gaflet olur

ideolojik çerçevenin hep vazettiği gibi, bu işi 'terör olsun' diye yapmıyordu. RAF'ın çizgisi '68 Alman öğrenci hareketinde, Batı kapitalizminin bütün toplumla birlikte işçi sınıfını da uyuşturduğu fikri yaygındı. RAF öndcrliği, bu kanaati uçlaştıran bir çıkış noktasından hareket etti. Alman solunda saygın bir konumu bulunan Ulrike Meinhoff, uyuyan devrimci özneyi silkeleyip uyandırmak gerektiği kanısındaydı. RAF, genel olarak Batılı kapitalist merkezlerin olağan hayatını her yönden sarsalamayı amaçlayan bir terör stratejisiyle yola çıktı. Böylece Üçüncü dünyadaki devrimler de desteklenmiş olacaktı. Üçüncü dünyadaki devrimler, Batı'nın oralardaki kaynakları sömürme imkanlarını daraltacak; böylece Batılı işçi sınıfı bu emperyalist sömürü sayesinde ulaştığı refahı yitirecek ve uyanacaktı. RAF'ın eylemleri, 1970'ler boyunca epey ses getirdi. RAF'a karşı özel bir örgütlenme ve mevzuat düzenlemesi geliştiren devlet, giderek basbayağı 'karşı terör'e yöneldi. Düzenlenen operasyonlarda RAF militanları 'gerekmese' bile mümkün mertebe öldürülüyor; RAF'çılara hapishanelerde korkunç baskı ve tecrit koşulları uygulanıyordu. Devlet terörünün doruğu, 18 Ekim 1977'de örgüt önderlerinden Gundrudl Ensslin, Jan-Carl Raspe, Andreas Baader'in ünlü Stammheim hapishanesinde, enselerinden giren birer kurşunla 'intihar etti'rilmeleri oldu. Almanya ve Avrupa demokratik kamuoyunda büyük tepki yaratan bu olay, anti-terör düzenlemelerinin mantığının varabileceği noktayı gösterirken, 'Batı demokrasisi'nin sınırlarını da ortaya koydu.

Stammheim olayı üzerine patlayan tepkilerden sonra, zaten RAF'ın da yediği darbe ile sarsalanması üzerine, devletin 'terörle mücadele' terörü bir süre duruldu. 80'lerin ikinci yarısında RAF'ın toparlanmaya başlamasıyla devlet terörü de 'toparlandı': Bugün de yapısal ve kurumsal bir terör aygıtı olarak icraatini sürdürüyor. 30 Kasım 1989'da Almanya Merkez Bankası Başkanı Alfred Herrhausen'in öldürülmesinden sonra, hapishanelerdeki RAF mensuplarına büyük baskılar başlamış: RAF tutuklu ve hükümlüleri, örgütün yeni eylemlerine karşı rehin tutulduklarını ve 'Stammheim '77'nin tekrarına hazırlanıldığını dile getirerek bir protesto kampanyasını gündeme getirmişlerdi. Ayrıca polis, 1980'lerin ikinci yarısında, tabiatı icabı tamamen illegal bir ör-

Rapse, Enslin, Baader: Hapsedildiler, işkence gördüler, öldürüldüler!

güt olan RAF'ın "güçlü bir legal kademeye sahip olduğu" varsayımıyla, kapsamlı operasyonlar başlattı. Çok sayıda solcu, RAF mensubu olduğu suçlamasıyla tutuklanarak "terörle mücadele"yi düzenleyen yasa hükümleri uyarınca yargılandı. Bu insanların çoğu beraat etti. En ibretlik vaka, 1986 Ağustos'unda Düsseldorf'ta değişik sol gruplardan iki gencin, bir kahvehanede RAF militanlarından birisiyle "tartıştıklarının şahitleriyle tespit edilmesi" üzerine tutuklanmaları olmuştu! 1990 Mayıs'ında, Hamburg'da, yüzyılın başında büyük işçi ayaklanmalarına sahne olan Hafenstrasse'de, haklarında ihbar alınan iki RAF önderini yakalama gerekçesiyle günboyu müthiş bir devlet terörü estirildi. 3 bin polisin katıldığı operasyonla mahalle çevrildi, hemen hemen herkes eli silahlı özel görevlilerce arandı, gazeteciler muhite sokulmadı. RAF ıa ilgili hiç bir şey de bulunamadı! Haziran 1990'da, bazı eski RAF'çıların çöküşünden önce- Demokratik Almanya'ya kaçarak orada saklandıkları ortaya çıkınca; yeni birleşik Almanya'da kendisine itibarlı bir yer arayan Doğu Alman polis şefleri, Doğu Berlin'de "RAF"çı avı başlatarak terör estirdiler.

Kent gerillası terörü-devlet terörü mücadelesine kendi iç mantığı açısından bakıldığında ortaya çıkan bilanço ise, 1977'de çökertildi sanılan RAF'ın, 1980'lerin ikinci yarısında üstelik daha da profesyonelleşerek, "işinde" yetkinleşerek toparlanması. Bu bilanço, iki bakış açısından ilginç olabilir. Bir: "Sallandıracaksın, bak bakalım bir daha çıkıyor mu" ekolünden olsun, "solcu-molcu iyi ama, bunlar da fazla oluyor hakikaten" ekolünden olsun; anti-terör düzenlemelerine sesli-sessiz onay veren "sokaktaki vatandaş"lar, dehşet içinde farkediyorlar ki, "anti-terör", "terör"ü daha da yetkinleşmeye, rafineleşmeye götürmüş! İki: Meseleye sol adına daha içerden bakanlar kaygıyla farkediyorlar ki, devletin "anti-terör" politikasının "bunların ideolojisi falan olmaz, bunlar safi teröristtir" tezini işleyen endoktrinasyonu hakikat payı kazanmaya başlamış; "terör"ün gerçekten "ince" bir mesleğe dönüşmesi, temelindeki siyasi kaygıları, alabildiğince dolaylı bir bağlantıya indirgemiş! RAF'ın 1980'lerin ikinci yarısındaki yetkinleşme-profesyonelleşme ivmesi, bu iki noktayı düşündürüyor. Biraz bu ivmeye değinelim.

Görece sakin geçen 1977-1985 döneminden sonra, RAF'ın, Alman devletinin dillere destan "anti-terör" aygıtına rağmen bitmediği ortaya çıktı. Örgüt, gelişen "anti-terör" aygıtıyla başedebilmek için daha ustalaşmıştı. RAF'ın, 1977'de Başsavcı Buback, banker Ponto ve işverenler örgütü başkanı Schleyer'i öldürdüğü eylem dizisini gerçekleştiren isimler belliydi; geride, sanki "mahsus" gibi pek çok iz bırakılmıştı. Alman polisi, yıllarca hiç kimseyi bunca veriye rağmen yakalayamamanın sıkıntısını yaşamıştı. Bir polis yetkilisi şöyle diyordu o zamanlar: "Eskiden bütün zorluk, failin kimliğini belirlemekteydi. Şimdi kimliklerini biliyoruz, ama bunun hiç bir anlamı olmuyor. Bu, yeni bir durum". İşte, RAF'ın son eylemleri, Alman polisini, kimlikleri olsun bilebilmeyi özler hale getirdi. 1985'de Ernst Zimmermann, 1986'da Gero von Braunmühl ve Karl-Heinz Beckurts ve 1989'da Alfred Herrhausen'in öldürülmelerinde polis, sıfır veri ile kalakaldı. Geçtiğimiz Mart ayı sonunda işadamı Detlev Karsten Rohweder'in öldürülme olayında bırakalım kimlikleri, faillerin sayısı ve kullandıkları araç bile meçhul. RAF eylemlerinde edinilen son kanıt, ABD'li general Kroesen'e düzenlenen

suikastte olay yerinde bulunan (Christian Klar'a ait) parmak izi- yıl 1981!

"Terör uzmanları" denilen adamlar, RAF'ın yeni bir yapılanmaya gittiğini ve "haftasonu teröristleri" modeline geçtiğini tahmin ediyorlar: Yani, normal bir küçük burjuva hayat süren, hiçbir siyasi faaliyette bulunmayan, sadece aydayılda bir profesyonelce "iş bitiren" kadrolara dayalı bir "model". 1978'den beri F. Alman Cumhuriyet Başsavcılığının Terörizmle Mücadele Bölümünü yöneten Löchner'in tasnifine göre, RAF'ın üç örgütsel düzeyi var. İllegal yaşayan komuta düzeyi, genellikle bombalama işlerini yürüten "haftasonu teröristleri" ve hapishanelerdeki RAF mensupları. Löchner, "kodlu yazılarla, en gelişkin haberleşme teknikleriyle, tıpkı bildiğimiz büyük gizli servislerden birisi gibi profesyonelce çalışıyorlar" diyor; "Artık dikkat çekici spor arabalar kullanmıyorlar, pejmürde hallere rastlanmıyor". En önemli zorluk, RAF militanlarının barındıkları yerlerin bulunması. Eskiden RAF'çılar genellikle büyük blok apartman dairelerini kullanıyorlardı. Eylemlerden sonra derhal terketmek zorunda kalacakları için (birden ortadan kaybolduklan izlenimi yaratmama kaygısıyla) bu daireleri kısa süreli kiralamaları ve telefon, elektrik vs. faturalarını peşin ödemeleri, pek çoğunu elevermişti. Son yıllarda ise, sahiplerinin yurtdışı seyahati veya tatil nedeniyle geçici kiraya verdiği konutları veya devre mülk sayfiye konutlarını yeğliyorlar. 80'lerde yakalanabilen yegane önde gelen RAF mensupları (Ute Hladki ve Holger Deilke) böyle bir devre mülkte, parmak izi bırakmamak için evde sürekli eldivenle dolaşmalarının komşuları kuşkulandırması üzerine farkedilmişlerdi.

Barınma meselesinde, bir de "cool (soğuk) tip" denilen RAF sempatizanlarının katkısı var. Son derece "normal" yaşayan, hiçbir siyasi faaliyete, gösteriye, tartışmaya katılmayan "cool tip"ler, esas RAF kadrolarını belirli aralarla veya kritik durumlarda evlerinde barındırıyorlar.

Yetkinleşen anti-terör aygıtı karşısında "aşırı profesyonelleşerek" "salt terörist" bir konuma düşme riskinin farkında olan RAF'ın bünyesinde, bu endişeye bağlı bazı çizgi değişiklikleri gözleniyor. 1989'da, hapishanelerdeki RAF mensupları, diğer tutuklu ve hükümlülerle aynı koğuşlara konmaları ve "bütün toplumsal gruplarla iletişim imkanı sağlanması" için açlık grevi başlattılar ve bu taleplerini kabul ettirdiler. Oysa RAF'çılar, 70'lerin ortalarından itibaren, "yozlaşma"yı engellemek için diğer siyasi mahpuslarla, hele siyasi olmayan mahpuslarla ilke olarak bir arada bulunmama tavrını benimsemişlerdi. Hatta 1990 başında bir katolik ve protestan grup, RAF'ın "iletişim" talebini değerlendirmek gerektiğini düşünerek "tutuklularla yazılı tartışma girişimi" başlattı. Kasım 1989'da Merkez Bankası Başkanı Herrhausen'in öldürülmesinden sonra yayımladığı bildiride RAF ilk kez kendi dışındaki birilerine hitap ederek, "insanı merkeze alan bir toplumsal gerçeklik için mücadele eden herkesle tartışma ve verimli münasebet" çağrısını dile getirdi. Örgütün ana gayesi baki: Batının kapitalist merkezlerinin tekerine her yolla çomak sokmak. Dünyadaki son değişimler, RAF'ı bu bakımdan daha sertleştirdi. 27 Temmuz 1990'da İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Neusel'e karşı gerçekleştirilen suikastten sonra yapılan açıklamada, yeni düşman "Batı Avrupa canavarı" olarak tanımlandı; "oluşmakta olan Alman ve Batı Avrupa dünya gücüne karşı uzun bir mücadele devresinin başladığı" ilan edildi...■

Anti-Terör Yasası: Uygulamalar

Anti-terör yasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte cezaevlerinde yeni yasa bahane edilerek açık görüşler yaptırılmıyor. Açık görüşlerin engellenmesi çeşitli kuruluşlar ve tutsak aileleri tarafından protesto edildi.

Bayramlarda çocuklarını, akrabalarını veya yakınlarını görmek umuduyla cezaevi kapılarına giden tutuklu ve hükümlü ailelerini bazı kapılarda açık görüşün yasaklandığını açıklayan gardiyanlar, bazı kapılarda ise jandarma veya polis karşıladı. Şeker bayramında aileler Ceyhan Cezaevi'nin civarına dahi bırakılmadılar.

12 Mayıs Anneler Gününde Sağmalcılar Cezaevi'ne giden bir grup İHD üyesi aile, açık görüş için cezaevi müdürü ile bir görüşme yaptılar. Ancak müdürün kesinlikle açık görüşe izin vermeyeceğini açıklaması üzerine, cezaevi kapısında görüş yasağını protesto eden aileler sloganlar atarak dört saat süren bir oturma eylemi yaptılar.

Anti-terör yasasını ve açık görüş yasağını protesto amacıyla 26 mayıs günü Sağmalcılar cezaevi önünde açlık grevi ve oturma eylemi yapan TAYAD'lı ailelerden onu gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan dördü tutuklandı.

Öte yandan Sultanahmet meydanında, çeşitli partilerin İstanbul İl Başkanları, İnsan Hakları Derneği, Tabibler Odası ve bazı sanatçıların katılımıyla bir basın açıklaması yapıldı. Açıklamada özet olarak "İnsanlarımızın gereksinimi zaten anti-demokratik olan mevcut yasalara, devlet terörünü düzenleyen yasalar ilave edilmesi değildir. Kazanılmış haklara dokunulmadan, özde insan haklarına aykırı olan bu yasa bir an evvel hukuk sistemimizden atılmalıdır" denildi.

Açıklama daha sonra tüm kuruluşların ortak metni olarak Anayasa Mahkemesi'ne iletilmek üzere imzaya açıldı. Anti-terör yasasına karşı başlatılan imza kampanyasına destek amacıyla Halkevleri 1. Bölge Temsilciliği de mektup zinciri kampanyası başlattı. ■

Polis, iki taraftarı terörist sanıp vurdu

İrfan DEMİR
İSTANBUL, (Hürriyet)

BAHÇELİEVLER'de dün öğleden sonra, polisin, terörist sanarak ateş ettiği 3 genç, koyu Fenarbahçe taraftarı çıktı. Gençlerden ikisi yaralandı, biri kaçtı. Kaçan genç daha sonra karakola gelerek teslim oldu.

Bahçelievler Yayla semtindeki bir evin duvarına asılmış Beşiktaş Bayrağı'nı indirerek yerine Fenerbahçe Bayrağı asmak isteyen gençleri gören polisler, onları yakalamak istediler. "Dur" ihtarına rağmen korkup kaçmaya devam eden gençlerden **Hakan Polat** başından, **Nihat Sağlam** ise bacağından, polis kurşunları ile vurularak kanlar içinde yere yuvarlandılar. Hastaneye kaldırılarak tedavi altına alınan gençlerden **Hakan Polat**'ın durumunun ciddi olduğu bildirildi. Olay sırasında kaçmayı başaran **Hüseyin Tanrısever**, adlı diğer genç ise bir süre sonra Bahçelievler Karakolu'na gelerek teslim oldu.

Polis, yaralı ele geçirdiği gençlerle ilgili olarak, **"Pankart astıklarını zannederek dur ihtarında bulunduk, ancak kaçmak isteyince ateş ettik"** dedi.

Tedavi altına alındığı Bakırköy Yaşam Hastanesi'nde olayın şokunu uzun süre üzerlerinden atamayan Fenerbahçe taraftarı gençlerden **Nihat Sağlam, "Futbol sevgimizin bedelini az kalsın canımızla ödeyecektik. Kötü bir niyetimiz yoktu"** dedi.

Şimdi Sıra Kimde?

KADIKÖY'DE ANTİ-TERÖR İNFAZI

Şaban Dayanan

"Annem iki adamın kolları arasındaydı. Adamlar beni görünce annemi bıraktılar. Annem çantasından yirmi bin lira çıkarıp bana verdi. 'Babana telefon et, gelsin seni alsın' dedi. Sonra başka bir adam beni alıp arabaya koydu. Annem orda kaldı."

Bu sözler 19 Mayıs gecesi siyasi şube vurucu timlerince arkadaşı İsmail Oral'la birlikte öldürülen Hatice Dilek Arslan'ın 8 yaşındaki oğlu Özgür Cihan'a ait.

Şimdi biraz geçmişe dönelim:

Tarih; 7 Ekim 1988, yer Tuzla, olay; infaz timlerinin kurduğu pusu sonucu hiç bir uyarı yapılmaksızın, duran araca yaylım ateş açılması. Sonuç; Kemal Soğukpınar, Fevzi Yalçın, İsmail Hakkı Adalı ve Reha Şen isimli gençlerin 283 kurşunla öldürülmeleri.

Tarih; 12 Temmuz 1990. İstanbul, Cihangir. Olay; Başkurt sokakta ikamet eden Alper Ersoy ve Gülay Arıcı'nın evlerine yapılan baskın sonucu ölümleri. Açıldığı söylenen, ancak bir türlü sonuçlandırılmayan soruşturmalar.

Yukarıda kısaca değinilen olayların bir benzeri Kadıköy'de meydana geldi. Anti-terör yasasının yürürlüğe girmesiyle yasal güvenceye kavuşan infaz timlerinin bu seferki hedefi Hatice Dilek ve İsmail Oral oldu.

Hasanpaşa Necipusta sokaktaki eve baskını düzenleyen infaz timleri arkalarında iki genç insanın cesedi ile bir sürü soru bıraktılar. Konuyla ilgilenen avukatlar evin konumundan dolayı içerdekilerin rahatlıkla sağ olarak ele geçirilebileceklerini de belirttiler. Ancak onları "ölü olarak ele geçirmek" tercih edildi. Güvenlik güçlerinin resmi açıklaması "şüphe üzerine" düzenlenen operasyon sırasında teslim ol çağrısına uyulmayıp ateşle karşılık verildiği şeklinde. Ancak bunun ardından ele geçen bir silah ya da patlayıcıdan sözedilmiyor. Baskından sonra İstanbul'un çeşitli yerlerinde ele geçen silahların olay yerinde bulunmuş gibi gösterilmesi sonucunda kamuoyu yanlış biçimde bilgilendirilmeye çalışıldı. Olay sonrasında resmi açıklamaların gerçek olduğunu gösteren başka ciddi bir kanıta da rastlanmadı. İstanbul'da öldürülen üç polisin cenaze töreninde Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'ın "kanları yerde kalmayacak" sözleri ise emniyet güçlerinin tek yönlendiricisinin öç alma mantığı olduğunu kanıtlıyordu.

Düzenlenen her silahlı çatışmanın ardından basına açıkça gösterilen çatışma bölgesi ise bu defa basına adeta kapatıldı; değil eve girmek gazeteciler evin olduğu sokağa bile sokulmadılar. Hasanpaşa'da gerçekleştirilen fiili infazla ilgili soruşturmayı yürüten Kadıköy Cumhuriyet Savcısı Yavuz Berberoğlu ise "Biz olaydan saat 03.00'de haberdar olduk, ancak biz olay mahalline gittiğimizde siyasi şube her şeyi halletmişti" diyordu.

Kadıköy baskınında evlatlarını kaybeden ailelerin olay hakkındaki açıklamaları olayla ilgili kuşkuları daha da belirginleştirdi. İnsan Hakları Derneği'nde bir basın toplantısı düzenleyen Hatice Dilek ve İsmail Oral'ın aileleri "Çocuklarımız kesinlikle çatışmaya girmemişler. Çocuklarımız ciddi hiçbir uyarı yapılmaksızın sağ olarak yakalandıktan sonra kurşuna dizildiler. Devlet işlediği cinayetin hesabını mutlaka vermelidir" dediler.

Hatice Dilek'in eski eşi Mustafa Arslan ise kuşkularını dile getirirken "Ben,

Hatice Dilek Aslan'ın cenazesi ailesi ve kalabalık bir topluluğun katıldığı törenle Gülsuyu mezarlığına gömüldü. Hatice'nin ailesi olayın bir 'cinayet' olduğunu söylüyor.

Hatice ve İsmail 1985 yılında TKP/ ML-TİKKO davasında yargılandık. 6 ay tutuklu kaldıktan sonra beraat ettik. Ancak polis her siyasi amaçlı cinayetten sonra bizi mutlaka ziyaret ederdi. Geçtiğimiz günlerde üç polisin öldürülmesinden sonra, Hatice'nin altı yıldır yaşadığı, başta polis olmak üzere herkesin bildiği eve gitmişler. Bana göre evde bulunanlar intikam amacıyla öldürüldüler. Bu açıkça cinayettir! Öldürülen erkeği ilk başta ben sanıp hastane kayıtlarına öyle geçmişler. Komşuların bana anlattığına göre olay saat 23.05'de gerçekleşmiş oysa sadece 2 kilometre uzaklıktaki Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne cesetler saat 02.45'de teslim edilmiş. Bu da Hatice ile İsmail'in sağ olarak yakalanıp daha sonra öldürüldüklerinin kanıtıdır. Oğlum da gazetelerde yazılanların aksine silah sesi duymadığını söylüyor. Bu cinayetlerin hesabı verilmelidir" diyor.

İÜ Cerrahpaşa Hastanesi adli tıp uzmanlarınca hazırlanan otopsi raporlarında da isimleri polisçe açıklanmasına rağmen isimsiz olarak geçen Hatice Dilek ve İsmail Oral'ın ölüm nedeni olarak bir adet mermi çekirdeğine bağlı kafatası parçalanması ve bir adet mermi yaralamasına bağlı iç organ delinmesi gösteriliyor. Otopsi raporuna ilişkin olarak Avukat Mihriban Kırdök şunları söylüyor:" Cesetleri morgda gördüm. Her ikisi de kafalarından vurulmuşlardı. Öldürmek kastıyla ateş edildiği açıktı. Cesetler çıplak oldukları için vücutlarının başka bir yerinde yara olmadığını gördüm. Evden çıkarıldıktan sonra polis arabasının içinde öldürülmeleri ihtimali çok kuvvetli. Bu arada cesetlere alelacele otopsi yapılması da kuşku verici."

Tüm bu gelişmeler olurken olayı güvenlik güçlerinin bir nefsi müdafaası olarak değerlendirip "Onlar bize topla tüfekle saldırıp ateş ederken biz onlara gül mü atalım" diyen İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'ya bir kaç soru yöneltmek gerekiyor:

-Evin konumu nedeniyle sağ olarak ele geçirilebileceklerken Hatice ve İsmail neden öldürülmüşlerdir?

-Öldürülen kişilerin birçok olayın faili olarak gösterilmelerine karşın hastane kayıtlarına neden İsmail yerine Mustafa Arslan'ın ismi yazılmıştır?

-Beylerbeyi'nde yapılan bir başka baskında ele geçirilen silahların neden olay yerinde ele geçirildiği iddia edilmiştir?

-Olay 23.05'de olduğu halde neden Cumhuriyet Savcılığı'na 03.00'de haber verildi? ■

Bir Türkiye Gerçeği

PAMUK'UN DEFTERİ

Kemal Alp

Birtan Altunbaş olayını ilk duyan ben oldum. Hem gözaltını hem de ölüm haberini. Bu olaydan kısa bir süre sonra, sabah derneğin kapısında yaşlı bir teyze ve amcayla karşılaştım. Ellerinde çocukları Haydar Arman'ın fotoğrafı ve ölüm raporu vardı, ağlıyorlardı. İki gün geçmedi. Bir baba geldi. Polis emeklisiymiş. Oğlu İrfan Başbağa'nın bir gecede öldürüldüğünü söyledi. Sordunuz da, bütün bunlara tanıklık etmenin ve hiç bir şey yapamamanın bende bıraktığı izleri nasıl anlatayım."

Bu sözler Pamuk'a ait. Pamuk, İnsan Hakları Derneği Ankara Şubede sekreter olarak çalışıyor. Pamuk yıllarını cezaevinde geçirmiş, gözaltını işkenceyi yaşamış. Şimdi, işkenceyle insan olma arasındaki köprüyü tutmaya, köprüde bir düğüm olmaya çalışıyor. Gözaltına alınanların aile ve arkadaşlarıyla ilgilenme, onları bilgilendirip, bir parça olsa da rahatlatma uğraşında. Kendisinin gözaltı günlerinde, ailesinin böyle bir olanağı olmadığını bildiğinden, derneğe gelen ailelere daha bir sıcak davranıyor.

Gözaltıların, işkencelerin, ölümlerin yer aldığı yüzlerce isim, olay ve tarihten oluşmuş, deyim yerindeyse "kara kaplı" bir defter bu...

Pamuk'un bir defteri var. Deyim yerindeyse, "kara kaplı cinsinden". Gözaltıların, işkencelerin, ölümlerin yer aldığı, yüzlerce isim, olay ve tarihten oluşmuş bir defter. İHD Ankara Şubenin o ilginç trafiği, gözaltı ile ilgili bilgi vermeye ve bilgi almaya gelenlerden oluşuyor. Kimi özel sayılan günlerde Nevroz, 1 Mayıs vb. bu soluk soluğa trafik, soluk kesecek düzeyde yoğunlaşıyor. İçeri her giren, çalan her telefon kara bir not düşürüyor Pamuk'un defterine.

Pamuk yedi aydır çalışıyor dernekte. Bu kısa sürede iki defter doldurmuş. Pamuk'un fazla özen göstermeden, çalakalem aldığı notlar, ülkemizde neler yaşadığımızın, insan hakları ihlallerinin hangi boyutlarda yaşandığının birer kanıtı gibi duruyor karşımızda. Neler var Pamuk'un defterinde. Notlar isimlerin karşılarına düşülmüş. Yalnızca notlardan bazılarını aktarıyorum.

Üç aylık bebek alınmamış, komşularda.

Umut mahallesinden 32 kişi.

Hastaneden bırakılmış.

Birtan Altınbaş. 1967 doğumlu. Öldü.

Hepsi tutuklandı. İki kişi tekrar emniyete götürülmüş.

Yolda yürürken alınmış.

Bir romanın ilk karalamaları gibi. Sözcükler bir araya gelseler, neredeyse, romanı oluşturacaklar. Romanın ismi; Türkiye gerçeği.

Haydar Arman öldü. Etlik karakolu.

Misafirleriyle gözaltına alınmış.

Jandarmadan siyasi şubeye teslim.

Hasta olarak emniyette.

İrfan Başbağa öldü. Anafartalar karakolu.

Haber alınamıyor.

Karakol var.

Evde raporlu, bacağı kırık.

Numune hastanesi, beyin sarsıntı-

sı.

Notlar uzayıp gidiyor. Notların uzadığı yerde gözaltılar ve işkenceler diyarı bir ülke çıkıyor karşımıza.

1 Mayıs'a yakın günlerde bir Alman gazeteci geldi İHD'ye. Türkçeyi iyi bilen gazetecinin sohbetlerimizi, telefon konuşmalarını, gözaltı haberi getirenlerin söylediklerini büyük bir hayretle ve ilgiyle dinlediği dikkatimi çekti. Onun bakış açısıyla insanları izledim. Konuşmalarını dinledim. Hayretin ötesinde, ürktüm. İşkenceyi ne kadar kanıksadığımızı farkettim. Bizlere çok sıradanmış gibi gelen, küçük hak ihlalleri onu hayrete düşürürken, günlük koşuşturmalarımız arasında ölüme bile nasıl alıştığımızı gördüm. Pamuk'un defteri, defterdeki notlar, başlı başına bir olaydı. O kara kaplı defteri de Alman gazetecinin sayesinde fark ettim. Gözucuyla izliyordu Pamuk'u, gelen haberleri deftere not alırken. Sahi biz ne yazıyorduk o deftere her gün, her dakika. Bir ülkenin tarihini mi?

Pamuk, İnsan Hakları Derneği'nde işe başlamadan önce ciddi bir kalp ameliyatı geçirmişti. Yeni işinin hasta kalbini fazla zorlamayacağını düşünüyordu. Oysa ölümle biten gözaltılar, işkenceler gibi insan yüreğinin kolayca kaldıramayacağı olaylar hemen hergün Pamuk'un karşısına dikiliyordu. Pamuk'u üzen bir başka olay da ailelerin çaresizliği. "İşkence görmeden dışarı çıkartabilir misiniz?" diyenler bile varmış. Pamuk, "Günlerin nasıl geçiyor?" sorusuna, "Son bir yıllık yaşamım defterin sayfalarında" diyerek cevap veriyor.

Defterin Asıl Sahibi

Pamuk'un defteri hep el altındadır. Masanın üstünde durur. Telefon çalar defter açılır. Kapı çalınır deftere uzanır el. Kim yakınsa deftere, o doldurur sayfalarını. Ama en çok Pamuk ilgilidir defterle. Asıl sahibi odur.

Pamuk ciddi bir kalp ameliyati geçirdi, dernekte işe başlamadan önce. Yeni işinin kalbini fazla zorlamayacağını düşündü. Yanıldı. İnsan yüreğinin kolayca kaldıramayacağı olayların, duyguların içinde buldu kendisini. "Günlerin nasıl geçiyor" sorusuna, "Son bir yıllık yaşamının defterinin sayfalarında özetlendiğini" söyleyerek cevap veriyor.

Pamuk'u en çok ölümler ve çaresizlik etkiliyor. "Ölüm bu dile kolay. Hele peşpeşe üç ölüm yaşadığımızda çok kötü oldum. Ondan sonra her gözaltı ölümle bitecek korkusunu yaşadım. Bir şey yapamamak bir o kadar yıpratıyor insanı. Gözaltı haberlerini gazetelere, milletvekillerine iletiyorum. Geçiştiriyorlar, onlar da mı bıktı ne? İlgilenip araştırmalarını istiyorum. Pek bir faydasını göremedik desem yanlış olmaz." Derneğin olanaklarının haber iletmekle kısıtlı olmasına karşın, ailelerin beklentilerinin çok fazla olduğunu söylüyor Pamuk. "İşkence görmeden dışarı çıkartabilir misiniz" diyenler bile oluyormuş. "Aileler gözaltı karşısında öyle çaresiz hissediyorlar ki kendilerini, bir keresinde, bir gazeteye telefon açıp çocuklarının ismini bildirdiğimde, elimi öpmeye kalkıştılar."

Pamuk'un günleri aşağı yukarı benzer olayları yaşayarak geçiyor. İsimler, insanlar değişiyor. Kaygılar, duygular aynı. Pamuk kendisini bir öğretmene benzetiyor. Yüzlerce öğrencisi olan bir öğretmen.

Defter Kapanacak mı?

Son birkaç aydır yoğun bir şekilde gözaltı ve işkence haberleri ulaşıyor İHD'ye. Gözaltı sayısı yaklaşık 300. Yalnızca 1 Mayıs öncesi ve sonrası günlerde 200 gözaltı yaşandı.

Gözaltıların fazlalığına, işkencenin dozuna bakacak olursak, anti -terör yasasının işkencecilere arka çıkan, onları ödüllendiren hükümleriyle "işkenceye yolculuğun" sonu belirsiz bir yolculuk haline geldiğini, her an yeni ölümlerin yaşanabileceğini anlarız. "Hele bir yasamız çıksın, size o zaman göstereceğiz." Bu söz Ankaralı polislere ait. Gözaltındaki öğrencilere söylendi. Ankaralı polisler, anti- terör yasasının kendi yasaları olduğu gerçeğini ifade etmekten kaçınmıyorlar. Anti- terör yasasının özü bu sözde saklı aslında. İşkenceciler daha bir pervasız çıkacaklar karşımıza.

Anti- terör yasası işkenceyi yasallaştırıyor. İşkenceyi kullanarak toplumu terörize etmeye, korkutmaya, sindirmeye, teslim almaya çalışıyor. Anti terör yasasının asıl muhatapları,"boyun eğmeyeceğiz", "geri çekilmek yok" diyor.

Anlaşılan, Pamuk'un defteri hiç kapanmayacak. ■

Demokrasi Üzerine Düşünceler

MİNİ MİNİ VALİMİZ!

Bülent Somay

4 Mayıs sabahı İstanbul valiliğinin Rahmi Saltuk/Ahmed Arif konserini yasakladığını okuyunca gene kanım beynime çıktı. Gittikçe gelişip güçlenen ülkemizde sayıları gittikçe artan illerimiz, giderek daha çok Mekteb-i Mülkiye mezununa valilik makamı fırsatı sağlıyor. Kuşkusuz bu da gelişmenin bir göstergesi. Yetmişbir valimiz var; buna onlarca merkez valisini ekleyin (bu "merkez valisi"nin ne işe yaradığını asla anlayamamışımdır); eh bir de artık bunca yıllık bir mitolojiye mevzu olan Yalova kaymakamını da validen saymak gerektiğini de ekleyin. Yüzü aşkın valimiz var. Bunlardan biri, bir zamanların İstanbul valisi olan Fahrettin Kerim Gökay, için "Mini mini valimiz/Ne olacak halimiz" demişler. Ama bu, makama saygısızlıktan değil; adamcağızın boyu kısaymış. Yoksa valilerimizin hepsi yüce insanlardır. Büyüktürler. Büyük olmasalardı ellerinin tersiyle onlarca oyunu, konseri, gösteriyi, toplantıyı, yürüyüşü yasaklayabilirler miydi. Mühür onlarda, demek ki hepsi birer Süleyman.

Kimdir bu vali? Ne iş yapar? Neyle beslenir? Yani yanlış anlaşılmasın, bizim İstanbul valisini sormuyorum. Doğrusu İstanbul valisinin adını bile bilmiyorum. Onu başıma getirirken fikrimi hiç sormadılar, bu yüzden ben de onun adını öğrenmek zahmetine bile katlanmadım. Evet, bu vali kimdir? Benim toplantımı, gösterimi, oyunumu, konserimi yasaklamak yetkisini kimden ve nereden alır? Yasaklamayı bir yana bırakalım, **izin vermek** yetkisini kimden alır? Benden almadığı muhakkak. Burada kendimi yetki dağıtan bir merci gibi görmüyorum tabii. **Bir yurttaş olarak** benden, yani genel olarak yurttaşlardan almaz bu yetkiyi vali. Bu yetki ona yukarıdan bahşedilir. Vali bir bürokrattır. Yurttaşlar üzerinde yetkilidir, ama yurttaşlara karşı sorumlu değildir. Kendisini tayin edenlere karşı sorumludur. Onların uzun koludur. Bazı valiler kendilerini bir bürokratik ahlak sistemine bağlı hissetseler de, esas olarak kendilerini tayin edenlerin, yani hükümetin siyasi yaptırım aracı olarak faaliyet göstermek zorundadırlar. İşte bu yüzden, bizim her 1 Mayıs'ta emperyalizme, emperyalizmin kuklası hükümete, burjuvaziye, anti-demokratik yönetime karşı bağırıp çağırmamız somut hedefin daima birkaç adım ilerisine düşer. Çünkü, 1 Mayıs'ı yasaklayan validir.

Valilik politik ve sorumlu bir kurum haline getirilsin. Bu Türkiye'nin demokratikleşmesi için önde gelen bir taleptir. Yani; Vali seçilsin!

Valiyi aradan çıkarın, en gerici hükümetin bile 1 Mayıs gösterilerini, toplantıları, Pir Sultan Abdal oyununu, Grup Yorum konserini engelleyecek bir kaldıracı kalmaz. Valiyi aradan fiziksel olarak çıkarmayı kastetmiyorum. Valiyi siyasi yönetimin bürokratik kaldıracı olmaktan çıkarmayı öneriyorum. Yani artık her valilik tasarrufu yasaklamada, valiyi atlayıp onun gerçek yönlendiricilerine, ipleri çekenlere saldırmaktansa valilik kurumunu karşımıza almayı öneriyorum. Bunun yolu tabii ki (adını bile bilmediğim) valiye çatmak, protesto etmek, vilayet konağı önünde gösteri tertiplemek değil. Madem ki bu ülkenin başta Anayasası olmak üzere tüm hukuki yapısı ve kurumları bizzat varolan yönetim tarafından tartışmaya açılmıştır, o zaman vilayet kurumunun eleştirisini yapmak ve yerine yeni bir kurumlaşma önermek de kaçınılmaz oluyor. Öyleyse işe, valiliğin bizatihi politik bir kurum haline gelmesini önermekle başlayalım. Vali siyasi otoritenin bürokratik ve aşağıya karşı sorumsuz kaldıracı olmaktan çıkarılsın, kendisi politik ve sorumlu bir kurum haline getirilsin. Bu, Türkiye'nin demokratik bir kurumlaşmaya doğru gitmesi için önde gelen taleplerden biridir. Yani kısacası: **Vali seçilsin!** Bakın o zaman siyasi otoritenin işine gelmeyen her şeyi gönlünce yasaklayabiliyor mu!

1960 hukuki yapılanması, ülkeyi demokratikleştirmek adına öyle garip adımlar attı ki, bu adımların aslında bizi demokrasinin ne kadar uzağına düşürdüğünü ancak yeni yeni farkediyoruz. 1960 "inkılapçılarının" yarattıkları en büyük öcü "politika" idi. Bu, 12 Eylül döneminde de "politikacı" figürüne karşı yoğun bir nefret kampanyası biçiminde yankılandı. Şimdi burada 1960 öncesinde "politika" diye yuttürulan şaklabanlıkları, ya da 12 Eylül öncesinin "politikacı" müsveddelerini savunacak değilim. Ancak bundan hareketle tüm yürütme ve yargı işlevlerini "politika dışına" atan, yani her türlü seçimle bu işlevlerin ilişkisini kesen anlayışı savunmak da mümkün değildir. Bu anlayış uzun vadede o şaklabanlıklardan da, o müsveddelerden de daha zararlıdır demokrasi için.

Askerler ve bürokratlar her fırsatta yürütme ve yargının halkla ilişkisini kesmeyi hedeflerler. Çünkü bu onlara rahat bir etkinlik alanı sağlar. Aşağıdan gelecek her türlü tepkiye karşı korunurlar. Tek korkuları seçilmiş meclistendir. Bu meclis de 1982 Anayasası gibi harika bir icatla kafa hesabına indirgenip yetkiler sadece hükümetin elinde toplanınca iş kolaylaşır. Yargı ve yürütme aristokrasileri bu hükümetle (ve son yıllarda olduğu gibi onun tek sözcüsüyle) karşılıklı çıkara dayalı bir ittifak oluşturdukları andan itibaren, yurttaş politikanın her alanından dışlanmış olur. Çünkü zaten politikanın kendisi yargıdan, yürütmeden ve nihayet de yasamadan kovulmuştur.

O zaman demokrasi adına yapılması gereken en önemli şey, politikanın yurttaşın yaşamına geri döndürülmesidir. Bunun için de Amerikayı yeniden keşfe gerek yok: Sosyalist demokrasinin en önemli, en temel, en olmazsa olmaz (ve maalesef sosyalistler tarafından en sık unutulan) ilkesini hatırlamak yeter: **Tüm kamu görevlileri seçimle işbaşına gelir, ve her an kendilerini seçenler tarafından görevden alınabilir.** Seçim dolaylı olamaz. Yani valiyi atayanın, yurttaşların seçtiği bir meclisin onayladığı bir hükümet olması, valinin seçilmiş olduğu anlamına gelmez. Çünkü: Birincisi, araya giren her dolayım, politik iradenin bürokrasi labirentinde kaybolmasını getirir. İkincisi ise, ülke çapındaki politik iradenin (meclis genel seçimle saptanıyor) yerel yöneticiyi ataması, demokrasiyi bir çoğunluk diktasına dönüştürür. Marx'ın **Fransa'da İç Savaş**'taki ifadesi gayet açıktır. Her kamu görevlisi, o kamu görevinin ilgilendirdiği kişiler tarafından seçilmelidir. Yozgat milletvekilinin de oyuyla seçilen bir İçişleri bakanının atadığı İzmit valisi, İzmit'li işçilerin 1 Mayıs'ı kutlamalarına bir şey deme yetkisine sahip olamaz. Dolayısıyla: İzmit valisini ancak İzmit'liler seçebilir.

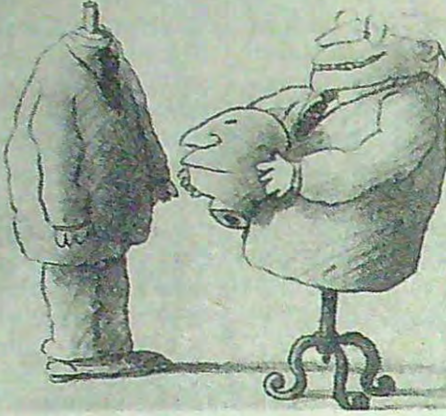
1 Mayıs gösterisini yasaklamak gibi bir işe kalkışırsa da, bir dahaki seçimde değil, hemen 2 Mayıs günü kendisine vilayet konağının kapısını gösterirler.

Yürütme ve yargının seçime tabi olması, birçok "sol"-Kemalist ve sosyalist için bu alanlara politikanın bulaşması ve dolayısıyla yozlaşması anlamına geldi uzun süre. Yani bu "politika" öyle bir şey ki, elini değdirdiğini bozuyor, çürütüyor sanki. Bu anlayışın kökü tabii ki Tek Şef/Tek Parti dönemindeki sahte "iç huzurun" özlenmesine, otoritenin karşısına özgürlüğün değil "iyicil otoritenin" çıkarılmasına dayalı. Kötülük kötü diktatörlerden gelir; iyi diktatörler bizi kurtaracak! Demokrat Parti dönemi bu anlayışı besleyip büyüttü: İşte bakın, halkın çoğunluğuna dayalı bir rejim nasıl da anti-demokratik olabiliyor! Öyleyse ne yapalım, halkın seçtiği bu diktatörlerin üzerine halkın seçmediği bir yargı otoritesi koyalım ki onlar da keyiflerince diktatörlük edemesinler. Aynı biçimde, bürokrasinin de bu "seçilmiş diktatörlerden" bağımsızlaşması için çeşitli tedbirler alındı. Ve bütün bunlar neye yaradı biliyor musunuz: Yargı ve yürütmeye, seçilmiş yasama kurumlarıyla daha iyi şartlar altında ittifak yapmak için pazarlık malzemesi oluşturdu.

Oysa dünyada seçilmiş diktatörler, bilek kuvvetiyle gelen diktatörlerden daha fazladır zaten. Hitler'i Krupp mu seçmişti sanıyoruz? Mussolini beşyüz kara gömlekliyle darbe mi yaptı? Seçilmiş Humeyni, seçilmemiş Şah'tan daha mı az diktatör? Diktatör dediğin tabii ki seçimle gelir. Bunun panzehiri seçimi iptal etmek değil, tam tersine mantıki ifratına kadar yaygınlaştırmaktır. Seçimin getirdiği sorunlar, gene seçimle gider. Seçimle gelen diktatörlük sorunu, halkın seçimden hemen sonra politika arenasını terketmesinden kaynaklanır. Yurttaşları sürekli olarak politik bir canlılık içinde tutmak, en demokrat Yargıtay'dan, en namuslu Anayasa Mahkemesi'nden daha iyi bir çaredir.

Bunun için de herşeyden önce şu "halkı kendi başına bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya varır" fikrinden vazgeçmek gerekiyor. Birçok sosyalistin söyleminde açık ya da gizli olarak bulunan bu önermeye göre, demagoji tarihin motorudur. Halkı demagoglardan koruyacak merciler gerekir. Bu merciler de biz olursak çok iyi olur, ama şimdilik olamadığımıza göre, bu payeyi birtakım "namuslu" hukukçulara ve bürokratlara bırakabiliriz. Bence bu ideoloji, insanların kendilerini yönetmeleri demek olan sosyalizm hedefi açısından, Hitler, Mussolini, Franco, Salazar, Batista, Evren, Marcos ve adını hatırlayamadığım nice diğerlerinin toplamından daha fazla zararlıdır. Çünkü bu saydıklarım tek tek yenilebilirler, ya da politik veya biyolojik ecelleriyle gidebilirler; oysa o ideoloji kuşaktan kuşağa geçerek yaşar, güçlenir. Biz de sosyalizm zannıyla aslında bir tür meritokrasiyi (layıklar, haketmişler yönetimini) savunur, rezil olur gideriz.

Seçimin genel karakterinden kur-

tarılıp yerelleştirilmesi ve sabit döngülerden (dört-beş yılda bir gibi) kurtarılması, demokrasinin sosyalist demokrasiye dönüşmesi için önemli bir adımdır. Parlamentodaki Kayseri milletvekili kimin milletvekili? Kayserililerin değil, çünkü Kayserililer onu istedikleri anda geri alamazlar. O milletvekili "tüm milletin" vekilidir. İşi "tüm millet" gibi soyut ve hiç bir yaptırımı olmayan bir kavrama bağlayınca demokrasi "yatar". "Tüm millet" ikide bir vekilini geri alamaz çünkü. Gerçekliği olan bir kavram değildir, yalnızca siyasetçilerin kafasında ve nutuklarında vardır. Bu yüzden de işin gerçekliğine bakıldığında, o milletvekili, partisinin vekilinden başka bir şey değildir. Kendisini seçenleri değil partisinin çıkarlarını temsil eder, son tahlilde de parti meclisinin, giderek gerçek ya da "fahri" genel başkanın emirlerini uygulayacak bir "el kaldırma/sıra kapağı vurma/küfretme/muhalif dövme makinası" olmaktan başka işe yaramaz.

Gelelim "mini mini valimize": Yurttaşlık derslerinde "ilin en büyük mülki amiri" olduğunu öğrendiğimiz bu şahıs, cüssesi her ne olursa olsun, o ilin yurttaşları tarafından seçilmek zorundadır. Ancak o zaman yurttaşlara karşı sorumlu olabilir. Diyeceksiniz ki, ABD'de durum asırlardır böyle, durum daha mı iyi? Yurttaşın hesap sorma yetkisinin olması başka bir şey, bunu kullanıp kullanmaması başka bir şey. Üstelik ABD'de eyalet valisinin seçilmesi onun geri alınabilir olması anlamına gelmiyor, bu bir. ABD eyaletlerinin herbirinin bir ülke büyüklüğünde olması gene, somut, her an toplanıp politik yaptırımlar uygulayabilen bir yurttaş kitlesinin oluşmasına izin vermiyor bu iki. Seçim birimlerinin mümkün olduğu kadar küçültülmesi, canlı bir politik ortam için bir önşart. ABD'de ise bu durum titizlikle engellenmiş durumda. Ama gene de, ABD'de genel olarak polisin de, bürokrasinin de, yargının da daha ürkek, yurttaşa karşı daha az saldırgan olmasının temel nedeni, savcıların, şeriflerin ve valilerin seçimle gelmesinde aranmalı.

Yargının ve yürütmenin (daha doğrusu her yerel yargı ve yürütme biriminin ayrı ayrı) seçimle oluşması, herşeyden önce yurttaşta "ben seçtim, ben geri alabilirim" bilincini oluşturur. Bu bilinç de, Asya despotizminin izlerini hala atamamış olan Türkiye'de, devlet, ordu, polis ve bürokrasi karşısında sürekli boynu eğik yaşamaya alışan yurttaşlar için önemli bir devrim demektir. Seçmeye, seçtiğinin tasarruflarını her gün izlemeye, seçtiklerini istediği an geri almaya alışmış bir yurttaş kitlesi, sosyalist demokrasinin önşartıdır. 1 Mayıs'larımızın özgür olmasını devrime, ya da (çok daha beteri) bir SHP iktidarına bırakmayalım. Valinin (bu arada Kaymakamı unuttuk, onun da) seçilmesini taleb edelim. Seçtiğimiz vali gene 1 Mayıs'ımızı yasaklıyorsa, o zaman hükümete, emperyalizme, burjuvaziye ilenmekle yetinmeyebiliriz artık. Yapacak çok somut bir şey vardır önümüzde. Bakın o zaman vali adayları seçim toplantılarında 1 Mayıs pankartlarını nasıl kendi elleriyle taşıyacaklar! ■

Yasaklar Dosyası(6)

ALTI KAVAL, ÜSTÜ YASAK

Mahmut T. Öngören

Sözde af çıkar. Memleketimin dağlarına taşlarına sözde özgürlük gelmiştir. Sağcılar dışarı, solcular yerinde saysın..."Af"fın amacı budur. Çankaya'da oturan Özal'ların oğlunun düğününde Kürtçe türkü okunur. Sakın Kürtçe'ye özgürlük geldi sanılmasın. Bu işin altı kaval üstü yasaktır.

İşte Rahmi Saltuk'un durumu: Hoşgörünün, "af"fın, hatta demokrasinin geldiği ileri sürülür bir yandan, öte yandan Rahmi Saltuk'un 4 Mayıs 1991 günü vermek istediği dinleti yasaklanır. 30 Nisan 1991 günü, Saltuk Plak adına dinletiyi düzenleyen Duran Karabat'a gönderilen yazıda, "Dinleti, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun Ek-1 maddesi ile 3442 sayılı İller İdaresi Kanunu'nun 11/c maddesi müvacehesinde il makamının 30.4.1991 gün ve 33636 sayılı yazıları ile uygun görülmeyerek yasaklanmıştır " diyen de İstanbul Vali Yardımcısı Erdoğan İzgi'dir. Bir vali daha "Yasaklar Dosyası"na geçmiştir. Hiç kuşkunuz olmasın, ileride daha çok sayıda vali de bu dosyadaki "saygın" yerini alacak. Çünkü, yukarıda da söyledim, bu işin altı kaval üstü yasaktır.

Rahmi Saltuk'un dinletisinde ozan Ahmet Arif de vardı. Valiliğin gönderdiği yazıda onun da bu dinletiye katılması yasaklanmıştı. Bir dinletiye, bir türkücüye ve bir ozana ilk kez "yasak" gelmiyordu. Ama salt Rahmi Saltuk'un yasaklarına şöyle bir bakarsak, sonuncusuyla birlikte çok sayıda dinletisinin 1980 yılından beri yasaklandığını görürüz sanatçımızın. 1984'de Ankara, İzmir ve İstanbul'da verilmesi planlanan dinletiler de yasaklanmıştır.

16 Ağustos 1986 akşamı Marmaris, 17 Ağustos 1986 akşamı Bodrum ve 18 Ağustos 1986 akşamı Çeşme dinletilerine hazırlanırken Rahmi Saltuk şöyle demişti: "Yasaklama kararlarının bazıları sıkıyönetim tarafından uygulandığı için bu kararlara karşı yasal yolların kapalı olması nedeniyle hiçbir yasal girişimde bulunamadım. Bir kısım konserlerimi de yasal olarak aklayarak verdim. Bunun en son örneği Danıştay kararı ile yapılabilen İstanbul konseriydi. Geçen sonbaharda verdiğim konserden sonra Ankara'da yapacağım konserlere valilikçe izin verilmedi. Bu karara karşı Ankara 4. İdare Mahkemesi'ne yürütmeyi durdurma davası açtım. Bu kararın bir an önce verilmesini bekliyorum."

Özal'ların oğlunun düğününde Kürtçe türkü okunur. Sakın Kürtçe'ye özgürlük geldi sanılmasın. Bu işin altı kaval üstü yasaktır

1986 yılındaki Marmaris, Bodrum ve Çeşme dinletilerine özellikle Hasan Hüseyin, Ahmet Arif, Pir Sultan Abdal ve Karacaoğlan dizeleriyle hazırlanan Saltuk, Ankara dinletisinin kararını beklerken yeni bir yasakla Bodrum'da karşılaştı. Bodrum Kalesi'nde 17 Ağustos 1986 günü vereceği dinleti Bodrum Kaymakamlığı'nca önce yasaklandı ve sonra bu dinletinin Yeni Sinema'da yapılabileceği belirtildi. Elbette yasakla ilgili hiçbir gerekçe gösterilmemişti.

Ama bu Rahmi Saltuk da hiç akıllanmamıştı hani! 6 Ağustos 1983'de, yani 1986'dakinden üç yıl önce yine Bodrum'da verdiği dinletide liste dışı türkü okumaktan ötürü Bodrum Sulh Ceza Mahkemesi'nce 3 ay hüküm giyen kendisi değil miydi? Kararı Yargıtay'a götürmüş ve bozdurmuştu. Sonunda Bodrum'daki yargıç da "beraat" demişti. Hatta Saltuk 1985 yılının 11 Haziran'ında Marmaris Festivali'nde söylediği "Tanrı Baba" adlı parçadan ötürü tutuklanmış ve ancak kefaletle bırakılmıştı. Her ne kadar bu işin "üstü kaval altı yasak" dedikse de, sakın Saltuk'un durumunu hafife almayın. Ülkemizde türkü söylemenin de bedeli çok ağırdır. "Memleketimin dağlarına bahar gelmiş" olabilir, ama her bahar hep "yasaklı bahar"dır. Gerek izleyicilerine ve dinletilerinin düzenleyicilerine ve gerek kendisine bir yığın baskı yapılan Saltuk bunlardan çokça sözetmez.

Bu nedenle, kendisinden habersiz burada çeşitli Rahmi Saltuk yasaklarını şimdi ve gelecek ayki yazımda sıralıyorum. 12 Ekim 1986'da öğrendiğimize göre, Saltuk'un İzmir'deki "Hadi Gülümse" resitali için 20 gün didinip durduğunu ve bu dinletiden önce İzmir Emniyet Müdürlüğü'nün izin vermek için, aklanmasıyla sonuçlanmış Muğla'daki bir davanın kesinleşmiş kararını istediğini ve bu karar gelene dek izin vermemekte direndiğini anımsatarak... ■

Yeni Hesaplaşmalara Doğru

BİR SOYKIRIMIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Ayşe Öktem

Hızla değişen, beklenmedik gelişmelerin ansızın gündeme geldiği bir dünyada yaşıyoruz. Körfez savaşının yaraları daha sarılmamışken, dünyanın gözünün önünde bir soykırım işlenmeye başladı. Ve soykırımdan kaçanların, memleketlerine dönmek için ilk adımları attıkları günlerde, ekolojik dengelerin bozulmasından da kaynaklanan kasırga felaketi yaşandı Bangladeş'de. Ve Kızılay Bangladeş'e çadır ve ilk yardım malzemesi yollarken, sel bastı Türkiye'nin bazı yörelerini.

"Af çıkacak" diye başlatılan tartışmaların ardından bir infaz yasası ile bir anti-terör yasası çıkarıldı, muhalefetin ilgisi, solun ilgisi bu yasaya yöneldi. Kürt soykırımı ve bu soykırımın düşündürmeye başladığı, neredeyse unutulacak.

Türkiye kamuoyunda, Avrupa basınının Irak Kürdistanı'ndaki soykırımı nasıl yansıttığı ve yansıtma biçimindeki Türk düşmanı tavır haklı olarak tartışılmakta. Türk basınının ise, Avrupa'nın ırkçılığına bizzat ırkçı söylemlerle cevap verdiğinin ne denli sorgulanmakta olduğu tartışma götürür.

Yardım helikopterlerini denetlemek isteyen kaymakamı tartaklayan İngiliz askerleri haberini verirken Hürriyet gazetesi, "Artık sessiz kalmayacağız" başlığı ile sunduğu makalede, "genlerinizdeki sömürgeci ruh dirildi" diye yazıyordu. İngiltere askerinin, sömürgeci geçmişiyle hesaplaşmamış olması, İngiliz devletinin sömürgeci geçmişine sahip çıkması ve onaylaması doğrudur. Siyasi bir tavrı, biyolojik nedenlerle açıklamak ise ırkçılıktır.

Irak rejiminin Kürt soykırımı haberleri, Avrupa basınında, kendi devletlerini haklı gösteren ve özellikle de Türkiye'yi eleştiren, hatta kötüleyen bir biçimde sunuldu. Avrupa devletleri ve burjuva basın, kendi politikalarının iki yüzlülüğünü unutturmak için, TC'ye saldırma yarışına girmişlerdi adeta.

Soykırımdan kaçanları kendi ülkelerine kesinlikle kabul etmezken, TC gibi görece yoksul ve olanakları kısıtlı bir memleketten, bu insanların tümünü barındırması ve anında insanca yaşam koşulları sunması beklenmekteydi.

Irak rejimine karşı herhangi bir politik yaptırımda bulunmayarak, ilk duyuşta belki yüksek olarak algılanan, ancak gerekli olan düşünüldüğünde gülünç sayılabilecek maddi yardımlarla Avrupa devletleri, kendi vicdanlarını rahatlatmak ve ülkelerindeki demokratik kamuoyunu sakinleştirmek istiyorlardı. T.C.

Kendisi ulusal bir devlet için mücadele edenlerin, aynı hakkı başka bir ulusa tanımamaları düşündürücü olmalı

hem ilgiyi yönlendirmek, eleştirileri saptırmak amacıyla "şamar oğlanı" olarak işlev görüyordu Avrupa devletleri açısından, hem de böylece, Körfez krizinde verdiği destekten dolayı karşılanması gereken talepleri geri çevirmenin koşulları yaratılıyordu.

"Çirkin Türk" resmi çok çizildi o günlerde basında ve televizyonda. Türkiye insanlarının tavrı, siyasal iktidarın tavrı ile özdeşleştiriliyor; kamuoyunun iktidara yöneltti̇ği eleştirilerden, kamplara giden Türk doktor ve hemşirelerden, baroların, tabibler odalarının davranışlarından bahsedilmiyordu.

İlginç olan, sol basının da "çirkin Türk" imajına destek vermesiydi.

Diğer ilginç bir nokta, ırkçı bir soykıruma, bizzat ırkçı söylemlerle karşı çıkılmasıydı. Kürt'lerin, aslında bir endojermen halk oldukları, Kürtçe ile Alman-ca'nın aynı dil grubuna dahil olduğu vb dayanışmanın bir gerekçesi olarak sunuluyordu.

Kürt soykırımına karşı çıkmanın ve o ulusla dayanışmanın gerekliliğini, Kürt'lerin ince uzun vücud yapılarıyla, endojermen bir halk olmalarıyla açıklayanlar, sağcı basın ve politikacılar olsaydı, bu yaklaşım pek şaşırtıcı olmayabilirdi.

Kıyıma uğrayan diğer dünya halkları ile her zaman namuslu bir dayanışma içinde olmakla saygınlık kazanan "medico international" örgütü de, bülteninde ırkçı söylemlere yer veriyordu.

Ve sanki bütün bir ulusu katletmekte olan faşist Irak rejimi değil de, TC siyasal iktidarıymış gibi, Türkiye'ye turizm boykotu tartışılmaya başlandı.

Kürt ulusuyla dayanışma toplantılarında Alman solcular, Türk'leri eleştirip; TC'deki siyasal iktidarın tavrının hesabını, Almanya'da yaşayan Türk siyasi göçmenlerden soruyordu neredeyse.

Ancak, Alman solunun bir kısmının suskunluğa bürünürken, diğer kısmının içindeki ırkçı eğilimleri ortaya çıkartması, genelde solun "Kürdistan" konusundaki çaresizliğini yansıtıyordu yalnızca.

Körfezdeki emperyalist savaşa karşı sokağa dökülen, çok çabuk tavır belirleyebilen sol, Kürdistan'daki soykırıma karşı kimi çaresizliğin suskunluğuna, kimi eski anlayışları ayakta tutmanın telaşesine bürünmüştü.

Bir kısım solcu -örneğin şimdiye değin Kürtler konusunda "radikal"liğiyle ünlenen 2000'e Doğru dergisi- katledilen halka acımak ve ona insancıl yardımda bulunmayı kabul etmekle birlikte, soykırımın sorumluluğunu bizzat

Kürtlerin kendisinde aramakta. ABD emperyalizmine ve Avrupa devletlerine bel bağlayıp Kürt halkını bir felakete sürükleyen milliyetçi Kürt örgütler eleştirilmekte; ayaklanmadaki Amerikan parmağı araştırılmakta; Kürtlerin emperyalizmin tuzağına düşmüş olmaları tartışılmakta. ("Evet sığınmacılar gerçekten çok güç durumdadırlar ve onlara yardım elini uzatmak zorunludur. Ama bugünkü koşulların yaratıcılarından biri de dinmek bilmez tutkuları ve garip hesaplarıyla kendi insanlarını maceraya sürükleyen Kürt örgütlerinin liderleridir." Ali Sirmen, Cumhuriyet); hatta Kürt halkının yaşadığı felaket, kendi düşüncelerini haklı çıkartmak, kendi ulusuna pay çıkartmak için kullanılmakta ("Kürtler için milliyetçilikle kurtuluş yolu tıkanmıştır. Zorluklar, bu halkı enternasyonalizme mahkum ediyor... Kürtlerle birlikte Türkiye halkı da emperyalizmin başına beladır artık". Doğu Perinçek, 2000'e Doğru, 14 Nisan). Tanıdık geliyor bu söylemler. Avcıoğlu'nda da okuduk, Mumcu ve benzerlerinde okuyabiliriz, Kemalist aydınlar ve Kemalist sol da böyle açıklamıştı tarihi: Ermeni katliamının sorumlusu Türkler değildi, emperyalizm tuzağına düşüp ayaklanan bölücü Ermenilerdi; Şeyh Sait ayaklanmasının bastırılmasının, Dersim kentinin haritadan silinmesinin sorumlusu TC değil, İngiliz emperyalizmiydi, dış mihrakların parmağı vardı elbette ayaklanmalarda.

Hepimiz "Cumhuriyet çocukları" olan Türk solu, kendi geçmişimizle -gerek sol olarak, ama özellikle de Türk ulusu olarak- ayrıntılı bir hesaplaşmaya girmediğimizden -ya da bu hesaplaşmaya çok yeni başladığımızdan- söylemlerimizdeki "ulusların kendi kaderini tayin etme haklarını" daha tam bilince çıkartmış, beyinlerimize yerleştirmiş değiliz.

Ulusal bir mücadeleye -otonomi için olsun, ulusal devlet için olsun- dayanışma göstereceğimize, aynen Alman solunun bizlere karşı sergilediği tavrı, egemen olanın ezilene karşı üstünlüğünü, hocalığını sergiliyoruz.

Ortadoğu'da ve özellikle Kürdistan'daki gelişmeleri geleneksel bir antiemperyalizm anlayışıyla açıklayamamanın ayırımında olan diğer kısım solcular ise, çaresizlikleri içinde, insancıl yardımın pek de ötesine gidemeyen bir dayanışma gösterebildi şimdiye değin.

Federal Almanya başkenti Bonn'daki Küba elçiliğinden Kürt katliamını ve Küba'nın tutumunu protesto edenlere ateş açılması; İran Halkın Mücahitleri örgütünün Saddam askerleriyle birlikte soykırıma katılması; Irak'tan aldığı ucuz petrol uğruna Saddam'ı destekleyen Zimbabwe'nin tutumu; Irak ordusunda savaşan Yemen ve Sudan askerleri; Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve Sovyetler Birliği'nin BM'deki tutumları; hele FKÖ'nün tavrı şimdiye değin savunduğumuz düşüncelerle pek açıklanamazdı. FKÖ'nün onayı ile 70 bin Filistin'li gönüllü askerin Irak ordusunda savaşmasına ve Kürt soykırımına katılmasına bir cevap bulmak zorundayız. George Habbaş, Filistin'lilerin, bölgede Amerikan desteği ile ikinci bir İsrail oluşmasına izin vere-

Avrupalılar soykırımdan kaçanları kendi ülkelerine kabul etmezken, Türkiye'den bu insanların tümünün sorunlarını halletmesini beklediler

meyecekleri için, bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulmasına karşı olduklarını açıkladı. Kendisi ulusal bir devlet için mücadele edenlerin, aynı hakkı başka bir ulusa tanımamaları düşündürücü olmalı. Sol ve özellikle de Türk solu, şimdiye değin Filistin halkının ve FKÖ'nün mücadelesiyle sorgulanmayan, tartışma götürmez bir dayanışma içinde olmuştur. Elbette İsrail devleti bölgedeki varlığını büyük ölçüde emperyalist güçlere -ve de Sovyetler Birliğine- borçludur. İsrail devletinin Filistin topraklarında ve orada yaşayan halkı sürgün ederek, ezerek kurulmuş olması ve yayılarak Filistin insanını tampon bölgelerin, mülteci kamplarının sefaletine itmesi hiçbir biçimde haklı gösterilemeyeceği gibi, bu özelliği ile bölgedeki diğer devletlerden pek de farkı yoktur. Türkiye, Suriye, İran, Irak gibi ülkeler de kısmen, yüzyıllardır orada yaşayan halkların topraklarından sürülmeleri sonucu kurulmuştur.

Ancak İsrail'e yöneltilen haklı eleştiriler, bu devletin önemli bir varoluş nedenini yadsımakta; Bütün Avrupa'ya yayılmış olan Yahudi topluluğunun, Nazi Almanya'sının Yahudi soykırımı sonucu, tarihten silinmemek için tek seçeneğinin kendi ulusal devletini kurması zorunluluğu. Yahudi soykırımını unutmuşçasına, bazı sol güçler İsrail'in var olma hakkını, Yahudi halkının kendi kaderini tayin etme hakkını reddetmeye kadar gidebilmiştir.

Soykırımdan kurtulan Yahudi ulusu, bölgede kendi devletini kur(dur)du. Bunu emperyalizmin tuzağına düşerek yaptı belki, yaşamak için. Ve devletini kurarken, Filistin halkını topraklarından sürdü, ezdi, öldürdü. Sürülen, topraksız kalan Filistin halkı da, kendi devleti uğruna Kürt soykırımına göz yumuyor, destekliyor bile.

Yüzyıllardır süren acıların, horlanmanın, sürgünlerin ve katliamların tarihidir Yahudi halkının birikimi. Ve sadece tarih değildir bu katliamlar, Auschwitz tarih değildir, toplama kamplarından kılpayı kurtulabilmiş insanlar ve çocukları için gün be gün yeniden yaşanan bir kabustur.

Tarihi ayaklanmalar, benzeri bir biçimde sürgün ve katliamlar tarihidir Kürt halkının da. Dersim, Halepçe gün be gün yaşanan kabuslar.

Böylesi bir durumda, Kürt liderlerini, "emperyalizmin tuzağına düşmemeleri" için uyarmak, "milliyetçilik"lerini eleştirmek pek verimli bir politika olamıyor.

Sol dünyayı, artık var olmayan koşullarda biçimlenmiş anlayışlarla değerlendirmeye devam ettikçe, inandırıcılığını yitirecek, marjinalleşecektir. Türk solunun da, bunun yanısıra, kendi ulusunun geçmişiyle hesaplaşmadıkça ne denli sağlıklı çözüm önerileri getirebileceği tartışma götürür. ■

Kürtler İçin Yeni Bir Dönem

KUZEY IRAK'TA ÜÇ AYRI HAYAT

Nadire Mater

Amerika ve müttefikler bize çok erzak getirdiler, bize güvenlikli bir bölge yapmışlar. Bizi oraya çağırıyorlar. Araçlarla götürecekler. Herkes aşiret reisine ismini yazdırsın, sırası gelen çağrılacak!"

Kürtçe anons aralıklarla tekrarlanıyor; tekrarlandıkça tartışmalar en çok da kararsızlar arasında hararetleniyor; dönecekler de Zaho'nun İmadiye'nin durumunu net bilmek önemli. Bakıp gelen gençlere göre kamp fena sayılmaz, evlere de yerleşilebilir.

İnanılmaz bir düzenle erzak dağıtımı yapılırken, görevinin insanları ikna etmek olduğunu ağzından kaçıran Amerikalı asker bekleyenlerle arkadaş gibi konuşuyor: İsimlerinizi yazdırıp, arabalarla götüreceğiz. Kalırsanız; Türk askerlerinin size ne yapacağını anlatmaya gerek yok, yaşadınız."

Işıkveren burası; ilk günlerin gerginliği, koşuşturması, kaosu yok, insanlarla uzun sohbetler mümkün görünüyor. İşte yaşlı bir Kürt, "Amerika, Fransa, İlgilis, Özal..." diye başladı, konuşması daha çevrilmeden kıyamet koptu. Olay şu: Yaşlılar bütün bu ülkelere şükran ve güven duygularını dile getiriyorlar, itiraz ise Özal'a. Gençlerin "onu geri al" sert çıkışı kabul gördü, ihtiyar az öfkeli itiraza boyun eğdi.

"Kuveyt'den sonra hedef Saddam'ı devirmekti. Bilinçli olarak devirmediler. Amerika Şiilerin yönetime gelmemesi için Saddam'ın devrilmesini istemiyor. Devirsinler demokrat biri gelsin istiyorduk, fakat Amerika bunu yapmıyor." Öğretmen Ekrem Nebi Sağlık 28 yaşında, yüz bin nüfuslu İsmailiye'den, birden ayaklanma günlerine dönüyor:

"Herkes ayaklandı, peşmergeler geldi, tüm resmi daireler bizim kontrolümüze geçti, uçaklarla saldırıya geçince önce yaşlılar ve çocuklar yola çıksın diye haber saldık."

Ayaklanmayı Kim Başlattı?

Zetki aşiretine on bin kişi bağlı; Musul'un Şehan bölgesinde yaşıyorlar, 16 yıl önce 15 köyleri ellerinden alınıp Araplara verilince topraksız kalmışlar. Diğerlerine olduğu gibi onlara da iki seçenek sunulmuş; İran'la savaşa katılmak ya da Ulusal Savunma Birlikleri adıyla peşmergelere karşı "cahş-çete" olarak savaşmak, 80 dinarlık maaş da hiç fena sayılmıyor. Türkiye'deki köy koruculuğuna denk bir sistemle Kürtlerin Kürtlere kırdırılması politikasında

Onlar Irak sınırları içindeki özerk Kürdistan'da ölüm korkusu yaşamadan özgür ve demokratik bir hava solumak istiyorlar

yeralmanın Saddam'la işbirliği-hainlik şeklinde yorumlanmasını öğretmen Ekrem Nebi, "Bizim temel işbirliğimiz korkuydu" cümlesiyle karşılıyor.

Irak'taki toplumsal örgütlenme tümüyle aşiret ilişkileri üzerine kurulu, bin kadar aşiretin kurumlaştırdığı yapı Saddam'ca pekiştiriliyor, halkın kontrolü kolaylaşıyor. Ne var ki, intifada ile birlikte tüm dengeler altüst olmuşa benziyor. Zetki aşiretinin reisi Hasan Hamad'ın sözleri meseleyi açıyor:

"Biz kendimizi Saddam'ın yanında yer aldığımız için halkımız karşısında suçlu hissediyorduk. Bu ayaklanmayı yapmak zorundaydık. Böylece ihanetten geri döndük, ihanetin bedelini de ancak böyle ödeyebilirdik. Mesud ile Celal dışarıdaydılar, ayaklanmayı biz başlattık, peşmergeler sonradan katıldılar. Artık hem kendi aramızda birleştik, hem de bütün müttefikler bizi destekliyorlar, bize arka çıkıyorlar. Biz Saddam'ın silahlarıyla onu vurmayı başardık."

Çete sayısının 300 bin, peşmerge sayısının 100 bin olması çetelerin intifadadaki önemini açıkça ortaya koyuyor. Kürtlere göre Saddam'ın silahı geri tepti. Talabani de ayaklanmanın bozgun tarzında yorumlanmasına şaşırdığını ifade ederken, en çok da sonuçları itibarıyla, zaten aslında halk çocukları olan çetelerin Kürt kurtuluş hareketi saflarında yeralmasına dikkat çekiyor. Böylece Saddam'ın politikası iflas etti, özetle Irak Kürtleri korkuyu yendi.

Karşılıklı Hayretler

Zaho, İmadiye, Sirseng sırasıyla Cizre, Mardin ve Nusaybin gibi; nüfusları, halklarının kültürleri, gelenekleri hayli denk düşüyor. Ne var ki, bu kasabaları birbirine bağlayan yollar, kasabaların mimari dokusunun özgünlüğü ve yerleşimlerindeki planlamanın varlığı şaşırtıcı. Bu bölge, doğa olarak da daha çok suyu, daha fazla yeşili ile Güneydoğu'ya fark atıyor.

Iraklı Kürtler klasik eğitimde de Türkiye'den ileriler; doktor, mühendis, öğretmen sayısı hayli fazla. Eğitimin kalitesi daha iyi gibi. Eğitim Kürtçe olmamakla birlikte, Kürtçe dersleri ve Kürdistan tarihi okutuluyor. Bu noktada Iraklılar Türkiye'deki durumu hayretle karşılıyor, bir halkın kendi tarihinden yoksun bırakılmasını anlayamıyorlar.

Tekniker Raşit, "Kürtçe türkü nasıl radyolarda çalmaz, televizyonda nasıl Kürtçe program olmaz. Saddam'a rağmen bizde bunlar var" derken kadın erkek ilişkilerinden söz açılınca haliyle sıkılıyor; kadınların durumu Irak Kürdistanında sahiden vahim! Evlilikler aile ya da aşiret kararıyla gerçekleşiyor, çok eşlilik yaygın. Üniversite gençliği çok eşli evliliğe karşı çıkarken, çocuk doğurmayan ilk eşin yanına, ilkinin rızasıyla ikincinin getirilmesini üniversite gençliği ileri bir adım olarak savunuyor, dertleri ise bunu henüz topluma kabul ettirememek. Flört dersen hak getire.

Karşılaştırma sürdürülürse, Türkiye Kürtlerinin klasik eğitimde şanssız, dünyayı kavramada, politik bilinçte hayli ileride olduklarını altını çizerek belirtmek gerekiyor.

Neden Göç?

Sirseng'deyiz; burası tam bir talan kasabası, caddelerde sokaklarda yan yatmış bir sehpa, bacağı kırık bir koltuk, fırlatılmış bir çaydanlık sıradanlaşmış manzaralar sunuyor. Camlar paramparça, kapılar kırılmış, geri dönüldüğünde kimse bir şeyi kullanmasın çabası harcanmış gibi. Aslında benzeri bir tabloyu da Dahok yakınlarında sonradan Arap yapılmış bir köyde gördük, okul dahil her yer öyle bir hale getirilmişti ki, ne dediklerini anlayamadığımız Arap aile o ilk günlerde Türkiye'deki kamplardakilerden daha beter bir durumdaydı. Onlar yalnız peşmerge diyorlardı anladığımız, sonradan peşmergelerden öğrendik ki, bu talan da peşmergelerin eseriydi, halkları nasıl da birbirlerine kırdırıyorlar?

İmadiye ve Zaho'da talan o kadar fazla değil gibi göründü. Bütün bu yerleşimlerde göçün ilk günlerinde anlatılan gökten yağan bombaların tahribatına pek raslayamadık. Bu üç şehir ve aralarında köylerdeki evler ufak tefek onarımlarla oturulacak durumda.

Peki kitlesel göç nasıl yaşandı? Akif ailesiyle Sirseng çıkışında karşılaştık. Ailecek Türkiye'deki kamplardan sağ salim dönem akrabalarını görme sevincini yaşıyorlardı. Öğretmen baba anlatıyor:

"Dahok'ta bir anda Saddam'ın askerleri geliyor, herkesi öldürecekler, kadınların ırzına geçecekler haberi yayıldı. Ayağım sakat biz kaldık. Dahok'un nüfusu 300 binden onbine indi. Hayatta kalmayı evdeki un çuvallarıyla başardık. Sonra askerler geldi, bir şey yapmadılar. Fakat bu kadar insanın Türkiye ve İran sınırına yığılması iyi oldu, yoksa dünyanın bizle ilgileneceği yoktu. Dünyanın gündemine oturduk."

Kitlesel göçün nasıl yaşandığı üzerine rivayet muhtelif; bunun politik bir taktik olduğunu söyleyen, ama yüksek sesle değil, Kürtlerin sayısı hayli fazla. Sözgelimi Dahok'ta bir anda tiraj patlatan fısıltı gazetesi, Musul'da kadın, yaşlı ve çocuklara yollanan "evleri terkedin" haberleri göçü politik bir taktik şeklinde değerlendirenlerce güçlendirici gerekçeler olarak sunuluyor. Bunu Talabani'ye sorduğumuzda kendisinin

"Koalisyon Güçleri Özgürlük Ordusudur"

Hussein Sınjari, Kürdistani Yurtsever Cephe Dahok siyasi sorumlusu. 27 yaşında, Londra'da uygarlık ve kültür okumuş; Zaho dışındaki peşmerge karargahında Sinjari ile görüştük.

Ayaklanma nasıl başladı?

Planlıyorduk, tamamen bizim kararımızdı. Üzüldüğümüz tek nokta yanlış bilgilendirilmemiz oldu. Bütün Amerikan resmi açıklamaları Irak ordusunun bozguna uğradığı yolundaydı. "Amerika'nın Sesi" hep bunları yayınlıyordu. Aslında bu yanlıştan öte, yalandı. Yayılan bu yanlış bilgiler Bush'un açıklamalarıyla da birleşince düş kırıklığına uğradık. Çetelerin halkla aynı saflarda yer alması ise muhteşemdi, halk diktatörlüklerden nefret ediyor. Türkiye, Irak'taki bu deneyimden ders çıkarmazsa özür dilerim düş kırıklığına uğrayacaktır.

Şu anda ABD ve koalisyon güçlerinin burada bulunmasından memnun musunuz?

Koalisyon güçlerini bir işgal ordusu değil, bir özgürlük ordusu olarak görüyorum. İşgal ordusu gibi görseydik, dövüşürdük, oysa hoşgeldiniz diyoruz. Ben Koalisyon güçlerinin bir askeri olsaydım, yaptığım işten gurur duyardım, bu genç kadın ve erkekler çok onurlu ve fantastik bir iş yapıyorlar. Onlara müteşekkiriz.

Ne kadar kalmalarını istiyorsunuz?

Hayat normalleşinceye, yani insanların kasabalarına dönmesi, işlerine başlaması, haklarına kavuşması sağlanıncaya kadar kalmalılar. Halkımızın uluslararası yardım kuruluşlarına bağımlı olmasını istemeyiz.

Nasıl güveniyorsunuz? Garanti nedir?

Bizim için en iyi garanti, çok partili parlamenter sistemdir. Halkın kendi geleceğine karar vermesi, demokratik bir yönetim, insan hakları, basın ve örgütlenme özgürlüğü, evet garanti olarak bunları görüyoruz.

Seçimler ne olacak?

Kürdistan'da Kürdistani Cephe kazanacak, Kürdistan'ı bizim partimiz yönetecek. Tabii ki, halkımızı yönetecek durumdayız, yönetemeyen şu anda hükümet, ama öncelikle halkın geriye dönüşünün tamamlanması gerekiyor. Peşmergeler yeniden şekillenecek, silahlarını ise elbette muhafaza edecekler. Özerk Kürdistan'da özgür bir yaşamda sizi yeniden bekliyoruz

Teşekkür ediyoruz. ■

Kitlesel göçün nedenleri konusunda rivayet muhtelif. Dahok'taki fısıltı gazetesine göre göçün nedeni "politik bir taktik". Oysa Celal Talabani'ye sorduğumuzda radyodan halka evlerini terkelmemeleri için çağrı yaptığını söylüyor.

Koalisyon askerlerine en yoğun ilgi çocuklardan geliyor, karşılıksız da değil. Onlar da belki hayallarında ilk kez kendilerine çikolata veren askerlerle karşılaşıyorlar.

tam tersini radyosundan ilan ettiğine dikkat çekti.

Gündem Kürtlerin

Kürtler dünyanın gündemini belirlemeyi başardılar, ya da gündeme dayattılar. Şimdi kimileri evlerinde, kamplarda ya da yollarda, kimileri de dönmeme kararında. Sözgelimi Işıkveren'deki Hıristiyan grup, Saddam'ın subayları ve akrabası bulunan gençler bir Avrupa ülkesine iltica etmek istiyorlar. Türkmenlerin ise bir bölümü kamplarda, Türkiye'de akrabası olanlara da şimdilik altı aylık oturma izni verildi.

Yaşam öyle karmaşık ki, bir yandan can derdine çırpınılırken, bir yandan Zaho'da gördüğümüz gibi balık tutuluyor; ya da bir zamanlar Saddam'ın gizli toplantılarını yaptığı Şaraneş adlı yeşil ve su cennetinde piknik yapılıyor, buna biz de katıldık, dolmalar çok güzeldi.

General Şali Okulları Açacak

İmadiye sarp bir kayanın üzerine kurulu 6800 Kürdün kasabası; uzaktan bir masal şehri. Biz gittiğimizde 700 kişi olmuşlardı, sokaklar temizleniyor, koalisyon güçlerinin organize ettiği haftalık gıdalar dağıtılıyor, evlere yerleşilmeye çalışılıyordu. Elektrik yokluğuna rağmen hastane bile 3 doktorla hizmete başlamıştı.

İngiliz subay İngilizce bilen bir Kürt gencini kendine yardımcı seçmiş sonraki günü programlıyor: helikopter ile Silopi'ye gidilecek. Gençler hayatlarından memnunlar, İngiliz de, "bak sayemde helikoptere de bineceksiniz" diyor.

Birden caddede ekibiyle ünlü Gürcü asıllı Amerikan generali Şali belirdi; halk hayranlıkla seyrediyor, sorunları olanlar gidip konuşuyor. General Şali de, tüm öteki yeni yetkililer gibi, "halk neden burada bulunduğumuzu anladı. Şaşırtıcı ama peşmergelerle de aramız iyi" diyor. General günlük yaşamın gerekliliklerinin bilincinde, "okulları en kısa zamanda açacağız" diyor. Generalin işi zor; Silopi-Güvenlik Kuşağı arasında git gel, her türlü sorunu çözme sorumluluğunu taşı; devlet başkanı olsa bu denli yorulmayacak, yıpranmayacak!

Üç Ayrı Hayat

Üçü de Irak, üçü de farklı: Saddam yönetimi, Güvenlik Kuşağı (korunan alanlar) ve Kurtarılmış Bölgeler (peşmergeler).

Güvenlik kuşağındaki Amerikan, İngiliz, Fransız, İspanyol ve Hollandalı askerlerin ev sahibinden farkı yok; Kürtlerle ilişkileri arkadaşça, hızla isimler ezberleniyor, Kürtçe öğreniliyor. Gitmeye niyetleri yok gibi.

Helikopter gürültüsü, askeri araç homurtusu ve ille de bisikletli Kürtler İkinci Dünya Savaşı'nın işgal Paris'ini çağrıştırıyor, tek farkla; resistance yok! Zaho'daki kamp görevlisi Amerikalı kadın çavuştan Sirsten'deki basın merkezi görevlilerine kadar herkes peşmergelerin yaklaşımından sevinç duyuyor. Peşmergeler de, Kürdistani Yurtseverler Cephesi Dahok sorumlusu Hussein Sınjari gibi bu yabancı askerleri işgal ordusu olarak görmediklerini söylüyorlar: "Onlar Kürtlere ekmek verdiler, can güvenliğini sağladılar, müteşekkiriz, tabii ki yardımcı olacağız, onlar bizim için buradalar." O yüzden peşmerge kampa, şehire girerken istenmeden kalaşnikofunu veriyor, o yüzden Zaho'daki gösteride "No Saddam, Yes Bush" deniyor. Burada duyguları tatil etmek, onlar gibi yaşamadan yorum yapmamak en iyisi.

Dipçik Yerine Çikolata

Askerlere en yoğun ilgi çocuklardan geliyor, karşılıksız da değil. Gördükleri her yabancının peşinden "şokolat" diye koşan çocuklara askerler varsa çikolata veriyor; bu onlar için yeni bir asker türü, dipçikten sonra. Üstelik yanaklar da okşanıyor. Bu kuşak ileride Amerikan askerlerini çikolatayla birlikte mi anımsayacak?

Dünyanın dört bir yanından gelen çoğunun adını bile duymadığımız yardım kuruluşları, pek çok ülke Kızılhaç'ının açtığı çadır hastaneler daha önce bir an bile düşünmedikleri ya da duymadıkları Kürt halkına yardım peşinde. Onlar bu mutlulukla akşamları aydınlanmak için yaktıkları ateşin etrafında biralarını yudumlarken günlük yorgunluklarını atmaya çalışıyorlar; azıcık keyif arayanlar da Silopi ya da Cizre'de soluğu alıyor, onlar da dünyanın merkezi oldu şimdi.

İmadiye'den 60 km. kadar ötedeki son Fransız noktasından sonra güvenlik kuşağı bitiyor, kurtarılmış bölgeler başlıyor; artık noktalarda, girişlerde, çıkışlarda peşmergeler iş başında. O sırada Talabani'nin kaldığı Shaqlawa tam bir peşmerge kasabası; insan bir an burası Irak değil mi diye düşünüyor. Çoğu açık dükkanları, yaya trafiğinden neredeyse tıkanan sokaklarıyla Shaqlawa'nın tek eksiği her yerdeki gibi su, elektrik ve telefondu. Adım başı peşmerge kampı haline dönüşmüş evlerde peşmergeler yerleri süpürüyor, bulaşıkları yıkıyorlar, yemek hazırlıyorlar; iyi ki oralarda kadın peşmerge yok. Aslında kadın permerge sayısının pek az olduğunu anlatan peşmergeler, "önemli olan silah kullanmak, bizim insanımız kadın erkek yediden yetmişe silahı kullanır" diyorlar.

Habur Ayrılıyor mu?

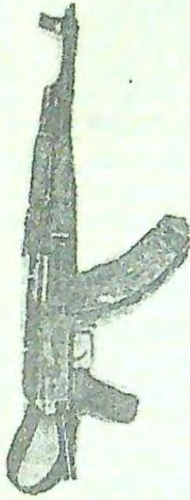
Habur on aylık sessizlikten sonra açıldı ama, tam açıldı. Parasız konutfonsuz, pasaportsuz ille de yurtdışına çıkmak isteyenler buyursunlar Habur'a! En azından gazeteciler ve kamyon şöförleri için bu kesin böyle. Gümrükte bir gerginlik var; her gün Ankara'dan gelen yeni uygulama talimatları, çıkan kavgalar ve bir de dil nedeniyle Amerikalılara dert anlatamama. Sözgelimi talimat sığınmacılar için rıza bildiren imzalar ve listeleri olmadıkça Irak'a geçilemez diyor. Amerikalılar otobüsleri tutmuş, sığınmacıları bindirmiş, bürokrasi dinler mi? Öfkelenip yukarıdan çözerim deyip el kol işareti yapıp gidiyor; çözüyor da.

Silopi-İskenderun-Adana merkezli organizasyon engel tanımıyor, işini yapacak. Yerli ve yabancı basına her türlü açıklamayı sorulduğu anda yaptıkları gibi, sabah akşam düzenli basın toplantılarıyla da son gelişmeleri aktarıyorlar, isteyenlere de helikopter turu.

Bütün bu düzen geçen ayın başında hayatla ölüm arasında ince çizgiyi yaşayan insanlara güven veriyor; yorgunlar. O yüzden de olan biteni bir senaryo gibi görmek de, önce bomba yağdıran, bombaya izin çıkaran, şimdi de çikolata ve sevgi dağıtan Amerika ve diğerlerini yaşamak da şimdilik kabul görüyor.

Onlar Irak sınırları içindeki özerk Kürdistan'da ölüm korkusu yaşamadan, işlerine gidebilecekleri, evlerinde oturabilecekleri, çocuklarını okula gönderebilecekleri özgür ve demokratik bir hava solumak istiyorlar, görüşmelerden umutlular, kendilerini Celal ve Mesud yönetsin istiyorlar, Saddam değil.■

"Sevgilim Kalaşnikov"

Kawa otuzunda, peşmerge; Hukuk 1'den ayrılıp Talabani saflarına katılıyor. Neden Talabani sorusuna çoğu peşmerge gibi açıklık getiremiyor ama, Celal'in hukuk doktoru olmasını, Mesud'un ise adını bile yazamamasını (öyle iddia ediyor) önemsiyor. On bir yıldan bu yana yüreği Kürdistan ve sevdiği Wuda için çarpıyor. Oysa Wuda kalaşnikofa vekalet vermiş, birbirlerini öyle az görüyorlarki...

Kawa, "sevgilim, karım, can yoldaşım" dediği silahıyla konuşuyor, dertleşiyor, gülüyor ağlıyor. Kalaşnikofun geçen yıldan bu yana bir de kuması var: Yirmidördünde öldürülen kardeşinin G-3'ü.

Kawa komutan, yüz peşmerge onunla birlikte. Az İngilizcesini inanılmaz bir rahatlıkla kullanarak duygularını, düşüncelerini, düşlerini anlatıyor. Çok sigara içiyor, çok hızlı araba kullanıyor, içkiyle arası yok. Sarp yollarda uçarken, ancak "Wuda'yı düşün" deyince hızını düşürüyor. Çünkü Wuda ile bir yaşam kurmak, baba olmak, Hukuk'u bitirip avukatlık yapmak istiyor. Hızlı virajlarda korkunca, "korkuyla yaşanmaz, bunu yenin" diyor.

En çok iprah seviyor; bildiğimiz zeytinyağlı yaprak dolması. Annesinin aylarca oğlunun yolunu gözlerken yaprak dolmasını hazır beklettiğini anlatıyor. Sesine hayranlık duyduğu Şıvan'ın türkülerini söylerken arkadaşlarının kendisini ona benzettiklerini ne kadar özlediğini dillendirirken, onların çok güzel olduklarını söylemeden edemiyor.

Çabuk acıkıyor, ne bulursa yiyor; hiç yorulmuyor. Politik birikimi daha çok inanca ve kalaşnikofa dayalı, pek kitap okumuyor, bulursa şiir kaçırmıyor, bu yüzden de hep Nazım'dan konuşmak istiyor, kendisi de şair, Wuda için yazıyor.

Kürt kadınları için üzülüyor; bu aşiret ilişkileri, kadını kuşatan zincirler nasıl kırılacak? Hiç Kürt kadın gazeteci olmamasını utana sıkıla "pek ahlaklı bir meslek sayılmamasına" bağlıyor.

Türkiye onun için de, bütün Kürtler gibi İstanbul, ama onda Cizre'nin yeri başka. İki ay dağlarda yalnızca soğan ekmek yedikten sonra beslenme yetersizliğinden yarı komada kaldırıldığı hastane Cizre'de. Hiç yorulmayan Kawa hayata dair konuşurken "yorgunum" diyor; artık Akrah dağlarını Zebadino suyunu seyretmek istiyor, orada yaşamak değil.■

Irak'ta Özerk Kürt Bölgelerine Doğru

MANDACILIK MI, DEMOKRASİ Mİ?

Murat Yetkin

Zakho'nun birkaç kilometre dışında Hizawa köyü. Köyde dış görünüşüyle diğerlerinden hemen ayrılan yan yana üç taş bina. KDP Merkez Komite üyesi ve Dohuk bölge sorumlusu Doktor Kemal Kerküki'nin karargahı. Etrafta omuzları Kalaşnikoflu, kütüklükleri el bombalı Peşmergeler. Karargahın önünde boyaları dökülmüş, çarpık çurpuk iki üç Toyota. Bol miktarda çocuk. Türk sınırından evlerine dönerken uğrayanlar. Peşmerge komutanlarına elleri belinde avaz avaz birşeylerden yakınan köylü kadınlar.

Duvarları boyunca döşenmiş minderlere tek ayak üste bağdaş kurmuş peşmergelerle birlikte sivil giyimli birkaç kişinin de oturduğu, bir köşesine birkaç Kalaşnikof istiflenmiş, yüksek tavanlı loş bir odaya alınıyoruz. Doktor Kemal, Amerikalı ve İngiliz komutanlarla Zakho'da yapılan günlük görüşmelerden henüz dönmemiş. Biraz beklememiz gerekiyor. Bu arada saçları Travolta stilinde kabartılarak özenle arkaya taranmış genç bir peşmerge Türkçe lafa karışıyor. İranlı Azeri, KDP peşmergelerine üç-dört ay önce katılmış. Sonra Türkiye'ye kaçarak Işıkveren kampında kalmış. Döneli bir hafta olmuş. "KDP'de ne işin var" sorusuna yanıtı; "Bilmem, öyle geldim işte" oluyor. Zakho'nun yiyecek bulunmasa da işporta takılar bulunan çarşısından aldığı ucuz plastikten aynalı gözlüğünü takarak, avluya giren Alman televizyon ekibine poz vermeye gidiyor.

Az sonra karargah yanındaki tarlaya gürültülerle konan bir ABD Black Hawk helikopterinden inen Doktor Kemal'le birlikte başka bir odaya alınıyoruz. Doktor Kemal, Koalisyon kuvvetlerinin Kuzey Irak'ı denetimlerine alarak Kürtlerin güvenliğini ve geri dönüşlerini sağlamalarına müteşekkir. Ancak hala buruk; dünyanın Kuveyt'in işgaline karşı çıktığı gibi, Kürtlerin kırımına da karşı çıkmış olması halinde, 1988'deki Halepçe bozgunu ve daha öncekilerin bu kez de tekrarlanmamış olacağını vurguluyor. Kürtlerin özgürlükleri için çok fazla bedel ödemiş olduğunu, Bağdat görüşmelerinin sonucunun Kürtlere istediklerini getirmemesi halinde herşeyin yeniden tekrarlanacağından endişe ediyor. Irak'tan ayrı bağımsız bir Kürdistan istemediklerinin, ayrıca özerk bölge sınırlarını Irak'a komşu ülkelere genişletme niyetini taşımadıklarının altını özellikle çiziyor. Kürtlerin Irak'taki geleceğinin ne olacağını söylemenin çok güç olduğunu, ancak "Birleşmiş Milletler'in, Amerikalıların, İngiliz, Fransız, Almanların, güçlü batılı devletlerin, isterlerse, Kürtlerin mutluluğunu sağlayabileceğine" inanıyor. Bu noktada, PKK'nın kendilerini "halka güvenmek yerine emperyalizme güvenmekle" suçlaması hatırlatıldığında, "PKK'nın programı orada geçerli olmalı. Bu da PKK ile Türk hükümeti arasındaki bir şeydir. Biz Türkiye'nin iç işlerine karışmayız. Biz her yerdeki Kürtlerin haklarını savunuyoruz. Ancak orada ne olacağına Türkiye'deki Kürtler ve Türk Hükümeti karar vermeli" yanıtını veriyor. PKK'nın Irak Kürtleri konusundaki eleştirilerini yanıtlamıyor ve Türkiye'ye karşı hiçbir hareketlerinin olmayacağını söylüyor.

Bağdat yönetimiyle anlaşma sağlanabilirse, Kürtler en çok ihtiyaç duydukları alanlarda, yani devlet yönetiminde ve diplomaside deney kazanabilecekler

Doktor Kemal'in vermekten kaçındığı yanıtı bulmak için çok büyük bir çaba harcamak gerekmiyor. Silopi'de Koalisyon askeri birliklerinin kurduğu üssün karargah merkezindeki Amerikalı ve İngiliz subaylar çok net bir tanım getiriyorlar: "Peşmergeler müttefik güçlerle tam bir işbirliği içinde çalışıyorlar. Saddam Hüseyin'in, bir tanesinin içinde küçük bir barajın bile bulunduğu yazlık saraylarının etrafında yer aldığı tarihi Kadeş kasabası yakınlarındaki Sirsenk havaalanında konuştuğumuz İngiliz subaylar bu konuda daha da açıklar. Etrafta Irak devlet görevlisi mi görülmüş, Peşmergeler bulup getiriyor, teslim ediyor. Irak birlikleri bir bölgeden geri mi çekiliyor, Peşmergeler hemen rapor ediyor. Müttefik birliklerin kontrolündeki yerleşim birimlerinin girişinde yapılan kimlik kontrollerinde bir de Peşmerge bulunuyor; arabada Saddam yanlısı biri veya bir görevli varsa ihbar etmek için. KDP ve KYB yalnızca müttefik komutanlarla günlük resmi görüşmelerle yetinmiyorlar. Amerikan, İngiliz, Fransız ve muhtemelen saptayamadığımız daha başka gizli servislerin yetkilileriyle sürekli ve birebir temas içindeler.

Bir yandan da Bağdat'ta Saddam yönetimiyle özerk Kürdistan pazarlığı yapıyorlar. Zaman zaman anlaşma olduğu haberleri gelse de kesin bir sonuca varılmasının, daha sonra uygulamaya geçilmesinin pek kolay olmaya-

çağı biliniyor. KDP ve KYB'nin ve onlarla birlikte müttefiklerin en büyük kaygısı, Saddam yönetiminin düşmesi halinde anlaşmanın bir sonraki yönetim tarafından tanınmayacağı olasılığı. Anlaşmanın kalıcılığını sağlayacak maddeler peşindeler. Bunların başında da kurulması planlanan özerk Kürt bölgesinin iç güvenliğinin Kürtlere bırakılması, yani özerk içişleri bakanlığı ve bölgenin kendi gelir kaynaklarına sahip olması, yani özerk ekonomi bakanlığı geliyor.

Birinci maddede anlaşma sağlanması halinde Peşmergelerin bir kısmı silahlara veda ederek Irak ordusuna katılırken, bir kısmı Kuzey'deki özerk bölgenin polis gücünü oluşturmak üzere yeniden örgütlenecekler. Böylelikle varılan anlaşmanın bir sonraki merkezi hükümet tarafından geçersiz sayılması durumunda bile belirli emniyet mekanizmalarının kurulmuş olacağı düşünülüyor.

İkinci madde ise bu türden, güvenliğe yönelik amacın da ötesinde, bölgedeki özerk yapının, tarım ve diğer gelir kalemlerinin yanısıra düzenli bir petrol gelirinin olmasını hedefliyor. Kerkük üzerinde bu kadar uzun durulması da ondan. Kürtler Kerkük'ün tümüyle özerk bölgeye dahil edilmesini istiyorlar. Ancak sonuçta muhtemelen Kerkük Bağdat'a bağlı kalacak ve Kürtlere petrol gelirlerinden belli bir yüzde verilecek. Bu aslında Kürtler dışında herkesin aradığı çözüm. Petrol aşkına her ne kadar şimdi Kürtlerin kurtarıcısı rolüne de soyunsalar, bağımsız bir Kürt devleti fikri, emperyalist politikalarla uyuşmuyor. Emperyalist politikalar olsa olsa bölgede yeni bir İsrail türünden bir bağımsızlıktan yanalar. Onlar Kürtlerin ne ölmesini, ne onmasını, ama hep bölge ülkelerine yönelik bir tehdit unsuru olarak kalmasını istiyorlar.

Böyle bir çözüm Türk yönetimi için de ehven-i şer sayılabilir. Böylelikle önemli bir gelir kaynağı ve canalıcı bir siyasi koz olan petrol boru hattının öbür ucu sağlama alınmış olacaktır. Üstelik gelirinden pay alacak Kürtlerin boru hattı için ek bir koruma oluşturacakları da düşünülebilir. Ayrıca bu çözümle Irak'taki Türkmenlerin de Kürtlerin kontrolü altına girmesinin önüne geçilmiş olacaktır.

Ancak Türk yönetimi şu anda emperyalist çözümlere son derece açık izlenimi veren, kitlesinde Batılı ülkelere büyük sempati var olan Irak Kürt liderliğinin ileride başına sorun yaratacağından endişe etmektedir. Petrol geliriyle iyice palazlanacak bir özerk Kürt yönetimi bölgeden ne tür yeni dengeler yaratacaktır? PKK'nın Kuzey Irak'ta askeri gücü olduğu, siyasi gücünün de yavaş da olsa yayılmakta olduğu bilinmektedir. Kuzey Irak'taki özerk Kürt bölgesi PKK'nın hareket serbestisini artıracak, buna karşın Türk ordusununkini kısıtlayacaktır. Irak hükümetinin Türkiye'ye daha önce olduğu gibi sıcak takip anlaşmasıyla topraklarındaki PKK üslerini tahrip etmesine izin verse bile, özerk Kürt yönetiminin buna sıcak bakacağı çok kuşkuludur. Türk güvenlik birimleri belki korucuları salarak, belki Peşmerge kılığına girerek sınır-ötesi kontrgerilla harekatına girişebilirler. Ancak bu ne kadar sürebilir ve kendilerine nasıl bir çözüm getirebilir?

Üstelik eğer anlaşma öngörülen şekilde gerçekleşirse, yani Kürtlerin kendi içişleri ve ekonomi bakanlıkları kabul edilirse ve anlaşma uygulanabilirse, bu Kürtlere aslında en çok ihtiyaç duydukları şeyi, devlet yönetimi ve bürokratik işleyiş, hatta diplomasi alanında deneyim kazanma fırsatını getirecektir. Ortadoğunun çok sık değişen dengelerle örülü kaygan zemininde bugün birbirlerini görmezden gelen geleneksel Kürt liderliği ile, kabile/aşiret ilişkilerini temel olarak reddeden PKK, yarın bu devlet yönetim deneyimini paylaşabilirler. Türkiye'nin güneydoğu komşusu, en büyük petrol kaynağı Irak parlamentosunda birlikte temsil edilebilirler.

Geleneksel Kürt liderliğinin hem Türk hükümetiyle kurulan birebir ilişkilerde (örneğin 8 Mart 1990'da Ankara'da yapılan görüşmelerde), hem de basına verdikleri demeçlerde "Türkiye'ye yönelik harekete katılmayacakları, içişlerine karışmayacakları" beyanında bulunmalarının, bu tür bir fiili durum karşısında hiç bir pratik anlamı olmayacaktır. Bu durumda Irak'taki Kürt özerk bölgesinin Türkiye'deki Kürt hareketleri için politik bir çekim merkezi ve bir örnek olmasının önüne nasıl geçilecektir?

Bu soruya verilecek en basit yanıt Türkiye'deki hak ve özgürlüklerin daha da genişletilmesidir.

Bugün Türkiye'de varlığı artık açıkça tartışılabilen bir Kürt sorunu vardır. Cumhuriyetin ilanından beri başvurulan askeri çözüm yollarının, halkı ko-

Doktor Kemal Kerküki. KDP Merkez Komitesi üyesi ve Dohuk-Zakho bölge sorumlusu. Zakho dışında Hizawa köyündeki karagahla, Bağdat görüşmelerinin beklenen neticeyi vermemesi halinde herşeyin baştan tekrar yaşanacağından endişeli

Amerikan askerleri Zakho'daki kamplarında... Sınır bölgelerinden dönen Kürt'ler koalisyon güçlerine müteşekkir olduklarını söylüyorlar.

rucu bölücü diye birbirine düşürerek kırdırma politikasının iflas ettiği artık görülmelidir. Sorun siyasidir; çözüm de siyasi olmak zorundadır.

Bu çerçevede yalnızca Kürtler için değil, Türkiye'de yaşayan herkes için daha fazla özgürlük, demokrasi ve refah talep edilmelidir. Bunun yolu 'Terörle Mücadele Yasası' türünden Batı makyajlı baskı yasalarından değil, tam ifade ve örgütlenme serbestisinden, tam sendikal haklardan geçer. Çözüm, daha yalın ifadeyle, herkes için demokrasi ve insan haklarıdır.

Bu çerçeve içinde pek çok çözüm önerisi ortaya atılmaktadır. Bu öneriler, yönetim mekanizması içindeki tutucu çevreler ve belki de ordu için kabul edilemez olabilir; ancak en akılcı ve uygulanabilir çözüm kendini kabul ettirmenin yolunu bulacak gibi görünüyor. Başka ülkelerdeki Kürt varlığından bile endişe duyanlar, önce kendilerine çeki düzen vermek zorundadırlar.

Bu noktada Türk ve Kürt aydınlarına da rol düşmektedir. Gelişmeler karşısında komplekse kapılıp tepkici veya milliyetçi politikalara taviz verilmemelidir. Kuveyt işgali sonrası Saddam Hüseyin'i anti-emperyalist kahraman ilan edenler bugün Kuzey Irak'ta yaşanan utanç karşısında suskun kalmaktadırlar. Ortadoğu'da kimbilir kaçıncı kez sahnelenmeye çalışılan emperyalist oyuna ve buna meydan verenlere alkış tutulmamalıdır. Özellikle Iraklı Kürtler arasında ciddi mandacılık eğilimleri vardır. Hatta bölgedeki baskıdan yılan güneydoğu halkı arasında bile İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar Kürt sorununun dostları olarak algılanmaktadır. Yıllardır Kürt hamiliğinin şampiyonluğunu yapan Fransa'nın kendi birkaç yüzbin Korsikalısı sözkonusu olunca nasıl 'üniter devlet, tek millet' kalkanı ardına saklandığı görülmüştür. Bu maskeler düşürülmelidir.

Kuzey Irak'ta bir özerk Kürt bölgesinin kurulacağı anlaşılmaktadır. Bu gelişmenin Irak genelinde de etkili olması ve bugününden daha demokratik bir yönetim kurulması olasılığı vardır. Bu gelişme bölge halkları açısından da ülkelerine hiç olmazsa şimdikinden daha fazla demokrasi getirmeleri fırsatı olarak değerlendirilebilir. Bu fırsat değerlendirilmelidir. Aksi takdirde Kürt sorunu Ortadoğu'ya özgürlük ve demokrasi değil, mandacılık getirmiş olacaktır. ■

Balkanların Devi Balkanlaşıyor mu?

YUGOSLAVYA İÇ SAVAŞIN EŞİĞİNDE

L.Doğan Tılıç

"Yugoslav toplumu bir iç savaşın eşiğine gelmiş bulunuyor. Bu yüzden, ordunun şimdiye kadar kullanmış olduğu yöntemler artık anlamını yitirdi. Bundan böyle ordu, askeri kurumlara ve kişilere yönelik her saldırıya, gerekirse silah da kullanarak karşılık verecek".

Yugoslav Savunma Bakanı Veilko Kadiyeviç'in 6 Mayıs gecesi deklare ettiği 5 maddelik ordu bildirisi özetle böyleydi. Bildiride, aynı zamanda Yugoslav ordusunun bir üst alarm durumuna geçirildiği açıklanıyor, ülkede düzeni ve barışı sağlamak için gerekli yedeklerin de askere alınacağı ilan ediliyordu.

Aynı gün gece yarısı, askerler Belgrad'ın kenar mahallelerinden bazılarında kimi gençleri silah altına aldılar. 7 Mayıs sabahı ise, birçok Yugoslav iç savaş ha çıktı ha çıkacak psikolojisi içindeydi.

Mayıs ayı içinde, Yugoslavya II. Dünya Savaşı'ndan beri yaşamış olduğu en şiddetli etnik çatışmalara sahne oldu. Ülkenin en büyük iki milliyeti Sırplar ve Hırvatlar arasındaki gerilim Yugoslavya'yı bir iç savaşın eşiğine getirdi. En şiddetli çatışmalar Hırvatistan-Sırbistan sınırındaki Slobania-Borova bölgesinde yaşanırken ölümlerin hepsi de Hırvatistan'da oldu.

Her yıl 15 Mayıs'da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Konseyi Başkanlığı'nın değişimi de bu yıl bir krize dönüştü. Yugoslav Federasyonu Tito'nun ölümünden beri 8 kişilik bir Cumhurbaşkanlığı Konseyi tarafından yönetiliyor. Konsey, ülkedeki 6 cumhuriyet ve iki özerk bölgenin temsilcisinden oluşuyor. Bu temsilcilerden birinin her yıl sırayla Konsey başkanı olarak, Yugoslav Federasyonu'nun Cumhurbaşkanlığını üstlenmesi şimdiye kadar sadece bir rutindi.

Yasada bir seçimden sözedildiği ve cumhurbaşkanı olabilmek için 5 oy gerektiği pek çok kimse tarafından bilinmiyordu bile; Konsey toplanır, cumhurbaşkanı görevi sırası gelene devreder ve ülkenin resmi haber ajansı Tanjug'a birkaç cümleyle olay bildirilirdi. Bu kez öyle olmadı. Devir teslim günü yaklaştıkça Sırp gazeteleri "Seçim"den söz etmeye başladılar. Gazetedeki seçim sözcüğü, ülkeyi iyi tanıyan gazetecilerin cumhurbaşkanlığı krizinin kokusunu almasına yetti.

Yugoslavya Mayıs ayında tarihinin en büyük krizini yaşadı. Giderek derinleşen bu toplumsal kriz, çok daha sıcak geçecek bir yazın habercisi

Ve bu yıl 15 Mayıs'ta seçim yapıldı. Hırvatistan temsilcisi Stipe Mesic gerekli 5 oyu alamadı. Sırbistan ve sözde özerk, özde Sırbistan'a bağlı Kosova ile Voyvodino temsilcileri Mesiç aleyhine oy kullandılar. Sırbistan'ın doğal müttefiki olan Karabağ temsilcisi de oy kullanmayınca Yugoslavya cumhurbaşkansız kaldı. Yugoslavya'yı uluslararası düzeyde temsil edecek biri olmadığı gibi, federasyonun en önemli ve en üst yönetim aygıtı Cumhurbaşkanlığı Konseyini toplantıya çağırabilecek birisi de yok ülkede. Dahası Yugoslavya Halk Ordusu başkomutansız durumda.

Konseyin başkan seçememesi üzerine kara, hava ve deniz kuvvetleri komutanları toplanarak bazı kararlar aldılar. Komutanların toplantısından sonra bir açıklama yapılmadı ve henüz generallerin ne karar aldıkları bilinmiyor.

Bugün ülkede ve dünyada herkes bir Yugoslav krizinden söz ediyor. Belgrad'da ve ülkenin diğer kentlerinde sokaklarda gruplaşmış insanların ülkenin nereye gittiğini ya da nereye götürülmesi gerektiğini tartıştığını görüyorsunuz. Mayısın ikinci haftasından beri Batı basınının ve devletlerinin gündeminde Yugoslav krizi Irak Kürtleriyle başat, hatta onun da önünde bir yer alıyor. Bütün bu tartışmalardan ne çıkacağını görmek için belki de fazla beklemek gerekmeyecek.

Birçok insan ordunun yakında yönetime el koyacağı düşüncesinde birleşmiş durumda. Önemli olan birliğin korunması olarak görünüyor ve ülkede bunu yapacak ordudan başka bir güç yok gibi. Onlarca parti, onlarca siyasal oluşum, bütün Yugoslav cumhuriyetlerinde eski yapının çözülüşünün ardından, bir siyasal güç olarak sahneye çıkma yarışı içinde. Bunca bol oluşumun serbest stilde yarıştığı siyasal arena da tam bir toz duman içinde.

Avrupa... Bu kavram Yugoslavya'da ordudan sonra ikinci bir güç gibi. Avrupa'nın bir parçası olmak konusunda bir konsensus olduğu görülüyor. Bu konsensus da, sonuçta, soyut da olsa etkin bir siyasi güç olarak çıkıyor ortaya.

Hırvatlar Sırplara, Sırplar Hırvatla-

ra karşı silahlanıyor. Silahlı sivil gruplar karşı milliyetten insanların oturduğu köyleri kuşatıyor, yolları kesiyor. Her cumhuriyetin kitle iletişim araçları zaten pupa yelken gitmekte olan şövenizmin yelkenlerine üflüyor. Ne olacak? Yugoslavya'da herkes bu soruyu soruyor şimdi.

Kimileri ise soruyu "ne olacak?" değil, "ne oluyor?" şeklinde sormaktan yana. Yanıtları ise oldukça kısa. Daha şimdiden, ülkede yaşananları tanımlamak için kimi Batı basını ve Yugoslav gazeteleri sekiz sütuna manşet şu iki kelimelik dehşetengiz başlığı atıyorlar: İÇ SAVAŞ!

Şovenizm Güçleniyor

Prens Michaelova Caddesi Belgrad'ın en renkli, en canlı yeri. Kovboy şapkalı, kırmızı kaşkollu Sırp da bu caddenin değişmez siması. Yüksek sesle teypten çaldığı Sırp milli şarkılarına eşlik ederek kaset satıyor. Bir yandan başını almış giden şövenizme katkıda bulunurken, diğer yandan da cebini dolduruyor. Çok fazla olmasa da her zaman etrafına toplanmış bir kalabalık var.

Biraz ileride, Cumhuriyet Meydanı'nın göbeğinde atının üzerinde azametle duran Prens Michael'in heykeli altındaki Sırp saygı duruşunda. Sırp milliyetçileri gelip geçenlerden imza topluyorlar. 2 Mayıs'ta Hırvatistan'da 12 Hırvat polisin öldürüldüğü olaylarda ölen 2 Sırp için.

9 Mayıs günü muhalefet partileri Cumhuriyet Meydanı'nda barış mitingi düzenliyorlar. Vuk Draskovic, Sırp Yenilenme Partisi lideri, mitingin en çok alkış alan kişisi. Meydanda toplanmış 15 bin kişi "Vuçe vuçe" diye O'na tezahürat yapıyor. "Vuçe" sesleri kulağa "Duçe" gibi geliyor bazen. Vuçe, küçük bir köyde etrafı Hırvatlarca çevrilen orduyu eleştirerek, "Bu ne biçim ordu?" diyor, "bir avuç köylünün arasında saplanıp kaldı". Draskovic'in ordunun ateş açmasını savunan sözleri şiddetle alkışlanıyor. Meydanda bir bayrak, Romanya'da olduğu gibi, ortası delik sallanıyor. "Yıldızı sevmiyoruz" en sık duyulan sloganlardan birisi. Sevmedikleri yıldız Yugoslavya bayrağının ortasındaki komünizmi temsil eden kızıl yıldız. Orta yaşı çoktan geçmiş göstericilerden birinin başındaki şapkada "United States Navy" yazıyor. Birçok gencin parkasının yakasını da "US Army" yazısı süslüyor. Meydandaki 15 bin kişinin etrafında 15 polis ya var ya yok. İnsan, "ya burada devlet yok ya da çok güçlü bir demokrasi var" diye düşünüyor. Konuşmalar ve sloganları dinleyen bu mitingin barış değil, savaş mitingi olduğuna karar veriyor hemen.

Aynı gün parlamento binası önünde yapılan komünistlerin mitingine ise tam bir devlet düzeni hakim. Bando, mızıka ve bayraklar... Buranın müşterileri ise genellikle yaşlılardan oluşan küçük bir grup. "Barış mitingçileri" buraya gelip yaşlı komünistlerin önünde protestolarını sürdürüyorlar.

Gıpta edilen Yugoslav mozayiğinin yerinde yeller esiyor artık. Milliyetler birbirinin gırtlağına çökmek için adeta fırsat kolluyor. Resmi bültenlerde yazılı olan "Yugoslavya bir federasyon altında gönüllü olarak birleşmiş, milletler ve milliyetler toplumudur" ibaresinin bugün hiçbir inandırıcılığı yok.

Yugoslavya'da eski yapının çözülüşü bir güç ve iktidar kavgasını da beraberinde getiriyor. Eski yapıların dağıldığı koşullarda milliyetçilik en önemli güç olarak beliriyor. Ülkenin nasıl bir geleceği olması gerektiği sorusuna herkesin verdiği yanıt farklı. Yarının Yugoslavya Sırp milliyetçilerinin düşünde Sırbistan'ın genişlediği, Hırvat milliyetçilerin hayalinde de Hırvatistan'ın genişlediği bir ülke.

Çok milliyetli Yugoslavya'da milliyetçilik dalgasının böylesine güçlenmesi, Avrupa'ya burnunun dibinde ortaya çıkacak koca bir Lübnan kabusu gördürüyor. Ortadoğu'da bir Lübnan neyse, ama kimse Avrupa'nın sınırlarında bir Lübnan'ın ortaya çıkabileceğini düşünemiyor.

Nema Para

Para, Yugoslavya'da insanı en çok şaşkına uğratan şeylerden biri. Kimi bol sıfırlı banknotların ancak dilenciye verilebilecek, hiçbir alım gücü olmayan kağıtlar oluşu insanın aklını karıştırıyor. Hangi para daha büyük, hangisi daha küçük bir yabancı için anlamak oldukça zor.

İki para var; bol sıfırlı ve az sıfırlı. Üzerinde 100 000 yazan banknot da 10 dinar, 10 yazan da Devalüasyon öncesinin ve sonrasının dinarları. Bankalarda ise para yok. Döviz sıkıntısı had safhada. Bankaya döviz yatırmış olanlar her sabah arayıp "para var mı?" diye soruyorlar. Yanıt hep aynı oluyor; "Nema para". Yani para yok.

Körfez krizinin Yugoslav ekonomisine vurduğu darbe de oldukça büyük. Ortadoğu'da iş yapan yaklaşık 100 inşaat firması şimdi bu işlerini kaybetmiş durumda. Yeniden iş alabilmek için para lazım, o da Yugoslav firmalarında yok.

Geçtiğimiz Mart ayında yapılan ve iki göstericinin ölümüyle sonuçlanan mitinglerden birinde genç bir Sırp milliyetçisi, "Vuçe" Draskovic'in resmiyle...

Yugoslav cumhuriyetlerinin birçok alanda tek başlarına kararlar alıp ekonominin bütününü gözetmeksizin uygulamaları sistemin işlemesi önündeki en büyük engel oluyor. Federal devlet, fonksiyonlarını bu kopukluktan dolayı yerine getiremez durumda.

Cumhurbaşkanı Jovis'in Yugoslav parlamentosunda yaptığı şu konuşma ekonomik tabloyu oldukça açık bir şekilde gözler önüne seriyor: "Ülke ekonomisi son derece kötü bir durumda ve tam bir genel iflas tehlikesinin eşi-

ğinde. Birçok firma iflas etmiş durumda ve ülke ekonomisindeki dengesizlik gittikçe büyüyor. Dış ticaret dengemiz olumsuz bir eğilim çizerken, banka ve döviz sistemlerimiz de işlemez durumda. Bu koşullar altında toplumsal problemler de sürekli büyüyor. İşsizlik, özellikle gençler arasında, ülkenin her yerinde yaygınlaştı. Devlet garantisi altındaki asgari ücretlerin ödenmesini bile aylarca geciktirdik. Bütün toplumsal fonlar boş ve nüfusun önemli bir bölümünün yaşam standartı düşüyor. Vatandaşlar devlete ve devlet kurumlarına olan güvenlerini yitirdiler ve devlet bunu tekrar kazanacak bir yol bulamıyor."

Ülkede işsizliğin yüzde 15'lere ulaştığı söyleniyor. Yıl sonunda yüzde 30 olacağı beklenen enflasyonun, geçen Nisan ayında, Yugoslav parasının 1 Marka 13 Dinar olarak, yüzde 44.5 devalüe edilmesinden sonra yüzde 60-70 düzeyine çıkacağına şimdi kesin gözüyle bakılıyor.

Ekonominin derdine derman olur umuduyla yabancı yatırımcılara onca kolaylıklar sağlanmış olmasına rağmen henüz onlardan da bir ses yok.

Yine de, Yugoslavya'da raflar SSCB, Polonya, Romanya, Arnavutluk ve Bulgaristan'la kıyaslandığında oldukça dolu. Yugoslavya tükettiği petrolün yüzde 30'unu kendi üretiyor ve belli ölçüde gelişmiş bir sanayii var. Birçok köy evinin önünde bir otomobil durduğu görülüyor, Yugoslav yapımı otomobiller.

Belgrad hemen her gün mitinglere, gösterilere sahne oluyor. "Barış mitingleri" denilen gösterilerde esen hava insana bir "savaş" hazırlığı izlenimi veriyor.

BalkanlaşmanınDayanılmaz Hafifliği

İlk kamuoyu yoklamaları Yugoslavya genelinde halkın yüzde 46.2'sinin federasyon, yüzde 29.3'ünün konfederasyon ve yüzde 24.5'inin üçüncü bir yolu yani birlikten ayrılmayı tercih ettiğini gösteriyor.

Yugoslavya federasyonu 6 cumhuriyet (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karabağ, Sırbıstan, Slovenya) ve Sırbistan içerisindeki iki özerk bölgeden oluşuyor (Kosova, Voyvodina). Her cumhuriyet ve özerk bölge cumhurbaşkanlığı konseyinde bir üye ile temsil ediliyor. Ayrıca her cumhuriyetin kendi cumhurbaşkanı, başbakanı ve parlamentosu var.

Son seçimlerde Sırbistan ve Karabağ'da eski Yugoslav Komünist Parti-si'nin devamı olan sosyalistler seçimi kazanırken, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Slovenya'da sağ partiler kâzanmıştı. Bu yüzden, bugün ülkede yaşananları, bir komünist-anti komünist çatışması şeklinde sunma yanılgısına düşenler de oluyor.

Yugoslavya'da yaklaşık 24 milyon insan yaşıyor. Sırplar 8 milyonluk, Hırvatlar da 4 milyonluk nüfuslarıyla federasyonun en büyük iki etnik grubunu oluşturuyorlar. Nüfus sayımlarında her Yugoslav vatandaşı milliyetini de bildiriyor. 1981 sayımında kendisini Müslüman olarak tanımlayan 1.9 milyon insan da, yalnızca bir dine bağlı olanlar grubu olarak değil, ayrı bir milliyet olarak muamele görüyor Yugoslavya'da. 1.7 milyonluk nüfuslarıyla Slovenler ve Arnavutlar Müslümanlardan sonraki büyük etnik gruplar. Yine 81 sayımında, 1.3 milyon kendisini Makedonyalı olarak tanımlamışken 1.2 milyon da Yugoslav olarak tanımlamış.

Birçok yerde, değişik etnik kökenli insanların evlilikleriyle iyiden iyiye birbirine karışmış bu insanlar kendilerini en doğru Yugoslav olarak tanımlayabileceklerini düşünüyorlar.

Yugoslavya'da bu büyük etnik grupların dışında 420 bin Macar, 160 bin Rum, 101 bin Türk ve daha başka küçük etnik gruplar da yaşıyor.

Değişik etnik grupların yasal olarak en geniş haklara sahip oldukları ülke belki de Yugoslavya. Ancak bugün gelinen noktada, bu etnik grupların bir potada eritilemediği, aralarında sarsılmaz dostluk bağlarının kurulamadığı açıkça görülüyor.

Balkanlaşma, sosyal bilimler literatüründe parçalanmaya, paramparça olmaya eş anlamlı bir kavram olarak kullanılıyor. Balkanların devi olan Yugoslavya şimdi bir balkanlaşma histerisiyle sarsılıyor. Balkanlaşmanın dayanılmaz hafifliği Yugoslavya'yı sonu pek de belli olmayan bir yola sokmuş durumda. Cumhuriyetler ayrı egemen devletler olma yolunda adımlar atıyorlar. Hırvatistan'ın Sırpların çoğunlukta olduğu Krina bölgesinde yapılan 12 Mayıs tarihli referandumda halkın yüzde 95'i Hırvatistan'dan ayrılma yolunda oy kullandı. Belki bu şekilde, Hırvatistan'a, "Sen Yugoslavya'dan ayrılırsan biz de senden ayrılır, Sırbistan'la birleşiriz" mesajı verilmek istenmişti. Ama işe yaramadığı görüldü. Hırvatistan temsilcisi Stipe Mesic'in Yugoslavya cumhurbaşkanlığı engellenince, Hırvatistan da bir referandum yapıp, ayrılma konusunda hükümete

yetki verdi. Mesic ise, kendisini Yugoslavya Cumhurbaşkanı saydığını ilan etti.

4 Mayıs'ta, Tito'nun ölümünün ikinci yıldönümünde Belgrad'daki mezarı başında gösteri yapan bir grup Sırp, mezarın kentin dışına taşınmasını istedi. Bu isteklerinin bir nedeni, Tito'yu diktatör olarak görmeleriyse, bir başka nedeni de Tito'nun Hırvat olmasıydı. Milliyetçilik, bugün, Yugoslavya'da birçok değerin önüne geçmiş durumda. Bu yüzden, Tito'ya karşı takınılan tavrın da zaman zaman ideolojik olmaktan çok etnik nedenleri olduğu hissediliyor. Bir Yugoslav sosyolog, "Sırbistan lideri, eski komünist yeni sosyalist Miloşevic, Tito'ya Hırvatistan'ın lideri anti-komünist Tudjman'dan daha mesafeli" diyor.

Tanrı Yugoslavya'yı Bir İç Savaştan Korusun!

"İlerlediğimiz sürece bizi takip edin. Eğer vurulursak kanımızı yerde bırakmayın. Durur ya da davadan dönersek bizi de vurun." Bir yerlerden anımsıyoruz diyeceğiniz bu sözlerin sahibi Mikro Jovic. Jovic, Vojislav Seselj'le birlikte Çetniklerin lideri. Çetnik aşırı Sırp milliyetçilerinin adı. Türkçe kökenli bir sözcük. "Çete"den geliyor ve çeteci demek. Başlarında kalpakları, ayaklarında çizmeleriyle çetnikler, şimdilerde tam da bizim bozkurtları anımsatan bir edayla arz-ı endam ediyorlar Sırbistan sokaklarında.

Daha ılımlı Sırp milliyetçileri ise serçe ve yüzük parmaklarını kapatıp, diğer üç parmaklarını açarak havaya kaldırdıkları sağ elleriyle meydanları dolduruyorlar. Açık üç parmak Hristiyanlıktaki kutsal üçlüyü temsil ediyor. Parkalarının yaka ceplerinde ya da şapkalarındaki "US Navy", "US Army" yazılarıyla gösteri yapanlar yalnız milliyetçiliği değil, aynı zamanda ABD'yi ve Tanrıyı da keşfediyorlar.

Öte yandan, Hırvat milliyetçilerinin Macaristan'dan gelen Kaleşnikovlarla silahlandıkları iddiaları oldukça yaygın. Hırvatlar bölgedeki askeri birliklere saldırıyor, Sırp köylerini kuşatıyor, yollarını kesiyorlar. Her cumhuriyetin kendi silahlı milisleri ve polisi olması, durumu daha da içinden çıkılmaz hale getiriyor. Sırp ve Hırvat milliyetçilerinin karşılıklı kuşatmaları yüzünden kimi köylere ilaç, kimi köylere yiyecek ulaştırılamıyor.

Seçimlerde prim verdikleri, milliyetçilere karşı ne Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tudjman ciddi bir tavır alabiliyor ne de Sırbistan Cumhurbaşkanı Miloşeviç. Kendi içlerinde barışı yakalama umudu eridikçe gözleri dışarıya dönüyor. Tudjman, Sırbistan'ın saldırısı durumunda, ABD ve İngiltere'nin askeri müdahalesini isteyeceklerini söylerken, Sırp Başbakanı Dragutin Zelenoviç de Hırvatistan'daki Sırplara yönelik saldırıların incelenmesi için uluslararası bir komisyon kurulmasını istiyor.

Orta yaşı çoktan geçmiş bir Sırplı gösterici. Başındaki şapkada "U.S. Navy" yazıyor. Tıpkı gençlerin parkalarının yakalarındaki "U.S. Army"ler gibi...

Avrupa ve ABD'nin Yugoslavya'ya ilgisi ise oldukça büyük. Hırvatistan sınırında bulunan Avusturya'nın Avrupa Bakanı Peter Jankowitsch ülkedeki karışıklıklar üzerine bir açıklama yaparak, "Askeri bir diktatörlük Yugoslavya'nın Avrupa'ya giden yolunu yıllarca tıkayabilir. Soruna ancak politik bir çözüm bulunabilir. Bu Avrupa'nın da sorumluluğunda bulunan bir şeydir. Viyana'da Avrupa ülkeleri, komşu ülkeler ve Yugoslav bakanların katıldığı bir konferans toplansın" dedi.

Ordu ne zaman müdahale edecek? Ordu müdahale ederse ne olur? Bunlar şimdi Yugoslavlar'ın en sık sorduğu sorular. (Tabii siz bu satırları okurken henüz böyle bir müdahale olmamışsa.)Ülkenin en ünlü yazarlarından Milovan Djilas'a göre ordunun müdahalesi pek akıllıca olmayacağı gibi, pek kolay da değil. Djilas, "Son zamanlarda iç savaş tehlikesinin daha da artmış olduğu söylenebilir. Ancak federal ordu tam anlamıyla tarafsız değil, Sırplardan yana eğilimli. Eğer ordu müdahale ederse, tam bir Sırp ordusuna dönüşür, çünkü diğer milliyetlerden olanlar orduyu terkeder" diyor.

Ordudaki subayların yüzde 70'i Sırp, bu yüzden Hırvatlar ve Slovenler karışıklıkların önlenmesi için ordunun müdahalesine kesinlikle karşılar. Bosna-Hersek ve Makedonya ise ortada.

Bir Yugoslav gazeteci bugün ülkesinde yaşananları anayasa krizi olarak tanımlıyor:"Tito döneminde yapılan anayasa herkese çok geniş otonomi verdi. Sırbistan'ın içinde bulunan Kosova ve Karabağ'a neredeyse ayrı birer cumhuriyet kadar özerklik verdi. Şimdi Sırplar bunun kendilerinin aleyhine olduğunu söylüyorlar. Daha sonra her cumhuriyet kendi anayasasını yaptı. Bunlar da federal anayasa ile uyumlu değil. Ordu federal anayasayı geçerli sayıp 'Ben bunu korumakla görevliyim' diyor. Cumhuriyetler ise 'ama o anayasa kötü' diyorlar. Ordu da, 'o zaman oturun yenisini yapın' diyor. Üzerinde herkesin anlaştığı asgari noktalardan oluşan bir geçiş anayasası yapılmadıkça karışıklıkların durulması mümkün değil."

Her cumhuriyette yaşayan değişik milliyetten Yugoslavlar o kadar birbirine geçmiş ki, ayrı egemen milli devletler arzusu pek de gerçekçi görünmüyor. Hırvatlar Sırplarla, Sırplar Hırvatlarla evlenmişler. Aynı dili konuşuyorlar. 81 sayımına göre, Sırbistan'da oturanların yüzde 33.6'sı Sırp değil. Bunca birbirine karışmış, onbinlerce sivilin silahlandığı, her cumhuriyetin polisinin-milisinin birbirine karşı durduğu bir toplumda çıkacak iç savaşın nasıl olacağını düşünmek bile tüyleri diken diken etmeye yetiyor.

Mayıs ayında Yugoslavya, tarihinde yaşadığı en büyük krizi gördü. Ay sonuna doğru gittikçe derinleşen kriz çok daha sıcak bir Haziran'ın ve yazın habercisi.

Şimdi adını daha sık andıkları Tanrı, Yugoslavya'yı bir iç savaştan korusun! ■

Afganistan'da Diplomatik Çözüm Güç Kazanıyor

BİTMEYEN KAVGANIN SONU MU?

L.Doğan Tılıç

"1 milyondan fazla ölü, 1.5 milyon sakat ve 5 milyon kadar da mülteci..." Ülkesinde aralıksız 11 yıldır süren savaşın bilançosunu böyle özetliyor Afganistan'ın Ankara Maslahatgüzarı Muhammed Sarwar "Bu büyük bir fırsat" diyor,"belki de son bir şans. Bütün tarafların kabul etmesi gereken adil bir öneri. Geçen 11 yıl Afganistan sorununun savaşla çözülemeyeceğini kanıtladı. Hala savaşta ısrar edenlerin, eğer başarı kazanırsalar ülkede neler yapacaklarını da Host'da gördük. Host şimdi yalnızca bir kül yığını. Kenti ele geçirdikten sonra herşeyi yağmaladılar. Tutsakları Peşaver'e götürdüler. Mücahitler savaşta ısrar ederlerse, göz göre göre bütün bir halk yok olacak."

Sarwar'ın, "bütün tarafların kabul etmesi gereken adil bir öneri" dediği, Afganistan sorununa bir çözüm bulmak için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın Mayıs sonunda ortaya attığı plan. Genel Sekreter de Cuellar'ın 23 Mayıs'ta açıkladığı öneri Afgan yöneticileri arasında büyük bir heyecan yarattı. Kabil'deki Necibullah yönetimi ve çevresindekiler, "belki de yıllardır beklenen an geliyor" diye düşündüler. Birçok mücahit grubun öneriye bakışı da oldukça ılımlı olmuştu. Ancak mücahit liderlerin en katılarından ve en önemlilerinden olan Afganistan İslam Partisi lideri Gulbiddin Hikmetyar öneriyi hemen reddetti.

BM Genel Sekreterinin önerisi 5 noktadan oluşuyor. Bir; Afganistan'ın toprak bütünlüğü, hükümranlığı, siyasal bağımsızlığı, bağlantısızlığı ve İslami karakteri muhafaza edilmelidir. İki; Afgan halkının kendi hükümet biçimini, ekonomik, politik ve toplumsal sistemini dış müdahaleler olmaksızın kendi başına belirleme hakkı tanınmalıdır. Üç; detayları bütün Afgan grupları tarafından ortaklaşa belirlenecek bir geçiş süreci gereklidir. Dört; Afganistan'da çatışan taraflara silah sağlayan tüm çevreler silah sağlamayı hemen durdurmalıdır. Ve beş; Afganistan'ın yeniden inşaası ve mültecilerin geri dönüşleri için gerekli koşulların hazırlanması için mali kaynakların sağlanmasına gereksinim duyulduğu bilinmelidir.

Aslında Kabil yönetimi son birkaç yıldır bu öneriye benzer öneriler sunmuştu. Sovyetlerin çekilişinden hemen sonra devrileceği iddia edilen Necibullah uyguladığı "Sulh-u Milli" politikasıyla kimi mücahit gruplarını da yanına çekmeye ya da savaşı bırakmaya ikna etti. Defalarca, BM denetiminde ve uluslararası gözlemciler önünde seçim çağrısı yapan Kabil yönetiminin bu çağrıları mücahit gruplar tarafından şimdiye kadar reddedildi. Bu son girişim bir sonuç verecek mi? Henüz iyimser olmak için bir neden yok. Yine de, Kabil yönetimi önerinin çok önemli olacağı, Afganistan'ı barış sürecinde önemli bir dönemece sokacağı inancında. Afganistan'ın Türkiye temsilcisi Muhammed Sarwar; "Bu yalnızca BM Genel Sekreterinin önerisi değil" diyor. "BM üyesi 159 ülkenin önerisi. Artık bütün dünya Afganistan'da barış istiyor.

Mücahitlere destek verenler de artık onların hiçbir askeri başarı şansı olmadığını gördüler. Üstelik mücahitler ülkenin yüzde 80'ini kontrol altında tuttuklarını iddia ediyorlar. Öyleyse neden BM gözetiminde bir seçime yanaşmıyorlar? Şimdi bu öneri tam bir turnosol kağıdı gibi. Kim Afgan sorununun çözümünü istiyor kim istemiyor gösterecek."

Mücahitlere Askeri Zaferler Gerekiyor

Körfez Savaşı Afganistan'da da işleri Arap saçına döndürdü. Mücahit

Necibullah'ın Ulusal uzlaşma politikasını kabul edip dağlardan inen bir grup mücahit

Necibullah, Sovyetler'in Afganistan'dan çekilmesinden sonra uyguladığı "Sulh-u Milli" politikasıyla kimi mücahit gurupların da yanına çekmeye ya da savaşı bırakmaya ikna etti.

grupların en büyüğü, en katı İslamcı ve en uzlaşmaz olanı Hizb-i İslami aynı zamanda da ABD, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın desteğini en fazla alanıydı. Mücahitlere gelen yardımlar doğrudan Gulbiddin Hikmetyar'ın partisi Hizb-i Islami'ye geliyor ve onlar aracılığıyla dağıtılıyordu. Daha doğrusu pek dağıtılmadığı için sürekli Hizb-i İslami ile diğer gruplar arasında çatışmalar çıkıyordu.

Hizb-i İslami Körfez Savaşı sırasında ABD'ye ters bir çizgi izleyerek kendisini destekleyenleri hayal kırıklığına uğrattı. Muhtemel bundan böyle de gelen yardımların küçüklüğü karşısında Hizb-i Islami hayal kırıklığına uğrayacak. Aslında mücahitler Körfez Savaşı öncesinden beri destekçilerini hayal kırıklığına uğratıyorlar. Sovyetler çekildikten birkaç gün sonra başkent Kabil'e gireceklerine herkesi inandırmışken, yıllardır dişe dokunur bir tek askeri başarı gösteremediler. Başta Pakistan gizli istihbarati ISI olmak üzere, destekçi ülkelerden aylardan beri mücahitlere somut bir başarı gösteremezlerse desteğin kesileceği uyarısı geliyordu. Özellikle Batı'nın, Afganistan sorununda izlediği tavrını belirgin bir şekilde değiştirmeye başlamasının tek nedeni mücahitlerin başarı gösterememesi değil. Necibullah son yıllarda izlediği politikalarla, Batı'yı Afganistan'daki taraflar içerisinde en uyumlu, en uzlaşılabilir ve Batılı normlara en uygun olanının kendisi olduğuna inandırdı. Önceleri yalnızca Necibullah'ın Afgan istihbarat teşkilatı KHAD'ın başkanlığını yapmış eli kanlı bir işkenceci olduğunu yazan Batı basını, şimdilerde yerinin sağlam olduğunu ve ülkedeki taraflar içerisinde en uyumlusu olduğunu da yazmaya başladı.

Diplomatik Çözümler Devrede

Batı'da değişmeye başlayan bu hava mücahitleri acil askeri zafer ihtiyacı içine soktu. Özellikle Pakistan İstihbaratı da bu konuda bastırıyordu. Nitekim, mücahitler çok yoğun saldırılar sonucu Pakistan sınırına 15 km mesafedeki Host'u ele geçirdiler. Stratejik önemi olmayan küçük bir kasaba olan Host etrafında sırf prestij gerekçesiyle yıllardır çok yoğun çarpışmalar oluyordu. Amerikan askeri uzmanları da Host'u ele geçirmenin stratejik bir anlamı olmadığı ancak mücahitler açısından bir moral kaynağı olduğu görüşünde birleşiyor. Öte yandan, Host'un ele geçirilişi pek de mücahitlerin istediği etkiyi yapmadı, dünyada fazla yankı uyandırmadı ve destekçilerine kendilerini kanıtlamaları için de yetmedi. Bu kez mücahitler, yine Pakistan sınırı yakınındaki, ülkenin ikinci büyük kenti olan Kandahar'a Mayıs ortasında büyük bir saldırı düzenlediler. Saldırıyı püskürten hükümet birlikleri karşısında büyük kayıplar verdiler. Hala Kandahar çevresinde çatışmalar sürmesine karşın, Kandahar saldırısı mücahitlere arzu ettikleri sonucun tam tersini verdi. Kabil hükümeti Host ve Kandahar' a yapılan saldırılara aktif olarak Pakistan birliklerinin ve Pakistanlı komutanların da katıldığını ileri sürdü. Her iki çarpışmada ölen Pakistanlıları açıkladı. İyi teçhizatlanmış tank destekli Pakistan birliklerinin Kandahar çevresinde olduğunu iddia etti. Pakistan'da yayınlanan Nation gazetesi de bu saldırılarda Pakistanlıların yer aldığını ve ölenler olduğunu doğrulayan haberler yayınladı.

Afgan hükümet birliklerinin Host'a yanıtı Logar'da geldi.

Afganistan'ın önemli illerinden Logar'ın toprakları son üç yıldır ikili yönetim altındaydı. Kuzey'deki küçük bir bölüm hükümet birliklerinin denetimindeyden, güneyi mücahitler kontrol ediyordu. Aralıksız süren çatışmalardan kurtulmak icin halk yaşadığı yerleri çoktan terketmiş ya çevre illere dağılmış ya da Pakistan'a sığınmıştı. Terkedilmiş köyleri, yıkılmış evleri, hava bombardımanlarının ortasına kocaman çukurlar açtığı ekilmemiş tarlalarıyla Logar bir savaşın en korkunç görüntülerini yansıtıyordu. 42 Nisan sonunda hükümet birliklerinin havadan ve karadan gerçekleştirdikleri saldırı sonucu Logar'ın üç ilçesi ve 30 büyük köyünü ele geçirdiler. Daha da önemlisi, komşu il Paktiya-Gardez merkezine giden ve mücahitlerin elegeçirdiği Host kentine ulaşan yol açılmış oldu. Üstelik Logar, mücahitlerin Kabil'e saldırılarını gerçekleştirebilmeleri için en elverişli köprü başıydı ve mücahitler bu köprü başını kaybettiler.

Hükümet birliklerinin Logar zaferi başkent Kabil çevresindeki güvenlik kemerinin de iyice genişletilmesini sağladı. Necibullah'ın Sulh-i Milli politikasının bir parçası olarak, Afgan hükümet birlikleri askeri alanda da kentlerin çevrelerinde güvenlik çemberleri oluşturmak onun dışında büyük çaplı saldırılara yönelmemek şeklinde bir strateji izliyorlar. Bu arada, Kabil yonetiminin adamları dağlarda yerel mücahit komutanlarıyla temas edip görüşmeler yapma çabası içindeler. Hükümet birlikleri bazen temas sağladıkları mücahit gruplarının silahlarını satın alarak geri üslerine gönderiyorlar. Kabil, bu politikasıyla mücahit gruplarını kazanmayı, pasifize etmeyi amaçlıyor ve zaman zaman da başarılı oluyor.

Artık mücahit grupları arasında çok ciddi ayrılıklar ve çatışmalar olduğu dünyanın her yerinde biliniyor. İran yanlısı mücahit grupları saldırılarını büyük ölçüde azaltmış durumdalar. Son Host saldırısında ve kentin ele geçirilmesi sırasında verilen büyük kayıpların dağlardaki mücahit komutanları arasında, özellikle kendi otoritesini güçlendirmek için saldırıyı zorlayan Hikmetyar'a karşı büyük bir tepkiye yol açtığı haberleri geliyor.

1989'un Şubat'ında, Pakistan'ın Ravalpindi kentinde kurulan Afgan mücahitlerinin geçici hükümeti de fiilen dağılmış durumda. Şimdi Ravalpindi'de Geçici Hükümet'in 28 bakanından yalnızca 4'ü kaldı. Sorunun mutlaka askeri çözümünden yana olan İçişleri Bakanı Moulavi Yunus Halis de Mayıs ayı başında, Logar'daki askeri yenilgiden sonra, istifa etti.

Afganistan sıcak bir yaza daha giriyor. Savaşın bitkinliği ve bir çözüm üretememesi siyasal çözüm taraftarlarının şansını artırıyor. ■

GAP Üzerine Aykırı Düşünceler

PROJE Mİ, BALON MU?

Arslan Başer Kafaoğlu

Türkiye'de en önemli ekonomik olay bence resmi makamların ekonominin gidişine ait verdiği sayısal verilerin aynen kabul edilmesidir. GAP konusu da öyle oldu. GAP sanki her öğesi belirlenmiş, hesaba dayalı bir projeymiş gibi basına, muhalefete, herkese yutturuldu. Aman efendim neler söylenmedi? Nelerden söz edilmedi? GAP'ın ülkenin kaderini değiştireceği mi söylenmedi? GAP sayesinde bölgenin değil, ülkenin zenginleşeceği mi söylenmedi? Türkiye'nin geleceğinin Doğu'da olduğu mu söylenmedi? Neler, neler.

Şimdi bizim iki yıl önce söylediklerimizin ne kadar haklı olduğu anlaşılıyor. Atatürk Barajı açıldı. Aradan 8 ay geçti. GAP'ın ülke ekonomisine kattığı yeni bir kapasite (üretim kapasitesi) yok, ülkeye kattığı bir tek kilovat saat enerji, bir metrekare bile toprak sulaması yok. Basına gelen haberlere göre, henüz ortada başka bir gelişme olasılığı da yok. Burada olanlar nedir? Proje tabanı sağlam mıdır? Bir bakmakta yarar var.

I

GAP, tamamlandığı zaman kombine olarak 27 milyar kilovatsaat elektrik üretilecek ve sayesinde 1,7 hektar alan sulanacaktır. Sistemin içinde 27 baraj ve 19 hidroelektrik santral yer almaktadır. Oldukça iddialı olan bu proje acaba "feasible-yapılabilirliği olan" bir proje midir? Önce buna bakalım. Ben 1988'den beri GAP projesini hayali bulurdum. Ama bu hayalcilik gerekçelerine hiç bir zaman "orada yeterli su var mı?" sorusunu katmamış idim.

Ama incelemelerim ve bölgeden gelen haberler, projenin sadece bir yanlış, ya da eksiklikle yaralı bir proje olmadığı, ayrıca "şişirme" bir balon niteliğine dönüştüğünü göstermektedir. "Fırat nehri ve ondan daha az su tutan Dicle nehrinin suları böyle dev projeler yürütmeye yeterli midir?" sorusunu kendime sordum.

Acaba Fırat nehrinin dünya nehirleri arasındaki su kapasitesi açısından yeri nedir? Önce buna baktım. Resmi rakamlara göre Fırat nehri saniyede 1000 m^3 su akıtmakta. Şimdi nedense bu miktar 1200 m^3 olarak ifade ediliyor resmi makamlarca. Ancak doğrusu ben buna inanmıyorum, ama

GAP adından şimdi sadece TV kanalı olarak söz ediliyor. Bu da raslantı değil; Proje, adını verdiği TV kanalının programları kadar uydüruk

yine de doğru desek bile, yine resmi makamlara göre bunun 500 m^3 kısmı Suriye ve Irak'a gidecek. Böylece geriye kalacak 700 m^3 her saniyede. Bu 700 m^3 su ile hem barajlar dolacak ve hem de örneğin Fırat nehrinde Atatürk barajı gölünden 26 km.lik borularla akıtılan su ile 480.000 hektar arazi sulanacak!... Bence bu çok büyük bir hayaldir!... Hayal olduğu da meydana hemen çıkmıştır. 1991 yılının Mayıs ayındayız, aylardan beri Atatürk Barajı'nda, enerji üretecek düzeye çıkamamıştır su düzeyi. Oysa bu arada bir kaç ay süre ile baraj gölünden Suriye ve Irak'a akıtılan su 500 m^3'ün de altında olmuştur. Türkiye'ye akıtılan su 500-700 m^3 düzeyinin üstünde olduğu halde. Cumhurbaşkanı Özal, 1983'de seçimlere girerken bir tek Fırat'ın İngiltere'nin Thames, Almanya'nın Rhine ve Fransa'nın Seine nehri toplamı kadar su akıttığını bu nedenle mutlu bir ülke sayılmamız gerektiğini belirtmişti. Bunu dinleyen herkes Fırat'ı dünya nehirleri içinde büyük sayılacak bir nehir sanmışlardı. Oysa Ortadoğu'da suyu bol nehir -o koskoca Nil de düşünülse- yoktur. Dünyanın suyu bol nehirleri ormanlık bölgelerden, ya da bol kar yağışı alan bölgelerden geçen nehirlerdir.

Dünya'nın en çok su akıtan ilk 15 nehri aşağıdaki tabloda görülüyor.

Bu tabloyu şunun için düzenledik: Fırat'ın su akıtma açısından 1000-1200 m^3 ilersinde bir kapasiteye ulaşamaması, coğrafya durumundan ileri gelen bir kaderdir ve bu kaderin değişme olanağı da yoktur.

Projenin üzerine bindirildiği diğer nehir Dicle, ancak bizim sınırlarımız dışında 1000 litre/su kapasitesine ulaşır. Türkiye'deyken yöresel bir çaydan farkı yok gibidir.

Aslında su bakımından bu kadar fakir iki nehire, bütün bir bölgenin kaderini bağlamak, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük skandalıdır. Trilyonlara malolan Atatürk Barajı'nda, baraj gölü aylar sonra dolmak şöyle dursun, enerji üretecek düzeye gelmiş değildir. (Bakınız; Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mayıs 1991, s. 13) Ama bu derece büyük bir skandal hala basının ve kamuoyunun bilincine ulaşa-

Nehrin Adı	Ülkesi	Saniyede m^3	Not
1. Amazon	Brezilya	180.000	Ormanlık Bölge Nehri
2. Kongo	Zaire	40.000	Ormanlık Bölge Nehri
3. Ganj	Hindistan	39.000	Ormanlık Bölge Nehri
4. Sarı Nehir	Çin	22.000	Ormanlık Bölge Nehri
5. Orinoca	Venezuella	20.000	Ormanlık Bölge Nehri
6. Missisipi	A.B.D.	17.000	Ormanlık Bölge Nehri
7. Yenisey	Sovyetler Birliği	17.000	Buzullar Bölgesi Nehri
8. Lena	Sovyetler Birliği	16.000	Buzullar Bölgesi Nehri
9. Parama	Arjantin	15.000	Orman ve Buzullar Bölgesi Nehri
10. St.. Lawrence	A.B.D-Kanada	14.000	Orman ve Buzullar Bölgesi Nehri
11. Obi	Sovyetler Birliği	12.000	Buzul Bölgesi Nehri
12. Amur	Sovyetler Birliği	10.000	Ormanlık Bölge Nehri
13. Volga	Sovyetler Birliği	8.000	Ormanlık Bölge Nehri
14. Mc Kenzie	Kanada	8.000	Buzul Bölgesi Nehri
15. Zambezi	Mozambik	7.000	Ormanlık bölge Nehri

mamıştır. Haberi veren Cumhuriyet Gazetesi de, olayın üzerine gitmemiştir.

II

İkinci gerçek şudur: Aslında Atatürk Barajı'nda enerji üretecek düzeye gelinse de, bir kazancı olmayacaktı ülkenin. Projenin zaman cetveline göre; Atatürk Barajı biter bitmez ilk jeneratör devreye sokulacaktı. (Hesaplara göre, baraj açılış tarihinde gölde enerji üretecek kadar su tutulmuş olacaktır). Bu hesap sadece masa başında kaldı. Eğer gerçekleşseydi de, her dört ayda bir , bir diğer jeneratör devreye girecekti. Yani barajın enerji üretim kapasitesinin tamamının kullanılması 32 ay alacaktı (2 yıl 8 ay). Şimdi bu 32 ayı herhalde 1991 Eylülü'nden sayacağız. 1993 yılının Mayıs'ında - doğal ki başka aksaklık olmazsa- barajın enerji üretim kapasitesinin tamamı kullanılmış olacaktır.

Peşin (!) enerjiyi görüp de sevinmeyin! Bu enerji üretsek bile bir faydası yok...Çünkü sanayileşme hamlesine -ne kadar mütevazi de olsa bir hamleydi- "dur" diyen 12 Eylül hükümetleri (ANAP Hükümetleri de 12 Eylül hükümetleridir) zamanında, bu enerjiyi kullanacak sanayi de yoktur. 1993 yılında da olmayacaktır. Kanıtı, sayın Özal kendisi veriyor: "İstesek 10 milyar kilovat saat elektrik satarız" derdi eskiden. Bunun anlamı şudur: "10 milyar kilovat saat elektriği toprağa veriyoruz". Bu anlamı kavradı sayın Cumhurbaşkanımız -zekaca epey de üstündürler- artık söylemiyorlar, sözünü etmiyorlar. Aslında gereğinden 1/3 fazla elektrik üretmek, bir ekonomi politikasının en büyük ayıbıdır. Ama allahlık basınımız ve allahlık ana ve yavru muhalefetimiz bunun sözünü bile etmiyor. Bu fazladan üretim yapan enerji tesislerinin acele inşaası yüzünden borç ve faizleri, enerji üretim giderlerini milletçe ödemekteyiz, üstelik bu enerji bolluğunda elektriği çok pahalı fiyatlarla ödüyoruz. Bu kambur üzerine şimdi Atatürk Barajı'nın ana para ve faizleri, gelen türbinlerin ana para ve faizleri de ekleniyor. Yaşasın ekonomiyi çok iyi bilen Cumhurbaşkanımız ve onun bakanları!...

Fakat bundan da önemlisi, Türkiye'de iletişim ve muhalefetin sergilediği düzey...

III

Üçüncü nokta şu: 1989 Eylül ayında Atatürk Barajı'na gittik, 30 mimar ve mühendisle birlikte. Barajdaki devlet yetkilisi, barajın 1990'da ve Urfa Tüneli'nin de resmi verilere göre 1992'de bitirileceğini, ondan sonra "sulama kanalları yapılacağını ve 476.000 hektarlık arazi sulanacağını" belirtti. O zaman ben şunu söyledim:

"-Benim bildiğim 1955 yılında biten Seyhan Barajı ile ilgili sulama kanalları 1988'de bitti...

-Hayır, hala bitmedi Arslan bey...Ben buradan önce oradaydım.

-O halde bu 476.000 hektarlık araziye ait sulama zamanlaması nedir?

-2013 yılında bitecek..".

Peşin suyu gördünüz değil mi? Ama 2013'te de bitecek bir şey yok... Atatürk barajının suyu 26 km. uzunluğunda iki demir boru ile Harran Ovası'na akıtılacak. Ne zaman? Bu çifte boru hattı ne zaman biterse!... Peki, ne zaman biter? 1989'da, bizim gezimizden bir kaç gün sonra bölgede incelemeler yapan Devlet Bakanı Kamran İnan, "1992'de bitecek" demişti. Oysa oranın ve Atatürk Barajı'nın şantiye yetkilileri, "resmi tarih 1992'dir, ama ancak 1994'te biter" demişlerdi bize. Cumhuriyet'te çıkan (16 Mayıs) haber de bu tahmini destekliyor. Barajın yapılmasında önce "tek boru" ve bunun neticesi "tek tünel" öngörülmüş ve jeolojik etüdler ona göre yapılmıştı.

Sonradan, yani ihale yapıldıktan sonra, bu çapta bir boruyu içine alacak genişlikteki tünelin "Türk mühendisliğinin bilgi düzeyinde zor olacağı ileri sürülerek", iki tünelli -doğal ki boru ve tünel çapları ikiye bölünerek- projeye geçilmiştir. İki tünel arasında 50 metre ara konunca, eskiden yapılmış jeolojik etüdler yararsız değilse bile yetersiz kalmıştır. Beni eskidenberi okuduğu yazılarımdan tanıdığını söyleyen bir mühendis;

"Hocam, körlemeden gidiyoruz. Eski etüdler şimdi çalışılan alanın çok küçük bir kısmını içine alıyor. Gidiyoruz her zemini gördükçe, gerekli önlemi almak için duruyoruz. Böyle böyle gidiyoruz. Şansımız yardımcı olursa 1994'te biter..." diyor.

Belki resmi makamlar bu yerinde gözlemlerin sonucunu reddederler, ama zaman yine bizi haklı çıkartır. Diyelim ki, resmi beyanlar doğrudur. Böyle olsa bile:

1) 1992'de Urfa Tüneli açılıncaya kadar, Atatürk Barajı ve Urfa Tüneli'ne harcanan yaklaşık 6 trilyon liranın, sulama açısından ülkeye hiç faydası yoktur. Doğal ki bu sakınca tünelin bitmesi 1994'e kalırsa daha da

büyüyecektir.

2) Daha da önemlisi, tünel bitse de ilk etapta sulanacak arazi büyüklüğü -tarla içi kanallar yapılmadığından-sadece 25 bin hektardır. Harran'ın yanındaki Akçakale'de artezyenlerle aynı miktar arazi yüzde 5 -300 milyon lira-harcanan su ile sulanmaktadır. Projede gösterilen sulama alanına su verebilme ancak 2013 yılında kısmet olacaktır. Yani şimdi 20 yaşında olan bir çiftçi 42 yaşına gelince...

Bütün bunlar, bu tarihler, her şey düzgün giderse... İşlerin düzgün gitmediği de meydanda!...

(Urfa Tüneli inşaatı 1977'de başlamıştır. 1980 öncesinde Deniz Baykal Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı iken, müteahhit Doğuş Şirketi, bölgede can güvenliği kalmadığı gerekçesiyle Bakanı sözleşmeyi iki taraflı bozmaya ikna etmiştir. Proje Kenan Evren döneminde dedikodu çekecek biçimde şimdiki müteahhite ihale edilmiştir. Basın arasa burada yazılmaya değer birçok nokta bulabilir. O zamanki genel müdür Refik Akerun istifa etmiştir, belki de bu nedenle. Tünelde biz oradayken 2000'den fazla işçi çalışıyordu. Ama Urfalı ya da Adıyamanlılar değil, en çok Sivaslı ve Zonguldaklılar çalışıyordu. Nedeni sorulduğunda bu işçilerin maden işçisi deneyimi ile tünel teknolojisine vakıf olmaları gösteriliyordu).

GAP projesine daha birçok eleştiriler de yapıldı. Bunların çoğu doğru. Ama bunlar benim tarafımdan 1989 yılında Mardin'de bir seminerde ve Diyarbakır Radyosu'nda yayınlanan ve yukarıda özetlenenler kadar, projeyi temelinden sarsıcı değil...Ama yine de buraya alıyoruz:

GAP'a Yöneltilen İlk Eleştiriler

Böylesine devasa bir proje, gönül isterdi ki, kapılar arkasında geliştirilmesin. Bütün demokratik ülkelerde böyle projeler yıllarca, hatta on yıllarca ülke kamuoyunda tartışılır. Ama nedense bizde böylesine bir gelenek yerleşmemiştir. GAP'a yöneltilen ilk eleştiriler şöyle özetlenebilir;

1)GAP, bize Dünya Bankası'nın dayattığı bir projedir. Ya da dayatma olmasa bile iktidarlar Dünya Bankası'ndan esinlenerek bu işlere giriştiler.

Doğrudur. Dünya Bankası'ndan bir teşvik olmasa da Türk aydını, bürokratı büyük üretim artırıcı projelerin, doğal olanakları geniş Doğu'dan filizleneceğini bulabilirdi. Dünya kapitalizmi bir çok projeleri iyi buldu diye, o düşüncelere sırf bu nitelikleri nedeniyle, "yanlış", "hatalı" damgası vurulamaz. Haydarpaşa-Ankara Demiryolu projesi de Alman emperyalizminin ürünüdür, ama ülkeye bugüne kadar en çok yarar sağlayan proje olduğunu kimse yadsıyamaz. GAP bir fikirdir. Türkiye'nin geleceğinin Doğu'da olduğu fikridir. Buna dayalı sonsuz ulusal ya da bağımlı varyantlı (değişik) proje tezgahlanabilir. Bu nedenle GAP projesini, sırf Dünya Bankası'ndan esinlidir diye, yadsımak doğru olmaz. Ne var ki, Türkiye'nin dünya'da enerji ve sulama projelerinde büyük ünitelerin mi yoksa daha küçük ve hakkından kolay gelinebilir projelerin mi daha üstün olduğu tartışılıyor.

2) GAP'ta ileri sürülen ikinci itiraz, bu düşüncenin bir proje düzeyine, onuruna ulaşmamış olmasıdır. Bunu

Resmi verilere göre Urfa tüneli 1992 yılında bitecek. Sonra 476.000 hektarlık bir arazi sulanacak. Yetkililere 1955 yılında biten Seyhan Barajı'nın sulama kanallarının ancak 1988'de tamamlandığını hatırlattığımızda, Urfa Tüneli için de durumun farklı olmadığını, tünelin 2013'de biteceğini söylediler.

ileri sürenler, GAP projesi gereğince 1,7 milyon hektar arazi sulanınca, ortaya çıkan büyük üretim artışının birçok yanının, bölgede gelir dağılımının bozuluşunun, artan ulaştırma, iletişim ve kültürel gereksinimlerin GAP içinde yer almadığını ileri sürüyorlar. Bu çok haklı bir noktadır ve çok yerinde bir itirazdır. GAP, değil bu anlamda toplumsal bir proje olma, entegre bir sosyo-ekonomik proje olma niteliğinden de yoksundur. Hatta teknik açıdan bile noksanları vardır, yukarda gördük. Bu nedenle GAP şeklindeki Güneydoğu Anadolu Projesi deyiminde "Proje" bir tasarım anlamında kalmaktadır. Toprak dağılımı özellikle Urfa Harran ve Suruç ovalarında şimdiki gibi kalması halinde de gelir farklılıklarını arttıracaktır. Bu farklılıklar bir toprak dağıtımını da içeren kooperatifleşmeyi içine alan köklü bir tarım reformu gerçekleştirilmeden bir anlam taşımaz. Bir toprak sulama tesisi düşünün ki, arazinin mülkiyet ve kiralama sorunlarını hiç kaale almasın!.. Bu düşünülemez bile...

Bunun gibi ayrıntılı, işgücü ve nakit kaynakları düşünülerek hazırlanmış bir sanayi planlaması olmadan bölgede enerji üretimini arttıran fizik projelerinin de bir bütün içinde değeri olamaz. Hele Doğu'nun devlet eliyle sanayii kurulmadan kalkınacağı asla düşünülemez. GAP'la övünen iktidar ise, devletin her türlü girişimine karşıdır.

GAP'ın Propaganda Yönü

Ancak şişirilen balonlara basının ve muhalefetin suskun kalışını anlamak zordur. 1989'da şunları yazmıştım:

"Muhalefet ve basın bu açık gerçekleri, 'bölgedeki olağanüstü durumu' neden göstererek dile getirmiyorlarsa bu da anlaşılacak bir şey değil. Eğer bu konuda suskun kalış, oranın halkının provoke edilmesinden sakınılması nedeniyle ise, aslında 1991'de, 1992'de 1 metrekare bile ek sulamanın yapılmadığı görülünce halk zaten provoke olacaktır. Şaşaalı bir açılış töreninden sonra evlerindeki, kahvelerindeki TV'de seyredenler, aylar ve yıllar sonra yaşamlarında ve çevrelerinde bir iyiye gidiş olduğunu görmeyince, artık basın ya da muhalefete inanırlar mı?"

Anti-demokratik her yönetim, yaptığı yanlışları ve halkına yaptığı baskıları unutturmak için uyguladığı baskılar yanında hayalci yaklaşımlara başvurur. Örneğin Adolf Hitler, 1940'ta Fransız cephesinde atağa kalkarken radyoda halkına 1000 yıllık, evet bin yıllık geleceğinden söz etmişti. Bin yıl değil, beş yıl sonra Adolf Hitler bitti. Ama ülkesine, halkına ve dünyaya, insanlığa büyük zararlar vererek öldü. GAP projesini göklere çıkaranlar ve o balonların üzerine gitmeyenler de aynı zararlara neden olacaklarını düşünmelidirler.

Aslında GAP adından şimdi sadece TV kanalı olarak söz ediliyor. Gündem oluşturmanın ustası Özal, palavraları unutturacak, balonu unutturacak yeni gündemler oluşturuyor. SHP, DYP'nin bu balonun şişmesinde büyük hizmetleri var. O nedenle pek yanaşmıyor olabilirler.

Ama meslekdaşlarımıza ne demeli? Basın neden susuyor? ■

Atatürk Barajı açıldı. Aradan 8 ay geçti. GAP'ın ülke ekonomisine kattığı yeni bir üretim kapasitesi yok, ülkeye kattığı bir tek kilovat saat enerji, bir metrekare bile toprak sulaması yok. Basına gelen haberlere göre, henüz ortada başka bir gelişme olasılığı da yok!

Ingvar Ambjörnsen

BEYAZ ZENCİLER

Beyaz Zenciler uyku tulumları, sırt çantaları ve bira kasalarıyla çingene hayatı yaşayan dumancılar, beyazcılar, asitçilerdir... **Beyaz Zenciler** şairdir, çılgındır, düş kurmayı ve küfretmeyi severler: Onları en iyi polisler tanır!.. **Beyaz Zenciler**, **mahkûm edildiğimiz rezil,** yoz televizyon dizilerine benzeyen hayatlardan; eğitim, kariyer, başarı ve benzeri cüce düşüncelerden nefret ederler... **Beyaz Zenciler** sevgi edebiyatı yapmazlar, severler: Bütün enerjilerini kendilerini garantiye almak için harcayanların hiçbir zaman anlayamayacağı kadar çok severler... **Beyaz Zenciler** gerçekten **"düzen karşıtı"**dırlar, tüm ideallere ve ideolojilere karşı ihanet içindedirler. Onlar toplum dışına atılmamışlardır, orada, **"imkansızın kıyısında öfkeli ve eğri bir hayat"** yaşamayı seçmişlerdir...

Jean Baudrillard

SESSİZ YIĞINLARIN GÖLGESİNDE YA DA TOPLUMSALIN SONU

J. Baudrillard, Fransız felsefesinin önde gelen isimlerinden... Kendisini **"kuramsal terörist ve nihilist"** olarak tanımlıyor. Temel tezi, çağdaş dünyanın (Batı'nın) **"illüzyon"**lar dönemini yaşadığı... Ona göre çağdaş yaşamda hiçbir şeyin **"aslı"** yok, herşey **"simülasyon"**: Özetle bir **"gibi"**ler dünyasında yaşıyoruz. Ve medya bu **"aldatmaca"**da başrol oynuyor: Dünyanın dolaysız algılanmasını imkansız kılıyor, nesneleri sadece görüntüde varolan, varlıkları hissedilmeyen bir hale getiriyor... Kitleler de medyaların **"gösteri"**ye dönüşen haberciliği yüzünden nötralize olup, haberin içeriğine karşı duyarsızlığı ve tepkisizliği seçiyorlar... **"Körfez Savaşı"**nı **"pornografik bir savaş"** olarak niteleyen ve savaş dolayısıyla tezleri -doğrulandığı için- yeniden gündeme gelen Baudrillard, bu kitabında **"kitle, haber ve terörizm"** üzerinde duruyor. Ona göre **"medyalar haberin ahlaksızlık aşamasıdır. Medyalar olmasaydı terörizm olmazdı"**. Modernist dünyada haber oranı arttığı ölçüde anlam oranı azalmaktadır. Kitleler onların yerine medyaların sunduğu **"gösteri"**yi seyretmektedir.

Catherine Baker

ZORUNLU EĞİTİME HAYIR!

C. Baker eşcinsel, anarşist ve anne. Artık "küstah" olmak gerektiği kanısında. Çok sevdiği kızı Marie'yi okula yollamamış. Marie 14 yaşına gelince okula yollamama gerekçelerini ona anlatmak için bu kitabı kaleme almış... Okulun, devletin kendine köle yetiştirmek için organize ettiği bir kurum olduğunu, yetişkinlerin bu köle eğitiminden başarıyla geçtikleri için bunun farkına varamadıklarını söylüyor. Ona göre **"okul, çocuklara gardiyanlık yapan bir kurumdur, ana-babaları çalışırken onları gözetim altında tutar."** Okulda, sezgi, düşgücü, yaratıcı düşünce ve aşkın öldürüldüğünü; itaat aşılayan, üretimi artıran bir eğitimin uygulandığını anlatarak bir **"karşıt kültür"** oluşturma çabasında olanları **"zorunlu eğitime hayır!"** demeye çağırıyor.

Doris Lessing

SİYAH MADONNA

Sunday Times'in **"Parlak, tahrik edici, en iyi, keskin, etkileyici, tartışmalı, olgun ve her zaman içten"** dediği Doris Lessing çağımızın en önemli yazarlarından...

Yapıtlarında **"aşk, nefret, şiddet"** gibi temaları **"öfkeli"** bir üslupla işleyen yazarın kendini farklılaştıran özelliklerinden biri de batı kültürüne mesafeli yaklaşması... Afrika'nın büyüsünün tadına varmak, **"o ağır samimi dansı"** seyretmek için **"ilerlemeci/misyoner"** yaklaşımından **vazgeçmek gerektiğini savunması...**

Siyah Madonna'daki öyküler ise **"bu çok eski, ağır, samimi dans"**tan çekilmiş çarpıcı fotoğraflardan oluşuyor. Afrika aşkının, kıskançlığının, büyüsünün... fotoğrafları.

Özelleştirme Hazırlığı mı?

ERDEMİR'DE İŞÇİ KIYIMI

Ülfet Taylı

Nisan ayı içinde Erdemir'de bağıtlanan sözleşmeyi Türk Metal gazetesi manşetten "Şahane sözleşme" başlığı ile verdi. "Bu sözleşme kamuya örnek olmalı" deniyordu. Ardından 8 Mayıs sabahı işbaşı yapmak üzere işyerine giden aralarında A personeli adı verilen sözleşmelilerin de bulunduğu 640 kişi iş akitlerinin fesh edildiğini öğrendiler. Doğruca sendikaya gidildi. Şube Başkanı Süleyman Kaymış ve Genel Merkez Genel Sekreteri Salih Kılıç; yapacak birşey olmadığını, işverenlerin yasal "hak"larını kullandıklarını söylüyorlardı. İşten atılanların bir kısmı tazminatlarını da alarak köylerine döndüler. Protesto eylemleri 60-70 kişinin şube yönetimini de dışlamayıp, katmaya çalışarak Atatürk anıtına siyah çelenk bırakmasıyla başladı. Fabrikanın önüne ilk kez gidildiğinde çalışan işçiler, kapıdaki arkadaşlarını görüp başlarını öne eğdiler ve sessizce uzaklaştılar. Sonra yeniden yeniden gidildi fabrika önüne... Neredeyse tek geçim kaynağının demir çelik işletmesi olduğu Ereğli'de sıranın her an başka işçilere de gelebileceği anlatıldı. 11 Mayıs'ta fabrika önünde bekleşen atılanlar yalnız değildi. Önce 17.00'de, sonra 17.30'da işten çıkanlar yanlarına geldiler. 6 bin kişiyi aşkın bir işçi kitlesi kent merkezine doğru yürüdü. Atılan işçilerin " verilen görevi layıkıyla yapmayan veya yapamayan, iş verimi düşük, aldığının karşılığını vermek yerine, her vesile ile işe gelmeyerek, gelse bile çalışmayarak diğerlerinin sırtından geçinen kişiler" olduğunu iddia eden Genel Müdür Turhan Onur protesto edildi.

Erdemir'in kuruluşu, Türkiye'de yassı çeliği hammadde olarak kullanan sanayilerin kurulmakta olduğu 60'lı yıllara rastlıyor.(1) Ereğli Demir Çelik'in imal ettiği ürün yassı çelik olduğuna göre bu kompleksin içteki bu yeni ihtiyaca cevap vermek üzere kurulmuş olduğu sonucuna varılabilir. Yeni yaşama biçimlerinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan konutsal ve kentsel ihtiyaçların temel hammaddelerinden biri yassı çelik. Otomobil sanayiinden, elektrikli ev eşyaları, konserve ve boru imalatına kadar kitle üretimi yapan çok geniş bir alanda kullanılıyor.

Demir çelik dalı ve özellikle yassı çeliğe yönelik olan sanayiin "hegemonik sanayi" dalı niteliklerini 1950 yıllarına kadar taşımış olduğu, dolayısıyla bu daldaki üretken teknolojinin bu tarihe kadar ABD tekelinde kaldığı biliniyor.(2) Bu tarihten sonra "hegemonya" statüsünü yitirmiş demir çelik sanayiin üretim birimleri, giderek emek gücünün daha ucuza sömürülebildiği bölgelere kayıyor. ABD'de üretimin otomatik denetimiyle ilgili sanayiler, yani bilgisayarlar ve enformatik sanayii "kontrol sanayi" niteliğine bürünürken, dünya kapitalist işbölümünün yeni bir biçimi olarak bağımlı ülkelerde petro-kimya, demir çelik gibi "temel sanayi" dallarına ait üretim birimleri ortaya çıkıyor.

İşten çıkarılanların bir bölümü Erdemir'de iş kazası geçirmiş, ya da meslek hastalığına yakalanmış, bu yüzden istirahat almak zorunda kalan işçiler. Sağlıklarını bu işyerinde yitirdiklerini belirterek işverenin iddialarını yalanlıyorlar. İşyerine geri dönme mücadelesinde eşleri onları yalnız bırakmıyor.

Karadeniz Ereğlisi'nde bir demir çelik kompleksi kurma projesi daha ikinci dünya savaşı sona ermeden 1944'te belirdi. Günün Başbakanı Saraçoğlu'nun metalürji, tarım, ulaşım, ücretler alanında bazı hedefler tesbit etmek üzere inşa etmeye çalıştığı bir planda Ereğli'de bir demir-çelik kompleksi kurulması da öngörülüyordu. Ancak bu proje o dönemde ABD'nin Türkiye üzerindeki görüşlerine öylesine aykırıydı ki bu projenin gerçekleşebilmesi için gerekli her türlü yardım talebi reddedildi. Amerika'nın Türkiye'ye yolladığı uzman Thornburg'un o zamanlarda hazırladığı rapor Türkiye'ye bir "tarım ürünleri ve hammadde silosu" statüsü yakıştırdı. 1944 yılında Amerika'nın vetosu sayesinde kurulamayan Ereğli kompleksi, 1960'da salt ABD kredileri ve danışmanlığı ile kuruldu. Birkaç yıl sonra da yeni bir demir-çelik kompleksinin inşasına İskenderun'da başlandı. Ereğli Demir Çelik Kompleksi'ni planlamaya ve kurmaya yaramış olan parasal sermaye yabancı kredi ve borçlanmalardan oluştu. AID tarafından sağlanan krediler Türkiye'deki hükümetten çok, kompleksi planlayıp, boyutlarını tanımlayıp, gerçekleştirilecek ve "anahtar teslim" edecek Koppers Corp. Inc'in liderliğindeki konsorsiyuma verildi.(3)

Erdemir'in geleceği bugünlerde bir başka uluslararası kuruluşun ellerinde. Dünya Bankası'nın bir yan kuruluşu olan IFC (International Financial Coorperation) Erdemir'in yıllık üretimini 2 milyon tondan 3 milyon tona çıkarmak ve verimliliği arttırmak amacıyla başlanan Kapasite Arttırımı ve Modernizasyon (KAM) projelerine kaynak sağlayacak. Kredi ve sermaye aktarımında bulunduğu bir şirketi 5 yıl sonra özel sektöre devreden IFC, finans sağlamadan önce, aldığı riski azaltmak amacıyla şirketle ilgili bir araştırma yapıyor ve saptadığı konularda değişiklik istiyor. IFC Erdemir'le ilgili hazırladığı raporda işçilik maliyetinin düşürülmesini istedi ve bunun için işçi çıkartılmasını önerdi.

Erdemir'in özelleştirilmesi, '80'li yılların sonlarından başlayarak gündemde. 1988 yılından beri "yurtdışına blok satışa" çalışıldığı, ancak karına bağlı olarak şirketin değerinin de yüksek olması nedeniyle alıcı bulunamadığı biliniyor. Hatta '89 yılında 1 milyar mark olan şirket karının, daha ra-hat alıcı bulabilmek için '90 yılında 200 milyon marka düşürüldüğü ileri sürülüyor. Devlet Bakanı Güneş Taner de satış için ABD ve Japon firmalarıyla görüşmeler yapıldığını, Londra ve New York borsalarına "kote" işlemlerinin sürdüğünü açıklıyor. Blok satış için alıcı bulabilmek amacıyla getirilen önlemler arasında "kıdemli işçilerin temizlenerek blok alıcıya ucuz işçi çalıştırma olanağı yaratılması" da yer alıyor. Kısacası hükümetin bütçe açıklarının ve her türlü ekonomik olumsuzluğun baş nedeni gibi gösterdiği KİT'lere dönük, IMF gölgesindeki hazırlıkların bir örneği Erdemir'de yaşanlar.

Erdemir işçisi bütün bunları sezgisel olarak kavrasa da "Turhan Onur dışarı, işçiler içeri" sloganını aşabilecek politik öngörülere henüz sahip değil. '80 sonrasında yaşanan sendikal çatışmada istemeye istemeye gidilen Türk Metal'e duyulan güvensizlik, kıyımın hemen ardından bir komitenin oluşmasını sağladı. Komite 8 Mayıs'tan bu yana sık sık tekrarlanan kalabalık yürüyüşleri sendikayı da sürük-

KİT'lerde İşçi-Yurttaş Kontrolü

Türkiye kapitalizminin başı kamu açıklarıyla fena halde dertte. Bütçe açıkları hızla büyürken KİT'lerin finansman ihtiyaçları da artıyor ve bu durum "KİT kabusu"nu yeniden karşımıza çıkarıyor. Yeni yatırımlardan alıkonmuş olmalarına rağmen KİT'ler, hızla karlılıkları azalan ve zarar haneleri büyüyen kuruluşlar durumundalar. KİT'lerin açıkları karşısında yapılanlar şöyle: Birincisi, on yıldır yapıldığı gibi, ürünlerine süper zamlar yapılıyor, böylece dolaylı vergilerle bu yük de halka ödetiliyor. İkincisi, giderleri kısma bahanesiyle bu kuruluşlarda çalışanlar işten çıkarılıyor, çalışanlar düşük ücretlere mahkum ediliyor. Bunlarla da yetinilmeyip bu "Allahın belası şeyler"in illah olmayacağına herkesler inandırılıp, bunlar "özelleştirme" adı altında haraç-mezat, kaç kuruşa olursa olsun satılıp savruluyor.

KİT konusu on yıl önce de "yakıcı" bir sorundu ama, 24 Ocak yaklaşımları bile bu sorunu çözemedi. Ne tümüyle kapatabildiler, ne satabildiler, ne de onlarsız yapabildiler. KİT'ler, özellikle sanayi ve finans kesiminde olanlar, Türkiye kapitalizminin vazgeçilmez unsurlarıdır. Türkiye'de özel sermaye, onların fonksiyonlarını üstlenecek büyüklüğe ulaşamadı, yabancılar için o alanlar henüz karlı değil. O nedenle KİT'ler daha uzun süre varolacaklar. Bir de başka türlü KİT'ler var ki, bunların kamusal bir otoritece yapılması mukadder. Ya stratejik ya da kamusal özelliği nedeniyle bu KİT'ler varolacak. KİT'ler uzun yıllar ürettiklerini özel sektöre düşük fiyatla satmakla memur edildikleri için zarar ettiler. Ayrıca, politikacıların yandaşlarına istihdam olanağı sağladığı arpalıklar da oldular. Her siyasi iktidarın çeşitli mirasyedilikler sergilediği kurumlar olageldiler. Bu durum ANAP döneminde de değişmedi. Önlem alınmazsa değişmeyecek de.

İşçi Kontrolü

Bu kuruluşların satılıp savrulması, yani özelleştirilmesi, sorunun çözümü açısından önlem değil. Tersine, bu kuruluşlar, halktan alınan vergilerle kurulduğu için halkın malı sayılır ve bunların yok fiyatlarla satılması, sonra da gelirinin borç ödemelerinde kullanılması emekten yana insanların onaylayacağı bir durum değildir. KİT'ler, halkın malıysa, kontrolünün de halkın elinde olması gerekir. KİT'leri merkezi idarenin tam kontrolünden koparmak, bu kuruluşlara halkın sahip çıkmasının ilk adımı olabilir. KİT'lerde çalışan işçilerin, KİT'lerin bulunduğu bölgelerdeki yerel yönetimlerin de katılacağı ve denetleyeceği kurullar, KİT'leri etkin kuruluşlar durumuna getirebilir. İşçi ve yurttaş inisiyatiflerinin yönetim organlarını seçeceği, denetleyeceği, üzerinde söz sahibi olacağı KİT'ler hem bazı avantacılara giden kaynakları keser, hem de işçi aristokrasisi, aşırı istihdam, kötü işletmecilik gibi emek cephesinden kaynaklanan sorunları disiplin altına alabilir. Türkiye'de KİT'lerle ilgili her şey denendi ve sonuç alınamadı. Neden bir de işçi ve yurttaş kontrolü sistemi denenmiyor, bu talep edilmiyor, bunun modeli oluşturulmuyor? ■

Mustafa Sönmez

8300 kişinin çalıştığı Erdemir'de güçlü bir sendikal mücadele geleneği var. İşveren 70'li yıllarda ve 80 sonrasında öncü işçileri işyerinden alarak mücadeleyi zayıflatmayı amaçlıyor. Bu çabaların boşa çıkarılması işçilerin kendi inisiyatiflerini yaratmalarıyla mümkün.

leyerek gerçekleştirmeyi başardı. Genel merkezden görece bağımsız davranabilen şubeyle birlikte gerçekleştirilen yürüyüşler, geniş işçi kitlesi bakımından eylemin haklılığı konusunda kuşku olmasa bile yoğun polis ve işveren baskısına karşı bir güvence oldu. Ancak üretimden gelen gücün kullanılmasının sendika tarafından bilinçli olarak geciktirilmesine, kıyımın ilk günlerinde varolan potansiyelin genel müdürü protestonun ötesine geçemeyen yürüyüşlerle eritilmesine olanak sağladı. Sözleşmeyi oldukça yüksek bir ücret artışı karşılığında işçi çıkarılmasını kabul ederek bağıtladığı söylenen Türk Metal Genel Merkezi dağıttığı basın açıklamasında "Biz Türk Metal olarak işten çıkarmaların 'yargı' kanalıyla olmasını istiyor ve talep ediyoruz. Bu teklifimize işverenlerin 'evet' demelerini bekliyoruz. Haklı iseler hiç olmazsa vebal altında kalmazlar" diyordu.

Türk Metal'i iyi tanıyan Erdemir işçilerinin çoğu "yürüyeceğiz ama ne zamana kadar?... Şalteri indirmekten başka çaremiz yok. Sendikanın bu kararı geç almasının nedeni dağılmamızı beklemeleridir" biçiminde konuşuyorlar. Buna rağmen eller bir türlü şaltere uzanamıyor ve bu durum '89 kamu sözleşmelerinde işçilerin güçlü direniş eğilimlerinin benzerini karşısında görmeyen, sendikaları işçiler üzerinde yeniden sağladığı denetimi bilen iktidarı daha da cesaretlendiriyor, sendikal merkezleri tümüyle teslim almaya dönük mesajları yoğunlaştırıyor. Özal sendikacıları "şark kafalılığı" ile suçluyor, yüzde 10 barajının kaldırılabileceğinden söz ederek sendikacılara koltuklarının tehlikede olabileceği işaretini veriyor. Diğer yandan toplumun diğer yoksul kesimlerini "verilen zamlar sizin cebinizden çıkıyor" diyerek işçilere karşı kışkırtmaya, ücret taleplerini genel toplumsal taleplerden izole ederek, işçi sınıfını toplumun daha sessiz kesimleri karşısında yaşanan olumsuzlukların sorumlusu gibi göstermeye çalışıyor. Zonguldak'ı ise bir türlü unutamıyor. Dönüp dolaşıp Zonguldak'ın işinin bittiğinden, madencilerin aldığı ücret nedeniyle başka yerlerde işçi çıkarmak zorunda olduklarından sözediyor.

İktidarın Özal'da somutlanan sistematik saldırıları, işçi eylemlerinin meşruiyetini gölgeleme çabalarına karşılık sendikal merkezlerde neredeyse tam bir sessizlik hüküm sürüyor. KİT'lerin özelleştirilmesi ya da tasfiyesi doğrultusunda önümüzdeki dönemde yaşanacak kıyımlara karşı önlem almak şöyle dursun, sözleşmelerin bir an önce imzalanması kaygısı açıkça görülüyor. Oysa anti-terör yasası ve aynı mantığın ürünü olarak işçilerin ücret mücadelesine karşı giderek artan saldırganlık toplu sözleşme dönemlerinin karakterini değiştiriyor. Özelleştirme ya da tasfiye adı altında yaşanacak kıyımlara, yani Amerika ve emperyalizmle bütünleşme politikalarına karşı çıkış, bu politikaların ödünsüz uygulayıcısı bir iktidar karşısında demokrasi ve özgürlük talebini yükseltmeyi zorunlu kılıyor. İşgüvenliğini savunmak aynı zamanda yaşama hakkını da savunmak demek. Erdemir'de olduğu gibi hızla greve doğru sürüklenen tüm kamu işçileri açısından bugün ücret ve işgüvenliği taleplerinin gerçekleşmesi doğrudan siyasi mücadeleye bağlı talepler. İşçiler bu siyasi taleplere sahip çıktıkları ölçüde kaderlerini kendileri belirleyebilecekler. ■

(1) Emperyalist Sistemde Kontrol Sanayii ve Ereğli Demir Çelik, Nora Şeni.

(2) Aynı yer

(3) Aynı yer

Özelleştiremezler!

18 Mayıs 1991 günlü Hürriyet gazetesinde Başbakanlık Kamu Ortaklığı İdaresi'nin kocaman bir ilanı var. Bu ilanda özelleştirme çalışmalarının sonucu ilan edilmiş. Bu ilana bakınca özet olarak 3.2 trilyon lira veya 800 milyon Amerikan doları tutarında bir özelleştirme yapıldığı ilan olunmuş. Kamu İdaresi yöneticilerinin kendi akıllarını çok beğendikleri anlaşılıyor. Oysa biraz düşünseler yapılan bu kadarcık özelleştirmenin, bu gayretlerin iflası demek olduğunu anlarlar. Anlamaları için fazla düşünmelerine de gerek yok. Açsınlar 1990 Yıllık Ekonomik Raporu'nu ve 73. sahifedeki KİT Finansman dengesine bir baksınlar yeter. KİT'ler halka satış tehditi altında bile, 1988'de 5 trilyon 174 milyar; 1989'da 7 trilyon 55 milyar; 1990'da 10 trilyon 125 milyar liralık yatırım gerçekleştirmişlerdir. Sadece 1988'de gerçekleştirilen yatırımın bugünkü değil, 1990 yılındaki para değeriyle miktarı 12 trilyon lirayı bulur ve KOİ'nin özelleştirmeden elde ettiğini iddia ettiği paranın tam dört katıdır. 1990'da yapılan yatırımın bugünkü para değerine çevrilerek hesabında varılacak rakam da KOİ'nin özelleştirmeden elde ettiğini iftiharla belirtiği rakamın yine dört katıdır.

Yine aynı sahifede 1990'da KİT'lerin (sadece işletmeci durumundaki KİT'lerin, yani Ziraat Bankası gibi bankalar dışındaki KİT gelirlerinin) 8.3 trilyon lirayı bulacağı hesaplanıyor. Ve KİT'lerin kendi yatırımlarını karşılama oranı yüzde 83.

Şimdi soralım:Yatırımlarının yüzde 83'ünü kendi faktörleriyle karşılayan acaba kaç tane işletmeci kurum vardır? Hem de yatırımlarının yüzde 83'ünü faktör gelirleriyle karşılayacak bu KİT'ler 4.944 milyar-aşağı yukarı 5 trilyon lira- dış borç ödeyecekler, alacakları dış borç tutarı ise 1.5 trilyon lira civarında... Hem net olarak 3.5 trilyon liraya yakın dış borç ödeyecekler ve hem de 10 trilyon liralık yatırım yapacaklardır. Bu program üç aşağı beş yukarı uygulanmıştır. Yani sadece 1990'da KİT'ler, KOİ'nin yıllar yılı uğraşıp satabildiğinin üç katı kadar satış yapmışlardır.

Ben Türkiye'de KİT'leri özelleştireceğim diyenlere oldum olası inanmam, gülerim. Özal ekonomide ne istemişse yapamamıştır. Ve yapamadıklarının başında da "özelleştirme" gelir. Devlet demiryollarını, SEKA'yı, Demir Çelik tesislerini (Ereğli-Karabük-İskenderun), Hava yollarını; devletin kömür ve maden işletmelerinin, Sümerbank'ın, DMO'nun, devlet denizyollarının, üstelik bir de belediyelerin ekonomik işletmelerinin sahip olduğu değerleri düşünün... Bay Özal ve arkadaşları bu malları benim hesabıma göre 200'de birini bile özelleştiremediler. Özelleştiremezler de. Onun için bazı solcuların "aman özelleştirecekler!" gibi endişelerine hep gülmüşümdür. Ama ne yazık ki, Türkiye'de iktidar ekonomik propaganda da tekel haline girmiştir. Yalan yanlış herşeyi anlatır durur. İlgililerimiz yanlış bildiklerini TV'den, köpeksiz köyde gezen yavuz yabancı örneği anlatır dururlar.

Türkiye ekonomi alanında sadece halka değil, okumuş yazmış kişilere yutturulmuş, yanlış ve kazıklaşmış (değişmesi zor) değer yargılarıyla doludur. Ne var ki ülkenin 1980'den bu yana gelen yönetimi, bu yanlış fikri uygulamak için güya "özelleştirme"de büyük başarı kazanmışlar gibi propaganda yapıyor. Bu bir... Aslında özelleştirmede alınan yol bir arpa boyudur:

Umut bağlanan blok satış son derece sınırlıdır. Ve Fransızlara yapılan satış (çimento fabrikaları) dışında, hemen hemen küçük hisseler ya da küçük işletmelerle sınırlı kalmıştır.

Reklamda verilen listedeki toplam2.970.875.818.793TL iken, altta nedense reklam spotu olarak 3.2 trilyon lira rakamı veriliyor. Aradaki 1.2 trilyonun hesabı yoktur.

Fransızlara satılan çimento fabrikaları ile birlikte satışların yüzde 85'lik kısmı şu kuruluşlara aittir:

Petkim-Petkim'in sermayesinin yüzde 15'i bile satılamamıştır.

Çukurova Elektrik-Zaten özel bir kuruluştur.

Erdemir- Hisselerinin yüzde 20'si bile satılamamıştır.

Arçelik-Zaten özel bir kuruluştur.

Yani özel kesim/ kamu kesimi dengesinde özel kesim lehine denge değiştirecek bir satış yapılamamıştır.

Ama bu satış yapılsın, yapılabilsin diye KİT'lere kaynak ayrılmıyor. Tıpkı tarımda olduğu gibi. KİT'ler yıkılmak isteniyor. Türkiye'de demokrasinin yolu önce KİT'lerin ülke yararına ve halkça, oranın çalışanlarınca yönetilmesinden geçer. ■

A.Başer Kafaoğlu

ÖZELLEŞTİRME
UYGULAMALARI HAKKINDA DUYURU
TOPLAM SATIŞIN BUGÜNKÜ DEĞERİ
3.2 TRİLYON TL VEYA
800 MİLYON ABD DOLARI

DİSK Davasında Karar Aşaması

İKTİDARIN DİSK ÇIKMAZI

Çiğdem Çidamlı

141-142. maddelerin yürürlükten kalkmasıyla birlikte, Askeri Yargıtay'da karar bekleyen DİSK davası yeni bir aşamaya ulaştı. Bu yasal değişiklik sonucunda DİSK'in açılmasının önündeki hukuksal engeller ortadan kalkarken, politik engeller hala varlıklarını sürdürüyorlar. Anti-terör yasasına, yasa komisyona geldikten sonra aniden eklenen Geçici 9. madde ise konfederasyon ve üye sendikalarının para ve mal varlıklarına elkonulmasını gündeme getirdi. Bu maddeyi ileri sürerek İş ve İşçi Bulma Kurumu, DİSK'e ait mal varlığını kayyımlardan ve onlara bağlı iş mahkemelerinden talep etti. İstanbul Bakırköy İş Mahkemesi bu istemi usul ve yasaya aykırı görerek reddetti. Ancak Ankara 6. iş Mahkemesi Genel-İş ve Yeraltı Maden-İş'in; 1. İş Mahkemesi de Yeni Haber-İş ve Toprak-İş'in mal varlıklarının Kurum'a devri doğrultusunda karar verdi.

Yasal değişiklikle birlikte "DİSK'in açılması-malvarlıkları" konusundaki tartışmalar yoğunluk kazanırken, gazetelerde yeralan "DİSK'le ilgili karar Yeraltı Maden-İş Başkanı Çetin Uygur'un sözlü savunma hakkını kullanmak istemesi nedeniyle gecikiyor" haberleri oldukça dikkat çekici, ancak ön plana çıkmayan bir başka eğilime işaret ediyordu. Haberlerin kaynağının doğrudan Anadolu Ajansı Genel Sekreterliği olduğu söyleniyor, Çetin Uygur'un sözlü savunma hakkından vazgeçmesine yönelik baskılar birkaç kanaldan devreye sokulmaya çalışılıyordu. 168. maddeden yargılanmasıyla ilgili sözlü savunma hakkını kullanmak isteyen Çetin Uygur ise bu tartışmaların Yargıtay'da yaygınlaşan kapatma eğilimini gizlemeye yönelik olduğunu belirtiyordu. Savunma hakkını kullanmasının ancak konfederasyon hakkındaki kapatma kararını "geciktirebileceğini" söyleyen Uygur, DİSK'in açılacağı beklentisinin yaygınlığı sonucunda savunma hakkından vazgeçti.

Yargıtay konusunda çok fazla sözü edilmeyen bir başka gariplik ise DİSK'le ilgili kararı verecek olan Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nde, DİSK'in İstanbul 2 nolu Sıkıyönetim mahkemesinde yargılanması sırasında görev almış bir yargıcın bulunması: Muhteşem Savaşan. 2. Barış Derneği davasında da savcılık yapan Savaşan için İstanbullu bir avukat "tam bir 12 Eylül savcısıydı" diyor. Savaşan'ın, yöneticileri beraat ederken DİSK ve üye sendikalarının kapatılmasını olanaklı kılacak "hukuksal" dayanaklar aradığı haberleri de oldukça yaygın. Bütün bu gelişmeler sonrasında DİSK'le ilgili kararın hala açıklanmamış olması kuşkuları iyice artırıyor. Ortada artık "savunma hakkı engeli" de kalmadığına göre, kararın bir türlü açıklanmaması, alınan kapatma kararını uygun bir zamanda ve uygun bir dille açıklama isteğinden mi kaynaklanıyor?

Askeri Yargıtay'ın DİSK'le ilgili vereceği karar hukuksal bir görüş bildiriminden çok politik bir kararın yansıması olacak

DİSK'in malvarlığına elkonulmasını hedefleyen Geçici 9. madde hakkındaki meclis tartışmaları sırasında A. Baştürk, "DİSK açılacaktır ama malvarlıklarına elkonulması gibi anti-demokratik bir uygulama uluslararası platformlarda hükümetin başını derde sokacaktır" temasını işledi. Geçici 9. madde konusundaki ilk uluslararası tepki ise Baştürk'ün 13-17 Mayıs tarihlerinde 7. Genel Kurulu'na katıldığı Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'ndan geldi. Şevket Yılmaz başkanlığındaki Türk-İş yönetiminin de katıldığı ASK Genel Kurulu, para ve malvarlıklarına elkonulmasını ve kendisine üye bir örgütün sivil ya da askeri hiçbir makam tarafından kapatılmasını kabul etmeyeceğini açıklayan bir bildiri yayınladı. Sendikal hak ihlallerinin sürmesi halinde de ASK'nın Türkiye ile AT arasındaki ekonomik işbirliğinin durdurulması için harekete geçeceği bildirildi. Öte yandan aynı sorunun Haziran ayında yapılacak ILO toplantısında da tartışılması bekleniyor. Bu koşullarda Askeri Yargıtay'ın fiilen kapatma kararı almasa bile, DİSK'in daha 1-2 yıl kapalı kalması anlamına gelecek bir "yetkisizlik" kararı alarak davayı iş mahkemelerine devretmesi de olası.

Askeri Yargıtay'ın DİSK'le ilgili olarak vereceği kararın hukuksal bir görüş bildirimi olmayıp politik bir kararın yansıması olacağı açık. Sendika yöneticilerinin beraat ettiği ancak sendikaların fiilen kapalı kaldığı her durum açık bir hukuk ihlali olacak. DİSK'in faaliyetlerinin durdurulmasına ilişkin sıkıyönetim mahkemesi kararı, sendika yöneticilerinin 141. maddeyi ihlal ettikleri gerekçesiyle verilmişti. Hukukçular bu maddenin kalkmasıyla birlikte hem sanıkların eylemlerinin "hukuka uygun" duruma geldiğini hem de bu eylemler sonucunda verilmiş faaliyeti durdurma kararının hukuksal, yasal ve mantıksal hiçbir dayanağı kalmadığını vurguluyorlar. Ancak DİSK'le ilgili kararın politik nitelikli olacağı Geçici 9. maddenin mantığından da anlaşılabilir. İçinde DİSK sözcüğü geçmemekle birlikte onu hedefleyen bu madde, DİSK'i hukuk dışı bir biçimde "kapanmış bir sendika" olarak tanım-

12 Eylül'ün hemen ardından 1981'de başlayan DİSK Davası on yıl sonra Askeri Yargıtay aşamasındayken, 141,142'nin kalkmasıyla ilginç bir boyuta ulaştı. Bu arada Anti-terör yasasının geçici 9. maddesiyle DİSK'in para ve mal varlıklarına el koyma kararı, dava ile ilgili verilecek hükmün nasıl olacağı konusunda çok çeşitli yorumlara yol açıyor.

layarak bir yandan malvarlıklarına elkoymayı diğer yandan Yargıtay kararını etkilemeyi amaçlıyor. Maddeyi önergeyle meclise getiren Adalet Komisyonu Başkan Yardımcısı Gökhan Maraş kararın DİSK'i hedeflediğini doğrularken, "DİSK fiilen ortadan kalktığına, üyeleriyle ilişkisi bulunmadığına göre, malvarlığının devlete devri medeni kanun hükümleriyle bile uyumludur. O zamanki üye sayısı 400 bin olan DİSK'in bugün işçilerinin büyük çoğunluğu başka sendikalara üyedirler. DİSK'le ilişkileri yoktur. Ortada DİSK'in 'mirasçıları' bulunmadığından malvarlığının devlete devri çelişki değildir" diyerek bu hukuk dışı uygulamayı savunuyor.

Hükümetin, DİSK'i sendikal alanda safdışı bırakmaya uğraşırken tüm 12 Eylül uygulamalarının yanısıra, DİSK'in son on yılda, alanda fiilen bulunmayışından da azami ölçüde yararlanmaya çalıştığı görülüyor. DİSK'le ilgili karar verilirken, DİSK'e sahip çıkan bir işçi örgütlülüğünün bulunmadığı koşullarda, Avrupa'dan gösterilebilecek tepkilerin de belirleyici görülmediği açık. İktidar şu anda işçilerle bağı bulunmadığını saptadığı DİSK'i, bu bağları kurma aşamasına gelmeden ezmek, karşısında etkin bir sendikal önderlik bir yana, yeni bir muhalefet odağı daha oluşmasına engel olmak istiyor. İşçilerin tarihlerindeki en büyük yoksullaşmayı yaşadıkları, hükümete tepki ve mevcut sendikalara güvensizliğin üst boyutlara ulaştığı bugün, işçilerle organik bağlarını kurmamış olsa da radikal bir söylemle ve 80 öncesindeki "Faşizme İhtar", "DGM" eylemleriyle nitelenen "DİSK misyonu"yla ortaya çıkabilecek yeni bir odağı kendisine yönelik bir tehdit olarak algılıyor. HEP'den istifa eden A. Baştürk'ün daha önce dile getirdiği, önümüzdeki seçimlerde "tüm sol güçlerin bir kerelik ortak liste çıkarması" önerisini bu kez fiilen açılmış bir DİSK'in Genel Başkanı olarak yinelemesini tehlikeli buluyor. DİSK'in örgütlenmesinin uzun bir döneme yayılacağı saptamasından hareket eden Baştürk'ün ise siyaset- sendikal mücadele ilişkisini "İskandinav tipi" sendikacılık modeli benzeri bir zeminde yürütmeyi hedeflediği söyleniyor.

DİSK'le ilgili tartışmalarda sol siyasi partiler, DİSK yöneticileri ve uluslararası sendikal örgütler ön planda yeralırken, işçilerin henüz bu tartışmaya dahil olmadıkları gözleniyor. Uzun yıllar DİSK, şimdi Otomobil-İş üyesi bir metal fabrikası işçileri "DİSK açılırsa ne olacak" sorusuna net bir yanıt veremiyorlar. İşçi sınıfının diğer birçok kesimi gibi, kendilerini "DİSK kuşağı" olarak tanımlayan bu metal işçilerinin zihnindeki soru "DİSK işçilerle nasıl yeniden ilişki kuracak", "Sendikal alanda belirleyiciliğe nasıl ulaşacak", "Örgütlenme süreci ve biçimi nasıl belirlenecek" şeklinde çoğaltılabilir.

Bugün yeniden örgütlenme çalışmalarını başlatma sürecinde bulunan DİSK'de de özellikle 80 sonrası sürece ilişkin paralel tartışmalar sürüyor: Yöneticilerin tutukluluk süresinde işçilerle bağların koparılması ve yeni kadroların devreye sokulamaması, fiili örgütlenmenin sürdürülememesi, yeni koşullara uygun politikalar üretilememesi, bunun yarattığı boşluk ve ağır saldırılar karşısında işçilerin çeşitli sendikalara dağılması, bu süreci engellemeye yönelik girişimlerin dağıtılması, sonuçta DİSK'le ilgili çözümün siyasi partiler-parlamento- uluslararası platformlar üçlüsüne bağlanması tartışma gündemindeki konular. "DİSK nasıl örgütlenecek" sorusunun yanıtı ise, bu tek tek konuların 1967'den itibaren devam eden "DİSK geleneği"nin bütününün sorgulanması çerçevesinde tartışılmasıyla mümkün olacak. Çünkü bu gelenek, DGM benzeri eylemlerin yanısıra, işçilerin bu eylem kararlarının basit birer uygulayıcılarına indirgenmeleri ve mücadelenin dar ekonomik-politik hedeflerle sınırlanması anlayışıyla da karakterize edilebilir. Örgütlenme süreci tartışılırken, devletin DİSK'in açılmasını ve örgütlenmesini gerçekleştirecek kaynaklara ulaşmasını engelleyemediği noktada, sendikal önderlik alanına devrimci bir etkide bulunmasını engellemeye yönelik yeni yöntemleri devreye sokmaya çalışacağı gözardı edilmemesi gereken bir gerçek. Gerek DİSK'te gerekse bir başka sendikal yapıda işçi inisiyatifinin egemen olduğu devrimci bir sendikal önderlik yaratılmasının önkoşulu ise, devletçi-bürokratik yapıların olduğu kadar diğer tüm "geleneksel" bürokratik işleyişlerin kırılmasında yatıyor. ■

İŞÇİLERDEN

Tekel İşçisi Ayakta

Nisan ayından beri uyuşmazlık aşamasında bulunan ve yeni çıkan özelleştirme kararnamesiyle yeni bir saldırı tehlikesiyle karşı karşıya kalan Tekel işçileri, 16 Mayıs'ta İstanbul'da yaptıkları vizite eylemleriyle taleplerini dile getirdiler. Cevizli Tekel fabrikasında çalışan binlerce işçinin gerçekleştirdiği yürüyüşe karayolu işçileri de katıldılar. Cibali tütün ve Beykoz rakı fabrikaları işçileri de aynı gün kitlesel vizite-yürüyüş eylemleri yaptılar. Tek Gıda-İş'in Marmara ve Trakya bölgesindeki 17 şubesine bağlı temsilcilerin inisiyatifiyle gerçekleştirilen eylemlerde, "insan onuru ve Tekel'in 1990 yılındaki 655 milyar liralık karıyla bağdaşır bir ücret"in yanısıra, "özelleştirme adı altında KİT'lerdeki işçi kıyımına son verilmesi", "çalışma yasalarındaki anti-demokratik uygulamaların kaldırılması" ve "20 Aralık 1990'da Türk-İş Genişletilmiş Başkanlar Kurulu'nda alınan ekonomik-demokratik talepler hakkındaki kararların hayata geçirilmesi" talep edildi.

Eylemler sonrasında 23 Mayıs'ta Tek Gıda-İş Genel Merkezi'ne giden 200'e yakın temsilci ve şube yöneticisi, genel merkez yöneticilerine sözleşme görüşmeleri konusundaki görüşlerini anlattılar. Genel Merkez'in, 32 sözleşme maddesinden hiçbirinde bugüne kadar bir gelişme kaydedilmediği ve 15 Haziran'da greve çıkılabileceğini belirttiği toplantıda temsilciler, 1984 yılı sonrasında işe alınan yeni işçiler için taban ücret belirlenmesi, servis ve runlarının çözüme bağlanması ve komisyonların kurulmasıyla ilgili sözleşme maddeleri üzerinde özellikle durulmasını istediler.

Özelleştirmeler ve Tekel'in durumu hakkında hazırladıkları kapsamlı bir çalışmayı önümüzdeki günlerde kamuoyuna açıklamayı planlayan Marmara ve Trakya şubeleri temsilcileri Türk-İş tarafından 2 Haziran'da Bursa'da yapılacak mitinge kitlesel biçimde katılma kararı alırken, miting öncesinde kendi işkollarıyla da ilgili bir değerlendirme toplantısı yapacaklar. İzmir'de bulunan Tekel işletmelerinde çalışan yaklaşık dört bin işçi ise 25 Mayıs'ta kitlesel eylemler gerçekleştirdiler. ■

Cam Grevi Sürüyor

Cam Holding'e ait 13 işyerinde çalışan Kristal-İş üyesi toplam 10.598 şişe-cam işçisi 14 Mayıs'ta greve çıktı. Grev tarihi 17 Mayıs olarak belirlenen İstanbul Cam Sanayi ve Birgi'de (Cam Holding dışındaki işyerleri) ise sözleşme bağıtlandı.

Holding'de çalışan cam işçisinin taslağına koyduğu 18 bin 500 lira saat ücret artışı görüşmelerin son aşamasında 10.800 liraya kadar düşürüldü. Ne var ki, cam işvereni ücret artışını kabul etmediği gibi, şişe cam işçisinin "öncelikle iş güvencesi" ilkesiyle talep ettiği, kıdem tazminatı, ihbar önlemleri, işsizlik tazminatı maddeleriyle birlikte 64 idari maddenin 52'sine de imza atmadı.

Cam işverenleri toplusözleşme süresinin başlangıç tarihlerinden bu yana getirdiği tekliflerde farklı fabrikalarda aynı işi yapan işçi-işyerlerini gruplandırarak sözleşmeyi bağıtlamak istiyor.

Cam işverenlerinin, bağlı oldukları TİSK'de ürettikleri politikaları uyguladıkları açık. Grevlerin köşk merkezli kırılmaya çalışıldığı ve kırıldığı bir dönemde TÜSİAD Yönetim Kurulu'nda yeralan Şişe Cam Holding Genel Müdürü Adnan Çağlayan ile masa başında anlaşma olasılığı oldukça düşük. Kristal-İş sendikasının yetkilileri ise başta sendika başkanı İbrahim Eren olmak üzere,"Biz masa başında bu iş bitsin istemiştik, ama bizi greve sürüklediler" diyorlar. Yine aynı yetkililer cam işvereninin toplu sözleşmenin bağıtlanmasından sonra 4 bin işçiyi atmaya hazırlanmasına rağmen,

İŞÇİLERDEN

önlem olarak taslaklarına işten çıkarmayı caydıracak hükümleri koyduklarını söyleyip, işçiyi grev sonrasında yaşanacaklar için hazırlamaktan uzak duruyorlar. Şişe cam işçisinin grevi 670 bin kamu çalışanının toplu sözleşme dönemine denk geldi. Kamu sözleşmelerinin sonuçları belli oranda cam grevine de yansıyacak ancak cam işçisinin son sözünü hep birlikte izleyeceğiz. ■

Tarım-Sen Kuruldu

Tarım işkolunda bir yıldır sendikalaşma çalışmalarını sürdüren TARIM-SEN'in (Tarım İşkolu Kamu Çalışanları Sendikası) 20 Mayıs'ta İstanbul Valiliği'ne yaptığı kuruluş başvurusu valilik tarafından kabul edildi. 19 Mayıs'ta İstanbul'da yapılan 75 kişilik Kurucular Kurultayı'nın ardından resmen kurulan TARIM-SEN, 100 bin kamu çalışanının bulunduğu tarım işkolunda işyeri örgütlenmeleri ve grevli toplu sözleşmeli sendikalaşma hakkını savunuyor.

Tarım işkolunda bulunan ziraat teknisyenleri, ziraat mühendisleri, veteriner hekimler gibi çeşitli kesimleri bünyesinde toplamayı amaçlayan TARIM-SEN, üyelerinin ekonomik, demokratik, kültürel haklarını savunmanın yanısıra, üyeleri ile birlikte "yaşanılacak bir dünya kurmayı, ülkemizdeki tarım, toprak ve köylü sorunları ile uygulanan ve uygulanacak tarım politikalarını irdelemeyi ve açıklamayı halkın çıkarlarına uygun düşecek tarımsal politikalar üretmeyi ve tüm kamu çalışanları ile dayanışmayı" hedefliyor. ■

Tersanelerde Eylem

Tersane işçileri, iktidarın kamu işyerlerine dönük tutumuna sessiz kalmıyor. Sözleşme görüşmeleri, kamu işveren sendikası TÜHİS'in uzlaşmaz tavrı nedeniyle tıkanan Pendik, Camialtı ve Gölcük tersane işçileri toplu vizite ve yemek boykotu eylemleri gerçekleştirdiler.

Gölcük tersanesi ve Gölcük Bölgesi'ndeki Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı işyerlerinde toplam 6 bin işçi, 27 Nisan'dan başlayarak bir hafta süreyle topluca viziteye çıktılar. Servislere binmeme, yürüyüş ve yol kapatma ile genişleyen toplu vizite Mayıs ayı içinde de tekrarlandı. Toplu yürüyüş sırasında işçiler "Özal istifa", "İşçiler elele, genel greve", "İşçiyiz, haklıyız, kazanacağız" sloganlarını attılar. Harb-İş Sendikası Gölcük Şube yetkilileri eylemlerin "işçi düşmanı siyasal iktidarı ve anlamsız tutum içindeki TÜHİS'i uyarmaya yönelik" olduğunu belirttiler.

Dokgemi-İş Sendikası'na üye olan Pendik ve Camialtı tersane işçileri ise yemek boykotunu sendikalarına rağmen gerçekleştirdiler. Yüzde yüz katılımlı yemek boykotu sendikacılar tarafından kırılmak istendi. Pendik'te işyerindeki sendika yöneticileri işçilerin yuh sesleri ve sloganları arasında yemek almaktan çekinmediler. Genel kurulda yönetimin muhalefeti engelleyerek ve işçilerin çok azının oyuyla seçilebildiğini belirten işçiler, eylem kararının işyerlerinde oluşturulan komiteler ve üst komiteyle birlikte alındığını belirttiler. ■

Kültürlü Türkler

MAKSAT MUHABBET

Hasan UYSAL

Geçtiğimiz ay Bornova'da idik.18-19 Mayıs tarihleri arasında İzmir'in bu şirin ilçesinde düzenlenen 1.Kitap Sempozyumunda onlarca yazarla birarada olduk. Ülkemizde bugün can çekişmekte olan kitabın, tasarım, yaratım, üretim, dolaşım ve okuma sürecinden, gelecek dünyada tutacağı yere kadar bir çok yönü enine boyuna tartışıldı. İki günlük sempozyumun başarılı geçmesi, katılımın ve ilginin yüksekliği bir yana, Bornova Belediyesi'nin sadece kitap üzerine böyle bir toplantı yapmayı tasarlamış olması bile başlı başına bir olaydı. Sempozyum öncesinde, Türkiye'de kitabın, yazarın, yayıncının ve okurun durumunun vahim olduğunu düşünüyordum. Sonunda ise durumun düşündüğümden de vahim olduğunu ögrendim. İsterseniz gelin bunu tartışıp, birlikte değerlendirelim.

Kitaplar pahalı diyoruz. Pahalılığın ölçüsü alım gücüyle belirlenir. Kimisine göre helikopterler çok pahalılaşmıştır ve der ki adam,"Bu kadar rezillik olur mu? Geçen yıl 700 bin dolara aldığım helikopteri bugün sordum, 1 milyon dolar olmuş." Ona helikopter pahalı gelmektedir. Başka birisi ise ekmeğin 600 liradan 900 liraya çıkartılmasından sıkıntı duyar. İnsanlarımızın büyük bir çoğunluğu ikinci gruba girdiği için kitap onlara pahalı gelmektedir. Bunda haklıdırlar ama gelin bu pahalı dediğimiz kitapları ameliyat masasına yatıralım:

Bugün üçüncü hamur kağıda basılı 150 sayfalık bir kitap, 15 bin liraya satılıyor. 15 bin liralık kitabın 6000 lirasını (en az) dağıtım şirketi, 900 lirasını KDV olarak devlet alır. Bu kitabın baskı, kağıt, cilt, kapak vs. masrafı 3500 liradır. Kitabın % 10 ederi olan 1500 lira yazara kalır. Yazar bu 1500 liranın stopaj olarak 150 lirasını (%10), 150 liranın % 5'ini ise Sivil Savunma Fonu'na yani toplam 165 lirayı devlete vergi olarak öder. Geriye 3100 lira yayıncıya kalıyor gözükmektedir. Yayıncı elinde kalan bu paradan bürosunun kirasını, elektriğini, suyunu, personel masrafını karşılar. Elinde kalan kağıdın % 40'ına ise yine devlet kurumlar vergisi adıyla el koyar. Yani 15 bin liralık bir kitaptan, kitabı tasarlayan, yazan, çizen , dizen ve üreten kişiler hemen hiçbir şey kazanmazken bu sürece hiçbir katkısı olmayan dağıtıcı ile, değil katkı üstelik bunu engellemeye çalışan devlet kazanır. Bugün elinizde tuttuğunuz ve bana göre pahalı gelen 7000 liralık Demokrat Dergisi'nin 2800 lirası dağıtıma, 500 lirası KDV'ye gitmektedir. Aslında bu duruma bile razı olmaya hazırsınızdır. Çünkü sözkonusu paralar, dergi ve kitap satıldıktan üç-dört ay sonra bile zor elinize geçer. Tabii bu arada toplatılmadıysanız, soruşturmaya uğramadıysanız ya da satış için verdiğiniz kitapçı veya dağıtımcı batmadıysa.

Bu durumda yayıncılık nasıl ve ne kadar devam eder? Türkiye'de kitaptan kazanan, yaşamını sürdüren yazar yoktur. Hemen tümü para kazanmak için başka bir işi sürdürmek zorundadır. Para kazanan yazarlar ise kitapları yurtdışında basılanlardır. Hani bizim aklıevvel Türkçü'lerin kurtarmaya kalktıkları Azerbaycan'a bakalım isterseniz. Nüfusu 7 milyon. Sekizde birimiz. Bir kitap birinci bas-

kısında 50-100 bin basıyor. 57 milyonluk Türkiye'de ise ilk sefer 3 bin bastığı kitap satarsa, yayıncı ve yazar göbek'atıyor. Azerbaycan'ı kurtarırsak bunun adı, "Azerbaycanlıları kitaptan kurtarmak" olur zaten...

Biz okuma alışkanlığı olmayan bir toplumda yaşıyoruz. Gazete okuyor musunuz? Hayır! Hoş, gazeteye benzeyen gazete de kalmadı ama onu bile okumuyoruz. Kitap okuyor muyuz? Tövbe! Peki dergi? Ona da hayır! Sinema, tiyatro, konser, kültür seyahatleri? Hayır, hayır!.. Bir seferde okuduğumuzu anlamadığımızdan olacak insanlarımız giderek, habire Kuran okuyorlar.

1987'de Şahin Alpay'ın üniversite öğrencileri arasında yaptığı anket yayınlandı. Buna göre öğrencilerin % 22'si ders dışı kitap okumuyor. "Okuyorum" diyenlerin ise (%52.3) yarısından fazlası son bir yıl içinde okuduğunu ileri sürdüğü kitaplardan bir tekinin bile adını, yazarını söyleyemiyor. "Atıyor" okudum diyerek. Yine ODTÜ, HÜ ve AÜ'de 196 öğrenci raslantısal olarak seçiliyor. Kütüphaneye, öğrencilerin % 60.8'i ders çalışmak, %26.5'u ödev yapmak, %3.9'u dergi, gazete okumak, %1'i sadece fotokopi çektirmek için gidiyor. Kitap okumak için gidenlerin oranı ise %7.8. İnsanımız üniversitede öğrenciyken bile kitap okumazsa ne zaman okur? Kışın doğru dürüst kitap satılmıyor. Niye? Efendim çok çalışıyorlarmış, iş koşulları ağırmış vs. vs... Diyelim ki hak verdik. Yaz geldi. Tatil ayı; iş yok, güç yok. Ama Türkiye'de en az kitap, gazete ve dergi yazın okunur. Buyrun, bir gerekçe bulun buna şimdi.

Çağ atladığı, geliştiği ve ilerlediği söylenen ülkemizin kitap konusunda gelişimine bakalım isterseniz. Potansiyel okur başına basılan kitap sayısı bundan 46 yıl önce (1945'de) 10.2 imiş. 1950'de 11.4, 1955'de 14.3, 1960'da 21.8, 1965'de 27.8 olmuş ve sonra düşmeye başlamış. 1975'de 20 yıl öncesinin altına inmiş ve 13.3 olmuş. 1980'de 5.7, 1985'de 5.3, 1990'da 100 okur başına sadece 4.8 kitap basılmış. Dikkatinizi çekerim: Kitap çeşiti değil bu sayı, basılan kitap sayısı ve içinde devletin bastığı uyduruk resmi yayınlarla, dini yayınlar da var. Bundan daha can yakıcı bir tablo olur mu? Durum gerçekten çok vahim: Piar'ın 1982'de yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'de kitap okuyanların toplam nüfusa oranı 10 binde 8'dir. Yani sadece 45 bin 600 kişi. Ne okuduklarını, nasıl okuduklarını, ne kadarını anladıklarını, kaç tane okuduklarını hiç tartışmayalım. Proteinsiz büyüyoruz; kafamız çalışmıyor. Ekonomik-siyasi-sosyal baskılarla eziliyoruz; kişiliğimiz gelişmiyor. Okumuyoruz, yazmıyoruz, düşünmüyoruz. Yoksul kültürümüz giderek yoksullaşırken, üzerine bir de İslamiyet biniyor. Niye İslamiyet diyoruz? Rakamlar açık. Bugün dünyada kitap üretiminin % 53.4'ü SSCB dahil Avrupa'da, % 12.8'i Kuzey Amerika'da, % 22.7'si Asya'da, % 7.4'ü Güney Amerika'da, % 1.5'u Okyanusya'da, % 1.3'ü Afrika'da basılıyormuş. İslam ülkelerindeki oranı söyleyelim mi? Afrika ülkelerinin neredeyse yarısı kadar; binde dokuz!

Fransa'nın nüfusu 55 milyon. Her yıl 44 bin çeşit kitap yayınlanıyor. 56 milyonluk İngiltere'de bu sayı 53 bin. 57 milyonluk Türkiye'de resmi ve dini kitaplar dahil bu sayı 6382 sadece. Avrupa Topluluğu'na itekaka kabul edilen 39 milyonluk İspanya'da 39 bin kitap, 6'da birimiz Portekiz'de bile her yıl 8300 çeşit kitap yayınlanıyor.

Kitaba destek yok, katkı yok, özendirme ve ödüllendirme yok...Hapis, koğuşturma, dayak, işkence, izleme ve fişleme var. Vergi var, toplama var, yakma var, düşmanlık var sadece. Vazgeçtik desteklerinden gölge etmesinler razıyız. Kağıt fiyatlarındaki akılalmaz artış, PTT masraflarına yapılan zamlar üstüne zamlar, 12 Eylül'ün kitabı karalaması, KDV, TV ve gazetelerde kitabın suç unsuru gösterilmesi, üstüne, devletin baskısı. 1984-1991 yani son 6.5 yıla bakalım:

2916 yazar, çevirmen ve gazeteci yargılanmış. 613 yayın için toplatma kararı verilmiş. 403 yayın için müsadere ve imha kararı alınmış. 59 ton gazete, dergi ve kitap yakılmış, 48 tonu ise yakılmayı bekliyor. 2350 yıla yakın hapis ve milyarlarca liralık para cezası verilmiş. Helsinki Watch'ın raporunda Mart 1989 ile Mart 1991 arasındaki 2 yılda, 338 ceza davasında tam 678 gazeteci yargılanmış. Bu bir dünya rekoru. Tabii ki rezilliğin.

Peki bu kadar kültürsüz bir toplumda Kültür Bakanlığı'nın ne işi var? Kültür olsa olsa Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir daire başkanlığı olur.

Aziz Nesin Bornova'daki sempozyumda çağ atlama konusuna değindi:

"Çağdaşlık çağın getirdiği araçları kullanmakla değil, bu araçlara yaptığınız katkıyla ölçülür. Bizim hangi çağdaş araca katkımız vardır. Başkalarının ürettiği kamyonlara "Allah'ın dediği olur" diye yazı asmakla bir halt olmaz. O zaman şu sonuç çıkar: Allah Türklerin ölmesini istemektedir. Çünkü trafik kazasında en çok ölen insan Türkiye'dedir. Ya da Allah bizi çok sevmektedir ama elinden bir şey gelmemekte, Allaha rağmen insanlarımız trafikten ölmektedir. O zaman da Allah'ın dediği olmamaktadır."

Aziz Nesin sonra bir başka örnek verdi:

"Eskiden mektuplar rulo yapılıp iple bağlanarak gönderilirdi. Sonra zarf bulundu. Eğer zarfı bulmasaydı biz Türkler mektuplarımızı hala rulo yapıp gönderecektik. Bizim zarfa bir katkımız yoktur."

Aziz Nesin'in bu sözüne Atilla Özkırımlı itiraz etti:

"Vardır. Zarfçılığı biz bulduk, yani dolandırıcılığı. Onlar zarfı bulmasaydı zarfçılık diye bir deyim olmazdı. Ama zarfçılığı da biz bulduk."

Artık işimiz mizaha kaldı tabii ki, ağlanacak halimize gülüyoruz sürekli. Başka birisi halkımızın mizaha yatkın olduğunu, Aziz Nesin'i, Muzaffer İzgü'yü, mizah dergilerini örnek göstererek verdi. Dayanamayıp lafa karıştım:

"Çok doğru söylüyorsunuz. Zaten bütün dünyayı güldürüyoruz biz Türkler!"■

Prof. Dr. Burhan Şenatalar

ÖZERK ÜNİVERSİTE İÇİN ÖZGÜR TÜRKİYE

Ömer Özgüner

Ülkemizdeki toplumsal muhalefetin kopukluğu yıllardır hissedilen ve tartışılan bir olgu. Farklı mücadele alanlarındaki kopuklukların yanısıra, aynı mücadele alanı üzerinde yükselen muhalefette de bu kopukluklar yaşanıyor. Üniversitedeki muhalif unsurların ortak bir zeminde buluşamaması bunun bir örneği. Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği'nden Genel Sekreter Burhan Şenatalar'a kuruluşlarından itibaren yaptıkları çalışmaları, üye sayılarını, öğrenci dernekleri ve diğer toplumsal muhalefetle bağlarını nasıl kurduklarını sorduk:

Sayın Şenatalar, önce derneğinizin kuruluşu ve çalışmaları konusunda bizi genel olarak bilgilendirebilir misiniz?

Dernek geçen yıl kuruldu. İki yıl önce İstanbul'un çeşitli üniversitelerinde görev yapan bazı öğretim üyesi arkadaşlarla biraraya geldik. Başlangıçta bir dernek kurma fikri henüz oluşmamıştı... Önce sorunlara nasıl baktığımızı, çözümlerinin neler olacağına ilişkin, kısa ve uzun vadeli neler yapılabiliri uzun uzun tartıştık. Bir yandan kendi aramızda diyalog yarattık, fikirlerimizi netleştirmeye çalıştık. Bir yandan da sayımızı nasıl artırabiliriz, nerelerde bizimle hareket edecek meslekdaşlar var, onları düşündük. 80'den sonra herşeye sıfırdan başlanmış gibi bakılıyor, bu tarihsel olarak da mümkün değil, ister istemez eski birikimlerden yararlanılır.

Biz önce dernek kuralım sonra kitleselleşelim demedik. Önce kitleselleşmeye çalışalım sonra bunu bir örgüte dönüştürelim dedik. Öyle bir noktaya geldi ki, dernek fikri olgunlaştı. Yapmakta olduğumuz işleri yapabilmek ve geliştirebilmek için dernek şart oldu. Derneği kurarken de bütün kitleye

açık olmaya özen gösterdik. Yıpranmış ve klişeleşmiş şeylerden uzak durduk. Bütün İstanbul üniversitelerinde görevli öğretim üyelerine, ayırım gözetmeksizin, hepsine birer mektup gönderdik. Mektup 100 kadar öğretim üyesinin imzasını taşıyordu. Nasıl bir üniversite düşündüğümüzü, eğitimden ne anladığımızı ortaya koyduk. Bir dernek kurmayı istediğimizi ve katılıp katılmayacaklarını sorduk. Olumlu tepkiler aldıktan sonra kuruluşu gerçekleştirdik. Kurulduktan sonraki çalışmalarımızın başında bir alternatif üniversite modeli çalışmamız geliyordu. "Özerk demokratik üniversite modeli" adı altında bastırdık. Bütün parlamenterlerle öğretim üyelerine ve köşe yazarlarına gönderdik. İlgilenen öğrencilere verdik.

Bundan başka yüksek öğrenimde sorunlar ve çözümler diye bir kitap hazırladık, bastık. Çok sayıda öğretim üyesinden ya da başka çevrelerden yazı alındı. Geçen sene piyasaya sürüldü. Kasım ayında iki günlük bir yüksek öğretim sempozyumu yaptık. Buraya siyasi partilerden, öğrenci, asistan temsilcilerinden insanları davet ettik. Oldukça verimli geçti. Bir süre sonra yeni üniversite yasasıyla ilgili paneller düzenledik. Son olarak T. Zafer Tunaya'yı anmak için "Türk Siyasal Yaşamı" başlıklı bir toplantı yaptık. Şimdi bir yandan özerk demokratik üniversite nasıl olurun çabası içindeyiz. Bir yandan da esas olarak kendi kitlemiz ile ilgili sorunları içeren bir çalışma içindeyiz. Hatta şu ana kadar bu kısmı ihmal ettik. Arka planda tuttuk. Mesala öğretim üyelerinin maaşları çok düşük ancak henüz bunu gündeme getirmedik. Temmuz'daki katsayı tartışmasında bu konuda aktif tavır almayı planladık.

Üye toplarken, daha fazla üyeyi bu çalışmanın içine katmayı hedeflerken bir takım engellerle karşı karşıyayız. Bunlardan bir tanesi YÖK'ün 59. maddesi. Bu madde öğetim üyelerinin bir derneğe üye olabilmesini rektörün iznine bağlıyor. Bunun ne denli antidemokratik olduğunu söylemeye bile gerek yok. Gerçi rektörler bu konuda engel olmuyorlar, yine de insanların başvurusunu biraz olsun engelliyor bu durum. İkinci faktör dernek, örgüt gibi kelimelere karşı bir alerji var. Kısmen haklı, kısmen haksız tepkiler bunlar.

Bir de çalışmaların muhakkak siyasileşeceği gibi bir kaygı var. Bugüne kadar yaptığınızı destekliyorum diyorlar ama yine de böyle bir çekince koyuyorlar. Aslında sorun siyasileşmeyi nasıl yorumladığınızda yatıyor. Öğretim Üyeleri Derneği olarak partiler arasında bir tercihte bulunmamız düşünülemeyecek bir konu ama 82 Anayasası'yla ilgili bir tartışmanın dışında kalalım demek de mümkün değil. Yani YÖK düzenini eleştiriyorsan, YÖK düzeninin temeli olan 82 Anayasası ile ilgili bir şey söylememek olmaz. Bu geniş anlamda siyasettir. Ama dar anlamda siyaset değil. Yine cumhurbaşkanına bağlı bir üniversite sistemine karşı çıkarken, cumhurbaşkanının genelde bir tek kişi yönetimine doğru gittiğini söylemek zorunludur. Dolayısıyla bizim kıstasımız üniversite ve öğretim üyelerinin meseleleriyle doğrudan ilgili şeyler. Mesela Türkiye'nin savaşa girmesiyle ilgili de bizim tavrımız oldu ve ben olması gerektiğini de düşünüyorum.

Gündeme getirilen son kanun hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Son kanuna ilişkin, özellikle özel statülü üniversite modelinin bir çok olumsuzluğu barındırdığını ifade ediyoruz. Bir tanesi bu üniversitelerin bir üst yönetim kurulu adı verilen organla ve dışarıdan gelen kişilerce yönetilmesi. Bunun üniversite açısından ne verimliliği artıracağını, ne de yönetimi demokratikleştireceğini düşünüyoruz. Hatta dışarıdan gelenler, üniversite ortamını bilmediklerinden, sistemin yıpranacağını öngörmek zor değil.

Vakıf üniversitesi ayrı bir sorun. Esas olarak Bilkent ve Bezm-i Alem nedeniyle getirildi bu kanun. Vakıflara devlet arazisi tahsis edilmesi, bütçelerinin yarısına yakınını devletten almaları sözkonusu. Bu sayede devlet kaynaklarının önemli bir bölümü vakıf üniversitelerine kayacak. Bunlar kimi durumda tamamen liberalizmin geliştirilmesi için kullanılan birimler olurken kimi zaman da islami görüşlerin yeşerdiği birimler olacak.

Dolayısıyla bu kanun hayata geçti. Bizim yaptıklarımızsa yeterli olmadı. Ancak kamuoyunu bir ölçüde aydınlatabildik. Bu çabamız devam edecek.

Öğretim üyelerinin özerk demokratik üniversite programının hazırlanış sürecinde niye öğrenciler yok?

Şöyle bir problemle karşı karşıyaydık. Şu anda öğrenci kesiminin kitlesel bir örgütlenmesi yok. Bazı yerlerde dernekler kurulmuş olmasına karşın öğrenci kitlesiyle -benim kişisel görüşüm- sıkı ilişkileri yok. Geniş kitle olayı uzaktan izliyor. Ben bu kitlenin apolitik olduğunu düşünmüyorum. Politikayla belli bir düzeyde ilişkileri var. Fakat şöyle bir çelişkileri var; aktif öğrenci gruplarının frekansı ile kendi frekansları uyuşmuyor. İki tarafında eksik bıraktığı şeylerden kaynaklanıyor bu durum. Geniş öğrenci kitlesi 80'in etkisini taşıyor. Biraz daha fazla kendisine dönük, biraz daha fazla iş bulmaya çalışıyor, ancak aktif öğrenci grubu da kendini yenilemeyi hiç düşünmüyor. Örneğin bizim bahçede forumlar yapılıyor ve geniş öğrenci kitlesine çok uzak meseleler konuşuluyor. Yani zamanı yakalayamayan bir söylemleri var. Böyle olunca da foru-mu izleyenlerin sayısı 500'ü bulmuyor. Eksikliği kendinde aramak yerine ise "bu kitle işe yaramaz" diye bir sonuç çıkarılıyor.

YÖK düzenini eleştiriyorsanız, YÖK düzeninin temeli olan 82 Anayasası ile ilgili bir şey söylememek olmaz. Bu geniş anlamda siyasettir.

89'da AKM'de yaptığımız toplantıya Hukuk Fakültesi'nden bir öğrenci arkadaşı çağırdık, konuştu. Dedeman'da yaptığımız toplantıda İktisat Fakültesi'nden bir öğrenci arkadaş konuştu. Yasa taslağı ile ilgili tartışmaya öğrenci arkadaşları çağıramadık. Nedeni de bu konu karşısındaki bilgi sınırlarıydı. Bunu onları eleştirmek için değil, bu olguyu saptamak için söylüyorum. Bu tartışmaya öğrencilerin yapacağı katkı bu yüzden sınırlıydı.

Peki İstanbul Öğrenci Dernekleri Federasyonu ile aranızda bir diyalog süreci yaşandı mı?

Bizden böyle bir girişim olmadı. Ben kendi adıma federasyonunun temsili niteliği hakkında bilgi sahibi değilim. Buna rağmen bizim eksik bıraktığımız konular şöyle kapanabilir: Bazı birimlerden farklı çalışmalar yapan öğrenciler derneğe çağrılabilir. Bu da diyalog yolunu açabilir. Yine de değişik formüller bulunmalı. Bir eksiklik yaşandığında mutabıkız.

Birliktelik örgütlülük düzeyinde olacak mı? Federasyonla ortak çalışmalar yapılabilir mi?

Öğrenci örgütlülüğünün önemli bir bölümünü yansıtırlarsa olumlu yaklaşırız. O zaman sorun kalmaz. Yani, Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği bu fakültenin kaç öğrencisini çalışmasına, yönetimine, kongresine katabiliyor. Bu soruların netleşmesi gerek, yoksa örgüt hem var hem yok oluyor. Bizim temel yaklaşımımızda ise doğal üyelik var. Yani bütün öğrencilere açık. Orada ortaya çıkacak yönetim, temsil yetkisine sahip olur. Efendim öğrencilerin çoğu muhafazakar,e o zaman, muhafazakarlar yönetime gelir. Demokrasinin bana göresi olmaz. Bir-çok Batı üniversitesinde öğrenci birliği denince bu anlaşılıyor, bu uygulanıyor. Peki doğal üyeliğe bağlı birliğin dışında örgütlenmeler olmayacak mı? Elbette olacak. Herkes istediği doğrultuda, istediği temelde ayrı ayrı örgütlenebilecek. Bu haklar öğrenci olmanın dışında öğretimin de bir parçası.

Ankara'daki Öğretim Üyeleri Derneği'yle yaklaşımlarınızda ya da temelde bir ayrım var mı?

Temelde ayrım yok. Onlar bizden daha önce kuruldu. O dönemin şartlarına uygun olarak. Tamamen mutabık olduğumuz şey, bugün Türkiye'de tek bir örgütten ziyade farklı illerde farklı öğretim üyeleri derneği kurulsun, bunlar bir şekilde, zamanı geldiğinde bir federasyon ya da konfederasyon şekline gelsin. İzmir'deki arkadaşlarımız dernekleşti. Başka kentlerde de muhtemelen kurulacaktır. İtilaf yok ama bazı görüş ayrılıklarımız olabilir. Örneğin Ankara Öğretim Üyeleri Derneği'nden bir arkadaş belediyeler de üniversite kursun dedi. Bizim bu görüşü paylaşmadığımızı rahatlıkla söyleyebilirim. Çünkü belediyelerin böyle bir projey. kaldıracak durumları yok. Maddi ve kültürel açıdan. Hele şu anki üniversitelerin bir çoğununun daha dört dörtlük bir lise ayarında dahi olmadığı düşünülürse. Bazı az gelişmiş illere iktidarın üniversite vaadi orada halkın kandırılmasından başka bir anlam taşımaz. ■

Mandel ve Kagarlitskiy

"SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE DEVRİMCİLER DE VAR"

Ertuğrul Kürkçü

Nisan'ın ikinci yarısında Türkiyeli sosyalistler iki yabancı sosyalisti konuk ettiler: Boris Kagarlitskiy ve Ernst Mandel. Boris Kagarlitskiy henüz kendi ülkesinde de, Türkiye'de de genel kamu oyunda pek bilinen biri değil. Mandel ise 1968'den bu yana Türkiye'de ve dünyada genel kamuoyunda olduğu kadar sosyalist kamuoyunda da bilinen bir yüz. Boris Kagarlitskiy bir Rus. Mandel bir Belçikalı. Kagarlitskiy çok genç-34 yaşında. Mandel ondan iki kez yaşlı-68 yaşında.

Her ikisi de konferanslar ve basın toplantılarında Türkiye sosyalistlerine Sovyetler Birliği'nde son beş yılda gerçekleşen altüst oluşa ilişkin bilgi ve yorumlarını aktardılar. Kagarlitskiy'nin İstanbul'daki konferansını 200 kadar, Mandel'in İstanbul ve Ankara'daki konferanslarını ise toplam 2000 dolayında sosyalist izledi. Boris Kagarlitskiy **içeriden**, Rus ve Sovyet gerçekliğinin somut süreçlerinden yola çıkarak Marksist teori ve politikaya klasik çizgilerin dışında yeni bir açılım sağlama çabası içinde kendi pratik mücadele deneyimlerini yorumladı. Ernst Mandel **dışarıdan**, dünya sosyalizmi genelliğinden hareketle SSCB'deki süreçlerin klasik Troçkizmin perspektiflerinin doğruluğunu bir kez daha kanıtladığını dile getirdi.

Önce kötü haberleri vermek gerekirse, her ikisinin de halka açık toplantılarda yaptıkları konuşmalar aktarılan bilgilerin miktarı ve niteliği açısından genel bir yetersizlik duygusu bırakarak sonuçlandı. SSCB'de olup bitenlere ilişkin olarak söylenenlerin hiçbiri kimi ilginç ayrıntıları dışarıda bırakacak olursak Türkiye'de ortalama okuyucunun gündelik gazeteler aracılığıyla erişebildiğinden daha fazla bilgi içermiyordu. Öte yandan Kagarlitskiy de, Mandel de Türkiyeli sosyalistlerin merak ve ilgilerine karşılık vermekten çok kendi sorunsallarına kapanıktılar. İkisi de, farklı bakış açılarından olsa bile dünyanın ekseninin kendi sorunsallarından geçtiğinden çok emin görünüyorlardı. Demokrat! adına yaptığım görüşmede Ernst Mandel'e **"Konferansta özellikle SSCB'deki güncel duruma ilişkin olarak sunduğu bilgilerin çok yüzeysel olduğunu ve bunların bizim bilgimize hiçbir şey eklemediğini, Türkiye'de medya aracılığıyla bile bu bilgilere erişilebildiğini, kendisinin Türkiye'ye gelmeden önce Türkiyeli sosyalistlerin kapasitesi hakkında herhangi bir önyargıya sahip olup olmadığını"** sorduğumda tedirgin bir tonla **"sorumun ikinci bölümünün geçersiz olduğunu ama birinci bölümüne karşılık verebileceğini"** söyledi.Verdiği karşılık şuydu: **"Medya emperyalizmin denetimindedir. Sürekli olarak halka komünizmin sonunun geldiğini anlatır. Bu yüzden medyadan birşey öğrenilebileceğini sanmamak gerekir."**

İyi haberlere gelince, Kagarlitskiy de Mandel de SSCB'deki değişim sürecinin çelişik görünümleri içinde olumlu ve olumsuz yönleri ayırdetmekte aynı tutarlılık içinde görünüyorlardı. Her ikisi de SSCB'nin içine düştüğü duraksama ve gerilemeye karşılık olarak bürokrasinin piyasaya can simidi gibi sarılmasına kategorik olarak karşı çıkıyor; **perestroyka** adı verilen, ekonominin piyasa esaslarına göre yeniden yapılanması sürecine karşı işçi muhalefetinin yanında yer alıyorlar ama, **glasnost** adı verilen, işçi hareketinin ve sol muhalefetin baskısıyla elde edilen siyasal özgürlükler, örgütlenme ve konuşma haklarına sıkı sıkıya sahip çıkılmasını savunuyorlardı.

Gerek Kagarlitskiy gerekse Mandel SSCB'deki değişimin motoru olarak glasnost ve perestroyka arasındaki çelişkiyi gördüklerini açıkladılar.

Boris Kagarlitskiy
"Başımızı dik tutabilmek için gereken destek noktası düşüncedi.," diyor Boris Kagarlitskiy, "bütünüyle doldurmayı hiç bir zaman başaramayacağımız zaman ve mekan değil" 1958'de Moskova'da doğan Kagarlitskiy, "Sola Dönüş" adlı muhalif dergide çıkan yazılarından dolayı 1982'de hapsedildi. Gorbaçov dönemi SSCB'sinde sosyalist muhalefetin öncülüğünü yapan "Kulüpler" hareketinin ve son yıllarda bu hareketin yerini alan "Perestroyka için Halk Cephesi"nin önde gelen örgütleyicilerinden. Türkçe'ye de çevrilen "Düşünen Sazlık" adlı eserinin yanısıra, The Dialectics of Change" ve " Farewell Perestroika" isimli kitapları bulunuyor.

Mandel de, Kagarlitskiy de Sovyet bürokrasisinin dünya kapitalizmine teslimiyetine karşın SSCB'de kapitalizmin ihyasının olanaklı olmadığı kanısını paylaşıyorlar. Bunun dayanağı onlara göre, gerek dünya ölçeğinde, gerekse SSCB içinde. SSCB'deki muazzam ölçeklere varan tarımsal ve sınai üretici güçleri özel mülk edinebilecek bir sermaye kapasitesinin bulunmamasının yanısıra, 80 yıldan bu yana eğitim, sağlık ve sosyal refah önlemlerinin kamusal olarak sağlandığı SSCB'de işçilerin bu kazanımlarını döğüşmeden elden çıkarmayacaklarına olan güvenleri. Hatta

Mandel'in açıkladığına göre yapılan bir kamuoyu yoklamasında **"Kolhoz köylülerinin üçte ikisi, tarım sosyolojisi öğrenimi görmüş olan Raisa Gorbaçov'u da hayrette bırakarak, kolhoz arazilerinin özelleştirilmesine karşı olduklarını"** söylemişlerdi.

Boris Kagarlitskiy SSCB'de özellikle Büyük Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna ve Kazakistan cumhuriyetlerinde -bu cumhuriyetler toplam nüfusun % 70'ini oluşturuyor- işçilerin piyasa süreçleri ve kapitalizme geri dönüş eğilimleri karşısında kararlı bir blok oluşturduklarını söylediğinde, ona **"belki de zorlama bir birlik içinde yaşayan Müslüman ve Türk cumhuriyetlerin zayıf halkayı oluşturabileceklerini ve Türkiye'nin özellikle Azerbaycam üzerinden dünya kapitalizminin SSCB'deki taşeronluğunu üstlenmeye hazırlandığına ilişkin belirtiler bulunduğunu"** bilip bilmediğini sordum. Kagarlitskiy buna **"Batı Almanya'nın Doğuyu yutluğunda yüklendiği maliyetin Türkiye'nin SSCB'nin doğu cumhuriyetlerine yöneldiğinde yükleneceği maliyetin yanında hiç kalacağını"** söyleyerek karşılık verdi.

Mandel de, Kagarlitskiy de SSCB'nin bugün yaşadığı sorunların tarihsel kökenleri olmakla birlikte Stalin ve Stalin sonrası uygulamaların toplumun durağanlaşması ve yozlaşmasında tayin edici bir rol oynadığında hemfikirler. Mandel bunalımdan çıkışın **bütün yurttaşlar için örgütlenmiş konuşma ve düşünce özgürlüklerinin sağlandığı bir işçi devletinde, özyönetimci işçi konseylerine dayanan, üretici ve tüketici konseylerinin demokratik plan mekanizmalarıyla düzenlenen bir ekonomik ve toplumsal-siyasal düzende olduğunu savunuyor.** Kısa vadede SSCB'deki durumun **ne bürokrasinin eski iktidarını sağlamlaştırması, ne işçilerin iktidarı ele geçirmesi, ne de kapitalizm yanlılarının iktidara gelmesiyle sonuçlanmayacağı, taraftarın kendi pozisyonlarını uzun vadede sağlamlaştırıp, nihai kavga için örgütlenmeye yönelecekleri, bu yüzden glasnostun korunmasının işçi hareketi için yaşamsal önemde olduğu düşüncesinde.**

Kagarlitskiy ise **uygulanabilir bir sosyalizm projesinin emeğin ve üretim güçlerinin değil, tüketim nesnelerinin dolaşımını sağlayan bir piyasa ile bu piyasayı sınırlandırmak ve denetlemek için örgütlenmiş emekegemen demokrasi arasındaki çelişkinin kerte kerte çözümlenmesiyle sağlanacağı** kanısında.

Ancak, Ernst Mandel **merkezi iktidarın işçi sınıfının eline geçmesiyle sonuçlanacak bir siyasi devriminbarışçı yada değil- gerekli olduğunu,** Kagarlitskiy ise **Lenin'i de eleştirerek iktidarın merkezileşmediği bir kuşatma savaşıyla ekonominin ve siyasal yaşamın emekçiler ve çeşitli toplumsal katmanlarca aşağıdan, çok parçalı ve çoğulcu bir tarzda denetlenmesini** savunuyor.

Mandel de, Kagarlitskiy de Stalin ve Stalinizme kategorik olarak karşı çıkmakla birlikte kendi öngördükleri **işçi iktidarı** ya da **emek egemen demokrasi** projesinde **Stalin yanlılarının da herkes gibi tam demokratik haklara sahip olarak örgütlenmelerinin teminat altına alınmasını** savunuyorlar.

Mandel, **"Türkiye'de devrimcilerin kayda değer bir bölümünün Stalin'i savunduğu gözönüne alınınca, Troçkistlerle Stalin yanlılarının aynı partide bir araya gelmeleri konusundaki düşüncesinin ne olduğuna"** ilişkin soruma, **"Evet bir araya gelebilirler ve gelmelidirler. Yalnızca parti içi demokrasi ve grup kurma özgürlüğünün tanınması koşuluyla"** diyerek karşılık verdi. Boris Kagarlitskiy ise zaten **kendi içinde çoğulcu olan partisinin yeşiller ve sol popülistlerle kurduğu bir koalisyonun** üyesi.

Genç bir insan olarak Kagarlitskiy'ye **"68 yılının kendisi için ne anlam ifade ettiğini"** sorduğumda, Türkiye için devrimin gerçekleşebilir bir imkan olduğu duygusunu besleyen 68 dönemecinin **"SSCB'de Çekoslovakya'daki işgal dolayısıyla tam tersine bir etki yaptığını ve Türkiye'de aydınları sosyalizme yönelten yılın SSCB'de aydınlar arasında sosyalizmden kaçma eğilimini pekiştirdiğini"** söyledi.

Kagarlitskiy ve Mandel, sosyalizmin ekolojist, feminist ve ırkçılık karşıtı akımların sundukları yeni sorunsallarla eklemlenmesi gerektiği görüşünde, her ikisi de çağımızın **sosyalizm ya da barbarlık** öngörüsünü haklı çıkardığında hemfikir. Tek farkla, Kagarlitskiy, zaten artık barbarlığın dünyaya hakim olduğunu ve insanlığa barbarlığın çeşitleri arasında bir seçim sunulduğunu, sosyalizmin bunlara karşı yegane umut olduğunu söylüyor.

Mandel ve Kagarlitskiy'nin Türkiye ziyaretleri, son haftalarda Türkiyeli sosyalistler için her zaman bir ilgi odağı ol-

Ernst Mandel

Ernst Mandel, 1923 Frankfurt doğumlu. II.Dünya Savaşı sırasında Belçika'da Troçkist bir gurubun yöneticisi olarak Nazilerce tutuklandı ve Almanya'ya sürüldü. Nisan 1945'e kadar çeşitli hapishane ve çalışma kamplarında kaldı. Savaş nedeniyle yarım bıraktığı öğrenimine devam ederek 1967'de Sorbonne Üniversitesi'nden İktisat ve Toplumsal tarih diplması aldı. Dilimize de çevrilen Marxist Ekonomi El Kitabı adlı eserinde, Sovyetler Birliği'ni, Troçki'den de esinlenerek kapitalizm ile sosyalizm arasındaki bir "geçiş toplumu" olarak tanımladı. Mandel'in dilimize çevrilen bir diğer eseri de, Cambridge'de 1978 yılında verdiği konferans tutanaklarından oluşan Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları'dır.

muş olan Ekim Devriminin ülkesindeki 85 yıllık deneyime taze tanıklıklarla göz atmak için bir fırsat oldu. Gerçi her ikisi de bütün soruların cevaplarını bildiklerinden ve bir üçüncü dünya ülkesi olarak gördükleri Türkiye'nin sosyalistlerine hep birşeyler öğretmek zorunda olduklarından emin gibiydiler ama, yaptıkları asıl önemli şey Türkiye'deki sosyalistlerin çoktandır umut kestikleri SSCB'de muhalefette bir devrimci akımın da bulunduğunu bir kez daha hatırlatmayı başarmalarıydı. Kendileri bu akımın gerçek ya da biricik sözcüsü olsalar da olmasalar da Kagarlitskiy ve Mandel'in Türkiye'de bulundukları sırada bize söylediklerinden çok hissetmemize yol açtıkları şey önemli. Hepsi bir cümleyle özetlenebilir: "Sovyetler Birliği'nde devrimciler de var!"

Ekim Devrimi'nden 85 yıl sonra SSCB'de sosyalizm umudunun bu kadar küçük ve anonim bir belirtiye bağlanması tartışılabilirse de Mandel'in konferansının 1980'den bu yana Ankara'da en çok sayıda sosyalisti bir araya getirip post-modern liberalizme karşı Türkiye'de solda güçlü bir seçenek potansiyelinin yaşadığını sergilemekle büyük bir hizmette bulunduğunu söyleyebiliriz. ■

Ellerim

Mecit ÜNAL

.Aynaydı. Kırılmıştı. Olursa, ilerde bir resmini koyardım. Atmadım. Yanımda taşıdım. Nereye gittiysem, gittiğim heryerde ilk onu çıkardım eşyaların arasından -en sona bırakıyordum yeni bir yere gideceksem toplanırken de. Gece: birden gözlerimi açtığımda; sabah: uyandığımda; gündüz: elimde kitap, şöyle böyle yarıyı geçmişim hiç hoşuma gitmemiş;

ya bırakmış, ya bırakmak üzereyken, birden müthiş bir imgeyle karşılaştığımda hep yaptığım gibi, gözlerimi kaldırıp baktığımda ilk onu görebileceğim bir yere, başucuma koydum. Saçlarından topuklarına dek bedeninin her milimetrekaresini yeniden tanımladım. Çabucak eskidiler. Ben bir yenisini keşfedince anlamsız kaçtılar. Hepsini değiştirdim. Daha keşfedilmemiş olan o tek ve gerçek biçimi buluncaya dek bir Ruby Kübü'yle oynar gibi oynayıp durdum bedeninle. Bulamadım. Ruby Kübü çözülebilir, yöntemi var; yüz yıllık Pell Denklemi çözülebilir. Alanı verilmiş bir daireden kare yapılabilir de, bedenin keşfedilmez bir coğrafyadır: çerçeve hala boş(*).

Çerçeveyle birlikte yüreğim, yüreğimle birlikte bulunduğum her yer; yatakhane, yemekhane, dışarıya çıkarak avlu, içeriye girerek masaların üstü, dolapların içi, giysilerin cepleri, kitaplar, defterler, gazete kesikleri, dergiler, basılı ve yazılı her kağıt parçası -bir sinema bileti, kullanımdan kaldırılmış beş liralık bir posta pulu, bir kağıda not edilmiş dört dize: "göğüslerin iki üzüm salkımı/en tatlı iksir de ordan sızıyor/ bedeninle bedenimin gelgiti arasından/masanın üstündeki bronzdan bir kupaya"... Seni nasıl beklediğimi bilseydin! Kimsenin kimseyi beklemediği biçimde, seni kendinde, kendini sende kaybederek -arayarak-bularak, kaybedip yeniden arayarak, yeniden bulup kaybederek seni nasıl beklediğimi bilseydin!...

Seviyorum beklemeyi. Bir heykel gibi kıpırtısız, tüm bir beklemeye, beklemenin kendisi olmaya adanarak burda duruyorum, işteyim: en küçük bir sese, bir kıpırtıya tüm bir kulak, en küçük bir devinime tüm bir göz kesilerek...Yoruluyorum kıpırtısız durmaktan, her yanım uyuşuyor. Duruşumu değiştiriyorum. Yürüyorum. Hızlı hızlı, koştura koştura. Gece yazıya çıkacakmışız sanki de, on kiloluk kırmızı boya, bir çift plastik eldiven, kalın bir fırça almaya gidiyormuşum gibi bir nalbura. İçeri giriyorum, dışarı çıkıyorum, oyalanıyorum, durmadan durmadan durmadan biteviye yer değiştiriyorum: bir zeytin çekirdeğini duvara sürtüyorum, bir karıncanın yuvasına girişini izliyorum, bulutlara bakıyorum, kuşlara ekmek ufalıyorum, kapışıyorlar. Ekmeklerini böyle kolay yoldan elde edince kavgaya tutuşmaları hoşuma gitmiyor. Kızıyorum kuşlara. Kolaya alışıyorlar. Kent güvercinleri gibi ağır ve hantal oluyorlar, unutuyorlar uçmayı. Vazgeçiyorum. Tek tek topluyorum ufaladığım ekmekleri. Kazanç kapıları olmak istemiyorum. Ben kimsenin kazanç kapısı olmak istemiyorum. Bir kazanç kapısı da aramıyorum. Seni bekliyorum. Kırmızı bir denizfeneri gibi, keşfedilmemiş bir kıtanın en kuzey noktasında gelmeyecek bir gemiyi bekleyen. Gündüzleri çok uzaklardan da görünmek için kırmızı. Varlığını kimsenin bilmediği bir fener. Buna gereksinim duymayan; var olmak istediği için, kendiliğinden, sıradan bir ayrıntı olarak...İçeri giriyorum. "Bir denizfenerinin bekleyişi için senfoni"yi yazacağımı ilan ediyorum. Gülüyorlar. Delilik bu, diyorlar, düpedüz delilik, sen daha bir ağızmızıkasını doğru dürüst çalamıyorsun, üstelik nota bile bilmiyorsun!..Olsun! Ben deliliklerin çocuğuyum, çılgınlıkların. Bütün çılgınlıkları senin için yaptım. Bu çılgınlığı da senin için yapıyorum. Ben bütün çılgınlıkları senin için yapacağım. Şimdi en büyük çılgınlığı arıyorum. Çılgınlığın üst biçimini. Deliliğin çıldırmışını, çılgınlığın delirmişini. Bu yüzden inadına uçurumlara basıyorum. İnadına ölümle, intiharla, ateşle oynuyorum. Üstüm başım, yüzüm gözüm bildiri, sokaklarda dolaşıyorum. İnsanlara bakıyorum. Yaşlı kadınları karşıdan karşıya geçiriyorum. Çocukların ellerinden tutuyorum. Grevci işçilere konuk oluyorum. Gösterilere katılıyorum. Gölcük tersanesi işçileriyle Donanma kavşağına yürüyorum. Çağrılmadığım halde - yaşım tutmuyor- Şiir Poesiumu'na ka-

Lali Berte'ye Mektuplar

Ateşi Yakıncaya Dek

tılıp bir bildiri okuyorum: "Şiir; ölümle, intiharla, ateşle oynamaktır!" Nalbur, on kilo kırmızı boyayı ne yapacağımı soruyor. Tabelacı olduğumu söylüyorum. İnanmıyor, adres istiyor. Laleli'de bir tabelacının adını veriyorum. Bekliyorum, gece oluyor. Ay çıkıyor. Gizlice atlıyorum tuvalet penceresinden. Nöbetçiler görmüyor- ben her gece bütün hapisanelerden aynı anda kaçıyorum, nöbetçiler görmüyor. Kent uyanıyor ki, her yerde adın. Polisler, bekçiler yetmiyor, askeri birliklerden yardım isteniyor. Silemiyorlar. Polis, bu eylemin altında gizli bir örgütünün parmağını arıyor. Önceden tespit edildiği söylenen evlere baskın yapılıyor. Kimseyi bulamıyorlar. O sırada bütün polis karakollarının, ekip otolarının önünden, operasyon bölgelerinden kollarım dirseklerine kadar kırmızı boya içinde, bir elimde fırça, ötekinde on kiloluk teneke, ıslık çalarak geçiyorum; yakalayamıyorlar. Gazeteler, otuz kupona sözlük, ansiklopedi, Nobel dizisi, kültür ve edebiyat satıyor. Bir çığlık, gidenin o uzak kentten dönmesi için gerekli ve gerçek olan yirmi bin lira yolparasına, Arkadya -hayır! gül-hayır! düş-hayır! gizem, umut, mutluluk-hayır! hayır! hayır!..Buca Eğitimin önünde, Konak Meydanı'nda bas bas bağıra-r-'k nergis satıyor. Ben senin için nergis bile satamam. Öyle bas bas bağıramam ki! Sonra ben İzmir'e hiç gitmedim. Buca Eğitim'in önünden geçmedim. Konak Meydanı'nı bilmem. Kentlerden İstanbul'u-yüzündür, alanlardan Taksim'i-alnın, bir de çiçeklerden gülü bilirim-ağzındır...Ben satsam, Taksim Meydanı'nda, Eminönü'nde, vapurlarda çakıltaşı satarım, almazlar. Jilet, makas, iğne, iplik, lekeçıkarıcı, kalem, çorap, damla sakızı satar gibi çakıltaşı satılabileceğine akıl erdiremezler. Deli misin, derler, bunlardan kıyılarda çok var! Ama sizin kıyılarınızda bunlardan yok ki!.. Kızarlar. Polis çağırırlar. Bize çakıltaşı satmaya kalktı, kıyılarınız pislik içinde, dedi, derler, sokaklarınız pislik içinde. Çöplerinizi yerlere atıyorsunuz, tükürüyorsunuz. Otobüslerde yaşlı kadınlara yer vermiyorsunuz. Özür dilemiyorsunuz. Affedersiniz demeyi, teşekkür etmeyi unuttunuz. Kitap okumuyorsunuz. Gazeteleri kupon için satınalıyor, kazı-kazan oynuyorsunuz. Her şeyi parayla ölçüyorsunuz. He[illegible]öyleneni harfiyen yapıyorsunuz, niçin-neden-niye, soru sormuyorsunuz. Karşı çıkmıyorsunuz. Susuyorsunuz...Evet, bize işte bunları söyledi, bay polis; nasıl insanlarsınız siz, dedi, gözlerimize baktı. Gözlerimizi kaçırdık, yüreklerimize baktı. İşte orda. Elinde bir çakıltaşı, denize ay düşürüyor... İnanmıyor polis. Saçma buluyor. Gülüyor. Yani bütün bunları bir heykel mi yaptı size?! Müzeleri, Park ve Bahçeler Genel Müdürlüğü'nü arıyorlar; hayır, hiç bir heykel kaçmamış! Olay üzerine MGK, Bakanlar Kurulu toplanıyor. Tartışıyor, bir karara varamıyorlar. O zaman, Anti-Terör Yasası'na eklenecek bir maddeyle on yıl için, özel olarak yapılmış tek kişilik beton bir mahfazanın içinde saklanmam kararlaştırılıyor. Tasarı oy birliğiyle geçiyor Meclis'ten. Muhalefet milletvekilleri, bir heykeli koruma altına aldıkları için, iktidar partisi milletvekillerini ayakta alkışlıyor... Bir yanım uyuşuyor, öteki yanıma dönüyorum: çerçeve boş. Dönerken de, dönmezken de seni düşünüyorum çırılçıplak. Unutmuşken ve hatırlamak için bir neden yokken-varken de!- seninle kendi bedenimde parmakuçlarımla dolaşarak yıl dört mevsim, on iki ay, üçyüzaltmışbeşgün/ altı saat çığlık çığlığa (**)...

Çerçeve boş. Olsa, özene bezene yerleştirsem resmini: Saçlarını, renkli saçbağlarını, kaşlarının sınır tanımaz martılarını, gözlerini, gözlerinin derin denizler kadar derin denizlerini, kirpiklerinin uçlarını, burnunu, dudaklarını, yüzünün dalgalı nehir boylarını, boynunu, göğsünü, göğüslerinin uçlarını, turunç-hayır! leylak-hayır! menekşe-hayır! gül, papatya, ıhlamur-hayır! hayır! hayır!...çay kokusunu, karnının kumsalını, kasıklarını, kalçalarını, saçlarından topuklarına dek bedeninin her milimetrekaresini yıl dört mevsim, oniki ay, üçyüzaltmışbeş gün/ altısaat mi dedim-hayır! on yıl, yüz yıl, bin yıl- hayır! hayır! hayır!...uzun bir sonsuzluk-sonrasızlık-süreğenlik boyunca dolaşırdım kirpiklerimle, parmakuçlarımla, ağzımla...

(Kılıç kendini kesmez!...
Nereye gittiğimi soranlara:
Ellerim ateşi yakıncaya dek,
ateşle oynamaya...) ■

(*)"Dudaklarım çatlamış bir topraktır öpüşmelerimizin arası bin yıl."

(**) Buldum! Ben senin için çıldıracağım!..

Poesium'un Ardından

EDEBİYAT PRATİĞİMİZİN BİR ETİK PROVASI

Emirhan Oğuz

Yaklaşık bir buçuk yıl kadar önce, Türkiye edebiyat pratiğine belirli düzeyde kişiselleşmiş çizgilerle müdahale etmeyi amaçlamış Edebiyat Dostları dergisinin, katılımcıları için muhtemel organik reenkarnasyonları dışlamayan intihar sayısında A. O. Coşkun şu ironik gözlemi aktarıyordu: "Kimmeryalı Conan'dan, Mançalı Don Kişot'tan bu yana tedricen, son yıllardaysa hızla artan Dünya kına üretimi 1989'un Aralığı'nda patladı, kına tüccarlarıyla yakıcılarının ağızları kulaklarına vardı".

Makus Aralık, II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında Avrupa'nın doğusunda kurulmuş "sosyalist rejim"lerin birbiri ardına tarihin kevgirinden elenip gittiği aydır. Kına tüccarlarının kimler olduğu, geliyorum diyen depremin yerle bir ettiği pseudo-sosyalizmin enkazı üzerinde tiksinti uyandıran pervasız bir zafer sarhoşluğuyla kimlerin nerelerine kına yakacaklarını şaşırdığıysa malum.

Bir (çok) görüşe göre, Batı'nın teknolojik üstünlüğünü üretim süreçlerine uygulaması sonucunda elde ettiği toplumsal refah düzeyi, canlılığını en uç ve albenili boyutlara taşıyan parlak batı yaşam tarzı, bireysel özgürlüklerin alabildiğine gelişmesi vb. bütün bu alanlarda geri kalmış Doğu Avrupa için ölümcül bir çekicilik taşıyordu. Sınırlara dikilen telörgüler, kentleri ayıran duvarlar uzaydan gelen uydu bombardımanı karşısında daha fazla direnemezlerdi.

Gerçekten de, teknolojinin emperyalist sisteme sunduğu iletişim silahları, çok uzun zamandır onu gerçek anlamda bir media savaşı ile rakibi kendi evinde vurma olanaklarına kavuşmuştu. Emperyalist egemenlik artık bir *media iktidarı*ydı; bu iktidar aracılığıyla en leziz soğuk savaşlar örgütlenebilir, en vahşi sıcak savaşlar için *pax americana*'nın erdem kılıfları örülebilir, her türlü ahlaki düşüklük ve *jus abutendi**si için gerekli etik ve hukuksal çerçeve utanmazca propaganda edilebilirdi. Denebilir ki, bu iktidarın yaşlı dünyamız üzerinde el atmadığı en küçük bir toprak parçası kalmadı.

Ve nihayet: Her iktidar ideoloji üretir ve egemenlik sahasının bütün organizmalarına açık ya da gizli biçimler altında nüfuz et(tiril)mesi için uğraşır. Media iktidarı da *media ideolojisi*ni

Gençliğin yaşlanmış ideolojiden, pelteleşmiş bir etikten alacağı öğüt olduğunu sanmıyorum; edebiyat düzleminde bu bir kez daha böyledir

üretti. Bugün emperyalist sistemin ilişki ve etki alanına giren her yerde bu ideolojinin, eğer çürütücü olamadıysa bozucu sonuçlarını görmek mümkündür. Genel olarak ulusların ve toplumların yaşamında olduğu gibi, özel olarak farklı topluluk ve bireylerin yaşamlarında da...

İdeolojinin üretildiği her iklimde şu ya da bu odaktan devinen bir müdahale *activite*'si vardır. Bu, egemen ideoloji üreticileri için olduğu gibi, direnme odakları için de böyledir. Genelde sanat, özelde de edebiyat, sözde ne denirse densin, bugün kendi dil'inin olanakları çerçevesinde bu müdahale activite'sinin bir yerinde durmaktadır. Artık, sanatçının her zaman muhalif olması gerektiği, nerdeyse türdeş bir aile olarak tanımlanılmasında mahzur görülmeyen *intelligentsia*'nın (hem muzaffer Batı'da, hem de mağlup Doğu'da) parolası haline gelmiş görünüyor.

Peki, sanatsal topluluk, özelde de sanatçı gerçekten her zaman muhalif mi duruyor? Sanat, kendi içyasallıkları içinde söyleyen bir iletişim dili olarak kabul edildiğinde, egemen media ideolojisinden etkilenmeden *icra* edilebilir mi? Ve bir soru daha: *Sanat erbabı*, bu saldırgan ve bulaşıcı ideoloji atmosferinden, onun bozucu etkilerinden, muhaliflik apoletinin kalkanıyla korunabilir mi? Yoksa, Marx ve Engels'in "insanların gerçek hayatları" dedikleri gündelik *praxis* içinde muhaliflik, ama şimdilerde birçoklarının ancak baygın bir nostaljiyle anımsadıkları onbirinci tezdeki activite'yi içeren muhaliflik çok daha farklı teçhiz edilmiş bir müdahaleyi mi gereksiniyor?.. Media ideolojisi saldırgandır; tüketici reklam kültürünü, yayvan ve şekilsiz bir *yuppie etiği*ni içeriyor. Renkli renksiz her türlü basını, kablolu kablosuz her türlü yayını ile bütün üretim pratikleriniz üzerinde *yeni dünya düzeni*'nin kılıcı gibi sallanıyor. Kılıcın darbelerinden korunamazsanız kesecektir; ortalığa yayılmasa bile, akan kanın laboratuvar tahlili, sanat erbabının *-diğerleri*'ni bir tarafa koyuyorum, *bizimkiler*'dir sözkonusu olan- pratiğinde yabancı katkı maddelerinin varlığını ortaya koyarsa artık şaşırmayın.

Bay Victor Sosnora'yı tanımıyorum. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın dü-

Hilmi Yavuz ve Özdemir İnce... Poesium'la birlikte şiir dünyamıza dair tartışmaların önde gelen iki ismi. Poesuim'u onlar düzenlediler. Hilmi Yavuz Poesium'un Türk şiirinin "yaşayan ve önde gelen şairlerini" bir araya getireceğini söylemişti. Ya "yaşadığı" halde çağrılmayan şairler

zenlediği I. Uluslararası Şiir Forumu'na(nam-ı diğer: Poesium) çağrılan 24 yabancı şairden biri, "Sovyet şiirinin önde gelen ama Türkiye'de bilinmeyen şairi"(1). "Bizimkiler"den biri olup olmadığını bilmiyoruz. Poesium sekreterliğini yürüten Ö. İnce'ye yazdığı cevabi mektupta şöyle diyor: "Çok teşekkür ederim, beni çok sevindirdini, çünkü beni *bir gerçek yıldız şairler topluluğuna*(abç) davet ettiniz". Yıldız: muhtemelen star'ın karşılığı. Daha gerçekleşmeden, örgütleniş biçimi, katılımcıların seçilişinde uygulanan yaklaşım biçimi ve kişisel polemiklerde yansısını bulan bir çok nedenle yoğun tartışmalara konu olan şiir etkinliğinin iki seçicisinden biri olan Ö. İnce devam ediyor: "Bir yabancı şair şöyle bir baktığı zaman bunu *bir yıldızlar topluluğu*(abç) olarak görüyor. V. Sonora gördüğü gibi bunu başka şairler de bana telefonda söylediler ve yazdılar. Demek ki İstanbul Uluslararası Şiir Forumu çok önemli bir forum."

Ö. İnce, bu sözleri belli ki çağrılan yabancı şairlerin *kalitesi* hakkında getirilen olumsuz eleştirileri yanıtlarken sarfediyor ve seçimlerinin yerinde olduğunu vurgulama kaygısını güdüyor.

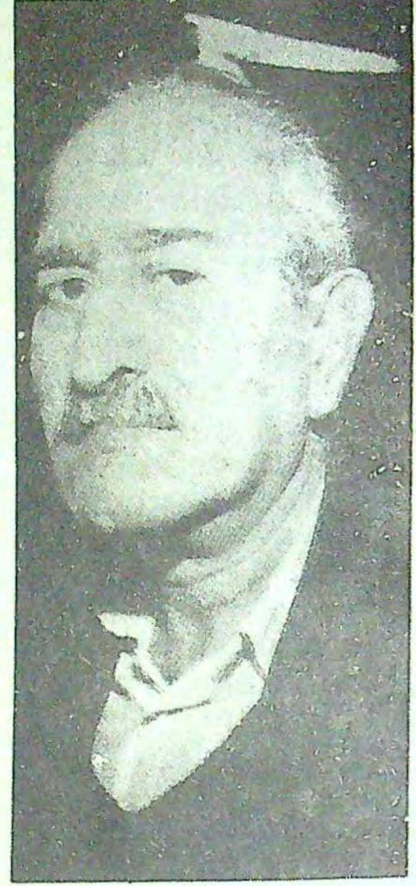
Yani bir öznellik ilişkisi sözkonusu. Her öznellik bir duruş biçimini ifade ediyor; içinde oluştuğu atmosferin dolaylı dolaysız izlerini taşıyor. Ve eğer bu atmosferden dönüştürücü bir kopuşu öner(e)miyorsa, ayrımında olsun olmasın, onun şu ya da bu özelliğinin kendiliğinden üremesinin taşıyıcı öznesi olacaktır. Egemen media ideolojisinin bu *generatio aequivoca* vakası I. Poesium meydan şenliğinde her türden türeviyle sahne almıştır. 12 Eylül bozgunu sonrasında friedmanizmin zengin pratiğinin kışkırtmış olduğu reklam dünyasına azımsanmayacak sayıda kalem sunmuş olan Türkiye edebiyat cemaatinin bu konuda deneyimsiz olduğu söylenemezdi gerçi. Ne ki, Poesium arenasının hakkını da yememek gerekiyor; Türk şiirini dünyaya tanıtmak, İstanbul'u dünya şiir başkenti yapmak, (yetmedi mi!) TC'nin AT'na girmesinde misyon üstlenmek gibi amaçları ne ölçüde yerine getirdiği sorusuna kuşkulu yanıtlar bıraktıysa da, *şuara*'nın asgari bir etik provası için gerekli zemini sağlamış oldu.

Şiir pazarlanacak bir meta mıdır gerçekten? Alıntı biçiminde yazarak okurun kafasını şişirmek istemiyorum ama aşağıdakilerin tümü Poesium girişimcileri tarafından ayrı ayrı ifade edilmiştir, şaşırmayın: Şiir 600 yıllık bir imparatorluğa (şanlı'sı unutulmuş oluyor!) başkentlik yapmış bir şehri (Poesium şairleri nasıl ki dünyanın ve Türkiye'nin önde gelen şairleriyse, İstanbul da dünyanın önde gelen bir şehridir!) daha iyi tanıtmaya araç olabilir mi?.. TC'nın AT'na girmesine katkı getirmekle yükümlendirilebilir mi? Devlet Başkanlığı makamını işgal eden kişinin AT da dahil başka pazarlara duhul olmak için leyleği havada gördüğü bir devlet politikası ortamında, şiiri TC imajını pazarlama işleviyle yükümlü kılmak ne anlama geliyor? İnsan haklarının en ağır boyutlarda ihlal edildiği, grev hakkının en bayağı biçimlerde engellenmeye çalışıldığı, engellenemezse yığınların önüne militarist barikatlar kurmaktan kaçınılmadığı, yargısız infazlarla insanların kurşuna dizilebildiği, artık örtülemez hale gelmiş bir soykırımın günbegün boyutlanarak sürdüğü bir Türkiye imajına nasıl bir sanatsal katkı getirebilir?! Bunlar zor sorulardır. Verilecek yanıtlar da bırakalım ilgili ilgisiz sanat erbabını, sayıları sanılanın hayli üzerinde olan düşünen okurları tatmin etmeyecektir. En azından, halka karşı asgari bir demokrasi sorumluluğu duyan şairin, şiirini bu gerici pratiğin malzemesi haline getirmemesi gerekir(di).

Ne var ki, Poesium pratiği eksenınde gelişen spekülatif tartışmalar bu düzlemi içermedi. Çağrı metninde adı geçip de katılmayacaklarını belirtenler de dahil Poesium listelerindeki birçok şair, bu uluslararası şiir etkinliğinin uluslarötesi, kozmopolit bir kültürün, reklam ideolojisinin sızması altında bulunduğuna, bu sızmanın şiirin kimliği üzerinde yaptığı tahripkar etki konusuna değinmediler. Katılmama gerekçeleri de üstüne tüy dikmek deni-

İsmet Özel ve Ece Ayhan... Onlar da Poesium'a çağrılmamış olmalarıyla tartışma gündemine girdiler. Ece Ayhan Poesium düzenleyicilerini ağır bir dille eleştirirken İsmet Özel sessiz kalmayı yeğledi.

len cinstendi. Nerdeyse tümü aslında en iyi *firma*'nın kendileri olduğu yolunda gizli açık sinyaller vermekten geri durmadılar. Her türlü ilkesizlik bu didişme içinde kurtlarını dökme fırsatını elde etti. Kimi sağlık nedenleriyle katılamayacaklarını (2) açıklarken, kimisi de "Tanrılar dağında oturdukları" naçiz üsluplarla dile getirdiler.(3) Belediye zabıtalığı, Salieri hasetçiliği, Ece mafyacılığı derken bu kurtlar sofrasında bilenmedik ve gösterilmedik diş nerdeyse kalmadı. Edebiyatımızın üzerine ölü toprağı serpilmiş eleştiri ruhu görülmedik bir renklilikle diriliverdi. Bu da bir şeydir elbette, ama "dünyanın en önde gelen" yirmi şairi önünde Türkiye şairler liginin üst sıralarını kapmak için sürdürülen bu kapışma cemaatimizin ruhuna işlemiş *yaşayan etik* konusunda ciddi kuşkular (!) yaratmış oldu.

Ağız dalaşını bir yana bırakırsak, eleştirisiz edebiyat dünyasının bu pratiği, iddia edilenin aksine bir canlanma değil, politikasızlığın (üstelik bal gibi de şiiri politikaya alet ederken), şekilsizliğin, etik düşüklüğün hastalıklı beden tarafından kusulması oldu. Sonuç çıkaran kimi müsebbib ve tuzsuz aşım-dertsiz başımcılar, bu media egemenliği çağında gerileyen şiirin kısa süre için de olsa manşete çıkmasıyla (arka sayfalarda, ama olsun!) avunup övünebilirler. O zaman da bizim şunu söyleme hakkımız doğuyor: Bu panayır canlılığını sergileyenler, "canlanma"yı sürekli kılsınlar; manşet şart değil, dergilerin iç sayfaları da kabulümüz. Örnekse, Olimpos'un zirve ve eteklerindeki mağrur ve mağdurlar birbirlerinin şiiri hakkında şöyle sıkı eleştiriler yazsınlar da cümle şiir afadı nasiplensin. Belki böylece kastların, kliklerin, grupçukların, fraksiyonların vb yalnızca çok kutuplu politika dünyamıza mahsus bir imtiyaz olmadığını daha net biçimde görebilme olanağını elde ederiz. On milyonluk nüfusa sahip "dünya şiir başkenti"nde sayısı birkaç elin parmaklarını zor bela aşan bir okur kitlesinin izlediği bu yoksulluk imajının utancını da belki *milletçe* hafifletmiş oluruz!

Bitirirken, Poesium'a çağrılmayan "gençler" ve tepkileri konusunda, sonradan ayrıntılı biçimde üzerinde durmak kaydıyla, kısaca değinmek istiyorum. Yeni dünya düzeni denilen ultragerici emperyalist çağda, gençliği her zamankinden daha fazla ve acil olarak beyinde -bilinç diye de okuyabilirsiniz- aramak gerekiyor. Tarihsel olarak gençliğini koruyamayan bilincin, "genç demek daha olgunlaşmamış demektir; olgunlaşmamış olanın temsil kabiliyeti yoktur"(4) ya da "şimdiki genç arkadaşlarımız bizden çok daha uysal ve sevimli davrandılar, bize çürük yumurta ya da domates atabilirlerdi" (5) türünden sabuklamalarına şaşırmamalı. Gençliğin yaşlanmış ideolojiden, pelteleşmiş bir etikten alacağı öğüt olduğunu sanmıyorum; edebiyat düzleminde bu bir kez daha böyledir. Yiğitlik ve delikanlılık nosyonları da en azından bir çok arkadaşımızın kafasında sosyalizm projemizin cephaneliği arasında yer almıyor.

Şu parodi ile bitiriyorum şimdilik: "Bundan 35 yıl kadar önce tastamam aynı şeyleri, genç kuşak şairleri olarak biz yaptık. Türk edebiyat ve zabıta tarihine 'Dram Tiyatrosu baskını' olarak geçen o olayda, bugün genç arkadaşlarımızın bize gösterdikleri tepkilerin çok daha ağırını, bizden önceki kuşağın yaşlı ya::r ve şairlerine göstermiştik. Üzülüyorum, şimdiki genç arkadaşlarımız bizim kadar cesur bile değiller. Biz tiyatro basmıştık ve birçok arkadaşımızın siyasi şubeyle ilk kez tanışması bu nedenle olmuştu."(6)

Tiyatro baskını dolayısıyla siyasi şubeyle tanışma! *Quelle carriere!***

(1) Ö. İnce. Varlık, sayı 1004.

(2) A. Arif. Cumhuriyet, 6 Nisan 1991. Uzun yıllar şiir yayımlamayan ve suskunluğu kimi çevrelerce etik bir tutarlılık olarak kabul edilen A. Arif, bu gerekçesine karşın Poesium'la hemen hemen aynı günlerde yapılan kimi etkinliklere katıldı.

(3) Bkz C. Külebi'nin Varlık'ın anılan sayısındaki soruşturmaya yanıtı.

(4) Ö. İnce. Agy

(5) H. Yavuz. 2000'e Doğru, 1991/2

(6) H. Yavuz. Agy.

*Jus abutendi: kötüye kullanma hakkı

** Okurdan özür: Kariyer sözcüğünün beş ayrı anlamı için Fransızca sözlüğe bakınız!

Atatürk Filmi, Resmi Söylem

TÜRK SİNEMASININ REEL SÖYLEMİ

Murat Kenan

TC devleti sinema konusunda atak üstüne atak yapıyor."Çağdaşlık ve demokrat"lık adına mı sevineceğimize pek karar verememiş bir durumda iken müjdeleyelim: Devletin uzun zamandır tasarladığı, uğrunda fonlar ayırıp, paneller yaptığı, gizli gizli uluslararası bağlantılar kurduğu mesele, ürünlerini verecek yakınlarda. Sinemacılarımız Atatürk'ün "hayatını ve eserlerini" konu alan filmler çekecekler. "Ulu Önder Atatürk" nihayet beyazperdeye arz-ı endam edecek. Tabi bunu cesaretli olanlar yapacak. Hala işin uhreviyatında olanlar için ise böyle yüce bir şahsiyetin ete kemiğe bürünmüş olarak perdeye gelmesi, bir oyuncu tarafından canlandırılması akıl sır almaz bir şey olduğundan, kamera Atatürk yerine geçecek, Atatürk'le konuşanlar kameraya konuşacak, "Film boyunca olaylar Atatürk'ün gözleriyle onun yerini alan kameranın objektifinden izlenebilecek"(1) Atatürk'ün konuşması gerektiği sahnelerde ise izlediğimiz görüntüye gaipten birtakım sesler gelecek. Onlar Atatürk'ün konuşmaları olacak.

Dalga geçmiyoruz. Bu yazı, Türk Sinemasının 80 sonrası durumu üzerine kafa yoran birisi olan ben tarafından Atatürk'e ilişkin filmlerin çekilmekte olduğu somut gerçeğinden hareketle yazılmaya başlandı. Malzeme oldukça çetrefilli olduğu için de okunduğu üzere saçmalanılıyor. En baştan almak daha doğru olacak. Şimdi; Devlet Film Arşivi, İÜ Foto-Film merkezi vb. gibi bazı kurumları saymazsak, sansür ve vergi dışında Türk Sinemasıyla hiçbir ilişki kurmamış olan TC Devleti, 90'lı yıllarda ne olduysa Türk Sinemasıyla ilgilenmeye başladı. Öyle sinemanın kitleler üzerindeki gücünü keşfettiğinden falan değil (Öyle olsaydı sinemamızın halinin içler acısı olduğu günümüzü değil, Türk Sinemasının gerçekten kitleler üzerinde etkili olduğu daha doğrusu kitlelerin onu yaşattığı dönemleri seçerdi herhalde ilgilenmek için) düpedüz devletçiliğinden, birtakım yasalar çıkardı, "demokratik seçici kurullar" oluşturup 200'er milyonluk ulufeler dağıttı. Bu arada ABD ile yapılan sözleşmelerde tekstil kotaları üzerindeki oynamalara karşılık, Türkiye'deki sinemaya dayalı endüstriyi, dolaylı olarak Türk Sinemasını Amerikan Film Tekellerine "sattı", bu da işin bir başka yanı. Şimdi de devlet, zaman zaman ölçülü yıpratmasına rağmen büyük ölçüde ideolojisini taşıdığı Atatürk'le ilgili filmler yaptırıyor. Bunun için bir iki yıl önce senaryolar ısmarladı. Bir grup insan da oturup senaryolar yazdılar. Muhtemelen bunların çoğu filme çekilecek. Bu dönemde belki de sinemamızın seçkin isimleri sinemalarını Atatürk konusu üzerine yoğunlaştıracaklar. Buna gerçekten inanmak istiyorum. 80'den sonra nasıl olup da bir grup insanın filmlerini, doğal bir süreç olarak iç dünyalarını, kafalarını kadın sorununa, 12 Eylül'le ilgili konulara aynı anda ve hep birlikte "dayandırdıklarına" inanmak isteyişim gibi buna da inanmak istiyorum. Belki o zaman Behlül Dal'ın söylediği "Filmlerin Atatürk'ün manevi huzurunda, o kutsal çatının altında devamlı gösterileceği haberi heyecanımızı duyguların şahikasına çıkardı"(2) gibi sözlerini de anlamak olanaklı olur. Yapılan filmler Anıtkabir Müzesinde devamlı olarak gösterilecekmiş de.

Türk sineması, son dönemde kendi gündemini ve söylemini kurma şansını, toplumun, hatta basının, politik ortamın gündelik değerlerine teslim etti

İyice dağıtmamaya dikkat ederek diğer projelere gözatmaya devam edelim. Refik Erduran'ın "Metemorfoz: Bir Sürat Motorunun Hikayesi" isimli yarı belgesel bir tarzda hazırlanan dört bölümlük TV dizisi senaryosunda Atatürk görünmeyecek. Gerektiğinde sesi duyulacak. Atatürk'e benzeyen bir aktör bulunamayacağı korkusuyla bu yol seçilmiş, yani anlatılan kişinin görünmemesi bir tercih değil. Bekleyip göreceğiz. Refik Erduran projesini uluslararası kılmak için de bir yabancı öğrencinin araştırma yapışı motifini eksen almış. "Doktorası için konu arayan Eva, filmin başında bir ders sırasında "İnsanların kendini değiş[illegible]rebildiğini gösteren çok hızlı atılı[illegible]lar ya-

şandığını" söyleyen profesörden buna bir örnek vermesini ister. Profesör bir an düşündükten sonra, "Bence çağımızdaki en çarpıcı örnek Atatürk. Başka ülkelerde yüzyıllar alan değişikliği beş yıla sığdırdı. Türkiye'ye git, incele "karşılığını verir"(3)Öğrenci de İstanbul'a doğru yola çıkar. Böyle bir anlatı tekniği - çokca taklidi sayesinde- özgünlüğünü yitirdi gerçi ama profesörün önerisi gerçekten çekici vallahi. Şu beş yıla sığan değişiklikler -neyse onlar- araştırılmaya değer şeyler olsa gerek. Gel gör beni Atatürk neyledi.

Tartışmalar sürerken birçok insan Atatürk'ün normal bir insan gibi (!) çizilmesi gerektiğini söyledi. Metin Erksan da konuyu tartıştığı "Atatürk Filmi" adlı kitabında böyle düşünenleri "gardrop Atatürkçüsü" diye niteleyip, "Atatürk, büyük bir devlet adamı, büyük bir kumandan, büyük bir devrimci ve büyük bir kahramandır. Atatürk; ciddi, düzenli, onurlu ve bilgedir. Atatürk'ün yaşamı; olağanüstü, sıradışı, askeri, politik, toplumsal, devrimsel, kültürel, sanatsal, teknolojik, trajik ve dramatik olaylarla doludur. Tabi Atatürk de bir insandır. Fakat Atatürk, olağanüstü bir insandır." diyor ve "Atatürk, Çankaya'daki akşam sofralarında ve başka yerlerde rakı içmeliymiş, dans etmeliymiş... insanlar ile şakalaşmalıymış... ve daha neler" diyenlere de "Ciddi bir düşünce ve yaratış ortamında bu gibi gelişigüzel söylenmiş sözlerin yeri yok"(4) diyerek siddetle karşı çıkıyordu. Halit Refiğ ise yazdığı senaryoda "Atatürk'ü insani olarak göstereceğim" dedi. "Böylece Atatürk'ün büyüklüğü daha iyi anlaşılacak"mış. "Resmi tarih ile özel hayat arasında bir denge kurmaya çalıştım" dediği "Gazi ile Latife" adlı filmi için yönetmen "Atatürk'e Tanrı, Peygamber vasıfları vermek Atatürk'ü yüceltmez. Tam tersine akılcı düşünenler, pozitivist zihniyete sahip nesiller gözünde kuşkuyla karşılanmasına sebep olur" şeklindeki görüşlerini de sözlerine ekliyor.

75 yıllık bir ülke sineması hayatının en acıklı dönemini yaşıyor, Türk Sineması Türkiye toplumu ile geçmişte -iyi veya kötü- bir biçimde kurduğu bağlarını neredeyse tümden yitirmiş, ticari sinema diye, para getiren film diye bir nesne yok, normalde yaşayan bir sinema endüstrisinin sinema sanatına ve aydınlara kıyağı olan "sanat sineması" tek yol olmuş, bilir bilmez herkez onu yapıyor ve binbir sorun içinde (hala nasıl para bulup,nasıl bu filmleri yapıyorlar, ve nasıl bu koşullarda olumlu ürünler çıkabiliyor ayrıca düşünmeye değer) şu ülkedeki sinema gündemine bakınız...Bu kadar sözden sonra biraz günah çıkartmak gibi olacak ama ben Atatürk üzerine film çekilmesine hiç karşı değilim. Kimsenin hiçbir konuda film çekmesine karşı olmadığım gibi buna da karşı değilim. Hatta Atatürk'ün, Kurtuluş Savaşı'nın vb. sinemaya malzeme olabilecek konular olduğunu, böyle birtakım şeyler içerdiklerini bile düşünüyorum. Tek problem bunun devlet memuru zihniyetiyle yapılması, işin düzlemi. Ayrıca bir de Türkiye'de sinemaya konu olmamış dünya kadar olay, kişi, olgu yok mu? İyi çekilmiş tarihsel film, Atatürk filmi yok da iyi çekilmiş polisiye, iyi çekilmiş gerilim, iyi çekilmiş aşk filmi, hadi hepsinden vazgeçtim şöyle aksamayan bir melodram var mı?

Sinemalarımız artık Atatürk'ün "hayatını ve eserlerini" konu alan filmler çekecekler. Ama işin uhreviyatında olanlar, yüce önderin bir oyuncu tarafından canlandırılmasına bir türlü akıl sır erdiremiyorlar.

Artık kafalara birer tuğla mı düşecek, ne olacaksa bu ülkede Türk Sinemasıyla ilgili insanların şöyle bir durup düşünmesi gerekiyor. Çünkü Türk Sineması, özelde sinemacılar kendi söylemini kurmak zorunda. Bu söylem de kendisini gündelik oluşların, her türden resmi ve resmileşebilecek anlayış normlarının dışında bir yerde kurmalı, temelde sinemacı bireylerin yaratılarından mevcut bir mozaik zenginliğini taşımalıdır. Ve hepsinden önemlisi; kendi sözünü söylemelidir.

Türk Sinemasında şimdiki duruma geliş sürecine kısaca göz atarsak 80'li yılların karmaşası oldukça önem arzediyor. Son yıllarda Türk Sineması, geleneksel yöntemlerinin, Yeşilçam sinemasının gitgide tıkanmasıyla, anlatım biçimlerini, konula-

Atatürk filmi üzerine kafa yormuş iki sinemacı, Metin Erksan ve Halit Refiğ... Erksan'ın "Atatürk Filmi" adlı bir kitabı var; Refiğ'in ise, "Gazi ile Latife" filmi için hazırlanmış bir senaryosu...

rını, kısmen starlarını ve -böyle bir sinema için hepsinden önemlisi- parasını yitirmiş bir sinema olarak acınası bir halde. Bu durum ticari zihniyete sahip olma anlamında beşinci sınıf Hollywood prodüktörlerine taş çıkartmalarına rağmen asla bir ticari sinema, ticari bir sinema endüstrisi kuramamış olan yapımcıları ve yönetmenleri yeni birtakım arayışlara itti. İşin, Türk Sinemasının ticari yapısıyla ilgili olan -çok önemli- yanını bu yazı özelinde bir yana bırakırsak, yeni olma iddiasıyla ortalıkta olan yönetmenlere ve onların filmlerine göz atmaya geliyor sıra. Bu dönemdeki yönetmenler ve filmlerindeki en temel özellik anlatım biçiminden, seslenilen kitleye kadar bir kulvar değişikliğinin oluşumu; Türk Sineması bu dönemde aydınlara yöneliyor. İyi mi ediyor, kötü mü ediyor belli değil ancak bu dönemde Türkiye'de sinema "söylemini" kendisini reddeden kitlelerden kaydırıyor, başka dehlizlerde kendine yaşam alanı arıyor, o alanlardan geçimini sağlamaya girişiyor. Büyük ölçüde genç yönetmenlerin sinemaya girişiyle, eskilerin de gençlere bir nevi ayak uydurmasıyla oluşan bu yönelimin sınırlarını çizen ise yine politik ortam, kültür-sanat gündeminin ortalama değerleri. Hiçbir zaman kendi gündemini oluşturmayan, yönelimlerini, "söylem"ini kendinden önce ve kendisi dışında kurulmuş, tasarlanmış, önceden verili bir alanda hareket ettirmiş olan Türk Sineması tarihinin önemli bir dönüm noktasında, yılların geleneğinin tıkandığı, yeni yolların kaçınılmaz olduğu bir dönemde, yeni yollara yönelirken, dolayısıyla kendi gündemini, özgür söylemini kurmak şansı varken böyle bir şansı da toplumun (ne toplumu, hatta basının, politik ortamın) gündelik değerlerine teslim ediyordu "ticari" bir yaklaşımla... Şimdi durup sormak gerekiyor: Neyin ticaretini yapıyorsun? Ticaretin çok temel bir kuralı vardır "müşterisiz meta zayidir" diye. Yok hayır, ticaret yapmıyorsan bu bir algılayış düzeyinin, bir sanat, bir sinema anlayışının ifadesidir ki bu da olabilecek en acı şey.

Toparlarsak bu dönemde sinemacılar dönemin gözde konularına görece Yeşilçam Sinemasından farklı bir üslupla yaklaşmaya çalışıyor. Bu yaklaşma sancılı oluyor, çünkü yöneldiği kitle ve filmin "üretimini" yapan kişiler olan "aydınlar" garip bir kategori, sinemadaki bu "aydın"lanma harekatı açmazlarla dolu.(6) Ve hepsinden önemlisi bu yeni yönelimin filmleri çok kötü bir şeyin ardından, Yeşilçam Sinemasının ardından gelişiyor, bir geçiş döneminin ürünleri... Sinemadaki bu yönelim Yeşilçam sinemasıyla köklü bir hesaplaşmaya girmiyor, onunla birtakım "gönül ilişkileri" hep sürüyor. Artık bu yönelimin Yeşilçam sinemasından köklü bir kopuşa cesareti mi yok, onun oluşturduğu kitleye hala bir imanı mı var, yoksa bu yeni yönelimin sinemacı bireyleri yeni birşey oluşturacak, yeni bir sinema kuracak nitelikte mi değiller (hiçbir şıkkı yoksa tüm seçenekler değerlendirmeye alınmalıdır bence) bilemiyorum ancak ortada şöyle bir gerçek var: Bu yeni yönelim sinemasal yapı olarak ta, topluma seyirciye yaklaşım, varolan söylemin kabalığı ve baskıcılığı anlamında da hala Yeşilçam Sinemasının trüklerini barındırıyor, dünyasını onun yardımıyla kuruyor. Çıkış noktasını, konusunu, bildirimini ise -ee aydınlara yönelecek ya- varolan, önceden verili bir alandan, kendisini hiç yeniden üretmeyen bir kültür-sanat pratiğinden, bir reel politik pratikten alıyor. Hareket alanını da alabildiğine geniş tutan bu ikiyüzlü söylem (Örneğin 12 Eylül'e ilişkin filmlerde sıradan kişi yoktur, kişiler ya devrimci tavrı, ya oportunizmi ya da teslimiyeti simgelemektedir.) Cumhuriyet gazetesinin kültür- sanat sayfasında, Milliyet Sanat, Nokta dergilerinin kapak konularında vb. ifadesini bulan, bir ölçüde sol tandanslı, gündemi doldurup kendi dışındakilere hayat hakkı tanımadığından baskıcı reel politik bir pratikten gücünü aldı, ona yaslandı ve her temsilcilik gibi onu karükatürize etti. Yaşamın türlü illizyonlara dayalı beşinci elden bir karikatürü kimi ilgilendirir ki?

Yağımız ne ki onunla kavrulup gidelim mi diyelim şimdi? Yoksa Don Kişot misali filmler mi bekleyelim Godot'yu bekler gibi? Başta TC Devletinin resmi söylemi olmak üzere her türden resmi ve resmileşebilecek söylemleri, oluşturacağımız "devrimci" bir kültür-sanat pratiğinden dıştalamakla işe başlasak? ■

1-)Bilgiler ve alıntı Günseli Önal'ın 17 Mayıs tarihli Cumhuriyet TV dergisindeki "Metemorfoz'da Atatürk rolü kameranın" başlıklı haber yazısından alındı.

2-)"Atatürk Filmleri" başlıklı haber.23 Mayıs.Cumhuriyet.

3-)1. kaynaktan yararlanıldı.

4-)Atatürk Filmi.Metin Erksan.Hil Yayın.Sy.29

5-)Günseli Önal'ın Cumhuriyet gazetesindeki "Atatürk'ü insani olarak göstereceğim" başlıklı haber-ropörtajından.

6-)Türk Sinemasının aydınlara yönelimi, aydınların onunla, onun aydınlarla ilişkileri ayrı bir yazının konusu olacak.

KİTAPLAR

Temsil Biçimleri Somuttur

LİBERAL BİLGİ ÜRETİM TARZI YA DA KÜLTÜREL TERÖRİZM
Hüsamettin Çetinkaya
Ayrım Yayınları, İzmir
197 sayfa.
Mayıs, 1991

Orhan Koçak, "Melih Cevdet" yazısında (*) "kavramlar, düşüncenin terörist aletleridir" diyor; düşsel olanı, şiirsel olanı, belirsiz ve duyarlılığı imleyeni kesip, biçip kalıplara soktukları için. Hüsamettin Çetinkaya, "Liberal Bilgi Üretim Tarzı ya da Kültürel Terörizm" adlı kitabına aldığı makalelerde, benzer bir izleği oldukça farklı bir düzlemde irdeliyor. Düşüncenin, daha doğrusu kavramların düzen, diziliş ve yerdeğiştiriş rejiminin terörüne, karşı-terör uyguluyor. "Kavramları düşüncenin terörist aletleri" kılan söylev rejiminin, bilimden sanata tüm pratiklere, bu pratiklerin zenginliği ve coşkusuna karşı uyguladığı teröre cepheden saldırıyor. Çetinkaya'nın zor bir yolu ve pek denenmemişi denediği açık, çünkü bu denemede başarıya ulaşılabilmesi için, alışkanlıklarımızı pekiştiren, varolanı "kanıtlayan", duyarlığımızı okşayan, itaatimizi, gönül kulluğumuzu meşrulaştırıp kutsayan burjuva kültür mekanizmasına, kurumları, ilişkileri ve pazarıyla bu mekanizmaya karşı topyekün saldırmak durumunda kalıyor. Kapitalizmin kültürel çelişkilerinden, yabancılaşmadan, yaptırımlardan ve pahalılıktan sözetmenin mübah sayıldığı ancak bu ilişkileri mülkiyet ilişkileri temelinde, sınıf mücadelesi bağlamında, ideolojik ve politik bağlamlar ve tabiyetler temelinde ele alıp, bir ahlak (yani eylem) düzeyinde politik mücadele vermenin külliyen imkansız ve yasak olduğu bu pazara karşı saldırı, açıktır ki eleştirel ve politik bir dil gerektirir. "Kültürel Terörizm" kitabındaki makalelerin ortak yanı, böyle bir dilin meşruluğunu sağlamaktır. Burjuva liberal ilişkilerin, kültür-sanat ve bilim pratiklerini sürekli olarak politika dışı konumlamaları, bilinen geleneksel bir tavırdır. Çetinkaya tersine, sürekli olarak bu tavrın ve bu konumlanışın politik niteliğini gündeme getirir ve tartışır. Sanat gibi özel bir alanda (yani nesnenin gizilliği, şiirselliği, belirsizliği hep belirtilen bir alanda) üstelik, eleştirel ve politik bir dil kurmak ve bir dili de spekülasyon, felsefe ve ideolojinin kavramları terörist kullanımının tersine kullanarak Marksist terminolojinin cephanesi ile teçhiz ederek kullanmak bir tek ilkeye bağlılıkla olasıdır. O ilke şudur: "somut bir durumun somut bir analizi Marksizmin yaşayan ruhudur." Düşsel, tasarımsal, imgesel, metaforik bir nesne vardır ortada: Sanat. Ve bu yüzden genelde düşünürler, aydınlar, sanatçılar sanat üzerine genel geçer, global, spekülatif laflar ederler. Adına felsefe denen bu alana Çetinkaya, spekülasyon ya da genelde "azılı ideoloji" diyor. İşte felsefenin tersine Çetinkaya somutu yakalamaya yöneliyor ve "sanatsal olan" üzerine, "sanatsal" laflar edip okura beğeni şablonları (Çetinkaya tüm beğeni ve estetik şablonların politik olarak itaati ve kulluğu ürettiğini belirtir) sunmak yerine, düşsel, metaforik, imgesel ve şiirsel olanın kendisini sunduğu temsil biçimlerinin (temsiller somuttur) üzerine gider. Çünkü temsil biçimleri tarihseldir, toplumsal gereksinimlerle doğrudan ilgilidir, somuttur ve ürettiği beğeniyi üretiş tarzı ile kendini belirli bir yerde konumlar. Burda spekülasyon yaşayamaz, burada felsefe işe yaramaz. Çetinkaya bu yöntemle kendilerini "sanat" adı altında okura, izleyene, dinleyene sunan bu temsillerin nasıl olup da "sanatsal" sayıldıklarını sorar, bunu irdeler ve dolayısıyla sanat ve kültür pratikleri üzerine beğeni üretmez, duyarlılık vazetmez, bilgi üretir. Okuru da bu bilgi üretimi edimine katılmaya zorlar, mecbur eder. Tüm makalelerde okurdan, aydınlardan ve sanatçıdan taleb edilen tek şey vardır: Nitelik üretimi. Çünkü nitelik üretimi, herkesin kendi bağlamında, kendi işine ilişkin nitelik üretimi, herkesin kendi pratiğini dönüştürmesinin ön ve zorunlu koşuludur. Her nitelik üretimi mutlak biçimde öncekinin, eskinin yıkımı, yadsınması demektir. Nitelik üretimi kendi tarih öncemizden kopmaktır.

Kültürel Terörizm'de Çetinkaya, son dönem post-modern mentalitesi içinde, aklın, bilimin, kuramın, sanatın öldüğünün ilanı üzerine kurulu söylevlere ve başta T.S. Kuhn olmak

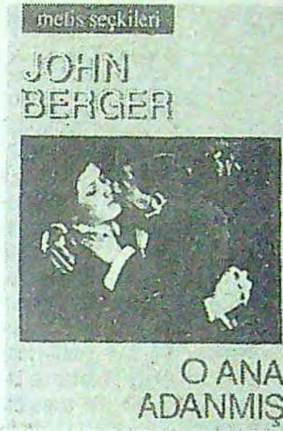
üzere relativist bilimciiere, Liberal bireyciliği; "insanın kendini keşfi" gibi saçmalıklara dek vardıran, özgürlük arayışını, bedenlerin süper çeşitli pozisyonlarda cinsel kullanımlarına indirgeyerek, her şeyin nihilistçe inkarını yaşama ahlakına ve ukala ve cahil narsist bir kültürel teröre dönüştüren burjuva aydınlarına, yıllardır aynı yemeği yemekten bıkmamış ve hâlâ bayağı burjuva hümanizmi ile malûl Toplumcu Gerçekçiliği ve Marksizmin bilimsel epistemolojisini dinamitlemede burjuva aydınları ile yarışan Yansıtma Kuramı taraftarlarına karşı, araştırmaya dayalı, emek ürünü ancak acımasız ve ayrım çizgilerini çok sert ve net çeken bir söylev kuruyor.

Ülkemiz kültür piyasasında bu tür eleştirel çabalara nadiren rastlanır. Kolay da kabul görmez. Piyasanın koşulladığı okur için durum farklı değildir. Eğer aykırı olanda, farklı olanda bir tad bulamıyorsak, alabildiğine zor ve zahmetli olan anlama ve anlamlandırma uğraşısının hazzını yaşamamışsak, ne yaptığımızı ve nereye gittiğimizi çok iyi "bildiğimiz"dendir. Çetinkaya, işte bu "çok iyi bildiklerimiz"in üzerine gidiyor ve defterini dürüyor bence. Yani defterimin dürüleceğini göze alarak, defter dürmek zorunda olduğumu da görerek okuyabiliyorum Çetinkaya'nın makalelerini. Alabildiğine keyifli, üreten insan olma gurur ve onuru ile, korkusuz ve açık bir eleştirellikle kendimize ve dünyaya yaklaşabilmek, hiç bir felsefi anlam yüklemeksizin, güzel. Kültürel terörizmin boyutları ne olursa olsun "Cehalet asla bir argüman olamaz!" ■

(*)Defter,sayı 14.

Mehmet Fikri

Gördüğü İle Yetinmeyenlere...

O ANA ADANMIŞ
John Berger
Çevirenler: Yurdanur Salman-Müge Gürsoy
Metis yayınları
İstanbul 1988, 192 sayfa.

Romandan belgesele kadar edebiyat alanında bir çok uğraşısıyla tanınan İngiliz yazarın gözlemlerinden oluşturulan on dokuz seçkisini içeriyor kitap. Yazar, gözlemlerinde kent ve kırsal kesimlerdeki yaşantının özelliklerini gözlerimizin önüne getiriyor. Her bakışta görülebilen özelliklerde dolu değildir anlattığı nesneler. Görülenin ötesindeki gelişmeleri, insan ve kitle psikolojisini, yaşam biçimlerini yakalayabilecek kadar derin sezgilerle doludur gözlemleri. Yazara göre, her etkinlik kendi psikolojisini ve okuma biçimini harekete geçirir. Demek istediği açıktır. İçinde yeraldığı koşullar, insanın ilgisinin ve düşüncelerinin yönlendiricisidir.

Bakmayı bir okuma olarak tanımladıktan sonra, düşünme hemen peşinden gelmelidir. Yazar da öyle yapar. Ama, onunki daha ileridedir. Gördüğü üzerine düşünme bir tutkudur onda. Cesurdur da. Babasının tabutu başında dururken, çizimlerini yapabilecek ve sonra birini çalışma masasının önündeki duvara asıp üzerine düşünebilecek kadar cesur ve tutku doludur.

Yazarın gözlemleri oldukça ilginçtir. Yaşama ait ne varsa göz atmış ve irdelemiştir. Sevgi dolu bir öpücüğü görüntüleyen bir fotoğraf, Bacon'un resimleri, tuvale çizilmiş bir pipo, "üç yüz yıldır suyunun içindeki yansımaları kımıldamadan duruyor" dediği Vermeer'in Delft manzarası gibi bize durağan görünen nesneler, her bakışta ona tekrar tekrar bilgi veren kaynaklardır.

Berger, profesyonel sanatçının önemli bir özelliğini, politikaya olan ilgisini kaçırmaz. Yazara göre bu ilgi sıradan değil, aksine yöneten ya da yönetmeye soyunan sınıflarla ilişkilerini karmaşık ve çeşitli yapacak kadar yoğundur.

Fotoğraf, sadece görüntülenen nesne(ler) ile dolu değildir. Zamanın bir anını korur ve sonraki anlar tarafından iptal edilmesini önler. Eğer tarihsel bir fotoğraf ise bakılan, geçmişe ilişkin bir çok bilgiyi bilmeye zorlar sizi. Bu nedenle fotoğraf, aynı zamanda tarihe yapılan bir katkıdır ve geçmiş ile bugün arasında bir iletidir.

Berger'in ilgi alanında yalnızca resimler veya heykeller yoktur. Kitle gösterileri de payına düşeni alır. Ona göre kitle gösterileri, devletin var sayılan demokratik vijdanına yapılan seslenişti̇r. Kentlere özgü gösteriler, simgesel hedeflerin (tren istasyonları, radyo evleri, havaalanları, kışlalar) ele geçirilişi gibi bir coşku uyandırır. Göstericiler yürüyüp geçtikleri, doldurdukları yerlerdeki alışılmış yaşamı kesintiye uğratır ve sanki oraları ele geçirmiş gibi bir duyguya kapılırlar.

Durmaz, sürdürür gözlemlerini yazar. Bu kez mikroskopunda Guevera'yı ölü gösteren gazete fotoğrafı vardır. Fotoğrafı, önce Rembrant'ın Profesör Tulp'un Anotomi Dersi adlı tablosuyla karşılaştırır. Guevera'nın başında duran ABD ajanı, Bolivyalı asker ve gazetecilerle dersteki profesör ve öğrencileri arasında amaç açısıdan bir benzerlik kurar: "Ölüyle ders verme." Birinde politik bir veri, öbüründe ise tıbbın ilerlemesi için kullanılır cesetler. Ölü İsa tablosuyla Guevera'nın fotoğrafı arasındaki farkı kaçırmaz Berger. İsa'nın gözleri kapalıdır. Çünkü yasını tutanlar çoktur. Guevera'nın ise açıktır. Yas tutanı yoktur çünkü. Ve buluştuğu sona " hoş geldi" demiştir önceden.

Kitaptaki son gözlem İstanbul'a aittir. Yaşamın resmini çizer kentte. Şehir Hatları vapuru ile Kadıköy'den Karaköy'e geçerken yaptığı gözlemleri aynı adlı arabalı vapurdaymışçasına da anlatır. On gün sonra müdavimi olunuyor dediği koca kentte tuttuğu notları karıştırdığı söylenebilir. Hiç önemli değil. Her kesimine uzanmıştır kentin. Saraylara, gecekondulara, sistemin politik baskılarına, kente göç edişin nedenlerine, dilencilere, çevrenin kirliliğine kadar. Betimlemeli anlatımları ayrı bir okuma tadı verir. Hamalları yarı açılmış sustalı bıçak, kubbelerin tepesine dikilmiş minareleri memeleri bekleyen askerler olarak görür.

Yazarın gözlemlerinde limbo'da* kalan hiçbir şey yoktur. Gözleri yaşamın gizli yerlerinde dolaşmış durmuştur.

Baktığı ve gördüğü ile yetinmeyenlere. ■

*limbo: İstenmeyen, unutulmuş şeylerin ya da kimselerin atıldığı yer.

Atasel Özdoğan

Yeni Bir Gelecek Oluşturma Yolunda

MÜZİKAL ETKİNLİK VE YARATI

Bülent Taka

Dünyada içinde bulunduğumuz veya bulundurulduğumuz yoğun durumları yaşıyoruz. Bunlardan biri gündemden hiç inmeyen çevre kirliliği. Ama belki farkına varmadan daha önemli bir kirliliği de yaşıyoruz, kültürel kirlilik. Korkunç bir hızla gelişen ve yarattığı medya canavarlarının da etkisiyle hepimizi daracık dünyalara hapsetmeye çalışan kitle iletişim araçları tüm yaşama bakışımızı, yaşamsal zevklerimizi de belirliyor. Bu kirliliği bize yaşatarak. Sinemasının ve televizyonun Amerikan filmleriyle işgal edildiği yine Colalı, hamburgerli Amerikan tüketim toplumunun etkisindeki bir ülkede, bize ve tüm dünyaya ilişkin duyumsadığımız acıların yanında gerçek güzellikler de yaşam bulabiliyor. Sanatın gerçekliği ve gerçek sanat bunu bize sağlayabiliyor. Bu yıl ondokuzuncusu yapılacak olan Uluslararası İstanbul Festivali, tüm bu sıkça yaşatıldığımız görmek ve duymak zorunda olduğumuz görüntülerden ve seslerden farklı bir etkinlik. Kulaklarımızın, gözlerimizin ve tabii ki beyin ve yüreğimizin de ihtiyaç duyduğu kurtarılmış bir bölge bu festival. Ancak, sokaktaki adamın zevkine ve cebine seslenmediği çok açık olan festival, bizim zevkimize uyduğu halde cebimize uymuyor. Gelecek yıl 20. yaşını kutlayacak olan bu

Paul Taylor-Dance Company

sanat olayının genelde genç insanların -özelde üniversite öğrencilerinin- her yıl artan ilgisi nedeniyle programda genç üretimlere, akımlara yer verilmesine rağmen gösteri ve dinleti bilet fiyatlarına bu ilgi pek yansıtılmıyor. Gerçi bu türde ürünlerin biraraya toplandığı böylesi bir etkinliğin Batı ülkelerinde bizdekinin beş altı katı bir fiyata izlenebildiği de biliniyor.

Başlangıçta İstanbul'un ve Türkiye'nin hayatına etkin bir şekilde giren festival aynı popülerliğini bugün hala koruyor. Kültür hayatımızdaki işlevi ve niteliği zaman zaman tartışılan ama geniş kitlelere de ulaşan etkinlik; film festivali, tiyatro festivali gibi etkinlikleri de kendi bünyesinde olgunlaştırdı, bağımsız bir etkinlik olmaya hazırladı.

Ayrıca genç İzmir ve Ankara sanat festivallerine de öncülük yapması ona bir ana festival özelliği yüklemektedir. Dünden bugüne festivale baktığımızda ise ondokuz yıldır korunan ilkeler ve kültür sanatımıza kazandırdığı yeni ve yetkin boyutları görüyoruz. Bu ilkelerden önemlileri; ulusal ve uluslarüstü sanatın birikmiş değerlerine ve bunlardan kaynaklanan çağdaş-öncü değerlere açık, bunları kuşatan bir yaklaşım içinde olmaktan zarar gelmeyeceği inancını içinde taşıması, ulusal olanla genel insansal olanın man-

tıklı ve zorunlu ilişki birliğini unutmadan, yalnız güzel olanın değil, tüm estetiksel değerlerin zenginliğini kapsayan bir sanat olgusunun amaçlanması, "Devletlerin ya da hükümetlerin değil, ulusların temsil edilmesi", sanatı toplumumuzun ortalama anlayış yeteneğine bağlı bir kültür değeri olarak değerlendirilmesi gibi kestirme yollara gidilmemesi, genel insansal değerlerin ulusal kültürü öldürdüğüne değil onu geliştirmesine ve kültürün varolanı korumayı değil "üretkenliğin ve yaratının geleceği oluşturmada önemine" inanılması olarak sıralanabilir. Bu anlamda bakarsak Uluslararası İstanbul Festivali'nin bugün daha yüksek estetik gereksinimleri ve ölçütleri oluşturmada kültürel gelişim süreçlerini arındırarak hızlandırma çabalarını büyük bir özveriyle katıldığını söyleyebiliriz.

19. yılında Uluslararası İstanbul Festivali ile orkestra müziğinden caza kadar, operadan modern dansa kadar dinamik ve gösterişli bir programla 10 ayrı mekanda yüzden çok gösteride binden fazla sanatçı seyirci önüne çıkıyor.

Orkestra Konserleri, Oda Müziği, Resitaller, Vokal Müzik Ve Mozart'ın Dayanılmaz Çekiciliği

Uluslararası İstanbul Festivali'nde bu yıl Mozart'ın 200. ölüm yıldönümü ve Unesco'nun bu yılı Yunus Emre "Sevgi ve Barış" yılı ilan etmesi nedeniyle ağırlıklı olarak Mozart ve Yunus Emre öne çıkıyor. Gerçi Mozart'ın, bu müzik dehasının kimilerine göre devrimcisinin dayanılmaz çekiciliği hiçbir zaman gitmeyecek. Yunus Emre ise sevgi ve barışın her an ihtiyacını duyumsattığı dünyamızda yaşamaya devam edecek. Festivalin geleneksel açılış konseri de 14 Haziran günü geçtiğimiz aylarda kaybettiğimiz büyük müzik adamımız Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratoryası ile olacak. İstanbul Devlet Senfoni ve Hollandalı Hagacantore Filarmoni Korosu'nun seslendireceği konseri şef Alexander Schwinck yönetecek. Schwinck İstanbul Devlet Senfoni Orkestrasıyla daha önce de tanınan bir orkestra şefi. Dünyanın birçok şehrinde birçok orkestrayı yönetmiş ve en son da Stuttgard Oda Orkestrası'yla Japonya'da 10 konser vererek büyük başarı kazanmış. Ayrıca Hagocantore Filarmoni Korosu 16 Haziran'da şef Rene Verholff yönetiminde Fuure'nin Reguiemi'ni San Antuan Kilisesi'nde seslendirecek. Bu doyumsuz konserlerin ardından 17 Haziran'da İngiliz Oda Orkestrası'nın Atatürk Kültür Merkezi'nde şef Howard Griffiths yönetiminde bir konseri var. Bu genç orkestra şefini de geçen yıl istanbul'da sahnelenen "Carmina Burana"dan tanıyoruz. Griffith, Londra'da Royal Kolej'de Cecil Aronowitz ve Paris'te, İsviçre'de Lean Burzin'den dersler almış. Uluslararası ödüller almış. Konserde bizden başarılı bir isim piyanist Ayşegül Sarıca yer alıyor. Sarıca, Mozart'ın K4 50 nolu piyano konçertosunu çalacak. 18 Haziran günü çokuluslu Singapur Senfoni Orkestrası ilk kez İstanbullu müzikseverlere seslenecek. Barok müzikten 20. yüzyıl müziğine kadar her çeşit yöresel ve diğer Asyalı bestecilerin repertuarına sahip bu topluluğu Choo Hoey yönetiyor. Dvorak, Beethoven ve Brahms'ın birer parçalarından oluşan konserde dünyaca ünlü Sovyet kemancı Sergei Stadler, Beethoven'ın keman konçertosunu seslendirecek, kaçırılmaması gereken bir konser. 25 ve 26 Haziran günleri Viyana Oda Orkestrası harika ikizler Güher-Süher Pekinel'le birlikte Fransız şef Philippe Entremant yönetiminde bir konser verecek.

Herbie Hancock

Aynı zamanda ünlü bir piyanist olan Entremant Güher-Süher Pekinel'le Mozart ağırlıklı eserleri seslendirecekler. Haziran ayının son orkestra konseri ise Sovyet Filarmoni Orkestrası'nın üç konseri olacak. Kaçırılmayacak cinsten bu konserin orkestra şefliğini ve yönetimini Lenin Ödülü sahibi Prof. Gennati Rozdestvenski yapıyor. Özellikle Dimitri Şostakoviç'in Onuncu Senfonisi'ni en iyi yorumlayıcı olarak kabul edilen Rozdestvenski'nin topluluğuyla kurduğu iletişim ve ne istediğini onlara hissettirmesi başarısını artıran bir unsur. İkinci konserin son bölümünde yeralan Şostakoviç'in Onuncu Senfonisi'nin seslendirilmesi şimdiden unutulmayacak türden bir müzik olayı. Ayrıca genç Nikolai Petrov, Natalia Trull piyanoda ve Aleksandr Rozdestvenski kemanda sırayla bu konserler içinde yeralacaklar. Oda müziğinde ise daha önce de izleme olanağı bulduğumuz Melos Dörtlüsü, Venedik Virtüözleri Topluluğu, Fontenay Üçlüsü haziran içinde Dvorak, Vivaldi, Mozart ağırlıklı eserler sunacaklar. Bu ay sonuna doğru resitallerde bir genç ve bir usta isim müzik-

Hilliard Topluluğu

Pat Metheny Topluluğu

severleri bekliyor. Müzik eğitimine Türkiye'de başlayıp Viyana'da Prof. Bruno Seidhofer, Prof. Alexandr Jenner gibi isimlerle sürdüren Banu Sözer Avusturya, Çekoslavakya, Almanya başta olma üzere birçok ülkede konser verdi. Televizyon ve radyo programları yaptı. Sözer; Brahms, Berg, Debossy, Schmann'dan birer parça çalacak. Usta piyanist Nikita Magaloff resitali ise Mozart, Mendelson, Beethoven, Chopin olmak üzere dört bölümden oluşuyor. Vokal müzikte de "Hılıard Topluluğu" anonim ağırlıklı eserler sunacak izleyicilere. Festivalin bu yılki üç operasından ikisini İstanbul Devlet Opera ve Balesi sunuyor. İlki Okan Deniriş'in 3 perdelik IV. Murat operası. Cüneyt Gökçer'in sahneye koyduğu eserin orkestra şefi yine Okan Deniriş. IV. Murat Topkapı Sarayı'nda sahnelenecek. Yine Topkapı Sarayı'nda izlenebilecek olan Mozart'ın artık festivalde her yıl yinelenip gelenekselleşen "Saraydan Kız Kaçırma" operası. Aydın Gün'ün sahneye koyduğu eserin orkestra şefi geçen yıl da aynı festivalde yine bu eseri yöneten ve açılış konserinde de imzası olacak Alexander Schwinck.

Klasikten Modern Bale ve Dans

Bale ve dans gösterilerinde modern balenin ve dansın gittikçe ön plana çıkması bu yıl dikkati çeken bir olgu. Bunların içinde en zevklisi herhalde Lyon Opera Balesi'nin gösterilerini izlemek olacak. Sadece baleseverlerin değil, geniş bir danssever kitlenin ilgisini çekeceğini sandığımız gösteri sadece iki kez, ama açık ve geniş bir mekanda Açıkhava Tiyatrosu'nda sergilenecek. İlk defa İstanbul Festivaline katılan Lyon Balesi Fransa'nın en büyük üç topluluğundan biri özellikle son 5 yıldır sanat yönetmenliğini yapmakta olan Francoise Adet, grubu klasik bale çalışmalarından modern dansa sürükledi. Üyelerinin bazıları Paris Caz Balesi Topluluğu'nda da çalışıyor. Lyon Opera ve Balesi festivalde Astor Piazzolla'dan Johann Sebastian Bach'a, hatta Aretha Franklin'in müziklerine kadar klasik ve popüler müzik eserleri eşliğinde bir gösteri sunacak. İki ayrı gösteride dört bölümden oluşan program çerçevesinde özellikle William Forsythe'nin koreografisini yaptığı Bach'ın müziği eşliğindeki "Steptext"in en önemli bölümünü oluşturuyor. Alışılagelmiş üstün teknikleri ve mükemmel estetikleri ile klasik dansın yıldızları, Sovyetler'in son zamanlarda yetiştirdiği en teknik prima-balerin Bessmertnova ve yeni dansçıların katılmasıyla güçlenen ünlü Bolşoy Balesi bu yıl klasik formlardan oluşan karma bir gösteriyi Açıkhava Tiyatrosu'nda iki kez sergileyecek.

Haziran içinde gösterilerini yapacak diğer bir bale topluluğu da Prof. Mesut İktu'nun genel sanat yönetmenliğini yaptığı İstanbul Devlet Opera ve Balesi ünlü balelerden seçme bir gösteri sunacaklar.

Festival İçinde Bir Caz Festivali

Festivalin en çok ilgi çeken geniş izleyici kesimine ulaşan bu bölüm aynı zamanda en popüler, basının da en çok ilgi gösterdiği caz-pop-folk bölümü Açıkhava Tiyatrosu gibi geniş bir mekanda yapılıyor. Geçtiğimiz yıllarda Joan Baez, Tanita Tikaram gibi popüler isimler buraya konuk oldu. Bu yıl da ön programda gelebileceği açıklanan Tracy Chapman ise ne yazık ki gelmiyor. Özellikle caz sanatçıları bu yıl ağırlığını hissettiriyor. Bunlar Benny Carter, Ornetta Coleman, Stanley Clarke, Herbie Hancock gibi cazın efsaneleşmiş dev isimleri.

Bu büyüklükte isimler için cazseverlere önerilerde bulunmak anlamsız, çünkü yalnız isimleri verdikleri tek konserlere geniş dinleyici kesimini çekmeye yetecek. Bu ay bu bölümde gitar virtüözü Pat Metheny ve topluluğunu, Manhattan Transfer grubu, McCay Tyner Üçlüsü ve birlikte verecekleri konserlerde Herbiç Hancock, Wayne Shorter, Stanley Clarke, Omar Hakim'i izleyebileceğiz.

Festival tabii ki bu kadarla bitmiyor. Geleneksel sanatlar her zamanki gibi Türk gruplarının ağırlıkta olduğu bir bölüm. Festivalin ikinci yarısı ise daha yoğun bir programı içeriyor. Özellikle Açıkhava Tiyatrosu'ndaki konserler, dans gruplarının gösterileri geniş bir izleyici kesimini çekecek. Çünkü Benny Carter, Jethro Tull, Ornetta Colenan gibi isimleri her zaman konser atmosferi içinde dinleme olanağı bulamayabiliriz. Bir de festivalin özellikle açıkhava seyircisinin ilginç bir profili var. Diğer konser ve gösteri seyircisinin genel bazı özellikleri olmasına rağmen, bu açıkhava için geçerli değil. Entellektüel takipçilerinin dışında festivalden çok şenlik izlemeye, yaz havasını almak ve atmak için gelenlere de rastlanıyor. Bu grup azınlıkta da olsa kendini orada ifade etmesini de iyi biliyor. Bütün sene boyunca gazinolardan, kaberelerden, gece kluplerinden dışarı çıkmayan sanatsever(!) bir grup festival gecelerinde bir buçuk ay boyunca "entel"liği yaşıyorlar. Özellikle son yıllarda çağ atlayan ekonomimizin sosyeteye kazandırdığı bu yeni simaları Tanita Tikaram'ı sadelikle ve seyirciyi coşturmamakla suçlayabiliyor, Hadjidakis konserini Yunan tavernalarıyla karıştırıp yarıda çıkabiliyorlar. ■

İşkencede Üç Köylü Çocuğu

Diyarbakır İHD Şubesi 15.5.1991 tarihinde herkesi şaşırtan ve insanlığın yüzkarası olan bir işkence olayına ilişkin bir başvuruyla karşı karşıya kalmıştır. Bu seferki başvuruda, işkencede olanlar üç tane küçük köylü kız çocuğu idi. Bu küçük kızlar Mardin Tugayı'nda 9.5.1991 tarihinde gözaltına alınmıştır. İHD Heyeti olayı araştırırken hiç bir insanın karşılaşmak istemediği bir tabloyla karşılaştı. Başvuruda bulunan aileler olayı heyete şöyle anlattılar: 8.5.1991 tarihinde Mardin ili Savur ilçesine bağlı Pınardere(Elfan) köyünde oturan 12 yaşındaki Hüsna Kızılkaya ve 13 yaşındaki Meryem ve Münevver Oral, köy civarındaki tarlalarda yörede yetişen kenger adı verilen bir bitki toplamaya çıkarlar. Kenger daha çok dağlık alanda bulunur. Kenger toplayan bu üç küçük kız çocuğu akşamın ilerleyen saatlerinde havanın kararması nedeniyle yollarını kaybederler. Akşam kız çocukları eve dönmeyince ailelerinde ve Pınardere köyünde bir telaş başlar ve çocukları aramaya koyulurlar. Bu arada köy korucuları ve ihbarcılar da boş durmaz, tarihsel görevlerini yerine getirmek için köyün yakınındaki karakola hemen şu ihbarı yetiştirirler: "Köyümüzde üç küçük kız çocuğu gerillaya katılmıştır". Yollarını bulmak için didinen kızlar Ömerli ilçesinin ışıklarını görürler. Işığa doğru yol alırlar. Buraya geldiklerinde bulundukları yerin neresi olduğunu çevreden sorarlar, Ömerli ilçesi olduğunu öğrenirler. Kız çocuklarından biri amcasının oğlunun Ömerli'de oturduğunu hatırlar. Böylece amca çocuğu İdris'in evi sorularak bulunur. Kızları gören İdris yollarını şaşırıp kaybolduklarını görünce hemen ailelerine telefon açıp kızların yanında olduğunu belirtir ve gece kızları alıp Pınardere köyüne götürerek ailelerine teslim eder. Bu arada kızların köye getirildiğini duyan Savur İlçesi Jandarma Bölük Komutanı Yzb. Aydın Yeşil kız çocuklarını derhal karakola getirilmesini ister. Sabah olunca aileleri kızları karakola götürür. Ve üç küçük kız çocuğu için işkence seansları başlamıştır. Çocuklar Savur'dan alınıp Mardin Tugayı'ndaki özel time teslim edilir. Sorgu başlamadan önce gözleri bantla bağlanıp her biri ayrı hücrelere konulur.

Ve bundan sonrasını kız çocuklarından 12 yaşındaki Hüsna Kızılkaya şöyle anlatıyor: "Beni arkadaşlarımdan ayırdılar, gözüm bağlı olarak hücreye alındım. Sürekli olarak bana gerillaya katılmamı kimlerin istediğini soruyorlar, ben ise kenger toplamaya gittiğimi, yolumu kaybettiğimi söylüyordum. Bunu söyledikçe ellerindeki cop ve kalaslarla beni dövüyorlardı. Daha sonra beni dışarı çıkarıp bir sürü köpeğin bulunduğu yere götürdüler. Ben köpeklerden çok korkuyordum. Daha sonra bizim dediklerimizi yapmazsan seni hamile bırakırız dediler ve bir sürü küfürler edip cinsel tacizde bulundular".

13 yaşındaki Meryem de şunları söylüyordu: "Bana da köpekleri gösterdiler, seni onların önüne atacağız dediler. Ayrıca küçük küçük çivilerin çakıldığı bir yer gösterip; seni bunların üstünde yürüteceğiz dediler. İşkence yöntemlerini gösteren fotoğrafları bana gösterdiler. Ya dediklerimizi imzala ya da seni de bu hale getireceğiz, dediler. Bana ve diğer iki arkadaşıma parmak uçlarımızdan elektrik verdiler".

13 yaşındaki Münevver de: "Bırakıldığım günden beri yataktayım. Beni kalaslarla dövdüler, parmak uçlarıma elektrik verdiler, hala da her an geleceklermiş gibi korkuyorum. Köylümüz olan Niyazi Kavak ve Vahap Kavak'ın bizi gerillaya teslim etmeye çalıştıklarını söylüyorlardı. Ayrıca ben bir yaşındayken köyden çıkmış olan şimdiye kadar hiç görmediğim Şakir Soysal'ın resimlerini bana gösterip, bunlar PKK'lıdır diye ifade vermemi istediler. Cinsel tacizlerde bulundular. 10-15 kişi ellerinde cop ve kalaslarla beni dövüyorlardı."

Daha sonra kız çocukları Savcılığa dahi çıkarılmadan serbest bırakılıyor.

Kızların sürekli üzerlerine ifade vermeleri istenen şahısları soruyoruz. Niyazi Kavak Savur HEP ilçe başkanı, Savur'da HEP'i kurunca yüzbaşı Aydın Yeşil'in tüm şimşeklerini üstüne çekmiş. Vahap Kavak 1982'de cezaevine düşmüş, dört yıl sonra cezaevinden çıkmış, devletin üzerindeki baskısı hala azalmamış. Daha önceden işkenceden geçtiği, belinden ve ayağından sakatlığının henüz devam ettiği heyete bildiriliyor. Suçlanan Şakir Soysal ise 14 yıldır köyden çıkmış, 10 yılını cezaevlerinde geçirmiş, iki aya yakındır da tahliye olmuştur. Fakat bu arada köyüne hiç uğramamıştır.

Evet, kız çocuklarını gerillaya katmaya çalışan şahıslar oldukları iddia olunan bu kişilerin konumları da düşündürücüdür.

Bir köylüye bu komplonun nedenini sorduğumuzda şöyle diyor: "Köyümüzde 20'ye yakın korucu vardır. Onlardan izinsiz köyün dışına çıkmak dahi yasaktır. Yeni göreve başlayan Yüzbaşı Aydın Yeşil tüm köylülere ajanlık teklif etmiş, kabul etmeyenler üzerinde ise baskı kurmaya çalışmaktadır. Bu olay da ajanlaştırma ve köy korucusu yapma planlarının ürünüdür."

Aranan şahıslar suçsuz olduklarını fakat işkenceden korktuklarını, istenilirse savcılığa çıkabileceklerini ama jandarmaya gitmeye çekindiklerini köylülere anlatmışlardır.

Bölgedeki işkencenin boyutu okuma yazma bilmeyen 12-13 yaşındaki küçük kız çocuklarına dahi yansımıştır. Demokratikleştiğini iddia eden Türkiye'de bu tür olaylar maalesef azalmamakta her geçen gün katmerleşerek devam etmektedir.

İHD Yönetim Kurulu üyesi
Nazdar Kahramaner
İHD Diyarbakır Şubesi İnsan Hakları İhlallerini İzleme komitesi üyesi
Av. Meral Danış, Neslihan Özkan, Av. Cabbar Laygara

Kurtuluş'un Yazı İşleri Müdürü Tutuklandı

Özal hanedanı ve onun hükümeti ANAP, 1982 Anayasası'ndaki örgütlenme özgürlüğünü kısıtlayan kimi maddeleri kaldırma görünümü altında baskı ve terörü daha da artıracak "Terörle Mücadele Yasası"nı gündeme soktu.

Gerici ANAP iktidarı, ayağının altından hızla kayan zemine yalan ve demogoji yaparak sarılıyor. Bizlere "çağ atladığımızın" masalını anlatıyor, pembe tablolar çiziyor. Özal, hiç utanmadan "Komünizmi serbest bıraktık, ama şimdi esameleri okunmuyor" diyebiliyor.

İşkenceler, mahkemeler ve cezaevleri hala sosyalistler ve devrimciler için, direnişçi işçiler için...

Dergimiz Kurtuluş'un Yazı İşleri Müdürü Cemal Turan, "Terörle Mücadele Yasası" gereği bölücülük iddiası ile çıkarıldığı İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesince tutuklandı. (3.5.1991)

Bu tutuklama, "Terörle Mücadele Yasası"nın basına yönelik

BASIN AÇIKLAMALARI

ilk uygulamasıdır. Bütün basın kuruluşlarını, demokratları, duyarlı insanları bu yasaya karşı tavır almaya ve Yazı İşleri Müdürümüz Cemal Turan'ın tutuklanmasını protesto etmeye çağırıyoruz.

Kurtuluş Dergisi Sahibi
İlhan Cüre

Biz aşağıda İmzası Bulunanlar

Biz aşağıda imzası bulunan insan hakları savunucuları, terörle mücadele kanununun hukuk sisteminden atılması, insan hakları ve demokratik gelişim önünde korkunç bir tehdit oluşturan bu yasadan toplumun kurtulması için, Millet Meclisi Başkanlığı'na ve Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu Başkanlığı'na iletilmek üzere kitlesel bir imza kampanyası başlatmış bulunmaktayız. Bu yasaya karşı sessiz kalmayı, insan onuruna aykırı bir duyarsızlık olarak addetmekteyiz. Temel hak ve özgürlüklerin gelişmesi yönetilenlerin baskı yasalarına karşı çıkmalarıyla, sessiz kalmamalarıyla mümkündür.

Bu yasa ile yaşama hakkı son günlerde daha da açık görüldüğü gibi korkunç bir tehdit altına alınmıştır. Kişi özgürlüğü ve güvenliği tehlikeye atılmış, tipik bir polis devleti hedeflenmiştir.

Kimin nerede nasıl suçlanacağı, nasıl cezalandırılacağı kuşkulu hale gelmiştir. İnsanların gerçekleri öğrenme hakkı engellenmiş, basın korkunç bir denetime alınmıştır. İnsanlık suçu işkence, yargısız infaz bu yasa ile teşvik edilmiştir. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, Kürtlerin demokratik talepleri her zamankinden daha çok tehdit altına alınmıştır.

Şartlı salıvermede keyfi çifte standart anlayışı sergilenmiş, sol hükümlüler içeride bırakılarak korkunç bir adaletsizlik yapılmıştır.

Bu yasa insan haklarına indirilmiş kara bir darbedir. İnsanlarımıza layık olmayan bu yasadan kurtulmak için temel hak ve özgürlüklerden yana olan herkesi kampanyamızı desteklemeye çağırıyoruz.

Av. Ercan Kanar (İHD Şube Başkanı) • **Osman Özçelik** (HEP İl Başkanı) • **Av. Atilla Coşkun** (SBP İl Başkanı) • **Mustafa Birçek** (SP İl Başkanı) • **Şükran Akın** (Tab. Odası İHK üyesi)

Marmara Üniversitesinde Saldırı

Geçtiğimiz Perşembe günü (16 Mayıs 1991) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Göztepe Kampüsü'nde çoğu okulumuz öğrencisi olmayan dinci-saldırgan bir grup kantine girip tekbir çekerek öğrencilere saldırdı. Bu saldırıda taş, sopa, falçata ve bıçaklar kullanıldı. Çok sayıda öğrenci yaralandı.

Bu saldırıdan sonra polis saldırganları yakalayacağı yerde, saldırıya uğrayan öğrencileri gözaltına aldı. 40 öğrenci gözaltına alındı.

Ertesi gün bu saldırıyı protesto etmek isteyen öğrencilere bu kez de 200 kadar Çevik Kuvvet polisi saldırdı. Burada da 21 öğrenci gözaltına alındı. Bu öğrenciler polisçe dövüldü, eziyet edildi.

Gözaltına alınan tüm öğrenciler DGM ve Kadıköy Cumhuriyet Savcılıklarından serbest bırakıldı. Ancak buna karşı 2 öğrenci hala keyfi bir biçimde gözaltında tutuluyor. Dekanlık daha önce defalarca uyarmamıza karşın öğrenim özgürlüğümüz için tedbir almadı. Aksine saldırgan-dinci çevreyle içli dışlı ve onları azmettiren bir konumda bulundu. Dekanlığı uyarıyoruz. Saldırgan öğrenciler cezalandırılmalıdır. Ve bu olayların bir daha tekrarlanmaması için tedbir alınmasını istiyoruz. Polis ise bu saldırgan grup ile tamamen birlikte davranmaktadır. Polisin tutumunu kınıyoruz. Biz öğrenciler ve veliler olarak bu işin peşini bırakmayacağız. Öğrenim özgürlüğü ve can güvenliği en doğal hakkımızdır. Bütün öğrencileri kamuoyunu, velileri ve halkımızı öğrenim özgürlüğü, çağdaş demokratik laik eğitim mücadelemizde dayanışmaya çağırıyoruz.

Marmara Üniversitesi
Göztepe Kampüsü Öğrencileri
Ve Velileri

Çocuklarımızın Yeni Ölümlerine İzin Vermeyeceğiz

12 Eylül'den bugüne dek 11 yıl geçti. Binlerce gözaltısıyla, gözaltında kayıplarıyla, işkenceyle, idamlarıyla, katliamlarıyla bir 12 Eylül süreci yaşadık. Ülkemizde hiç kimse duymasın, görmesin, konuşmasın isteniyor. Susturulmak istendi tüm toplum.

Biz analar, babalar, aileler 12 Eylül'ün en karanlık yıllarını şube kapılarında, cezaevi kapılarında yaşadık. İşkencenin, katliamların, baskının, sömürülmenin ne olduğunu öğrendiğimiz gibi, karşı çıkmanın, direnmenin, haklarımız için mücadelenin ne olduğunu ve bunların nasıl kazanıldığını da öğrendik. Çocuklarımız yıllarca cezaevlerinde işkence altında yaşadılar, tecrit edilmeye, siyasi kimlikleri yok edilmeye çalışıldı. Bunun için estirilen terörü çocuklarımızla birlikte biz de yaşadık. Cezaevinde kazanılan hakları hiç kimse bize bağışlamadı. Bu hakları Metris'de, Diyarbakır'da evlat acısını yaşayarak, şehitler vererek çocuklarımızla birlikte kazandık.

Bu kazandıklarımız Anti-terör Yasası ile geri alacaklarını sanıyorlarsa yanılıyorlar. Nasıl kazandıysak öyle koruyacağız.

Anti-terör Yasası bugün bizi, herkesi terörist görüyor. Haklarını, özgürlüklerini almak için mücadele eden herkesi terörist görüyor. Şimdi soruyoruz: Kim terörist?

İnsanları dağlarda, sokaklarda, evlerde, işkencehanelerde sorgusuz sualsiz katledenler mi? Yoksa biz mi?

Bir halkı yoketmeye çalışanlar mı? Yoksa biz mi?

Ölüm hücreli cezaevleri ve ölüm yasaları demek olan Anti-terör Yasası'nı çıkaranlar mı? Yoksa biz mi teröristiz?

Eğer terörist bizsek, ne bu kadar terörist ile başa çıkabilirler, ne de tüm toplumu "terörist" ilan ederek kendi teröristliklerini gizleyebilirler.

Biz aileler olarak diyoruz ki, böylesine baskılarla dolu Anti-terör Yasası kalkıncaya kadar mücadelemizi devam ettireceğiz ve çocuklarımızın yeni ölümlerine izin vermeyeceğiz.

Özgür-Der'li
Tutuklu ve Hükümlü Aileleri

Bir Kez Daha "Sahi Nasıl İnsanlarsınız Siz, Nasıl Bir Ülke Burası?"

Bilindiği gibi Özal-ANAP iktidarının çıkardığı "Anti-terör ve Şartlı Salıverme Yasası" şartlı tahliyedeki ayrımcı ve taraflı tutumuna rağmen; toplumsal gelişime set çekebilme güdüsüyle temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesini hedefleyen asıl ve gizlemek istediği yüzünü henüz tam olarak göstermemiştir. Bu yasa hükümet tarafından tam olarak uygulanmaya başlandığı anda ise iki kişinin bir araya gelmesi terörist faaliyet ilan edilebilecek, her türlü hak arama mücadelesi "devletin bölünmez bütünlüğü ve demokrasi!" adına yasadışı sayılacaktır. Yüzde onlara düşen oy oranıyla ANAP Hükümeti giderken üllkemizin başına bir bela daha sarmış, "Anti-terör Yasası"yla 12 Eylül adalet ve anlayışını kalıcılaştırmıştır.

Kaba görünüm altında ince bir oyun olan "Anti-terör Yasası" resmi gazetede yayınlanmasıyla birlikte toplumun değişik kesimlerinden özdeş ve olumsuz tepkiler almıştır. Bu haklı tepkiler karşısında -Özal ve Adalet Bakanı da olmak üzere- yasayı kimse üstlenmek istememiş, üstlenememiştir.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ilkin yasayı öylesine kamufle etmek istemiştir ki, "BU YASA DÜNYA HUKUK SİSTEMİNE BİR KATKIDIR" diye demeçler vermiştir. Ülkemiz hukuk otoritelerinin ortak açıklamaları ise "Anti-terör Yasası'nın DEVLET TERÖRÜ" olduğudur. Bakanın armağanını dünyada kabul edecek ülke çıkar mı, bilemeyiz ama, ülkemiz insanları ve toplumsal gelişme bu cendereye sığdırılamayacaktır. Bakanın armağanına ilk tepkilerden birisi de ülkemiz aydınlarından hukukçu sayın Turgut Kazan'dan gelmiştir. Yepyeni ve tehlikeli bir döneme girildiğini belirten Kazan, getirilen düzenlemenin kesinlikle Anayasa'ya aykırı olduğunu savunmuş ve "Böyle demokrasiyi alın başınıza çalın!" diyerek tepkisini dile getirmiştir. Prof. Çetin Özek'le birlikte yaptıkları ortak açıklamada ise Anti-terör Yasası'nın devlet terörü olduğunu dile getirmişlerdir.

Yasanın "yaraları sarmak bir yana, tam tersine açılan yaraları ateşle dağladığını" vurgulayan Yalçın Doğan, Özal'ın "Yasanın böyle bu şekilde çıkmasını ben de istemedim" sözlerine de yer vermiş ve yasanın sahiplenilemeyişini Milliyet Gazetesi'ndeki kendi köşesinde dile getirmiştir. Yalçın Doğan'a göre Adalet Bakanlığı üst düzey yetkilileri şu açıklamayı yapmışlardı:

"Yasayı biz yapmadık, bu bizim yaptığımız yasa değil", "Bu yanlışı düzeltmeye hazırır... Hükümette yeni bir oluşum olursa, biz yeni bir yasayla düzeltmeye hazırız."

Birkaç gün sonra benzer bir tepki bu kez Genelkurmay Başkanlığı ve MGK Genel Sekreterliği'nden gelmiş ve Yalçın Doğan buna da köşesinde yer vermiştir:

"Hiçbir aşamada, hiçbir biçimde; ne herhangi bir yetkiye dayanarak, ne de hukuki açıdan müdahale yok."

MGK Genel Sekreterliği çevreleri:

"Böyle bir müdahale zaten hukuken ne mümkün, ne de böyle bir gerceğin varlığı sözkonusu."

MGK Genel Sekreterliği'nden yapılan açıklamaya göre, "Sözlü ya da yazılı olarak hiçbir biçimde tasarıya müdahale edilmemiştir."

İnsanın, ortada kalan yasayı "Dünya hukuk sistemine bir armağan" olarak açık artırmaya çıkarası geliyor... Bu denli çelişkiler yumağı olan bir yasanın, açık artırmayla da olsa, hiç kimse üzerinde kalmasını istemez.

Kuşkusuz çıkarılan yasa kadar, yasanın nasıl çıkarıldığı ve bu yasayla kimlerin korunduğu da önemlidir. Şartlı salıverme ile faşist katliamcıların cezaevlerinden çıkarıldığı ve solcuların ise cezaları katlanarak- içerde bırakıldığı ülkemiz sağduyu sahibi insanlarının hemen hepsi tarafından bilinmektedir. Çıkarılan yasanın geriye doğru işletilmesi ülkemizde görülmüş bir uygulama değildir. ANAP Hükümeti sağcının idam cezası, solcunun idam cezası, sağcının müebbet hapis cezası, solcunun müebbet hapis cezası türünden bir ceza garabeti yaratarak "Anti-terör Yasası"nı öncelikli olarak cezaevlerindeki biz devrimci tutsaklara uygulamıştır. Bu durum, yasa mecliste görüşülürken milletvekilleri tarafından dinsel motiflerle süslenmek istenmiştir.

DYP Milletvekili İsmail Köse:

"...Bugün islam aleminin en önemli aylarından biri olan Ramazan ayı ve müslüman aleminin yine bir yıl özlemle beklidiği Kadir gecesinde, Allaha açılan 1,5 milyar müslümanın af dilekleri karşılığında yüce meclisimizin de hapishanelerinde kader kurbanı dediğimiz birçok insanın bayram vesilesiyle aile efradına kavuşmak üzere hasretle beklemiş olduğu bu güzel gecede yüce meclisin alacağı şartlı salıverme de olan, bu af kanunu çıkarmak suretiyle bir nebze de olsa, bu insanlara faydalı olacaktır. Ancak, devletin ayakta kalması, ülkenin bölünmemesi için tabii devlet kendisini ayakta tutacağı tedbirleri almak mecburiyetindedir.

(......)

...hedeflerinin de bu ülkeyi bölmek olduğunu bildiğimiz bu insanları bu yüce mecliste parmak kaldırtmak suretiyle tek bir gün dahi olsa şartlı salıverilmelerine sebep olmak hiçbirimizin vicdanlarını rahatlatmayacaktır."(Meclis tutanakları)

Veli Aksoy(İzmir);

"Faşistleri salmak seni rahatlatıyor ama.

İsmail Köse(devamla);

"...tarihinden bir önceki gün şehit edilen Ünlütürk paşanın, bir çok polisimizin..."

Rıza Yılmaz(Ankara);

"Behice(Bahriye) Üçok, Çetin Emeç gibileri öldürenlerden bahsetmiyorsun".

İsmail Köse(devamla);

"...Bu mübarek gecede hepinizin kandilini tebrik ederken, kimlerin lehine..."

Rıza Ilıman(Çorum);

"Dini istismarcı."

DYP Grubu adına söz alan Yaşar Topçu ise 146 ve 125. maddelerin af kapsamına alınmasına karşı olduğunu belirtir içerikte konuşmuş, kesinlikle buna karşı olduklarını belirtmiştir.

Yaşar Topçu(devamla);

"Kardeşim, yaptığınız iş ödüllendirme...(okunamadı) doğrusu şu madde karşısında yapacağınız iş ödüllen..(okunamadı)...ela, 15 yaşındaki bir delikanlı gitmiş 15 yaşındaki bir kızın ırzına geçmiş, ondan 10 sene indirmeyi göze alamıyorsunuz da, ülkeyi bölüp, parçalamak ve yıkmak isteyen ve terör yaratan insanların 10 yılını affetmeyi göze alı..(okunamadı) mi?..Hadi buyrun affedin."(Meclis tutanakları)

Irza geçenleri ve faşistleri kollayan İsmail Köse ve Yaşar Topçu (DYP milletvekilleri) gibi fazlaca milletvekili olmalı ki, ANAP grubunun da kurnazlığıyla bilindiği gibi yasada çifte standart yaratılmıştır.

DYP'nin toplum nezdindeki temsilciliğini de Nazlı Ilıcak, Tercüman'daki köşesinde dile getirmiştir. Irza geçenlerin affedilmeleri gereğini "bir kezden birşey olmaz" mantığıyla savunmuş 146 ve 125. maddelerin kapsamdışı bırakılmasını olumlamıştır. Dünyanın hiçbir ülkesinde ırza geçenlerin affını savunup, siyasi tutukluların içerde kalmasını olumlayan bir anlayış yaşam bulamaz. Irzına geçilen 15 yaşındaki kız çocuğunun Nazlı Ilıcak ve onun gibi düşünenlere yanıtı ne olurdu acaba?

"ANAP'ın yaptığı af bu kadar olur!" diyen Yazgülü Aldoğan (Günaydın Gazetesi) kendi köşesinde bir ANAP'lının şu sözlerine de yer verdi;

"Biri size tecavüz etmeye kalkıştığında karşı koyamıyorsanız ve canınız tehlikedeyse bari sırtüstü yatın ve zevkini çıkarmaya bakın!"

Önlerine gelen yasaya ANAP'lıların karşı koymak istemediği ve kimse tarafından tehdit edilmedikleri kendilerini kamuoyu önünde masum göstermek istedikleri de sağduyu sahibi insanlar tarafından biliniyor. Bu durum meclis tutanaklarından daha net anlaşılıyor. Eski MHP'li yeni ANAP'lı Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı cüzi indirimlerle solcuları da yasadan faydalanıyor göstererek yasal(!) hileye başvurmuş ve bunu mecliste şu sözlerle dile getirmiştir.

Alpaslan Pehlivanlı(devamla)

"...Önergede ne diyoruz, 20 yıl hapis yatsın; yani 30 yılda 3 yıl gibi bir indirim yaparak, söylediğim gibi yine ileride binde bir bile olsa bir iptal keyfiyitinden dolayı geçici 1. maddeden yararlanmalarını engellemekle biz onlardan, buna karşı olanlardan daha hassas olmuyor muyuz?

Tevfik Koçak(Ankara);

"O zaman önergeye hiç gerek yok."

Alpaslan Pehlivanlı(devamla);

"Değerli arkadaşlarım, tabii kimisi bu indirimi az bulabilir, kimisi çok bulabilir onu bilemem; ama değerli arkadaşlarımın verdiği önerge, onlara 125. ve 146. ve diğer maddelere bir atıfetten ziyade müstakbel bir tahliyeyi önlemek bakımından doğru bir önergedir.

Saygılarımı sunuyorum. (ANAP sıralarından alkışlar) (Meclis tutanakları)

Solcuları "müstakbel bir tahliyeden önlemek" amacıyla, sağcıların müebbet hapsini 8 yıla, idamı 10 yıla indirilmiş; solculara verilen müebbet hapsi 15, idamı 20 yıl yatma zorunluluğu getirilerek yasada hileye gidilmiş, ANAP kurnazlığıyla yasanın "iptal keyfiyeti" engellenmek istenmiştir... Yasa öylesine kurnazlıklarla dolu ki, kürsüde "devletin bekaası ve asker polis öldürenler" edebiyatı yapanlar, savcı Doğan Öz'leri, emniyet müdürü Cevat Yurdakul'ları vb. katleden faşistleri bile dışarı çıkarma başarısını göstermişlerdir. 12 Eylül savcıları tarafından hazırlanan iddianamelerde; faşistlerin öldürdüğü savcı, emniyet amiri(müdürü), asker-polisler komünist olarak gösterilmiş, solcular için düzenlenen iddianamelerde asker-polis kişilerin devlet görevlisi oldukları için öldürüldükleri iddia edilmiştir. Şartlı Salıverilme Yasası'nın ek 4. maddesinin (a) bendine "...kamu görevlilerini görevlerini ifa ederken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler veya öldürmeye teşebbüs edenler ile bu suçlara iştirak edenler hakkında... bu kanunun geçici 1. maddesi hükümleri uygulanmaz" eklenerek "komünist" olarak adlandırılan Doğan Öz'lerin, Cevat Yurdakul'ların vb. katilleri salıverilmiştir. MHP Davası avukatı Ş. Can Özbay'ın yasa öylesine hoşuna gitmiştir ki, "Çok geç kalmış bir şey. Mevsim sonu indirimi" sözleriyle sevincini dile getirmiştir.

"Yasa çok aceleye geldi" diye dert yananların kulaklarını çınlatmak isteriz... Yasanın hazırlanmasında hiç de acele edilmemiş, ince eleyip sık dokuyarak bütün faşistleri dışarı almanın yol ve yöntemi bulunmuştur.

ANAP Hükümeti ve Özal "Anti-terör ve Şartlı Salıverilme Yasası"yla 12 Eylül'ün de gerisine düşmüştür. "12 Eylül Adaleti" bile bu denli pervasızca ayrımcılığa gidememiş, göstermelik de olsa faşistleri yargılamıştır.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesi, Şartlı Salıverilme Yasası'nın geçici 4. maddesinin Anayasaya aykırılığını tesbit etmiş ve eşitsizliğin giderilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Yasanın bazı maddelerinin Anayasaya aykırılığı gerekçesiyle ve kamuoyu baskısı sonucu SHP de Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur. Bizce sadece başvuruyla kalmak ana muhalefet partisi için yeterli bir çaba değildir. Sosyal demokratlığın gereği her şart altında anti-demokratik uygulamalara karşı çıkmak ve teşhir etmektir. Anti-terör Yasası meclisten geçirilirken sessiz kalmasını demokrat kamuoyu hala anlayabilmiş değildir.

ANAP içerisinde yaptığı kulislerle işkencecileri de affetme girişiminde bulunan Özal, Sovyetler Birliği ve Amerika gezilerinde yaptığı açıklamalarla dünyaya ne denli "demokrat" olduğunu göstermek için "tecilin herkesi kapsayacağını" söyledi. Dünyanın çağdaş hiçbir ülkesinde görülmemiş bir uygulamayla ülke yöneten Özal, ne denli "demokrat" olduğunu gösterme girişiminde bulunursa bulunsun kimseyi inandıramayacaktır. Çünkü ancak uçağa bindikçe "demokratlığı" aklına geliyor...

Anayasa profesörlerinden Sayın Mümtaz Soysal, parlamento binasının "dünyadaki parlamento binalarının en görkemlilerinden biri olduğunu" yazdı. Binanın, Hitler Almanyası'nın mimarı Hoizmeister tarafından yapıldığı ve Anti-terör Yasası'nı çıkaranların kafa ve yüreklerinin parlamento binasının görkemine uymadığı gerçeğini dile getirdi ve "Yasa, özellikle eşitsizliği ve haksızlığı yaratan geçici 4. maddesi dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmeye mahkum bir yasadır" değerlendirmesinde bulundu.

Hükümet devrimcileri içerde bırakmakla kalmamış Anti-terör Yasası'na sığınarak kazanılmış hakkımız olan ve kanımız canımız pahasına elde ettiğimiz açık görüş hakkımızı gaspetmiştir. 1 Ağustos Genelgesiyle yapamadığını Anti-terör Yasası'yla da yapamayacak, ne pahasına olursa olsun kazanılmış haklarımızdan geri adım atmayacağımızı çok geçmeden öğrenecektir. Ve biliyoruz ki, ülkesini seven insanlar ve dünya kamuoyu böyle bir haksızlığı kabul etmeyecek ve bizlerin yanında olacaktır.

Anti-terör Yasası ve geçici 4. maddesine karşı demokrat, aydın insanların tepkileri devam ediyor. İşte bir kaç örnek:

Mustafa Ekmekçi:

"Hacı TÖ, taslağından neden çark etti? Araştırmalı...

Bir kokteylde Sungurlu'ya yöneltilen 'Solcular içerde mi kaldı?' sorusu karşısında bakanın yanında bulunan eşi 'Hah hah ha!' karşılığını verdi."

Kuşkusuz üzülen, gözyaşlarına engel olamayan anneler de oldu. Nasıl ki bakan eşinin sağcıların salıverilip solcuların içerde bırakılması karşısında gülmesi insanca bir edimse, ağlayan annelerin tepkileri de insancaydı.

Hasan Pulur;

"Bir memleketin Cumhurbaşkanı muhalefet için 'Onlar!' iktidar için 'bizimkiler!' derse neler olmaz ki!"

Çocuğu içerde kalan bir baba;

"Açık söylesinler, namussuzluk yapmasınlar, desinler ki, biz sağı bıraktık solu cezalandırdık."

İlhami Soysal;

"Sözcüğün tam anlamıyla 'kap-kaç' yasası."

Türker Alkan;

"İyi de yasaları ve Anayasayı ayaklar altına alan bu tutum da 'devlete karşı işlenen' suçlardan birisidir. Bu suçu kim affedecek?"

Prof. Dr. Çetin Özek;

"Tüm Türkiye bir hapishane haline geliyor. Yasa suç açısından ayrım yaparak hem eşitlik kurallarına aykırı davranmaktadır, hem de uygulandığı sistemin mantığıyla çelişkiye düşmektedir."

İHD Bşk. M. İlhan Erdost;

"Anayasa Mahkemesi'nin koşullu salıverilme dışında tutulan cezaları belirleyen maddeleri iptal etmesi gerektiğini" söyledi.

Türkiye Barolar Başkanı Önder Sav;

"Devlet adalette eşitlik gözetmiyor. Vatandaşlar arasında eşitsizlik yaratıyor, vaadlerin ve toplumun beklentilerinin aksine bir tasarı..."

Av. Halit Çelenk;

"Yasanın suç ve cezalar arasında gözetilmesi gereken orantı kuralını bozduğunu ve hukuk sistemine aykırı olduğunu" belirtti.

Uğur Mumcu;

"Bu yasa ile sorun çözülmüyor, tersine, sorun üstüne sorun yaratılıyor."

Oktay Ekşi;

"Acaba Efe'nin düğünü dolayısıyla bir 'affı şahane' olayı mı yaşıyoruz?"

Yazgülü Aldoğan;

"ANAP'ın yaptığı af bu kadar olur!"

Mecit Ünal;

"Sahi nasıl insanlarsınız siz, nasıl bir ülke burası?"

İlhan Selçuk;

"ANAP bir yasa çıkarıyor, cezaevinin kapılarını sağcılara açıyor, solculara kapatıyor. Hangi hukuk devletinde toplum böyle bir yasayı içine sindirebilir?"

Bizler yasaya karşı gelişen tepkilerin çok küçük bir bölümünü yansıtmaya çalıştık. Sizleri yasaya, anti-demokratik dayatmalara, ayrımcılığa karşı birlikte mücadeleye çağırıyor, tepkisiz kalmamanızı istiyoruz.

Sözlerimizi Anayasa Profesörlerinden Sayın Mümtaz Soysal'ın şu sözleriyle bağlamak istiyoruz:

"Şimdi sıra, kamu vicdanını daha fazla rahatsız bırakmamak için, bir an önce karar vermesi gereken Anayasa Mahkemesi'ndedir. Onun şimdiye kadar hiç görkemli bir binası olmadı ama, hep bilinir ki, binaları görkemli kılan dışlarındaki taşlar değil, içlerindeki kafalar ve yüreklerdir."

Esenlik dileklerimizle...

Ceyhan Cezaevi
DEVRİMCİ YOL tutukluları

Maliye Çalışanları Sendikalaşma Atağında

Toplumun emekçi kesimleri üzerinde yıllardır sürdürülen baskı ve sindirme politikaları, çekilmez bir hal alan ekonomik koşullar, kendilerini devlet erkinin bir parçası olarak gören veya kendini devletle özdeş tutan memurları da çileden çıkarıp ortak çıkarları noktasında örgütlenmeye zorlamıştır.

Bu gerçeği daha önceden farkeden örgütlenme ve mücadele geleneğine sahip memurların sendika örgütlenmesi doğrultusundaki somut girişimleri, yine son dönemlerde işçilerin mücadeleleri sonucu elde ettikleri bir takım kısmi haklar (1989 bahar eylemleri, Zonguldak Maden, Belediye, Hava işçileri) gibi hak almanın örgütlü mücadeleden geçtiğini kitlelere göstermiş ve bu doğrultuda da en genel memur hareketine örnek olmuştur.

Biz Maliye çalışanlarının kendi özgül alanımızda iki yılı aşkın süredir devam eden Dernek-Sendikal örgütlülüğü tüm eksik ve zaaflarına rağmen bir takım olumlu sayabileceğimiz mesafeler katetmiş bulunmaktadır. Maliye Çalışanları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile başlayan örgütlülüğümüz, Maliye Çalışanlarının ekonomik-demokratik ve mesleki sorunlarının çözümü olan sendikalaşmayı önüne hedef olarak koymuştur. Maliye İşkolunda temel sorunumuz maliye çalışanlarının genelini hedeflediğimiz örgütlenmeyi yaratmaktır. Köklü bir örgütlenme geleneği olmayan işkolumuzda kitleleri örgütlenmeye katmakta bir takım güçlüklerle karşılaşıyoruz. Bunlardan en önemlisi egemen güçlerin kitlelerin örgütlenmesini engellemek amacıyla topluma lanse ettikleri demokratik kitle örgütleri üzerinde anti-propagandaları ve on yıldır toplum üzerinde estirdikleri terör, kendi koydukları yasaları dahi hiçe sayarak örgütlenme çabası içinde olan halk üzerinde baskı ve sindirme politikaları bizlerin de örgütlenmesinde birtakım güçlükler yaratmaktadır. Fakat bu güçlükler kurtuluşun örgütlenmeden geçtiğini bilen biz memurları yolumuzdan alıkoyamayacaktır. Örgütlenme deneyimleri bize göstermiştir ki, çalışanların söz ve karar sahibi olmadığı, kitlelerin yönetilen durumdan çıkamadıkları çatı örgütlenmeleri saldırılara göğüs gerememiş, kitlelerin desteğini alamamış ve bunun doğal sonucu olarak örgütlülüklerini koruyamayarak dağılmışlardır. Öyle ise bizlerin örgütlenmesi bu tür çatı örgütlenmeleri olmayıp, tabandan tavana tüm çalışanların kendilerini ifade edebilecekleri, söz ve karar sahibi oldukları, kendi yönetim erklerini kendilerinin belirleyeceği, bu anlamda da yaratacakları bu örgütlülüklerde yeralan memurlar kuruluşundan kazanımlarına kadar öz örgütlülükleri olacağından saldırılara karşı da nereden gelirse gelsin sahip çıkacakları GREVLİ, TOPLU SÖZLEŞMELİ SINIF VE KİTLE SENDİKACILIĞI temel hedef seçilmiştir.

Ülkemizde "Memur Sendikacılığı" gibi bir deneyimin olmayışı örgütlenme ve mücadele geleneğinin yetersiz olması bu konunun irdelenmesini zorunlu kılıyor.

Hedeflediğimiz doğrultuda devam eden maliye çalışanlarının sendikal örgütlenme çalışmaları iki aşamalı olarak ele alınmıştır: Birincisi; bu çalışmalara katılacak kişilerle egitim çalışmaları, araştırma ve tartışmalar yapılmıştır. İkincisi; dışa yönelik örgütlenme çalışmaları (panel, konferans, basın, yayın) birim örgütlenmeleri doğrultusunda sendika komisyonu oluşturulup, komisyon kendi içinde yürütme gibi kendi yönetim erklerini belirlemiştir. Ancak komisyon ve yürütmenin birim örgütlenmeleri üzerinde oluşması hedeflenmesine rağmen, birim örgütlenmelerinin yetersiz düzeyde olmasından dolayı, yerini amaçladığımız örgütlenmelere bırakması kaydıyla komisyon ve yürütme geçici olarak oluşturulmuştur. Bu komisyonları İstanbul ve diğer il ve ilçelerde yaratılan örgütlenmelerle merkezi bir örgütlülüğe dönüştürüp tabandan tavana maliye çalışanlarının "Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendikası"nın yaratılmasını temel görevimiz olarak ele alıyoruz.

Grevli Ve Toplu Sözleşmeli Sendikadan Ne Anlıyoruz?

Grev hakkı olmayan ve bu hakkı kullanamayan sendikanın dernek ve oda örgütlenmesinden farkı yoktur. Emekçilerin işverenler karşısında en etkili silahı üretimden gelen güçleridir. İstem ve taleplerini üretimden gelen güçlerini kullanarak elde ederler. Toplu sözleşme ise çalışanların emeklerinin karşılığını alabilmek, kendi yaşamlarını sağlayacak olan ücreti ve kendilerine ihtiyaç hissettikleri sosyal güvenceleri sağlamak amacıyla işverenlerle eşit koşullarda ortak bir masa etrafında pazarlık yapmalarıdır. Sözleşme taslaklarını birimlerinde ve işyerlerinde hazırlayıp, temsilcilikleri kanalıyla sendikalarına verdikleri taslak sözleşmeler sendikada tek bir potada netleştirilip, işverenle sözleşme masasında pazarlığa oturulur.

Sınıf ve kitle sendikacılığı derken sınıf anlayışımız; emekçi sınıfların gerçek anlamda kendi yaşamlarını kendilerinin belirleyebilmesi için, demokratik bir toplumun yaratılması mücadelesinde bir sendika olarak yer alması gerektiğinden hareketle kendisini de o sınıfın içinde görmesi ve tercihini sınıftan yana

yapmasından gelir. Dil, din, ırk, düşünce, cins ayrımı gözetmeksizin tüm maliye çalışanlarını üye yapma ve bu çalışmalara katma çabamız ise kitle anlayışımızın ürünüdür.

Kamu çalışanlarının sendika mücadelesi toplumda tartışılmaya başlanmasıyla, örgütlülüğümüzden korkan güçler sendika örgütlülüğünün önüne oda örgütlülüğünü koyarak, hedef şaşırtmak ve toplumda kafa karışıklığı yaratmak istemektedirler. Kendileri de iyi biliyorlar ki, oda örgütlenmeleri devletle bütünleşen, mesleki sorunlarla sınırlı ekonomik ve demokratik istemlerden uzak örgütlenmelerdir. Bu yüzden bizlerin hedefi sendika örgütlülüğüdür. Devletin Maliye Bakanı ise; "Memurlara sendika verildiğinde 1,5 milyon memurdan yarısını işten çıkarmak zorunda kalırız" sözleriyle de sendikalaşmak isteyen memurlara aba altından sopa göstermektedir.

Biz emekçiler iyi biliyoruz ki, egemen güçler kendi varlıklarını ve saltanatlarını tehdit eden tüm gelişmelerin karşısına yasama, yürütme ve yargı kurumlarıyla dikilmektedirler. Bizlerin karşısına örgütlenme ve mücadelemizi yok etmek amacını güden 12 Eylüller, 1982 Anayasası, 424-426-427 sayılı sansür ve sürgün kararnameleri, savaş bahanesiyle grevlerin yasaklanması, sendikaların kapatılması vb. uygulamalar ve son olarak anti-terör yasası çıkartıldı. Tüm bunlarla bizim örgütlenmemizi engellemeyi ve yoketeyi, egemen güçlerin kendi yağma ve saltanatlarını sürdürebilmesi için ülkeyi açık bir cezaevine çevirmeyi hedeflemektedirler. Bunlara rağmen örgütlülüklerimiz her geçen gün gelişip güçlenecektir. Bizleri yolumuzdan hiç bir şey alıkoyamayacaktır.

Önerilerimiz

• Örgütlenmemize temel olarak işyerlerimizi alıyoruz. Kararlar işyeri ve birimlerden başlayarak tartışma sürecine katılan maliyecilerin iradesine bağlı olarak alınmalı, üyelerin örgüt içinde kollektif çalışması, çözümler üretmesi ve uygulamalarda sorumluluk alarak birbirinin denetleyicisi olmaları sağlanmalıdır.

• Kreş, servis, lojman, fazla mesai gibi sorunlarımızın çözümü için birim örgütlenmelerini yaratan işyerleri, kendi özgül sorunlarını aşmak için çözüm üretip tavır alırken, diğer taraftan da sendikal örgütlenmenin temel nüvelerini teşkil etmelidirler.

• Örgütlülüğümüz, siyasi parti ve örgütlenmelere bağlı olmaksızın, onların yan kuruluşu gibi hareket etmeden örgütsel bağımsızlığını korumalıdır. Özelde Maliye çalışanlarının, genelde tüm emekçilerin mücadele birliğini, dayanışmasını temel alıp emekçi halk kesimleri ile ortak çıkarlarda oluşacak örgütlenmelerle dayanışma ve mücadele birlikleri oluşturulmalıdır. Sürgün, tayin, nakil, terfi, sicil sorunlarımızın çözüm noktasında söz ve karar sahibi olabilmek için örgütlülüğümüzü bir an bile geciktirmeden yaratmalıyız.

• Rüşvet, hırsızlık, aşağılanma gibi kişi onurumuzu zedeleyen tüm davranış ve politikalara karşı mücadele vermeliyiz.

• İktidarın 1991'in 2. yarı yılı için belirleyeceği katsayı artışları için şimdiden düşünce ve taleplerimizi işyerlerinde tartışarak Temmuz maaş artışını beklemeksizin kamuoyu yaratarak varolan örgütlülüğümüzle mücadele yöntemleri belirlemeliyiz.

• Mücadelemizin odağına Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendikal Anlayışımızı koyarak, "hak verilmez alınır" ilkesiyle hareket edip, "siz ne zam verirseniz verin, biz Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendika Hakkımızı istiyoruz!" talebiyle çıkmalıyız.

• Demokratik bir toplum yaratmak, ülkemizi yaşanılabilir bir vatan haline getirmek, Bağımsızlık, Demokrasi, İnsanca Bir Yaşam için verilen onurlu mücadelede yerimizi almalıyız.

Devrimci Maliye Çalışanları

DEMOKRAT Okur Anketi-91

1) Yaşınız

2) Cinsiyetiniz

3) Medeni Durumunuz

4) Eğitim Durumunuz

5) Mesleğiniz

6) Net Aylık Geliriniz

7) Bir Derneğe/Partiye üye misiniz?

8) Sürekli ya da Sık Sık Okuduğunuz Gazeteler

9) Sürekli ya da Sık Sık Okuduğunuz Dergiler

10) Oturduğunuz Yer (semt)

11) Demokrat'la nasıl tanıştınız?
- ❑ İlanını gördüm
- ❑ Çevremden duydum
- ❑ Bayide gördüm

12) Demokrat'ı okuma sıklığınız
- ❑ Her sayı
- ❑ Bazı sayılar
- ❑ Elime geçtikçe

13) Sürekli okumuyorsanız okuma kararını nasıl veriyorsunuz?
- ❑ İlana bakarak
- ❑ Kapağına bakarak
- ❑ Öneri üzerine

14) Demokrat'ın sayfa sayısı yeterli mi?
- ❑ Yeterli
- ❑ Artmalı
- ❑ Azalmalı

15) Demokrat'ın periyodu uygun mu?
- ❑ Uygun
- ❑ Haftalık olmalı

16) Dergiyi ne ölçüde ve hangi sürede okuyorsunuz?

17) Demokrat'ta en çok ilginizi çeken 3 bölüm hangileridir?
1.
2.
3.

18) Demokrat'ta hiç ilginizi çekmeyen 3 bölüm hangileridir?
1.
2.
3.

19) Satın aldığınız Demokrat'ı evinizde ve çevrenizde sizden başka kaç kişi okuyor?
....

20) Demokrat'ta yeralmasını istediğiniz konular var mı? Neler?

21) Diğer önerileriniz?

TEŞEKKÜRLER

GÖNDERME ADRESİ: Demokrat! Çatalçeşme Sok 50/6 Cağaloğlu - İst.

